

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat Tarihi Anabilim Dalı

DİVRİĞİ KALESİ KAZISI LÜLE BULUNTULARI
(2006-2017)

Yüksek Lisans Tezi

Yunus BUDAKTAŞ

Sivas
Şubat 2020

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat Tarihi Anabilim Dalı

DİVRİĞİ KALESİ KAZISI LÜLE BULUNTULARI
(2006-2017)

Yüksek Lisans Tezi

Yunus BUDAKTAŞ

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Erdal ESER

Sivas
Şubat 2020

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Sanat Tarihi Anabilim Dalı
Tezin Başlığı : Divriği Kalesi Kazısı Lüle Buluntuları (2006-2017)
Savunma Tarihi : 30.01.2020
Danışmanı : Prof. Dr. Erdal ESER

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Sultan Murat TOPÇU

Üye : Prof. Dr. Erdal ESER

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Meryem ACARA ESER

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Yunus BUDAKTAŞ tarafından hazırlanan Divriği Kalesi Kazısı Lüle Buluntuları (2006-2017) başlıklı tez, kabul edilmiştir./...../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

27. / 02 / 2020

Yunus BUDAKTAŞ

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın konusunu, Divriği Kalesi kazılarında 2006-2017 yılları arasında ele geçen lüle buluntularının tip, malzeme, teknik ve süsleme özellikleri bakımından değerlendirilerek kataloglarının hazırlanması oluşturmaktadır.

Lüleler arkeolojik kazılarda çok sık bulunan buluntular arasında yer alırken erken tarihlerde çok çalışılmış bir konu değildir. Son yıllarda lüleyle ilgili yayınların artmasıyla birlikte araştırmacılar çok fazla sayıda ve değişik tipte lüle inceleme fırsatı bulabilmiştir. Sırsız seramik grupları arasında değerlendirilen lüleler, içinde buldukları toplumla ilgili yaşam tarzından gelenek göreneğe, sosyal statüden ticarete kadar pek çok konuya ışık tutabilecek öneme sahiptir. Divriği Kalesi Kazısı buluntularının değerlendirilmesi hem sanat tarihi ve arkeoloji disiplinleri için önemli bir çalışma hem de Sivas gibi tarihi, kültürel ve arkeolojik potansiyeli bir hayli yüksek olan bir şehrin geçmişine dair bilgiler sunması açısından büyük önem taşımaktadır.

2014, 2015, 2016, 2017 ve 2018 kazı sezonlarında Divriği Kalesi Kazısının bir parçası olmama fırsat veren ve lüleyle ilgili bu çalışmaya beni yönlendiren değerli hocam Prof. Dr. Erdal Eser'e sonsuz teşekkür ve minnetlerimi sunarım. Gerek lisans eğitimimde gerekse lisansüstü eğitimimde akademik anlamda tüm bilgi birikimini bizlerle paylaşan, aynı zamanda akademik kimliğinin ötesinde hayata dair önemli birikim ve tecrübelerini bizlere aktaran hocamı bir insan olarak tanımak benim için büyük bir şanstı. Bu vesileyle şahsıma her anlamda kattığı her şey için şükranlarımı sunarım.

Tezime bir danışman edasıyla her zaman yakın ilgi gösteren, gece gündüz farketmeksizin bir mesajla ulaşabildiğim, çalışma düzenine her zaman imrendiğim, bizlere hoca-öğrenci ilişkisinden daha kuvvetli bağlarla bağlı olduğuna inandığım değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Meryem Acara Eser'e ne kadar teşekkür etsem yeterli gelmeyecektir.

Lisans öğrenciliğimden itibaren kapısını her tıklattığımda tüm şefkatiyle kucaklayan, bilgi ve birikiminden fazlaca istifade ettiğim kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ebru Bilget Fataha'ya, bilgi, görüş ve yardımlarından her zaman faydalandığım Arş. Gör. Gülseren Koyun Esen'e, hem akademik anlamda hem de sosyal hayata dair sohbetlerinden keyif aldığım Arş. Gör. Ferhat Kavas'a teşekkür borçluyum.

Divriği Kalesi Kazısına emek veren tüm ekip üyeleri başta olmak üzere işçisinden aşçısına katkısı olan herkese, bilgilerinden faydalandığım değerli seramik sanatçısı Murat İres'e, teknik anlamda destek olan Hüseyin Çil'e ve anmayı unuttuğum, çalışmamda katkısı olan herkese teşekkür ederim.

Çalışmalarına büyük bir içtenlikle katkı ve destek veren, Kübra Bedel'e ayrıca teşekkür etmek isterim.

Ve tabi teŖekkürlerin en büyüğü sevgili aileme... Her zaman her konuda maddi manevi destek olan, varlıklarını her zaman büyük bir güç bildiğim aileme ne kadar teŖekkür etsem azdır. Ayrıca en az ailem kadar destek olan, hem lisans eğitimin de hem de lisansüstü eğitimimde evinin kapılarını bana sonuna kadar açan sevgili eniştem Ümit Paslıkılıç ve ablam Şenay Paslıkılıç'a sonsuz minnettarım.

Yunus BUDAKTAŞ

Sivas 2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	v
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	vii
GRAFİK LİSTESİ.....	ix
ÇİZİM LİSTESİ.....	xi
ÖZET.....	xiii
ABSTRACT.....	xv
GİRİŞ.....	1
1. DİVRİĞİ'NİN TARİHÇESİ VE DİVRİĞİ KALESİ KAZI ÇALIŞMALARI.....	27
1.1. Divriği Tarihçesi.....	27
1.2. Divriği Kalesinin Tarihi.....	30
1.3. Divriği Kalesi Kazı Çalışmaları.....	32
2. TÜTÜN VE LÜLE HAKKINDA.....	41
2.1. Osmanlı Tütünle Nasıl Tanıştı?.....	41
2.2. Lüle Nedir? Nasıl ve Nerelerde Üretiliyordu?.....	44
2.3. Lüle Tipleri.....	55
2.4. Lüle Terminolojisi Hakkında Kısa Bir Tartışma.....	57
3. DİVRİĞİ KALESİ KAZISI LÜLELERİ.....	63
3.1. Malzeme.....	65
3.2. Süsleme Teknikleri ve Türleri.....	66
3.2.1. Süsleme Teknikleri.....	66
3.2.2. Süsleme Türleri.....	68
3.3. Üretim.....	70
3.4. Tip.....	74
3.4.1. Silindir Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 1-4).....	75
3.4.2. Torba Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 5-13).....	75

3.4.3. Karina Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 14-26)	76
3.4.4. Yuvarlak Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 27-41)	76
3.4.5. Basık Yuvarlak Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 42-83).....	77
3.4.6. Çokgen Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 84)	78
3.4.7. Konik Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 85-88).....	78
3.4.8. Lale Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 89-118).....	79
3.4.9. Disk Biçimli Kaideli Lüleler (Kat. No. 119-125)	79
3.4.10. Ayaklı Lüleler (Kat. No. 126).....	80
3.4.11. Tipi Tespit Edilemeyen Lüleler (Kat. No. 127-142)	80
SONUÇ	81
KAYNAKÇA	85
EKLER	109
Ek 1. Katalog	109
Ek 1.1. Silindir Biçimli Çanaklı Lüleler	109
Ek 1.2. Torba Biçimli Çanaklı Lüleler	113
Ek 1.3. Karina Biçimli Çanaklı Lüleler	122
Ek 1.4. Torba Biçimli Çanaklı Lüleler	135
Ek 1.5. Basık Yuvarlak Biçimli Çanaklı Lüleler.....	150
Ek 1.6. Çokgen Biçimli Çanaklı Lüleler.....	192
Ek 1.7. Konik Biçimli Çanaklı Lüleler.....	193
Ek 1.8. Lale Biçimli Çanaklı Lüleler	197
Ek 1.9. Disk Biçimli Kaideli Lüleler	227
Ek 1.10. Ayaklı Lüleler.....	234
Ek 1.11. Tipi Tespit Edilemeyen Lüleler	235
Ek 2. Tablolar	251
Ek 3. Grafikler	259
Ek 4. Çizimler.....	261
ÖZGEÇMİŞ	265

KISALTMALAR

age.	: adı geçen eser
agm.	: adı geçen metin
agt.	: adı geçen tez
bkz.	: bakınız
C	: cilt
cm	: santimetre
Kat. No.	: Katalog Numarası
Kazı Env. No.	: Kazı Envanter Numarası
Müze Env. No.	: Müze Envanter Numarası
Pl.	: Plate
s.	: sayfa
S.	: sayı
TTK	: Türk Tarih Kurumu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Hamur Renkleri Tablosu	251
Tablo 2. Astar / Dış Yüzey Renkleri Tablosu.....	252
Tablo 3. Süsleme Türleri Tablosu.....	253
Tablo 4. Süsleme Teknikleri Tablosu	254
Tablo 5. Duman Yolu Ağız Çapı Tablosu	255
Tablo 6. Çanak Ağız Çapı Tablosu.....	256
Tablo 7. Lüle Tipleri Tablosu	257

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1. Divriği Kalesi'nin konumu (Kazı Arşivi)	29
Fotoğraf 2. 2015 Yılı Çalışmaları	38
Fotoğraf 3. 2016 Yılı Çalışmaları (Kazı Arşivi)	39
Fotoğraf 4. 2017 Yılı Çalışmaları (Kazı Arşivi)	39
Fotoğraf 5. 2017 Onarım Çalışmaları (Kazı Arşivi).....	40
Fotoğraf 6. 2018 Onarım Çalışmaları (Kazı Arşivi).....	40
Fotoğraf 7. 1650-60 yıllarında kervansarayda lüle için insan tasviri	47
Fotoğraf 8. Thomas Hope'un Türk Giysileri İçinde Portresi	47
Fotoğraf 9. Bir Osmanlı vezirinin evi.....	48
Fotoğraf 10. Kağıthane'de kır eğlencesi.....	49
Fotoğraf 11. "Mangala Oyunu"	50
Fotoğraf 12. Tophane lüleleri	52
Fotoğraf 13. Lüle kalıpları	53
Fotoğraf 14. Lüleleri süslemek için kullanılan aletler.....	54
Fotoğraf 15. Divriği Kalesi lüleleri	63
Fotoğraf 16. Divriği Kalesi lüleleri	64

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. Lüle Tiplerinin Sayısal Dağılımı	259
Grafik 2. Lüle Buluntularının Bölgelere Göre Dağılımı.....	259
Grafik 3. Lüle Buluntularının Yıllara Göre Dağılımı	260

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1. Lüle ve çubuğun bölümleri	45
Çizim 2. Batı tipi lüle	48
Çizim 3. Lüle yapım aşamaları	54
Çizim 4. Divriği Kalesi Kazısı lüle tipleri	261
Çizim 5. Divriği Kalesi Kazısı lülelerinde görülen geometrik bezeme örnekleri	262
Çizim 6. Divriği Kalesi Kazısı lülelerinde görülen bitkisel bezeme örnekleri	263

ÖZET

Bu çalışma 2006-2017 yılları arasında Prof. Dr. Erdal Eser başkanlığında sürdürülen Divriği Kalesi Kazısında bulunan tütün lülelerinin tanıtılması amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında Osmanlı toplumunda günlük yaşamın vazgeçilmez unsurlarından birisi olan lülenin el sanatları içindeki yeri değerlendirilmeye çalışılarak farklı kazılarda ele geçen lülelerle benzer ve farklı özelliklerinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Lüle, tütün ve benzeri maddelerin içimi için üretilen, pişmiş toprak, metal, ağaç, taş gibi malzemelerden imal edilen bir içim aracıdır. Osmanlı toplumunun 17. yüzyılda tütünle tanışmasıyla birlikte lüle her kesimden rağbet görerek döneminin en sevilen tüketim araçlarından birisi olmuştur. Osmanlı toplumunun günlük hayatının vazgeçilmez objelerinden birisi olan lüle, aynı zamanda ciddi bir üretim ve ticaret hareketliliğine neden olmuş ve yeni bir esnaf teşkilatının da oluşmasında önemli rol oynamıştır.

Divriği Kalesi Kazısında 2006-2017 yılları arasında sürdürülen arkeolojik kazılarda 597 lüle ve lüle parçası bulunmuştur. Çalışma kapsamında 142 lülenin kataloğu oluşturularak fotoğrafları çekilmiş, çizimleri yapılmış, ölçüleri alınmış, hamur ve astar renkleri belirlenerek tanıtımları yapılmıştır. Divriği Kalesinde ele geçen ve kataloğa alınan lüleler silindir biçimli çanaklı, torba biçimli çanaklı, karina biçimli çanaklı, yuvarlak biçimli çanaklı, basık yuvarlak biçimli çanaklı, çokgen biçimli çanaklı, konik biçimli çanaklı, lale biçimli çanaklı, disk biçimli kaideli ve ayaklı lülelerdir. 16 lüle parçasının ise tipi tespit edilememiş ancak form, süsleme ve hamur özellikleri bakımından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Divriği Kalesi Kazısı'nda bulunan lülelerin hepsi pişmiş topraktan üretilmiştir. Divriği Kalesinde ele geçirilen lüleler 17. yüzyıl ile 20. yüzyıl başına tarihlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Divriği Kalesi, Lüle, Tütün, Lülecilik, Osmanlı

ABSTRACT

This study was prepared to introduce the clay tobacco pipes uncovered during the excavations carried out by Prof. Dr. Erdal Eser in Divriği Castle between 2006-2017. In this study, it is aimed to evaluate the place of clay tobacco pipe which is one of the indispensable elements of daily life in Ottoman society in handicrafts and to reveal similar and different characteristics of clay tobacco pipes found in different excavations.

Clay tobacco pipes can be manufactured from materials such as terracotta, bone, wood, stone to consume tobacco and similar substances. With the introduction of tobacco in Ottoman society in the 17th century, smoking pipes became one of the most popular consumption tools of the period. Clay tobacco pipes, one of the indispensable objects of the daily life of Ottoman society, caused a serious production and trade activity and played an important role in the formation of a new craftsman organization.

597 clay tobacco pipes and fragments of clay tobacco pipes were found during the archaeological excavations carried out between 2006-2017 in Divriği Castle. Within the scope of the study, a catalog of 142 clay tobacco pipes was created and photographed, drawings were made, measurements were taken, dough and primer colors were identified and promoted. Clay tobacco pipes recovered and cataloged in Divriği Castle have cylindrical shaped bowls, bag shaped bowls, hull shaped bowls, round shaped bowls, flat round shaped bowls, polygonal shaped bowls, conical shaped bowls, tulip shaped bowls, disc based shaped and cylindrical based shaped clay tobacco pipes. The type of 16 clay tobacco pipe could not be determined but it was tried to be evaluated in terms of form, decoration and clay characteristics. All the clay pipes found in Divriği Castle Excavation are made of terracotta. Clay tobacco pipes recovered in Divriği Castle are dated to the 17th and early 20th centuries.

Keywords: Divriği Castle, Lule, Tobacco, Lulecilik, Ottoman

GİRİŞ

Tezimizin konusu, Divriği Kalesi'nde 2006-2017 yılları arasında sürdürülen arkeolojik kazılarda ele geçen tütün lüleleridir. Tütün lüleleri pişmiş toprak, metal, ağaç, taş gibi malzemelerden üretilmiş olup Osmanlı döneminde günlük yaşamın en sık kullanılan nesnelere birisidir. Lüle, Osmanlı coğrafyasında yapılan hemen hemen her kazıda ele geçen önemli buluntular arasındadır. Ancak yakın zamana kadar araştırmacılar tarafından yeteri kadar ilgi gösterilmemiştir. Son yıllarda lüleyle ilgili yapılan çalışmalar artmış, yeni yayınlarla birlikte araştırmacılar çok farklı tipte lüle görme imkânı bulmuştur.

Bu çalışmanın amacı Divriği Kalesi Kazısı'nda bulunan lülelerin tipolojik ve tarihsel verilerinin değerlendirmesini yapmaktır. Tez kapsamında 597 lüle incelenmiş, form veren, mühür taşıyan ve çeşitli ölçülere sahip 142 lüle kataloğa alınmıştır. Bu lülelerden 23'ü Sivas Arkeoloji Müzesi'nde etütlik ve envanterlik eser olarak muhafaza edilmektedir. Müzede bulunan lülelerden 8'i kataloğa dâhil edilmiştir.

Birinci bölümde, Divriği'nin tarihçesi ana hatlarıyla anlatılmıştır. Divriği, pek çok farklı alan ve konuda çalışmaya konu olduğu için tekrara düşmemek adına tarihçe detaylı olarak anlatılmamış, yoğunlukla Türk dönemiyle ilgili tarihsel süreç mevcut veriler ışığında aktarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Divriği Kalesinin tarihi anlatılarak Divriği Kalesi'nde sürdürülen çalışmalar hakkında yine ana hatlarıyla bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde, Osmanlı toplumunun tütünle tanışması ve Osmanlı coğrafyasında tütün kullanımı ana hatlarıyla anlatılmış, tütüne bağlı olarak gelişen lüle tanımlanarak lüle üretimi, üretim yapılan yerler ve lüle tipleriyle ilgili bilgiler verilmiştir. Ayrıca lüle çalışmalarında çok sık karşılaşılan terminoloji problemi de kısaca tartışılmış ve yaşanan sorunlara değinilmiştir.

Üçüncü bölümde, Divriği Kalesi Kazısında bulunan lülelerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Divriği Kalesi Kazısında ele geçen lülelerin tipleri tanıtılarak lüle üretiminde kullanılan malzemeler, süsleme türleri ve süsleme teknikleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Dördüncü bölümde, Divriği Kalesi Kazısında bulunan lülelerle ilgili sayısal veriler aktarılmış, çalışma bir sonuca bağlanmıştır.

Katalog bölümünde ise Divriği Kalesi Kazısında bulunan lülelerle ilgili çizim, fotoğraf, ölçü, hamur rengi, astar rengi, süsleme türü, süsleme tekniği gibi bilgiler detaylı olarak sunulmuştur.

Lüleler sırsız seramik grubu içinde değerlendirilmektedir. Kazılarda sıklıkla ele geçirilen seramik grupları arasında lülelere yeteri kadar yer verilmemiştir. Lüle ile ilgili çalışmalara ilk olarak 19. yüzyılın ikinci yarısında rastlanmaktadır. Önceleri yeteri kadar dikkat çekmeyen ve ilgi görmeyen lüleler, kazı raporlarında da bir iki cümle ile anlatılmaktadır. Ancak son yıllarda lüle ilgili yayımlar artmış, özellikle kazılarda çıkan lüleler tez ve makale şeklinde çokça yayınlanmaya başlamıştır.

Lüleyle İlgili Başlıca Yayınlar

Başta Avrupa devletleri olmak üzere bazı ülkeler lüle konusunda önemli çalışmalar yapmaktadır. Konuyla ilgili araştırma ve yayın yapan bazı kuruluşlar vardır. Ayhan'ın aktardığına göre "Society for Clay Pipe Research" isimli kuruluş, lüleler üzerine önemli çalışmaları yayınlamaktadır. "Knasterkopt" adlı kuruluş, "German Society for Clay Pipe Research" adıyla konferanslar düzenlemektedir. "Canadian Clay Tobacco Pipe Industries" adlı kuruluş, Kanada'daki 19. yüzyıl kil lüleleriyle, "Clay Tobacco Pipes" adlı kuruluş, İngiltere'deki lülelerle ilgili çalışmalar yapmaktadır. "British Archaeological Reports" (BAR) adlı kuruluş, bu alanda yapılan çalışmaları dergisinde kıtalara göre başlıklar altında toplayarak seriler halinde yayımlamaktadır¹.

¹ Gökben Ayhan, *Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2011a, s. 12.

Yapılan çalışmalara bakıldığında lülelerin iki ana tipte incelendiği görülmektedir (Ayhan 2011a: 13). İlki batı tipi lüleler, ikincisi ise tezimiz kapsamında da değerlendirilen doğu tipi lülelerdir. Doğru tipi lüleleri ile ilgili çalışmalar ülkemizde Hüseyin Kocabaş tarafından yayınlanmıştır². Kocabaş, 1963 tarihli makalesinde "Tophane Lüleçiliği"ni ana hatlarıyla anlatmıştır. Erdinç Bakla 1985'te "Unutulmuş Bir Halk Sanatı Lüleçilik" adlı bir makale yayınlamıştır³. Ayrıca Zeki Kuşoğlu 1989'da "Dünkü Sanatlarımızdan Lüleçilik"⁴, 1991'de "Bir Zamanlar Çubuk Vardı"⁵, Nedret Bayraktar 1990'da "Tütün Lüleleri, Tophane İşi Eserler"⁶, Uğur Göktaş 1994'te "Lüleçilik"⁷ isimli yayınlarıyla lüle konusundaki ilk yayınları vermişlerdir.

Ankara Eyne Bey Hamamı Kazısı'nda bulunan lüleler Ö. Barışta tarafından yayınlanarak lüleler üzerinde bulunan mühürler değerlendirilmiştir⁸.

G. Cantay, Edirne Yeni Sarayı Kazısı lüle buluntularını inceleyerek Edirne'deki lüle üretimine dair önemli bilgiler vermiştir⁹.

A. Yener, Tütün Lüleleri ve Antalya-Kaleiçi'nde Bulunan Örnekleri başlıklı makalesiyle Antalya Kaleiçi'nde bulunan lüleleri çanak ve kaide biçimlerine göre gruplandırarak bir değerlendirme yapmıştır¹⁰.

² Hüseyin Kocabaş, "Tophane Lüleçiliği", *Türk Etnografya Dergisi*, S. V, 1962-3, TTK, Ankara, 1963, s. 12-13.

³ Erdinç Bakla, "Unutulmuş Bir Halk Sanatı Lüleçilik", *Antika*, S:5, 1985, s.4-8.

⁴ Zeki Kuşoğlu, "Dünkü Sanatlarımızdan: Lüleçilik", *İlgi*, Y. 23, S. 56, İstanbul, 1989, s.32-35.

⁵ Zeki Kuşoğlu, "Bir Zamanlar Çubuk Vardı", *İlgi*, Y. 25, S. 66, İstanbul, 1991, s.32-35.

⁶ Nevin Bayraktar, "Tütün Lüleleri, Tophane İşi Eserler", *Türkiyemiz*, S. 62, 1990, s. 19-25.

⁷ Uğur Göktaş, "Lüleçilik", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.5, İstanbul 1994, s. 230-231.

⁸ H. Örcün Barışta, "Ankara Eyne Bey Hamamı Kazısında Bulunan Lüleler Üzerine", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan Bildirileri*, 10-13 Ekim 2001, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, İzmir 2002, s. 71-81.

⁹ Gönül Cantay, "Edirne Yeni Sarayı Kazısı Lüle Buluntuları", VIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları Ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (26-28 Nisan 2004/Sakarya), *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2005, Cilt:7, S.1., s.108-120.

¹⁰ Azize Yener, "Tütün Lüleleri ve Antalya- Kaleiçi'nde Bulunan Örnekler", *Arkeoloji ve Sanat*, S.119, İstanbul 2005, s. 94-113.

G. Ayhan, 19. Yüzyıla Tarihlenen Bir Grup Osmanlı Lülesi¹¹, Başur Höyük Kazısı Lüle Buluntuları¹², Smyrna Antik Kenti Kazıları 2007–2008 Yılı Lüle Buluntuları¹³, An Evaluation on Tobacco Pipes Usage in the Tokat Region¹⁴, başlıklı makalelerde farklı bölge ve müzelerdeki lüleleri çanak ve kaide formlarına göre gruplarına ayırarak incelemiştir.

N. Yazıcı Metin, Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısında 2010-2015 yıllarında çıkan lüle buluntularını çanak ve kaide formlarına göre gruplandırarak değerlendirmelerde bulunmuştur¹⁵.

E. Fındık, Ay Işığında Tütün Seremonisi - Osmanlı Kırsalında Tütün Kullanımının Kanıtları: Aziz Nikolaos Kilisesi Kazıları Lüle Ve Nargile Buluntuları başlıklı makalesinde Aziz Nikolaos Kilisesi Kazılarında ele geçen lüleleri inceleyerek çanak ve kaide formlarına göre gruplandırma yapmıştır¹⁶.

F. İnanan ve D. Şahin, Bursa'da yapılan arkeopark kazılarında bulunan lüleleri Arkeopark - Osmanlı Lüleleri Osmanlı'da Tütün Keyfi başlıklı makalede değerlendirerek çanak ve kaide formlarına göre lüleleri gruplandırmıştır¹⁷.

D. Kaya ve B. O. Özmen, Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) Kazılarında ele geçen lüleleri çanak ve kaide formlarına göre gruplandırarak değerlendirmiştir¹⁸.

¹¹ Gökben Ayhan, "19. Yüzyıla Tarihlenen Bir Grup Osmanlı Lülesi", *Kültürel Bellek ve Estetik Yansımalar*, Ankara 2011b, s. 227-241.

¹² Gökben Ayhan, "Başur Höyük Kazısı Lüle Buluntuları", XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (14–16 Ekim 2009), İstanbul, 2011c, s. 49-57.

¹³ Gökben Ayhan, "Smyrna Antik Kenti Kazıları 2007–2008 Yılı Lüle Buluntuları", *Sanat Tarihi Dergisi*, S. 18/2, Yıl. 2009, İzmir, 2011d, s. 1-22.

¹⁴ Gökben Ayhan, "An Evaluation on Tobacco Pipes Usage in the Tokat Region. In the Light of Tobacco Pipe Findings of Komana Excavation", (Ed. D. Burcu Erciyas, Meryem Acara Eser), *Komana Small Finds*, Ege Yayınları, İstanbul 2019, s. 347-383.

¹⁵ Nurcan Yazıcı Metin, "Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı Lüle Buluntuları (2010-2015)", *Sanat Tarihi Yıllığı*, S: 28, 2019, s. 81-102.

¹⁶ E. Fatma Fındık, "Ay Işığında Tütün Seremonisi- Osmanlı Tütün Kullanımının Kanıtları: Aziz Nikolaos Kilisesi Kazıları Lüle Ve Nargile Buluntuları", *Cedrus*, IV, 2016, s. 373-392.

¹⁷ Filiz İnanan ve Derya Şahin, "Arkeopark-Osmanlı Lüleleri Osmanlı'da Tütün Keyfi", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (32), 2017, s. 33-54.

Yukarıda bahsedilen makalelerin yanı sıra lüleyle ilgili yazılan sadece iki kitap mevcuttur. Bunlar da E. Bakla tarafından kaleme alınan 1993'te basılan Tophane Lüleçiliği ve 2007'de basılan Tophane Lüleçiliği Osmanlı'nın Tasarımdaki Yaratıcılığı ve Yaşam Keyfi adlı kitaplardır. E. Bakla, bu kitaplarda başta Tophane lüleleri olmak üzere Osmanlı coğrafyasında görülen lüleleri detaylıca tanıtmıştır.

Yerli araştırmacılar olduğu kadar yabancı araştırmacılar da lüle hakkında önemli yayınlar yapmışlardır. Early Smoking Pipes: In Africa, Europe and America¹⁹, La Collection de Pipes du Varna²⁰, Excavations on Saraçhane in Istanbul²¹, Clay Tobacco Pipes from the Kerameikos²², Tobacco Pipes Corinth and Athenian Agora²³, Clay Pipes from the University of Crete Medical Faculty²⁴, Turkish Clay Pipes: A Review²⁵, Ottoman Pipes from Zir'in (Tell Jezreel)²⁶, Pipes from Malta: A Short Account of the Tobacco Pipes Found in Dockyard Creek, Birgu²⁷, Smoking in the Ottoman Empire and an introduction to the Clay Tobacco Pipes from the Beirut Souks Excavations²⁸, The Clay Tobacco Pipes of Cyprus²⁹,

¹⁸ Dürdane Kaya ve Barış Ozan Özmen, "Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) Kazıları Osmanlı Lüleleri", (Ed. Haldun Aydıngün, Şengül Aydıngün), *İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (BATHONEA)*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2019, s. 343-358.

¹⁹ T. Shaw, "Early Smoking Pipes: In Africa, Europe and America", *Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland* 90, 1960, s. 272-305.

²⁰ M. Stanaeva, "La Collection de pipes du Varna", *Bulletin Du Musee National de Varna, Tome, VII (XXIII)*, 1972, s. 81-99.

²¹ J. W. Hayes, "Excavations on Saraçhane in İstanbul", Vol:2, *The Pottery*, Princeton 1992, s. 391-395, 442 - 443, pl. 50.

²² R. Robinson, "Clay Tobacco Pipes from the Kerameikos", *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Institutes Athenische Abteilung* 98, Berlin 1983, Taf. 51-56, s. 265-285.

²³ R. Robinson, "Tobacco Pipes Corinth and Athenian Agora (plates 33-64)", *Hesperia*, 1985, Vol.54, s. 149-203.

²⁴ D. Evely, "Clay Pipes from the University of Crete Medical Faculty", *The Annual of the British School at Athens*, No: 83, Great Britain, 1988, s. 135-142.

²⁵ J. Simpson, "Turkish Clay Pipes: A Review", *SCPR*, S: 39, 1993, s. 17-23.

²⁶ J. Simpson, "Ottoman Pipes from Zir'in (Tell Jezreel)", *Levant*, Vol. 34, London, 2002, s. 159-172.

²⁷ J. Wood, "Pipes from Malta: A Short Account of the Tobacco Pipes found in Dockyard Creek, Birgu", *The International Journal of Nautical Archaeology* (1998) 21.4: 313-330.

²⁸ D. Lingen, "Smoking in the Ottoman Empire and an Introduction to the Clay Tobacco Pipes From the Beirut Souks Excavations", *BERYTUS Archaeological Studies*, Vol: XLVII , 2003, s. 129-142.

²⁹ Uzi Baram, "The Clay Tobacco Pipes of Cyprus", *Report of The Department of Antiquities Cyprus*, 1995, s. 299-309.

Filistin Geçmişinden Dolaşık Objeler³⁰, Study Of The Composition Of A Stone Tobacco Pipe From The Archaeological Reserve 'Pautalia-Velbuzhd-Kyustendil', Bulgaria³¹, Smoking Out Ottoman Sites In Northern Sinai, Egypt: The Use Of Clay Tobacco Pipes For Identifying The Nature Of Settlements In The Ottoman Period³², An Uncommon Type Of Smoking Implement From Ottoman Palestine³³, Ottoman Clay Tobacco Pipes From Ramla³⁴, Marks On The Pipes³⁵, Chibouk Smoking Pipes – Secrets And Riddles Of The Ottoman Past³⁶, Smoking Across Iraq³⁷ başlıklı makalelerde ise yabancı araştırmacılar tarafından Osmanlı coğrafyasında farklı bölgelerde ele geçirilen lüleler hamur, renk, tip gibi özelliklerine göre değerlendirilmiştir.

Yukarıda bahsedilen kitap ve makalelerin dışında lüle konulu yüksek lisans ve doktora tezleri de bulunmaktadır. Yazılan yüksek lisans tezleri arasında E. Bakla'nın "Tophane Lüleçiliği"³⁸, G. Ayhan'ın "Çeşitli Müzelerde Bulunan

³⁰ Uzi Baram, "Filistin Geçmişinden Dolaşık Objeler", (Ed. Uzi Baram ve Lynda Carroll), *Osmanlı Arkeolojisi*, İstanbul 2004, s. 142-163.

³¹ R. Stoyanova, O. Vitov ve I. Marinova, "Study Of The Composition Of A Stone Tobacco Pipe From The Archaeological Reserve 'Pautalia - Velbuzhd - Kyustendil', Bulgaria", *Geoarchaeology and Archaeomineralogy*, Proceedings of the International Conference, 29-30 October 2008 Sofia, Publishing House: "St. Ivan Rilski", Sofia, 2008, s. 141-146.

³² B. A. Saidel, "Smoking Out Ottoman Sites In Northern Sinai, Egypt: The Use Of Clay Tobacco Pipes For Identifying The Nature Of Settlements In The Ottoman Period", *Palestine Exploration Quarterly*, 140, I (2008), s. 55-69.

³³ I. Taxel, "An Uncommon Type Of Smoking Implement From Ottoman Palestine", *Paletsine Exploration Quarterly*, 1(140), 2008, s. 39-53.

³⁴ A. Vincenz, "Ottoman Clay Tobacco Pipes From Ramla", *Antiqot*, S:67 2011, s. 43-53.

³⁵ A. Vincenz, "Marks on the Pipes in Gelichi S.", *Bere e fumare ai confini dell'impero. Caffè e tabacco a Stari Bar*. 2014, s. 71-87.

³⁶ A. Vincenz, "Chibouk Smoking Pipes – Secrets And Riddles Of The Ottoman Past", (Ed. Joseph Patrich, Orit Peleg-Barkat, Erez Ben-Yosef), *Arise, Walk Through The Land: Studies in the Archaeology and History of the Land of Israel in Memory of Yizhar Hirschfeld on the Tenth Anniversary of his Demise*, *The Israel Exploration Society*, Jerusalem 2016, s. 111-120.

³⁷ J. Simpson, "Smoking Across Iraq", (Ed. Antonio Invernizzi), *Mnemeion Scritti in memoria di Paolo Fiorina*, Alessandria, 2013, s. 251-277.

³⁸ Erdinç Bakla Tophane Lüleçiliğiyle ilgili ilk çalışmasını bir Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığını aktarmaktadır. Ancak teze ulaşmak mümkün olmamıştır. Tez ilerleyen yıllarda kapsamı artırılarak "Tophane Lüleçiliği" ve "Tophane Lüleçiliği Osmanlı Tasarımındaki Yaratıcılığı ve Yaşam Keyfi," isimli kitaplar olarak yayımlanmıştır.

Örnekleriyle Osmanlı Lüleleri"³⁹, A. Yılmaz'ın "Bitlis Kazısı'nda Ortaya Çıkarılan (2004-2008) Tütün Lüleleri"⁴⁰, A. Cengiz'in "Edirne Yeni Saray Kazılarında Ele Geçen Lüleler"⁴¹, G. Saldırgan Karaaslan'ın "Cizre İçkale Kazısı Lüle Buluntuları"⁴², M. Doğanay'ın "Tarsus Müzesi'nde Bulunan Lüleler"⁴³ sayılabilir. Anılan tezlerde lüleler incelenerek, fotoğrafları, çizimleri ve çeşitli özellikleriyle detaylı olarak tanımları yapılmıştır.

G. Ayhan, "Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları"⁴⁴ başlıklı doktora teziyle lüle konusunda ki tek doktora tezini hazırlamıştır. Ayhan, tezinde Hasankeyf'te yürütülen kazılarda ele geçen lüleleri detaylı olarak ele alarak kapsamlı bir yayın sunmuştur. Ayrıca çeşitli tezlerde de lüleler tez içinde bir bölüm olarak değerlendirilmiştir.

F. M. Tanrıveren'in "Konya ve Çevresindeki Müzelerde Bulunan Osmanlı Dönemi Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler"⁴⁵ başlıklı yüksek lisans tezinde, L. Bulut'un , "Samsat İslami Devir Sırsız ve Tek Renk Sırlı Seramikleri"⁴⁶ başlıklı doktora tezinde ve S. Gök Gürhan'ın "Akşehir Taş Medrese Müzesi'ndeki Türk

³⁹ Gökben Ayhan, *Çeşitli Müzelerde Bulunan Örnekleriyle Osmanlı Lüleleri*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006.

⁴⁰ Aliye Yılmaz, *Bitlis Kazısında Ortaya Çıkarılan (2004-2008) Tütün Lüleleri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2010.

⁴¹ Aysun Cengiz, *Edirne Yeni Saray Kazılarında Ele Geçen Lüleler*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011.

⁴² Gizem Saldırgan Karaaslan, *Cizre İçkale Kazısı Lüle Buluntuları (2013-2016)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019.

⁴³ Müzeyyen Doğanay, *Tarsus Müzesi'nde Bulunan Lüleler*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2019.

⁴⁴ Gökben Ayhan, *Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2011a.

⁴⁵ Fatih Mehmet Tanrıveren, *Konya ve Çevresindeki Müzelerde Bulunan Osmanlı Dönemi Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2015

⁴⁶ Lale Bulut, *Samsat İslami Devir Sırsız ve Tek Renk Sırlı Seramikleri*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 1991.

Dönemi Seramikleri (2000–2001 Anıt Meydan’da Yapılan Kurtarma Kazısı Seramikleri)”⁴⁷ adlı doktora tezinde lüleler bir başlık altında değerlendirilmiştir.

Yukarıda anılan yayınlardan başka çeşitli kitap, makale ve tezlerde de lüleyle ilgili bilgilere yer verilmiş, ancak bunlar genel bilgiler, çizim ve fotoğraflarla sınırlıdır.

Kazı raporlarında da lülelerle ilgili çok geniş bilgilere yer verilmemiş, birkaç çizim ve fotoğrafla lüle buluntularından bahsedilmiştir.

Diyarbakır Samsat’ ta 1978–1979 ve 1981 yılında yapılan kazılarda çok sayıda lüle bulunmuştur. Ancak lüle konusundaki yetersiz bilgiler ve detaylı inceleme yapılmaması nedeniyle lüleler Selçuklu dönemine tarihlenmiştir⁴⁸.

Köşkerbaba (Göçkerbaba) Höyük 1979 Yılı Kazılarında höyüğün Osmanlı katmanında pişmiş toprak lüle kalıntılarına rastlanmıştır⁴⁹.

İznik Çini Fırınları Kazısında 1982 yılındaki kazılarda bulunan lülelerden biri 19. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵⁰. Yürütülen çalışmalarda ele bulunan lülelerden bazılarının üzerindeki usta isimleri okunabilmiştir. 2001 yılında bulunan lülelerden birinde “Bekri”⁵¹, 2005 yılında bulunan bir lülede ise “Şaban (?)” ismi okunmuştur⁵². 2006⁵³ ve 2007⁵⁴ yılında yapılan çalışmalarda da lüle buluntuları ele geçirilmiştir. 2014 yılı çalışmalarında bazıları damgalı olan çeşitli lüleler bulunmuştur⁵⁵.

⁴⁷ Sevinç Gök Gürhan, *Akşehir Taş Medrese Müzesi’ndeki Türk Dönemi Seramikleri (2000–2001 Anıt Meydan’da Yapılan Kurtarma Kazısı Seramikleri)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2007.

⁴⁸ Gönül Öney, “1978-1979 ve 1981 Yılı Samsat Kazılarında Bulunan İslam Devri Buluntularıyla İlgili İlk Haber”, *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi I*, İzmir, 1982, s. 79.

⁴⁹ Önder Bilgi, “Köşkerbaba (Göçkerbaba) Höyük 1979 Yılı Kazıları Sonuçları”, 2. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara 1980, s. 114.

⁵⁰ Oktay Aslanapa, Ara Altun ve Şerare Yetkin, *The İznik Tile Kiln Excavations (The Second Round: 1981–1988)*, İstanbul 1989, s. 89, 284.

⁵¹ Ara Altun ve V. Belgin Demirsar Arlı, “İznik Çini Fırınları Kazısı 2001 Yılı Çalışmaları”, 24. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 27-31 Mayıs 2002, Ankara 2003, s. 479.

⁵² Ara Altun ve V. Belgin Demirsar Arlı, “İznik Çini Fırınları Kazısı 2005 Yılı Çalışmaları”, 28. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt, 29 Mayıs - 2 Haziran 2006, Ankara 2007, s. 97.

⁵³ V. Belgin Demirsar Arlı ve Ara Altun, İznik Çini Fırınları Kazısı 2006 Yılı Çalışmaları”, 29. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2007, Ankara 2008, s. 22.

Alaşehir Kazısında 1986 yılındaki çalışmalarda üst seviyelerde sırlı seramik, lüle ve modern malzemeler bulunmuştur. Çalışmalarda çok sayıda lüleye rastlanması lülelerin tipolojik değerlendirmesini yapmaya fırsat verecek niteliktedir. Döküntü malzeme içerisinde biri III. Mustafa'ya (1757–1774) ait 1757 tarihli ve diğeri Abdülmecid'e (1839–1861) ait 1839–1840 tarihli Osmanlı sikkesi ile birlikte lüleler bulunmuştur⁵⁶.

Kaman-Kalehöyük Kazılarında, 1986–1994 yılları arasında yapılan kazılarda lüle buluntularına rastlanmıştır. 1986'da bulunan lüleler 17. yüzyıla tarihlendirilmiş⁵⁷ 1987⁵⁸, 1988⁵⁹ ve 1989⁶⁰ yılındaki kazılarda bulunan lülelerin tarihlendirmesi yapılamamıştır. 1990 yılındaki lüle buluntuları 16. ile 17. yüzyılları arasına⁶¹, 1991 yılı⁶², 1993 -1994 yıllarındaki kazılarda I. kat buluntuları arasında da lülelere rastlanılmıştır⁶³.

Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazısında, 1987 yılındaki çalışmalarda yoğun olarak lüle parçaları bulunmuş olup bunlar arasında çanağı süzgeçli olan basık

⁵⁴ V. Belgin Demirsar Arlı ve Ara Altun, "İznik Çini Fırınları Kazısı 2007 Yılı Çalışmaları", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 26-30 Mayıs 2008, Ankara 2009, s. 365.

⁵⁵ V. Belgin Demirsar Arlı ve Ara Altun, "İznik Çini Fırınları Kazısı 2014 Yılı Çalışmaları", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 11-15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 509.

⁵⁶ Recep Meriç, "1986 yılı Alaşehir Kazısı", 9. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 6-10 Nisan 1987, Ankara 1988, s. 243.

⁵⁷ Tsugio Mikami ve Sachihiro Omura, "1986 yılı Kaman- Kalehöyük Kazısı", 9. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 6–10 Nisan 1987, Ankara 1988, s. 3.

⁵⁸ Sachihiro Omura, "1987 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazısı", 10. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, Ankara 23 - 27 Mayıs 1988, Ankara 1990, s. 355.

⁵⁹ Masao Mori, Sachihiro Omura, "1988 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazısı", 11. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 18 - 23 Mayıs 1989, Ankara 1990, s. 339.

⁶⁰ Sachihiro Omura, "1989 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazısı", 12. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, Ankara 28 Mayıs – 1 Haziran 1990, Ankara 1991, s. 431.

⁶¹ Sachihiro Omura, "1990 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazıları", 13. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 27 - 31 Mayıs 1991, Ankara 1992, s. 323.

⁶² Sachihiro Omura, "1991 Yılı Kaman- Kalehöyük Kazısı", 14. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 25 - 29 Mayıs 1992, Ankara 1993, s. 314.

⁶³ Sachihiro Omura, "1993 Yılı Kaman- Kalehöyük Kazısı", 16. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 30 Mayıs – 3 Haziran 1994, Ankara 1995, s. 317; Sachihiro Omura, "1994 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazısı", 17. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 29 Mayıs – 2 Haziran 1995, Ankara 1996, s. 196.

yuvarlak çanaklı örneklere rastlanmıştır. Bazı örneklerin çizimleri yapılmıştır⁶⁴. 1991 yılında Yukarı Sitede yapılan kazılarda⁶⁵, 1989 yılında Menua Şinşirisindeki kazıda⁶⁶, 1997'de ise medrese hücrelerindeki kazıda çoğu kırık parçalar halinde lüleler bulunmuştur⁶⁷.

Edirne Enez (Ainos) Kazılarında 1989 yılında sırlı ve sırsız seramik kap parçaları ve taş güllerle birlikte lüleler⁶⁸, 1991 yılında ise Osmanlı Dönemi seramik kap parçaları ve demir çiviler ile birlikte lüleler bulunmuştur⁶⁹. 2008 yılı çalışmalarında doğu açmasında çanak çömlek parçalarının yanı sıra lüleler ve bronzdan yapılmış haçlar ele geçirilmiştir⁷⁰. 2009 yılı çalışmalarında kale içi şapelde kırık lüle parçaları bulunmuştur⁷¹. 2011 yılı çalışmalarında Su Terazisi Nekropolünde 1 lüle bulunmuştur⁷². 2015 yılı çalışmalarında 1.20 m derinlikte Tophane üretimi lüle parçaları ele geçirilmiştir⁷³. 2016 yılı çalışmalarında 1 lüle bulunmuştur⁷⁴.

⁶⁴ M. Taner Tarhan ve Veli Sevin, "Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazısı - 1987", 10. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 23-27 Mayıs 1988, Ankara, 1989, s. 378.

⁶⁵ M. Taner Tarhan ve Veli Sevin, "Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazısı - 1989", 12. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 27 Mayıs - 1 Haziran 1990, Ankara, 1991, s. 408.

⁶⁶ M. Taner Tarhan ve Veli Sevin, "Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazısı, 1991", 14. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 25-29 Mayıs 1992, Ankara, 1993, s. 439.

⁶⁷ Abdüsselam Uluçam ve Ersin Kavaklı, "Eski Van Hüsrev Pasa Külliyesi Kazısı 1997", 20. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25-29 Mayıs 1998, Ankara 1999, s. 614, 615.

⁶⁸ Arif Erzen ve Sait Başaran, "1989 Yılı Enez (Ainos) Kazıları", 12. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 1990, Ankara 1991, s. 156.

⁶⁹ Arif Erzen ve Sait Başaran, "1991 Yılı Enez (Ainos) Kazıları", 14. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25 - 29 Mayıs 1992, Ankara 1993, s. 207.

⁷⁰ Sait Başaran, "Enez (Ainos) 2008 Yılı Kazısı, Onarım-Koruma Çalışmaları", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25 - 29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 120.

⁷¹ Sait Başaran, "Enez (Ainos) 2009 Yılı Kazısı, Onarım-Koruma Çalışmaları", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 147.

⁷² Sait Başaran, "Enez (Ainos) 2011 Yılı Arkeoloji Kazısı", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Ankara 2013, s. 377.

⁷³ Sait Başaran, "Enez (Ainos) 2015 Çalışmaları", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 23 - 28 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 421.

⁷⁴ Sait Başaran, "Ainos 2016 Yılı Çalışmaları", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 32.

Konya Dokuzun Hanı Kazı ve Restorasyon çalışmalarında 1992⁷⁵ ve 1993⁷⁶ yıllarında etütlük nitelikte lüleler bulunmuştur.

Zeytinlik (Sinop) Amphora Atölyeleri Kazılarında 1994–1995 yıllarında lülelerin yanı sıra Abdülmecit dönemine (1839–1861) ait 1839 tarihli bir sikkeye rastlanılmıştır⁷⁷.

İstanbul Tekfur Sarayı Kazısı'nda, 1995–2001 yılları arasında 18. ve 19. yüzyıl arasına tarihlenen 70'e yakın lüle ele geçirilmiştir. Bunlardan 10'u mühürlüdür. Bu lüleler üzerindeki süslemeler, genellikle kalıplama tekniğiyle; birkaçında da boyama tekniğiyle yapılmıştır⁷⁸.

Afyon Amorium'da 2003 yılında ele geçirilen buluntular arasında lüleler de vardır. Kazılarda bulunan lülelerin büyük bir kısmı kilden üretilirken ikisi lületaşından yapılmıştır. Örneklerden beşinde usta mührü bulunmaktadır⁷⁹. 2013 yılında yürütülen çalışmalarda Geç Osmanlı dönemine ait lülelere rastlanılmıştır⁸⁰. 2014 yılı çalışmalarında çeşitli buluntularla birlikte lüleler de bulunmuştur⁸¹. 2016 yılı çalışmalarında 4 lüle parçasına ulaşılmıştır⁸².

⁷⁵ Haşim Karpuz, "1992 Yılı Konya Dokuzun Hanı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", 15. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 24–28 Mayıs 1993, Ankara 1994, s. 568.

⁷⁶ Haşim Karpuz, "1993 Yılı Konya Dokuzun Hanı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", 16. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 30 Mayıs – 3 Haziran 1994, Ankara 1995, s. 382.

⁷⁷ Yvan Garlan ve İsmail Tatlıcan, "1994-1995 Yılları Zeytinlik (Sinop) Amphora Atölyeleri Kazıları", 18. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27 - 31 Mayıs 1996, Ankara 1997, s. 340.

⁷⁸ Filiz Yenişehirlioğlu, "Tekfur Sarayı Çini Fırınları Kazısı 1995-2001", 24. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 27-31 Mayıs 2002, Ankara 2003, s. 332, 335.

⁷⁹ Chris Lightfoot, Oğuz Koçyiğit, Hüseyin Yaman, "Amorium Kazıları, 2003", 26. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2004, Ankara 2005, s. 255.

⁸⁰ Z. Demirel Gökalp, "2013 Yılı Amorium Kazısı", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 654.

⁸¹ Z. Demirel Gökalp, "2014 Yılı Amorium Kazısı", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 11-15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 205.

⁸² Z. Demirel Gökalp, "2016 Yılı Amorium Kazısı", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 22-26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 558, 564.

Aydın Hukukçular Sitesi Osmanlı Devri Kurtarma Kazısı'nda, 1996 yılındaki çalışmalarda çivit mavisi boyalı, şeffaf sırlı ve beyaz hamurlu lüle, 18. yüzyıl Kütahya seramikleri ile birlikte ele geçirilmiştir⁸³.

Kırklareli Vize- Ç.S.E.K. Kazısı, 1996 yılı, A5 açmasında 1 lüle bulunmuştur⁸⁴. 1997 yılındaki çalışmalarda ise lületaşından yapılmış bir lüle ağzı bulunmuştur⁸⁵.

Aksaray-Melik Mahmud Gazi Hangahı (Darphane) Kazısında 1996 yılında çeşitli buluntuların yanı sıra lüleler de ele geçirilmiştir. Lüleler, geniş veya düz karınlı; geniş karınlıların üzeri çizgisel, düz karınlıların ise damga şeklinde yapılmış motiflerle süslenmiştir⁸⁶. 1997 yılındaki çalışmalar sırasında 1 lüle bulunmuştur⁸⁷. 2001 yılındaki kazılarda da lüle ele geçirilmiş olup Selçuklu Dönemi'nden kaldığı ifade edilmiştir⁸⁸. 2002 yılında bulunan kırmızı hamurlu lüle ise yine Selçuklu dönemine tarihlenmiştir⁸⁹.

Alanya Kalesi Kazısında 1997 yılı çalışmaları⁹⁰ ve 2000 yılı çalışmalarında⁹¹ lüleler de ele geçirilmiştir. 2001 yılındaki kazıda, üç adet Tophane lülesi bulunmuştur⁹². 2002 yılı çalışmalarında -0.67 m'de kırık bir lüle ile -0.85 m'de 1839

⁸³ Mustafa Kenan Özkan, "Aydın Hukukçular Sitesi Osmanlı Devri Kurtarma Kazısı", VII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, 8-10 Nisan 1996, Ankara, 1997, s. 256.

⁸⁴ Özkan Ertuğrul, "Kırklareli Vize- Ç. S. E. K. 1996 Yılı Çalışmaları", 19. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, Ankara 1998, s. 427.

⁸⁵ Özkan Ertuğrul, "Vize Ç.S.E.K. 1997", 20. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25-29 Mayıs 1998, Ankara, 1999, s. 477.

⁸⁶ Bekir Deniz, "Aksaray- Melik Mahmud Gazi Hangahı (Darphane) Kazısı-1996", 19. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, Ankara 1998, s. 662, 663, 668.

⁸⁷ Bekir Deniz, "Aksaray-Melik Mahmud Gazi Hangahı (Darphane) Kazısı 1997" 20. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25-29 Mayıs 1998, Ankara 1999, s. 596.

⁸⁸ Bekir Deniz, "Aksaray-Melik Mahmud Gazi Hangahı (Darphane) Kazısı 2001" 24. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27-31 Mayıs 2002, Ankara 2003, s. 188, 191.

⁸⁹ R. Eser Gültekin, "Aksaray-Melik Mahmud Gazi Hangahı (Darphane) Kazısı-2002", *Sanat Tarihi Dergisi*, Aydoğan Demir'e Armağan, S: 13/1 Nisan 2004, İzmir, 2004, s. 50-51.

⁹⁰ Oluş Arık, "Alanya Kalesi 1997 Yılı Çalışmaları", 20. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25 - 29 Mayıs 1998, Ankara, 1999, s. 558.

⁹¹ Oluş Arık, "Alanya Kalesi 2000 Yılı Çalışmaları", 23. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2001, Ankara 2002, s. 177.

⁹² Oluş Arık, "Alanya Kalesi 2001 Yılı Çalışmaları", 24. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27 - 31 Mayıs 2002, Ankara 2003, s. 527.

tarıhli ve Mısır darplı Abdülmecid'e (1839–1861) ait bir bakır sikke bulunmuştur⁹³. 2004 yılında çalışmalarda -1.35 m’de Tophane işi bir lüle parçası bulunmuştur⁹⁴.

Niğde-Andaval (Aktaş)’daki Konstantin Helena Kilisesi’nde 1997 yılında yapılan kazılarda iki lüle bulunmuştur⁹⁵.

İstanbul Eyüpsultan Cafer Paşa Türbesi Kazısı’nda, 1997 buluntuları arasında lülelere rastlanmıştır⁹⁶. 1998 yılında ele geçirilen 17 lülenin Eyüp üretimi olduğu düşünülmektedir. Örneklerden biri üzerinde usta ismi “Arif” okunmuştur⁹⁷.

Ankara Yıkık Hamam (Eyne Bey Hamamı) 1999 yılı Kazısında toplam 77 lüle parçası ele geçirilmiş olup bunlar, hamur renkleri, formları, boyutları ve süslemeleriyle çeşitlilik göstermektedir. 33 örnekten yedisinde usta ismi yazılı olup “Gazi”, “EI Gazi” ve “Osman” isimleri okunabilmiştir⁹⁸.

Gaziantep Horum Höyük Kazılarında 1999 yılındaki buluntuların büyük kısmı höyük yüzeyinde ele geçirilen lüle parçalarıdır⁹⁹.

Edirne Yeni Sarayı Kazısında 1999 yılı çalışmalarında lüleler ile birlikte çok çeşitli parçalarda ele geçirilmiştir¹⁰⁰. 2000 yılında Matbah-ı Amire Yemek Salonlarında yapılan çalışmalarda yoğun olarak lüleler ve lülecı işi seramiklere ait

⁹³ Oluş Arık, “Alanya Kalesi 2002 Yılı Çalışmaları”, 25. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 26-31 Mayıs 2003, Ankara 2004, s. 123, 124.

⁹⁴ Oluş Arık, “Alanya Kalesi 2004 Yılı Çalışmaları”, 27. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 30 Mayıs - 3 Haziran 2005, Ankara, 2006, s. 214.

⁹⁵ Sacit Pekak, “Niğde-Andaval (Aktaş)’daki Konstantin Helena Kilisesi 1997 Çalışmaları”, 20. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25 - 29 Mayıs 1998, Ankara, 1999, s. 510.

⁹⁶ H. Örcün Barışta, “İstanbul Eyüpsultan Cafer Paşa Türbesi Yüzey Araştırması ve Kazısı”, 20. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25 - 29 Mayıs 1998, Ankara 1999, s. 572.

⁹⁷ H. Örcün Barışta, “İstanbul-Eyüpsultan Cafer Paşa Türbesi 1998 Yılı Kazısı”, 21. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 24 - 28 Mayıs 1999, Ankara 2000, s. 388.

⁹⁸ H. Örcün Barışta, “Ankara Eyne Bey Hamamı 1999 Yılı Kazısı”, 22. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2000, Ankara 2001, s. 400-402.

⁹⁹ Aksel Tibet, Catherine Marro ve Faatma Bulgan, “Horum Höyük 1999 Çalışmaları”, 22. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2000, s. 138.

¹⁰⁰ Gönül Cantay, “Edirne Yeni Sarayı (Matbah-ı Amire) Kazısı 1999”, 22. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2000, Ankara 2001, s. 440.

parçalar ele geçirilmiştir. Parçanın birinde “Amele Bekir” ismi okunmuştur¹⁰¹. 1999 ile 2000 yıllarındaki kazılarda çeşitli tiplerde lüleler bulunmuştur. Bazı örneklerde kitabe şeridi yer almaktadır¹⁰². 2001 yılındaki çalışmalarda Matbah-ı Amire Yemek Salonlarının güneyindeki açmalarda ve Kum Kasrında yapılan çalışmalarda lüleler bulunmuştur. 2001 Kazısında BVI.-1 açmasında bulunan bir lüle, üzerindeki bezemelerde dolayı 15. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir¹⁰³. Kazıda bulunan lüleler tiplerine göre gruplandırılarak detaylı şekilde incelenmiştir¹⁰⁴. 2009 yılı çalışmalarında Matbah-ı Âmire ve Kum Kasrında gerçekleştirilen kazılar sonucunda; çeşitli buluntularla birlikte pişmiş toprak lüleler ele geçirilmiştir¹⁰⁵. 2010 yılı çalışmalarında Matbah-ı Âmire’den ele geçirilen pek çok buluntuyla birlikte 9 lüle de kazı envanterine alınmıştır¹⁰⁶. 2011 yılı çalışmalarında Matbah-ı Âmire’nin güneyinde gerçekleştirilen kazılar sonucunda; pişmiş toprak lüleler, sırlı ve sırsız seramikler, çiniler, madenî objeler, sikke, pişmiş toprak künk parçası, kiremit parçası gibi materyaller ele geçirilmiştir¹⁰⁷. 2012 yılında Edirne Yeni Saray (Saray-ı Cedîd-i Âmire) Kazısındaki lüle buluntuları üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Kazı yapılan yıllar ve alanlar göz önüne alınarak lüle tiplerinde, hamur ve astar renklerinde, süsleme özelliklerinde farklılıklar ve benzerlikler olup olmadığına ilişkin tespitler yapabilmek amacıyla kazı yapılan her yıldan bir grup lüle incelenmeye çalışılmıştır. İncelenen lüleler arasında sağlam örneklerin yanı sıra kırık parçalara da rastlanmıştır. Bazı tiplerin yoğun olduğu görülmektedir. Bunlar

¹⁰¹ Gönül Cantay, “Edirne Yeni Sarayı Kazısı, 2000”, 23. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 28 Mayıs -1 Haziran 2001, Ankara 2002, s. 30.

¹⁰² Gönül Cantay, “Edirne Yeni Sarayı Kazısı 2001”, 24. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 27-31 Mayıs 2002, Ankara 2003a, s. 146.

¹⁰³ Gönül Cantay, “Edirne Yeni Sarayı Kazısı Lüle Buluntuları”, Sanat Tarihi Defterleri 7, Ege yayınları, İstanbul, 2003b, s. 29.

¹⁰⁴ Gönül Cantay, “Edirne Yeni Sarayı Kazısı Lüle Buluntuları”, VIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları Ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (26-28 Nisan 2004/Sakarya), Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2005, Cilt:7, S.1., s. 16-19.

¹⁰⁵ Mustafa Özer, “Edirne Yeni Saray Kazısı 2009 Yılı Çalışmaları”, 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 230.

¹⁰⁶ Mustafa Özer, “Edirne Yeni Saray Kazısı 2010 Yılı Çalışmaları”, 33. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 - 28 Mayıs 2011, Ankara 2012, s. 288.

¹⁰⁷ Mustafa Özer, “Edirne Yeni Saray (Saray-ı Cedîd-i Âmire) Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları”, 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs – 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 353.

arasında torba biçimli çanaklı, silindir çanaklı, yuvarlak çanaklı, basık yuvarlak çanaklı, lâle biçimli çanaklı lüleler ve disk kaideli lüleler yer almaktadır. Ayrıca tek örneği bulunan lülelerle de karşılaşmıştır¹⁰⁸. 2013 yılı çalışmalarında ele geçirilen lüleler çeşitli işlemler ile temizlenmiştir. 2007-2013 yıllarında gerçekleştirilen kazılardan elde edilen tüm lüle buluntularının fotoğrafları çekilmiş, profil verenlerin kesit ve bezeme çizimleri yapılmıştır. Sağlam olan örneklerden yola çıkılarak çoğu lülenin tipleri belirlenmeye çalışılmış; sağlam ve sağlama yakın olan örneklerin uzunluk, yükseklik ve duman yolu çapı ölçüsü alınmış; tüm lülelerin hamur ve astar renkleri Munsell Renk Kataloğu'na göre tespit edilmiş ve eserlerin bezeme tanımları yapılmıştır¹⁰⁹. 2014 yılı çalışmalarında çeşitli lüle buluntuları ele geçirilmekle birlikte önceki yıllarda yapılan lüle çalışmaları sürdürülmüştür¹¹⁰.

Kuşadası Kadı Kalesi Kazısı 2001 yılı çalışmalarında III. Mustafa'ya (1757–1774) ait 1757 tarihli sikkenin yanında lüle parçaları da bulunmuştur¹¹¹. 2010 yılı çalışmalarında ise sur dışı açmalarda çeşitli buluntularla karışmış halde lüleler de ele geçirilmiştir¹¹².

Ören (Adramytteion Antik Kenti) Kazılarında 2002¹¹³ yılında kırmızı hamurlu bir lüle ile 2004 yılında ele geçen lüle parçaları kazı buluntuları arasında yer almaktadır¹¹⁴.

¹⁰⁸ Mustafa Özer, "Edirne Yeni Saray (Sarayı Cedîd-i Âmire) Kazısı 2012 Yılı Çalışmaları", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27 - 31 Mayıs 2013, s. 385-386.

¹⁰⁹ Mustafa Özer, "Edirne Yeni Saray (Sarayı Cedîd-i Âmire) Kazısı 2013 Yılı Çalışmaları", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 500, 502-506.

¹¹⁰ Mustafa Özer, "Edirne Yeni Saray (Sarayı Cedîd-i Âmire) Kazısı 2014 Yılı Çalışmaları", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 11 - 15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 598-602.

¹¹¹ Zeynep Mercangöz, "Kuşadası Kadı Kalesi Kazısı 2001 Yılı Çalışmaları", 24. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27-31 Mayıs 2002, Ankara 2003, s. 130.

¹¹² Zeynep Mercangöz, "Kuşadası Kadikalesi 2010 Kazı Sezonu Çalışmaları", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 - 28 Mayıs 2011, Ankara 2012, s. 363.

¹¹³ Engin Beksaç, "Adramytteion/Ören 2002 Yılı Kazısı", 25. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 26-31 Mayıs 2003, Ankara 2004, s. 329.

¹¹⁴ Tülin Çoruhlu, "2004 Yılı Ören (Adramytteion Antik Kenti) Kazı Çalışmaları", 27. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 30 Mayıs - 3 Haziran 2005, Ankara 2006, s. 229.

Bilecik Osmanlı Dönemi Çarısı Alanı Kazısı 2002 yılı çalışmalarında 19. yüzyıl ve 20. yüzyıla tarihlenen ithal porselenlerle birlikte lülelere de rastlanmıştır¹¹⁵.

Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısında 1994 yılındaki lüle buluntuları 19. ile 20. yüzyıl tabakalarında bulunmuştur¹¹⁶. 2003 yılında 4 lüle ele geçirilmiştir¹¹⁷. 2008 yılında bulunan ve 19.-20. yüzyıllara tarihlenen lüleler kazı buluntuları arasında yer almaktadır¹¹⁸. 2014 yılında 19. ve 20. yüzyıllara tarihlenen lüleler ortaya çıkarılmıştır¹¹⁹.

İkiztepe Kazısı 2004 yılı çalışmalarında lüle buluntularına rastlanılmıştır¹²⁰.

Demirköy Fatih Demir Dökümhanesi Kazısında 2004 yılındaki çalışmalarda -2.66 m. derinlikte yangın tabakasında 1 tam lüle diğer lüle parçalarıyla birlikte bulunmuştur. -2.47 m derinlikte ise yine lüle parçalarına rastlanılmıştır¹²¹. 2008 yılı çalışmalarında 19. yüzyıl ortaları ile 20. yüzyıl başlarına tarihlenen çeşitli lüleler ele geçirilmiştir¹²². 2011 yılı çalışmalarında kazı buluntuları arasında lüleler de yer

¹¹⁵ Erol Altınsapan, "2002 Yılı Bilecik Osmanlı Dönemi Çarısı Alanı Kazısı", 25. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 26-31 Mayıs 2003, s. 261.

¹¹⁶ Yıldız Ötügen, "1994 Yılı Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", 17. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 29 Mayıs - 2 Haziran 1995, s. 384.

¹¹⁷ Yıldız Ötügen, "2003 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım-Belgeleme Çalışmaları", 26. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2004, Ankara 2005, s. 116.

¹¹⁸ Yıldız Ötügen, "2008 Yılı Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım-Belgeleme Çalışmaları", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt, 25 - 29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 421, 424.

¹¹⁹ Sema Doğan, "Demre / Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazı, Koruma ve Onarım Çalışmaları 2014", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 11 - 15 Mayıs 2015, s. 130.

¹²⁰ Önder Bilgi, "İkiztepe Kazısı 2004 Dönemi Çalışmaları", 27. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 30 Mayıs - 3 Haziran 2005, s. 30.

¹²¹ Zülküf Yılmaz, "Demirköy Fatih Demir Dökümhanesi 2004 Yılı Araştırma ve Kazı Çalışmaları", 27. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 30 Mayıs - 3 Haziran 2005, Ankara 2006, s. 423.

¹²² Gürhan Danışman, "Kırklareli, Demirköy Fatih Dökümhanesi 2008 Yılı Kazıları", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 2 - 29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 187.

almaktadır¹²³. 2013 yılı az sayıda lüle ele geçirilmiştir¹²⁴. 2015'te bulunan lülelerde yaldızlı bezeme ve damgalar görülmektedir¹²⁵.

Diyarbakır İli Salat Camii Yanı Kazısı 2004 yılı çalışmalarında lülelere rastlanmıştır¹²⁶.

Bitlis Kalesi Kazısı 2004 yılı çalışmalarında ele geçirilen lülelerin siyah, krem ve kiremit renkleri başta olmak üzere farklı renkte hamurdan üretildikleri tespit edilmiştir. 2005 yılında başka buluntularla birlikte çok sayıda lüle de bulunmuştur¹²⁷. 2007 yılında mezarlık alanında -0.40 cm derinlikte, siyah renkli lüleye, ayrıca İç Kale'nin açmalarında yürütülen çalışmalarda lülelere rastlanmıştır¹²⁸. 2008 yılı çalışmalarında farklı tip ve renkte çok sayıda lüle bulunmuştur¹²⁹. 2009 yılında siyah, krem ve devetüyü renginde çeşitli tiplerde lüleler ele geçirilmiştir¹³⁰. 2011 yılında çalışmalarda farklı renklerde, zengin süslemeli ve damgalı lüleler bulunmuştur¹³¹.

Erzurum Kale Kazısında 2006¹³² ve 2007¹³³ yılı çalışmalarında kazı buluntuları arasında lüleler de yer almaktadır.

¹²³ Nurcan Yazıcı Metin, "Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 373.

¹²⁴ Nurcan Yazıcı Metin, "Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı 2013 Yılı Çalışmaları", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 332.

¹²⁵ Nurcan Yazıcı Metin, "Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı 2015 Yılı Çalışmaları", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 23 - 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 505-506.

¹²⁶ Yutaka Miyake, "2004 Yılı Diyarbakır İli, Salat Camii Yanı Kazısı", 27. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 30 Mayıs - 3 Haziran 2005, Ankara 2006, s. 118.

¹²⁷ Kadir Pektaş, "2004-2005 Yılları Bitlis Kalesi Kazısı", 28. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 29 Mayıs - 2 Haziran 2006, Ankara 2007, s. 503-512.

¹²⁸ Kadir Pektaş, "Bitlis Kalesi Kazısı 2007 Yılı Çalışmaları", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı 4.Cilt, 26-30 Mayıs 2008, Ankara 2009, s. 318-321.

¹²⁹ Kadir Pektaş, "Bitlis Kalesi Kazısı 2008", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 4.Cilt, 25-29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 86-91.

¹³⁰ Kadir Pektaş, "Bitlis Kalesi 2009 Yılı Kazısı", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 4.Cilt, 24-28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 291.

¹³¹ Gülsen Baş, "Bitlis Kalesi Arkeolojik Kazı Çalışmaları-2011" 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 451.

¹³² Mustafa Erkmen vd., "2006 Yılı Erzurum Kale Kazısı", 29. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2007, Ankara 2008, s. 497.

Denizli Kale-i Tavas Kazısında 2007 yılı çalışmalarında seramik buluntularıyla birlikte yuvarlak çanaklı ve lale çanaklı lüle tipleri bulunmuştur¹³⁴. 2016 yılı çalışmalarında da çeşitli lüle buluntularına ulaşılmıştır¹³⁵.

Smyrna Antik Kenti kazı çalışmalarında 2007¹³⁶ yılında geç dönem Osmanlı seramikleri ile birlikte -15.75 ile -14.85 m seviyeleri arasında az sayıda lüle bulunmuştur. 2008¹³⁷ yılı çalışmalarında cam, pişmiş toprak misketler, demir çivi gibi buluntularla birlikte lüleler de ele geçirilmiştir. 2011 ve 2013 yılları arasında ve 2016 yılı çalışmalarında da çok sayıda lüle buluntusu el edilmiştir¹³⁸.

Tralleis Antik Kenti Kazısı 2007 yılı çalışmalarında kuzey hamam salonunda heykel parçaları, 1 sikke ve 1 lüle ele geçirilmiştir¹³⁹. 2008 yılı çalışmalarında da çok sayıda lüle bulunmuştur¹⁴⁰.

Alaşehir Kurşunlu Han Kazısında 2006 ve 2008 yılları arasında yapılan çalışmalarda çok sayıda lüle bulunmuştur. Lülelerin çoğunun kalıp yöntemiyle yapılan kırmızı hamura sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu özelliklerine göre 19. yüzyılda yerel atölyelerde üretilmiş olabileceği belirtilmiştir¹⁴¹.

¹³³ Mustafa Erkmen vd., "2007 Yılı Erzurum Kale Kazısı", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 26-30 Mayıs 2008, Ankara 2009, s. 221.

¹³⁴ Bozkurt Ersoy, "Kale-i Tavas (Tabae) 2007 Yılı Kazısı", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 26 - 30 Mayıs 2008, Ankara 2009, s. 47.

¹³⁵ Mustafa Beyazıt, "Kale-i Tavas (Tabae Antik Kenti) Ören Yeri ve Kale-i Tavas Mezarlığı Kazıları 2016", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt., 22 - 26 Mayıs 2017, s. 332.

¹³⁶ Akın Ersoy, "2007 yılı Smyrna Antik Kenti Kazısı", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 26-30 Mayıs 2008, Ankara 2009, s. 39.

¹³⁷ Akın Ersoy, "2008 Yılı Smyrna Antik Kenti Kazısı", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25-29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 414.

¹³⁸ Akın Ersoy, "Antik Smyrna/İzmir, 2011-2013", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 26; Akın Ersoy, "Antik Smyrna/İzmir, 2016", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 426, 429.

¹³⁹ Abdullah Yaylalı, "2007 Yılı Tralleis Antik Kenti Kazı Çalışmaları", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 26 - 30 Mayıs 2008, Ankara 2009, s. 21.

¹⁴⁰ Abdullah Yaylalı, "2008 Yılı Tralleis Antik Kenti Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25 - 29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 379.

¹⁴¹ Ertan Daş, "Alaşehir Kurşunlu Han Kazı ve Temizlik Çalışmaları", XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 14 - 16 Ekim 2009, İstanbul 2011, s. 204.

Amasya-Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2009 yılı çalışmalarında diğer küçük buluntularla birlikte çok sayıda lüle parçası bulunmuştur¹⁴². 2011 yılı çalışmalarında çeşitli buluntularla birlikte lüleler de ele geçirilmiştir¹⁴³. 2015 yılında az sayıda lüle ele geçirilmiştir¹⁴⁴. 2016 yılı çalışmalarında da lüle buluntularına ulaşılmıştır¹⁴⁵.

Özi Kalesi (Ukrayna-Ochakiv) Kazısı, 18. yüzyıl tabakasında çok sayıda lüle bulunmuştur. Çeşitli boyut ve renkteki lüleler 17. yüzyıl sonundan 18. yüzyıl sonuna veya 19. yüzyıl başlangıcına tarihlendirilmiştir. Lüleler zengin bezemeye sahiptir. Zengin süsleme ve kaliteli lülelerin bulunuşu sebebiyle yerel üretim olduğu vurgulanmıştır¹⁴⁶.

Akkerman Kalesi hamam Kazısında bulunan lüleler arasında damgalı olanların yanı sıra perdahlı ve perdahsız olanlara da rastlanmıştır¹⁴⁷.

Harput İç Kale Osmanlı Mahalle Kazısı 2008 yılı çalışmalarında çok sayıda lüle ele geçirilmiştir. Lülelerden bazılarının altın yaldızlı olduğu belirtilmiştir¹⁴⁸. Harput İç Kalesinde 2015 yılında yapılan çalışmalarda damgalı lülelere rastlanmıştır¹⁴⁹. 2016 yılı çalışmalarında tüme yakın lüle parçaları ele geçirilmiştir¹⁵⁰.

¹⁴² E. Emine Naza Dönmez, "Amasya Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2009 Yılı Sonuçları" 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 115.

¹⁴³ E. Emine Naza Dönmez, "Amasya-Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2011 Dönemi Çalışmaları" 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 429.

¹⁴⁴ E. Emine Naza Dönmez, "Amasya-Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2015 Dönemi Çalışmaları" 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 23 - 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 556.

¹⁴⁵ E. Emine Naza Dönmez, "Amasya-Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2016 Dönemi Çalışmaları" 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 615.

¹⁴⁶ Bozkurt Ersoy, S. Beliaeva, "Özi Kalesi (Ukranyiv-Ochakiv) Arkeolojik Çalışmalar", Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, Ankara 1999, C.I, s. 268.

¹⁴⁷ Bozkurt Ersoy, "Türk Tarih Kurumu Projeleri Çerçevesinde Akkerman Kalesi Kazı Çalışmaları", *Konya Kitabı X, Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi*, Özel Sayı, Konya, Aralık 2007, s. 347.

¹⁴⁸ Veli Sevin, "Harput İç Kale Osmanlı Mahalle Kazısı 2008 Yılı Çalışmaları", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 25 - 29 Mayıs 2009, s. 378.

¹⁴⁹ İsmail Aytaç, "Harput İç Kalesi Kazıları 2015 Yılı Çalışmaları", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 23 - 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 565-566.

¹⁵⁰ İsmail Aytaç, "Harput İç Kalesi Kazıları 2016 Yılı Çalışmaları", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 322.

Şavşat (Satlel) Kalesi 2008 yılı kazı ve restorasyon çalışmasında 18. ve 19. yüzyıl örnekleri olarak değerlendirilen lüle ve lüle parçalarına rastlanılmıştır¹⁵¹. 2011 yılı kazılarında seramik buluntuları arasında yer alan 1 lüle 19. yüzyıla tarihlendirilmiştir¹⁵².

Zeytinliada Kazısı 2008 yılı çalışmalarında lüle parçaları bulunmuştur¹⁵³. 2009 yılı çalışmalarında ele geçirilen geç dönem buluntuları arasında lüleler de yer almaktadır¹⁵⁴.

Ilısu Barajı inşaat sahası 2009 yılı kurtarma kazılarında kırık lüle parçaları bulunmuştur¹⁵⁵.

Harput Osmanlı Mahalle Kazısı 2009 yılı çalışmalarında çeşitli buluntularla birlikte yaklaşık 90 lüleye rastlanmıştır¹⁵⁶.

Büklükale Kazısı 2009 yılı çalışmalarında bulunan lüle parçaları tabakanın Osmanlı dönemine tarihlenmesini sağlamıştır¹⁵⁷.

Derekutuğun Eski Maden İşletmeleri 2010 dönemi kazı çalışmalarında 2 No.lu maden ocağında 1 lüle bulunmuştur¹⁵⁸.

2010 yılı Acemhöyük Kazılarında sırlı kap ve kandillerle birlikte lüleler de ele geçirilmiştir¹⁵⁹. 2010 yılı çalışmalarında yamaçta yapılan kazılarda çöp çukurlarının içinden çıkarılan çeşitli buluntuların arasında lüleler yer almaktadır¹⁶⁰.

¹⁵¹ Osman Aytekin, "Şavşat (Satlel) Kalesi Kazı ve Restorasyon Çalışması 2008", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt, 25 - 29 Mayıs 2009, s. 253.

¹⁵² O. Aytekin, "Şavşat (Satlel) Kalesi Kazı ve Restorasyon Çalışması 2011", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 440.

¹⁵³ Nurettin Öztürk, "Zeytinliada Kazısı 2008 Yılı Çalışmaları", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 25 - 29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 499.

¹⁵⁴ Nurettin Öztürk, "Zeytinliada Kazısı 2009 Yılı Çalışmaları", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 39.

¹⁵⁵ Tuba Ökse, "Ilısu Barajı İnşaat Sahası 2009 Yılı Kurtarma Kazıları", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 263.

¹⁵⁶ Necla Arslan Sevin, "Harput Osmanlı Mahalle Kazısı 2009 Yılı Çalışmaları", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 244.

¹⁵⁷ Kimiyoshi Matsumura, "Büklükale Kazısı 2009", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 412.

¹⁵⁸ Ünsal Yalçın, "Derekutuğun Eski Maden İşletmeleri 2010 Dönemi Kazı Çalışmaları", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 - 28 Mayıs 2011, Ankara 2012, s. 223.

2010 yılı Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Kilisesi kazı ve onarım çalışmalarında batı sarnıcında çok sayıda lüle bulunmuştur¹⁶¹. 2012 yılı çalışmalarında batı sarnıçta seramik, kap kakak gibi buluntularla birlikte lüleler de bulunmuştur¹⁶². 2016 yılında 18. yüzyıla tarihlenen lüleler bulunmuştur¹⁶³.

Hirbemerdon Tepe Arkeoloji Projesi kapsamında 2011 yılında yapılan çalışmalarda 1861'e tarihlenen bir sikke ile birlikte çeşitli lülelere de ulaşılmıştır¹⁶⁴.

Kemah Kalesi 2011 yılı kazı çalışmalarında seramik parçaları ve kırık bir kitabe ile birlikte 1 lüle bulunmuştur¹⁶⁵. 2015 yılında yapılan çalışmalarda çok sayıda lüleye ulaşılmıştır. Lüleler 17. yüzyıl ile 20. yüzyıla tarihlendirilmiş ve çanak formlarına göre 3 ana grupta değerlendirilmiştir¹⁶⁶.

Anadolu Kavağı, Yoros Kalesi 2011 yılı kazı çalışmalarında farklı tipte ve askerlerin kullandığı düşünülen çok sayıda lüle ele geçirilmiştir¹⁶⁷. 2012 yılı çalışmalarında çok sayıda bulunmuştur. Lüleler tip olarak çeşitlik göstermektedir¹⁶⁸. 2013 yılı çalışmalarında çeşitli buluntularla birlikte lülelere de ulaşılmıştır¹⁶⁹.

¹⁵⁹ Aliye Öztan, "2010 Yılı Achemhöyük Kazıları", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 - 28 Mayıs 2011, Ankara 2012, s.402.

¹⁶⁰ Aliye Öztan, "2011 Yılı Achemhöyük Kazıları ve Sonuçları", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 278.

¹⁶¹ Mustafa Büyükkolancı, "2010 Yılı Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Kilisesi Kazı ve Onarım Çalışmaları", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 - 28 Mayıs 2011, Ankara 2012, s. 569.

¹⁶² Mustafa Büyükkolancı, "2012 Yılı Ayasuluk Tepesi ve St. Jean Anıtı Kazı ve Onarım Çalışmaları", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 27 - 31 Mayıs 2013, Muğla 2014, s. 487.

¹⁶³ Mustafa Büyükkolancı, "Ayasuluk Tepesi ve Aziz Yuhanna Kilisesi 2016 Kazı ve Onarım Çalışmaları", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 467.

¹⁶⁴ Nicola Laneri, "Hirbemerdon Tepe Arkeoloji Projesi", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 253.

¹⁶⁵ H. Yurttaş, "Kemah Kalesi 2011 Yılı Kazı Çalışmaları", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s.464.

¹⁶⁶ H. Yurttaş, "Kemah Kalesi Kazısı 2015 Yılı Çalışmaları", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 23 - 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 256-257.

¹⁶⁷ Asnu Bilban Yalçın, "Anadolu Kavağı, Yoros Kalesi 2011 Yılı Kazı Çalışmaları", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 328.

¹⁶⁸ Asnu Bilban Yalçın, "Anadolu Kavağı, Yoros Kalesi 2012 Yılı Kazı Çalışmaları", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27 - 31 Mayıs 2013, Muğla 2014, s. 374.

¹⁶⁹ Asnu Bilban Yalçın, "Anadolu Kavağı, Yoros Kalesi 2013 Yılı Kazı Çalışmaları", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 312, 315.

Mersin - Silifke Kalesi Kazısı 2012 yılı kazı çalışmasında A8-8 No.lu Mekânda 1, A8-9 No.lu Mekânda 1 olmak üzere 2 sağlam ve A8-14 No.lu Mekân ile A21- 1. Yol 8. Mekân da lüle parçalarına rastlanmıştır¹⁷⁰. 2013 yılı çalışmalarında az sayıda lüle bulunmuştur¹⁷¹. 2015 yılı çalışmalarında az sayıda lüle parçası bulunmuştur¹⁷².

2012 yılı Kırşehir Kale Höyük Kazısında H3 açmasında çeşitli buluntularla birlikte pişmiş topraktan lülelere de ulaşılmıştır¹⁷³. 2014 yılı çalışmalarında 7 lüle parçası ele geçirilmiştir¹⁷⁴.

2012 yılında Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü'nde gerçekleştirilen arkeolojik çalışmalarda farklı gruplarda bezemeli ve çoğunlukla kırık lülelere rastlanmıştır¹⁷⁵. 2013 yılı çalışmalarında bulunan lüleler ile ilgili bilgi aktarılmamış sadece fotoğraflarına yer verilmiştir¹⁷⁶. 2014 yılı çalışmalarında geç döneme ait sikkelerle birlikte lüleler de ele geçirilmiştir¹⁷⁷. 2015 ve 2016 yılı çalışmalarında da çok sayıda lüle buluntusu elde edilmiştir¹⁷⁸.

¹⁷⁰ Ali Boran, "Mersin - Silifke Kalesi Kazısı 2012 Yılı Kazı Çalışması", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27 – 31 Mayıs 2013, Muğla 2014, s. 147, 148,150.

¹⁷¹ Ali Boran, "Mersin - Silifke Kalesi Kazısı 2013 Yılı Kazı Çalışması", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 396-397.

¹⁷² Ali Boran, "Mersin - Silifke Kalesi Kazısı 2015 Yılı Kazı Çalışması", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 – 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 195, 203.

¹⁷³ Işık Adak Adıbelli, "2012 Kırşehir Kale Höyük Kazısı", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 27-31 Mayıs 2013, Muğla 2014, s. 299.

¹⁷⁴ Işık Adak Adıbelli, "2014 Kırşehir Kale Höyük Kazısı", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3. Cilt, 11 - 15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 47.

¹⁷⁵ Engin Akdeniz, "2012 Yılında Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü'nde Gerçekleştirilen Arkeolojik Çalışmalar", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 27 - 31 Mayıs 2013, Muğla 2014, s. 129.

¹⁷⁶ Engin Akdeniz, "2013 Yılı Akhisar-Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 2 – 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 121-128.

¹⁷⁷ Engin Akdeniz, "2014 Yılı Akhisar-Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 11 – 15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 83, 85.

¹⁷⁸ E. Akdeniz, "2015 Yılı Akhisar-Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 23 – 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 404; Engin Akdeniz, "2016 Yılı Akhisar-Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 23 – 27 Mayıs 2016, s. 2, 5.

Sebastopolis Antik Kenti 2013 yılı kazı çalışmalarında -55 cm derinlikte 1 lüle bulunmuştur¹⁷⁹. 2015 yılı çalışmalarında M9 açmasında -115 cm derinlikte sağlam bir lüleye ulaşılmıştır.¹⁸⁰

Knidos'da 2012 ve 2013 yılında yapılan kazılarda Newton Barakasında 19. yüzyıla ait küçük parçalar hâlinde İngiliz porselen kap parçalarıyla birlikte lüleler de bulunmuştur. Lüleler İngiliz tipi olarak değerlendirilmiştir¹⁸¹.

Antakya hipodrom ve çevresinde 2013 yılında yapılan kazılarda bulunan lüleler 15. yüzyıl sonrasına tarihlendirilmiştir¹⁸².

Tepebağ Höyük'te 2014-2015 yıllarında yapılan kazı çalışmalarında bulunan lüleler 18. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında tarihlendirilmiştir¹⁸³.

Prusias Ad Hypium Tiyatro Kazısı 2014 yılı çalışmalarında geç döneme tarihlenen 8 lüle bulunmuştur¹⁸⁴.

2014 yılında Komana'da yapılan kazılarda Osmanlı katmanında ele geçirilen sınırlı sayıdaki buluntular arasında lüleler de vardır¹⁸⁵.

Sinop Balatlar Kilisesi 2014 yılı kazılarında çeşitli buluntularla birlikte lüleler de ele geçirilmiştir¹⁸⁶.

¹⁷⁹ Şengül Dilek Ful, "Sebastopolis Antik Kenti 2013 Yılı Kazı Çalışmaları", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 479.

¹⁸⁰ Şengül Dilek Ful, "2015 Yılı Sebastopolis Antik Kenti Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 - 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 321.

¹⁸¹ Ertekin M. Doksanaltı vd., Knidos Kazı ve Araştırmaları: 2012- 2013", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 534.

¹⁸² Hatice Pamir, "Antakya Hipodrom ve Çevresi Kazıları 2013", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 274, 279.

¹⁸³ Fatma Şahin, "Tepebağ Höyük 2014-2015 Yılı Kazı Çalışmaları", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 11 - 15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 197.

¹⁸⁴ Nurperi Ayengin, "Prusias Ad Hypium Tiyatro Kazısı 2014 Yılı Çalışmaları", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27-31 Mayıs 1991, Ankara 1992, s. 291.

¹⁸⁵ D. Burcu Erciyas, "Anadolu'da Ortaçağ Kazıları ve Komana", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 11 - 15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 612.

¹⁸⁶ Gülgün Köroğlu, "2014 Yılı Sinop Balatlar Kilisesi Kazıları", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 469.

Gevale Kalesi 2013-2014 çalışmalarında farklı renk ve tipte, üzeri bezemeli lüle parçaları bulunmuştur¹⁸⁷. 2016 yılı çalışmalarında bitkisel bezemeli lüle ile sağlam olmayan lüle parçalarına ulaşılmıştır¹⁸⁸.

Pedasa'da 2017 yılında yapılan çalışmalarda çeşitli buluntularla birlikte lüleler de ele geçirilmiştir¹⁸⁹.

Yukarıda, inceleyebildiğimiz kazılarda bulunan lülelerin bilgilerini aktarmaya çalıştık. Ancak aktarılan bilgilerden de anlaşılacağı üzere kazı raporlarında lüleler ile ilgili verilen bilgiler birkaç cümle ve fotoğraftan öteye geçmemektedir. Bazı kazılarda bulunan lüleler ile ilgili geniş değerlendirmelere yer verilmiş¹⁹⁰, hemen hemen diğer tüm kazılarda ise lülelerden küçük buluntular arasında yüzeysel olarak bahsedilmiştir. Lüle çalışmalarının geç tarihlerde başlaması ve araştırmacılar tarafından olasılıkla çok kayda değer görülmemesi sebebiyle lüleler kazı buluntularında arka planda kalmıştır.

Lüleyle olan bu ilgi eksikliği çalışmalarda pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Tipoloji, terminoloji, üretim ve tarihlendirme konusunda çok farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Öyle ki lüle buluntularının çoğu Osmanlı tabakasında ele geçmekle birlikte kimi araştırmacılar tarafından Selçuklu çağına tarihlendirme yapılmıştır¹⁹¹.

¹⁸⁷ Ahmet Çaycı, "Gevale Kalesi 2013-2014 Kazı Buluntuları", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 11 - 15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 547.

¹⁸⁸ Ahmet Çaycı, "Gevale Kalesi 2016 Yılı Kazı Çalışmaları", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 253-255.

¹⁸⁹ Adnan Diler, "Pedasa 2017" 40. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 7 - 11 Mayıs 2018, Ankara 2019, s. 32-33.

¹⁹⁰ Gülsen Baş, "Bitlis Kalesi Arkeolojik Kazı Çalışmaları-2011" 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 449-460; Kadir Pektaş, "Bitlis Kalesi 2009 Yılı Kazısı", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt, 24-28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 285-298; Mustafa Özer, "Edirne Yeni Saray (Saray-ı Cedîd-i Âmire) Kazısı 2014 Yılı Çalışmaları", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 11 - 15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 595-622; Filiz Yenişehirlioğlu, "Tekfur Sarayı Çini Fırınları Kazısı 1995-2001", 24. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 27-31 Mayıs 2002, Ankara 2003, s. 329-344.

¹⁹¹ Gönül Öney, "1978-1979 ve 1981 Yılı Samsat Kazılarında Bulunan İslam Devri Buluntularıyla İlgili İlk Haber", Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi I, İzmir, 1982, s. 71-80; Bekir Deniz, "Aksaray-Melik Mahmud Gazi Hangahı (Darphane) Kazısı 2001" 24. Kazı

Lüle konusunda yapılan çalışmalarda karşılaşılan başlıca sorun lüle tiplerinin doğru tespit edilemeyiştir. Lüle hakkındaki ilk yayınların yabancı dillerde olması sebebiyle tipoloji ve terminoloji de bir kavram birliğı sağlanamamıştır. Araştırmacıların tipoloji oluştururken baz aldıkları kriterlerin farklılık göstermesi sebebiyle özellikle erken tarihli çalışmalarda çok farklı terimler kullanılmıştır. Çalışmamızın “Lüle Terminolojisi Hakkında Kısa Bir Tartışma” başlıklı bölümünde konuyla ilgili küçük bir değerlendirmede yapılmaya çalışılmıştır.

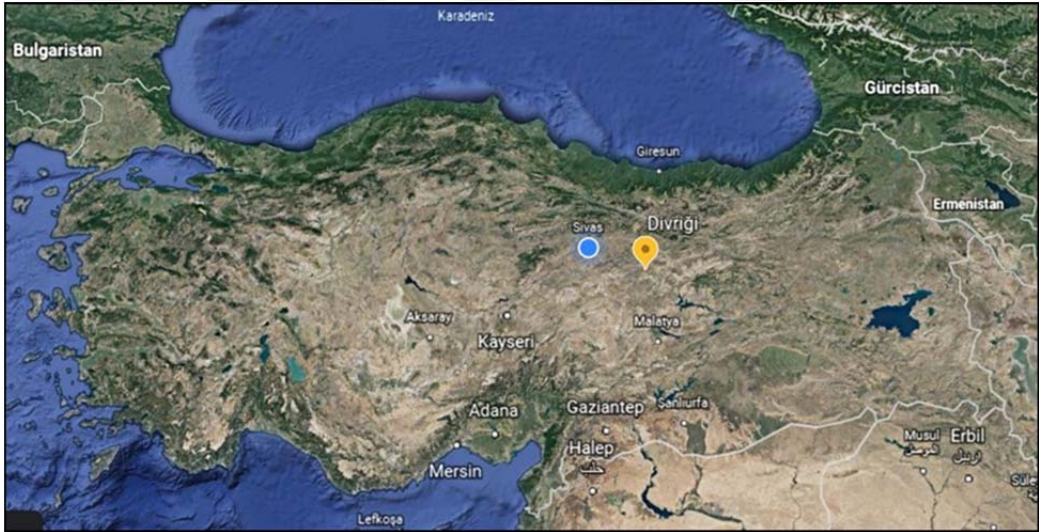
Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27-31 Mayıs 2002, Ankara 2003, s. 185-196; R. Eser Gültekin, “Aksaray-Melik Mahmud Gazi Hangahı (Darphane) Kazısı-2002”, *Sanat Tarihi Dergisi*, Aydoğan Demir’e Armağan, S: 13/1 Nisan 2004, İzmir, 2004, s. 50-51.

1. DİVRİĞİ'NİN TARİHÇESİ VE DİVRİĞİ KALESİ KAZI ÇALIŞMALARI

1.1. Divriği Tarihçesi¹⁹²

Divriği¹⁹³, Sivas'ın güneydoğusunda, Doğu Anadolu bölgesinin Yukarı Fırat bölümünde İç Anadolu sınırına yakın kesiminde, denizden 1250 m yükseklikte, Fırat nehrinin kollarından biri olan Çaltı ırmağı ile birleşen derenin vadi tabanında ve yamaçlarında yer alır. Şehrin ilk kurulduğu yer ise kuzeydoğu kısmında Çaltı vadisine dik yamaçlarla inen bir tepe üzerinde bulunan kale civarı ve etekleridir (Harita 1)¹⁹⁴.

Harita 1. Divriği'nin Konumu <https://www.google.com.tr/intl/tr/earth/>

¹⁹² Divriği, pek çok tez ve araştırmaya konu olması sebebiyle bu yayınlarda Divriği hakkında hemen her bilgi aktarılmıştır. Tezimizde tekrara düşmemek adına tarihçe kısmını ana hatlarıyla anlatmak gereği duyduk.

¹⁹³ Divriği'nin ismiyle ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Divriği'nin Bizans dönemindeki adı Tephrike'dir. "Bol su, gür su" anlamındaki sözcük Anadolulu olması sebebiyle Abra, Aphra, Ebra, İbra gibi çeşitlemeleriyle karşılaştığı için Tephrike adındaki ephr(a) bölümünün de o çeşitlemelerden birini yansıttığı düşünülür. Aynı yerleşimin adı, Arap kaynaklarında Aprike biçiminde kullanıldığı için adın Ermeni ağzında, baştaki D-'si ihmal edilen Aprig yani Apr(a)-ig diye bir çeşitlemesi olduğu da görülmektedir *bkz.* Bilge Umar *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1993, s. 218.

¹⁹⁴ Abdülkadir Balgalmuş, "Divriği". TDV İslam Ansiklopedisi. C: 9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 452.

Divriği ile ilgili tarihi bilgiler çok eskiye gitmemektedir. Bölgenin Sasani-Bizans mücadelesine sahne olması ile birlikte tarihi bilgilerde ortaya çıkmaktadır. Sasanilerin, tarih sahnesinden kaybolmalarıyla birlikte bölgede Arap-Bizans çatışmaları etkili olmuştur. III. Mikhail tarafından 9. yüzyıl ortalarında Anadolu'ya yapılan seferin sonucu, Divriği, Bizans güçlerinin kontrolüne geçer¹⁹⁵.

Bölgede Bizans hâkimiyeti olmakla birlikte Divriği, Pavlikanlar'ın¹⁹⁶ merkezi konumundadır. Zaman zaman farklı güçlerle yakınlık gösteren Pavlikanlar'ın, Divriği'deki hâkimiyetlerinin ne kadar olduğu tam olarak bilinmemektedir¹⁹⁷.

Divriği'de Türk hâkimiyetinin ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, Malazgirt Savaşı'nı izleyen yıllarda Mengücek Gazi ya da oğulları tarafından ele geçirildiği görüşü hakimdir¹⁹⁸. Yukarı Fırat ve Çaltı nehirleri vadileri Mengücek Gazi'ye verilmiş, Mengücek Gazi de Erzincan, Kemah, Divriği ve Şebinkarahisar yöresine hâkim olmuştur. Mengücek Beyi İshak'ın ölümüyle birlikte (1142) Mengücekler Kemah-Erzincan kolu ve Divriği kolu olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Divriği kolunun başına İshak'ın oğullarından Süleyman Şah geçmiştir¹⁹⁹. 13. yüzyılın ikinci çeyreğinde Anadolu Selçuklu Devleti'nin hâkimiyet alanında bulunan Divriği, 1243'teki Köseadağ Savaşı'nın ardından Moğol baskısına karşı

¹⁹⁵ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devlet Tarihi*, Çev: Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2008, s. 212

¹⁹⁶ Pavlikanlar, VII. yüzyılda bugünkü Erzurum'un güney batısında Mananalıs bölgesinde ortaya çıkmış Hristiyan bir mezheptir. Pavlikan İnancı ilk olarak Armenia bölgesinde ortaya çıktığından dolayı, cemaatin çoğunluğunun Ermenilerden oluştuğunu ileri süren görüşler ortaya atılmıştır. Pavlikan inancı tek bir millete dayanmayan, farklı etnik gruplardan oluşan bir cemaat olmakla birlikte, Anadolu'daki etnik gruplar arasında çoğunluk Ermenilerden oluşmaktaydı. Ama Pavlikan cemaatinin tek bir millettten oluştuğunu söylemek tarihi olaylara ters düşer. Pavlikan cemaati ile ilgili farklı kimlik görüşleri ortaya atılmıştır. Bazı araştırmacılar etnik bir grup olduğunu söylerken bazıları da dini ve etnik mahiyeti farklı bir grup olduğunu ileri sürmektedirler. *Bkz.* Sultan Gürsoy, *Pavlikanlar*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2018, s. 13-14.

Ayrıca bkz. Mehmet Çoğ, "İslam-Bizans İlişkileri Bağlamında "Pavlikanlar" Üzerine Bir Değerlendirme", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13:2, 2008, s. 73-87.

¹⁹⁷ Erdal Eser, ""Divriği Kalesi Yüzey Araştırması 2006"", 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs – 1 Haziran 2007, Ankara 2008, s. 190.

¹⁹⁸ Osman Turan, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2004, s. 73.

¹⁹⁹ Abdülkadir Balgalmış, *age.*, s. 452

koyamamıştır²⁰⁰. 1277 yılında Memlük Sultanı Baybars'ın Anadolu seferiyle birlikte gelen Moğol hükümdarı Abaka, Divriği'ye gelmiş ve surlarını yıktırmıştır. Böylece şehir 1300 yılına doğru İlhanlılara tabi bulunan Selçuklu hükümdarı III. Keykubad'ın akıncıları tarafından yağmalanmıştır²⁰¹.

14. yüzyıl başından yüzyılın sonlarına kadar Divriği'nin tarihiyle ilgili pek fazla bilgiye ulaşılamamıştır. Bu yüzyılda Sivas, önce İlhanlılara sonra da Eretnaogulları'na tabiyken, Divriği hala Memlûklülerin elindedir. 14. yüzyıl sonlarında Osmanlı Sultanı Yıldırım Beyazıd'ın bölgedeki seferleriyle birlikte Osmanlı topraklarına katılan Divriği, Timur tehlikesinin yaklaşmasıyla birlikte Memlûklülerle ittifak yapılarak tekrar Memlûklüler'in kontrolüne geçmiştir. Divriği'nin, Mercidabık Zaferi (1516) sonrası kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine geçtiği bilinmektedir²⁰².

Fotoğraf 1. Divriği Kalesi'nin konumu (Kazı Arşivi)

²⁰⁰ Osman Turan, *age.*, s. 87.

²⁰¹ Besim Darkot, "Divriği", MEB İslam Ansiklopedisi. C: 3, İstanbul 1988, s. 597.

²⁰² Besim Darkot, *age.*, s. 597; Galip Eken, *Fiziki Sosyal ve İktisadi Açıdan Divriği (1775-1845)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 1993.

1.2. Divriği Kalesinin Tarihi

Divriği Kalesi ilçenin kuzeyinde ırmağa bakan yüksek bir kayalığa oturmaktadır. Kalenin kuzeyi ile doğusu uçurumlarla çevrilidir (Foto. 1). Kalenin bugün kalan kısımları Orta Çağ'ın öncesine ait değildir²⁰³.

Türklerin Divriği'yi fethiyle birlikte (11. yüzyılın sonu 12. yüzyılın başı), Bizanslılar tarafından bir sınır kalesi olarak güçlendirilen eski kale, tepenin yukarısında, daha dar bir alanı çeviren alçak surlardan oluşmaktaydı. Mengücekoğullarının hâkimiyetiyle birlikte Ahmed Şah zamanına kadar, bu eski kalenin korunduğu tahmin edilmektedir²⁰⁴. Kalenin batı surlarında iki kapı açılmıştır. Kapılar üzerinde bulunan 634/1236-37, 640/1242 tarihli kitabeler ve iç kalede bulunan Arslanburç üzerindeki 650/1252 tarihli kitabeler Divriği Kalesini Mengücekoğulları'ndan Ahmedşah b. Süleymanşah ile oğlu Melik Salih'in inşa ve tamir ettirdiğini söylemektedir²⁰⁵.

17. yüzyılda Divriği'ye gelen Evliya Çelebi hem Divriği'den hem de kaleden bahsetmektedir²⁰⁶. 1839 yılında Divriği'ye gelen seyyah Ainsworth, kale açısından

²⁰³ Kaledeki kitabeler Grenard tarafından okunmuş ve şu ifadelerle yer verilmiştir; "Divriği'ye oldukça eski bir kale hakimdir. Bu kalenin inşası Roma devrine atfedilse de duvar kalıntıları Orta Çağ'dan kaldığını göstermektedir." diyerek, kalenin Orta Çağ öncesine gidemeyeceğini belirtmiştir. Bk. Fernand Grenard, "Notes Sur les monuments du Moyen âge Malatia, Divriği, Siwas, Darendeh, Amasia et Tokat", *Societe Asiatique ou Recueil de Memories d'extraits et de notices. Relatifs à la Philosophie aux langues et à la littérature des Peuples orientaux Neuvieme serie*, XVII, Paris MDCCCXI, s. 549-553. **Aktaran**; Derya Acar, *Divriği Kalesi Kazısı Metal Buluntuları (2006-2018)*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2019, s. 5.

²⁰⁴ Necdet Sakaoğlu, *Türk Anadolu'da Mengücekoğulları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, s. 190.

²⁰⁵ Kitabe Metinleri: "Bu kutlu kapının yapımını, bilgin ve adaletli melik, güçlü, muzaffer, (Tanrı'nın) yardım ettiği, devletin ve dinin kılıcı, zaferleri çok Süleymanşah oğlu Ahmed Şah, -Rabb'in bağışlamasına muhtaçtır-634 yılında buyurdu (M.1237)."; Adaletli melik, dünyanın ve dinin keskin kılıcı, zaferleri çok, Şahinşah oğlu Süleymanşah oğlu Ahmed Şah'ın saltanatında. (O) halifenin yardımcısıdır. Tarihi 640 yılıdır. (M. 1242)."; Bu burcun yapılmasını bilgin ve adaletli melik, devletin ve dinin keskin kılıcı İslam'ın ve Müslümanların şerefli, Mengücekoğullarının tacı, çok güçlü, Şahinşah oğlu Süleyman Şah oğlu Ahmed Şah'ın oğlu Melik Salih -Halifenin yardımcısıdır buyurdu. Şaban başı 650 (M. 7 Ekim 1252)." Sakaoğlu, *age.*, s. 204-205.

²⁰⁶ Fırat Nehri kenarında göğe başkaldırmış yalçın kaya üzerinde eski tarz bir kale olup Van, Mekû Mardin kalelerinden sonra bu Divriği kalesi gelir. Öyle bir yüksek kaledir ki ancak

önemli bir bilgi sunmuş ve “Divriği'nin batısındaki bir kaya üzerinde büyük bir kalenin izleri ile suyun ters tarafında kayalıklar üzerinde bir de küçük kale vardır.” ifadelerine yer vermiştir²⁰⁷. Ainsworth'ün verdiği bilgiden hareketle 19. yüzyılda kalenin artık kullanılmadığını düşünmek mümkündür²⁰⁸. 1876'da Sivas'a gelen Fred Burnaby Divriği'ye de uğramış ve kalenin genel durumunun harap olduğundan bahsetmiştir²⁰⁹. 1890'da Sivas'a gelen ve ayrıntılı bilgiler veren Vital Cuinet'nin de Divriği'ye uğradığı “..kale duvarlarının harabeye döndüğü... ..Eski şehir, üzerinde sadece duvarları ayakta kalan bir kalenin bulunduğu kayalığın eteğine kurulmuştur. Bu kalenin tepesinde, Selçuklu üsluplu, terk edilmiş durumda oldukça güzel bir cami bulunmaktadır.” ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu tarihte artık kalenin tamamen harap ve terk edilmiş olduğu söylenebilir²¹⁰.

Erken dönem için kayıtlar yetersiz olmakla birlikte yapılan araştırmalarda Osmanlı döneminde Divriği Kalesine ait yazışmaların olduğu görülmüştür. Bu

kuşatıp aman verdirerek fethi mümkün olur. Yoksa hiçbir suretle bir tarafından lağım ve metris etmek mümkün değildir. Meğer kale içinde kıtlık ola! Ne olursa olsun ahali yine suya hasret çekmezler. Zira yukarı iç kale kayasının tepesinden iki bin kademe kesme taş merdiven ile Fırat nehrine inilir. Bir çeşit sanatlı su yolu vardır ki, diller ile tâbir, kalemler ile tahrir olunamaz (yazılamaz). Suyu gidenin başka yolu olduğu gibi su getirenlerinde başkaca yolu vardır. Bunlardan başka, kale içinde yağmur suyu sarnıçları, buğday ambarları, cebehâneleri üç yüz adet toprakla örtülü ev ve bir câmi olup kalenin batıya bakan ve aşağı şehre açık bir demir kapısı vardır. Kale yuvarlak olup taş binadır. Burç ve duvarları sağlam olup güzeldir. Yeniçeri ocağından kale ağası, kale neferleri vardır. Ama kale içinde imâretten eser yoktur. Bu sûrun dibindeki cirid meydanından köprü ile Fırat nehrini geçip Divriği'nin (Kestifan) kalesine gelinir. Bu da Divriği'ye benzer seyre değer sağlam bir kaledir. Kayserin kızlarından (Kestifan) adlı açılmamış bir kız binâ etmiştir. Fırat nehrinin karşı tarafında verimli bir temiz topraktır. Buradan akan Fırat'ın bir kolu, buradan Eğin kalesine, oradan Arapkir'e, Çemişkezek kalesine varıp buralarda (Çat) denilen yerde Fırat nehrine karışır. Bu su o kadar büyük olmayıp temmuzda at ile geçilmesi mümkündür. Divriği halkı dahi bu sudan içerler. *bkz.* Zuhuri Danışman, *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi V. Kitap*, Zuhuri Danışman Yayınları, İstanbul 1970, s. 100-101.

²⁰⁷ William Francis Ainsworth, *Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea, and Armenia Vol. II.*, London 1839, s. 7-12. *Aktaran*; Adnan Mahiroğulları, *Seyyahların Gözüyle Sivas*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2001, s. 79-83.

²⁰⁸ Erdal Eser, “Divriği Kalesi 2007”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.: 34, Sayı: 1, 2009, s. 39.

²⁰⁹ Fred Burnaby, *On Horseback Through Asia Minor*, London 1877. *Aktaran*; Adnan Mahiroğulları, *age.*, s.114-115

²¹⁰ Adnan Mahiroğulları, *age.*, s. 152-153.

belgelerden hareketle, Divriği Kalesinde 19. yüzyıl sonlarına kadar yerleşimin olduğu ancak sonraları terk edildiği anlaşılmaktadır²¹¹.

Çoğunlukla 1228-29 tarihli Ulu Cami, Darüşşifa ve Bani Türbesi'nden oluşan yapı topluluğuyla anılan ilçe, Kale ve içerisinde yer alan Kale Camisi ile de kayda değerdir. Kalede erken dönemden itibaren yerleşimin olduğu kale içerisindeki kayaya oyulmuş mimari verilerden anlaşılmaktadır. Kale, Bizans döneminde, tepenin üst bölümünde surla çevrili bir yerleşim haline gelmiştir. Bölgedeki Türk akınları sonucunda da kale ve yerleşme el değiştirmiştir. Kale iki surlu bir kurguya sahiptir. Kale Cami'sini de içine alan ilk surun Bizans dönemi yapımı olduğu anlaşılmaktadır. Güneyden, batı ve kuzeye doğru uzanan dış sur ise Mengücekoğulları döneminde inşa edilmiş olup, bu durum sur üzerindeki kitabelerle de sabittir²¹² (Eser 2009: 40).

1.3. Divriği Kalesi Kazı Çalışmaları

Divriği Kalesi'nde 2006 yılında bir yüzey araştırması olarak başlayan çalışmalar, 2007 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nun izni ve Bakanlar Kurulu'nun Kararı ile arkeolojik kazı statüsü kazanmıştır. Kazı çalışmaları Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Erdal Eser başkanlığında halen yürütülmektedir. Kazıyla ilgili yürütülen çalışmalar, kazı rapor sonuçlarının yanı sıra Prof. Dr. Erdal Eser ve Dr. Öğr. Üyesi Meryem Acara Eser tarafından hazırlanan "Divriği Kalesi Kazısı I" isimli kitapta anlatılmıştır.²¹³

2006 yılında başlayan yüzey araştırmasıyla Kale Cami ve çevresi incelenerek alan hakkında durum tespiti yapılmıştır. Caminin batısında bulunan ilk platformda, kaya mimarisine ait kalıntılarının izleri tespit edilmiştir. Kalıntılar; mezar odası, sarnıç, dibek ve mağaralardan ibarettir. Kale Cami'nin batısında kalan ve güneyde

²¹¹ Galip Eken, *agt.* s. 6-7; Necdet Sakaoğlu, *age.*, s. 210-213.

²¹² Erdal Eser, Erdal Eser, "Divriği Kalesi 2007", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.: 34, Sayı: 1, 2009, s. 40.

²¹³ Erdal Eser ve Meryem Acara Eser, *Divriği Kalesi Kazısı-I 2006-2017*, CreateSpace Independent Publishing Platform, Middletown 2018.

Aslanlı Burçtan başlayarak kuzeye doğru gelişen ikinci bölümde yapılan araştırmada camiye yakın olma ihtimali bulunan bir saray yapısının izleri aranmıştır. Kale girişi olarak kullanılan, güney köşedeki kapının, Ulu Cami ve külliyesine yakın konumlanmış olması nedeniyle ile kalenin “Sultan Kapısı” olma ihtimali üzerinde durulmuştur²¹⁴.

2007 yılında “Yukarı Kilise” olarak adlandırılan yapıda kazı çalışmaları yapılmıştır. Günümüze harap vaziyette gelen, Doğu’daki yamaca inşa edilen kilisenin içerisi, yapının yıkılan kısımları ve yamaçtan moloz gelmesi nedeniyle dolmuştur. Yapı içerisinde oluşan moloz tabakası kaldırılarak örtü sisteminin çökmesi sonucu oluşan dolgu tabakaya ulaşılmıştır. Kilise içerisinde temizlik çalışmaları sonlandırıldıktan sonra “C2” olarak adlandırılan açmada ilk kazı çalışmaları başlamıştır. Kazı ve temizlik çalışmalarının tamamlanmasının ardından yapıya ait röleve çizimleri ve kale alanının haritası için ölçümler yapılmıştır²¹⁵.

2008 yılı kazı çalışmalarına, önceki sezonda çalışılmaya başlanan Yukarı Kilise’de devam edilmiştir. Kilisede yapılan temizliğin ardından apsis ve C2 açmasının güneyinde seviye inilmeye başlanmıştır. Apsiste, apsis yarım dairesini kaplayan kireç harçlı zemine ulaşılmıştır. Doğu nefte, C2 açmasının güneyinde yapılan çalışmalarda yaklaşık 1 m kalınlıktaki molozun büyük bölümü kaldırılmış ve 0.63 m çapında, 1.63 m uzunluğunda bir sütun parçası ele geçirilmiştir²¹⁶.

2009 kazı sezonunda Yukarı Kilise’de deki çalışmalara devam edilmiştir. Apsis ile nefleri ayıran yükseltinin önü temizlenerek apsislerin içindeki esas zemin ulaşılmıştır. Kilisedeki çalışmalarla birlikte Kale Cami’nin batısında 2009 açması

²¹⁴ Erdal Eser, “Divriği Kalesi Yüzey Araştırması 2006”, 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs – 1 Haziran 2007, Ankara 2008, s. 189-204., s. 193-194.

²¹⁵ Erdal Eser, Erdal Eser, “Divriği Kalesi 2007”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.: 34, Sayı: 1, 2009, s. 40-41.

²¹⁶ 2008 yılı çalışmaları hakkında bilgiler TC Kültür ve Turizm Bakanlığına sunulan kazı sonuç raporundan alınmıştır.

olarak adlandırılan bölümde yapılan jeofizik taramalar sonucu ulaşılan ve imalathane olabileceği değerlendirilen mekân grubu açığa çıkarılmıştır²¹⁷.

2010 yılında sur içi alanda çalışmalara başlanmıştır. Kazı çalışmaları, Ana Kapı DK. P 35-36 ve DK. R 34-35-36 açmaları ile Sultan Kapısı DK. S41-42-43-44 ve DK. Ş 42 açmalarında gerçekleştirilmiştir. İlk olarak ana kapıdan kaleye çıkışı sağlayan toprak basamaklar düzeltilmiştir. Bu çalışmalar sırasında kapının kuzey duvarında 0.50x0.70 m boyutlarında dört satırdan oluşan bir kitabeye ulaşılmıştır. Kitabe tahribata uğramış olması nedeniyle sadece ilk iki satırının okunabilir durumda olduğu anlaşılmıştır. Çalışmalarda çeşitli ölçü ve malzemeler örülmüş bir dizi duvar açığa çıkarılmıştır. Çalışmalar sırasında yoğun korozyon nedeniyle okunamayacak durumda erken tarihli sikkeler bulunmuştur. Sikkelerden birisi okunmuş ve üzerinde 1839 (Abdülmecit dönemi) tarihinin yer aldığı görülmüştür. Ana kapı çalışmalarında genel olarak eğimli yüzeydeki güvenlik problemlerini ortadan kaldırmak için basamaklar yapılmıştır. Sultan kapısı çalışmalarında da çeşitli ölçü ve malzemelerde bir grup duvar tespit edilmiştir. Çalışmalarda Bizans, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait sırlı, sırsız, sırlı bezekli çanak çömlek parçaları, pişmiş toprak lüle parçaları, farklı renkte cam hamurundan bilezik ve boncuk parçaları, pişmiş toprak künk parçaları ile ponza taşından bir tezgâh ağırlığı ele geçirilmiştir²¹⁸.

2011 yılındaki çalışmalar, Kale Cami Güneyi, Bayrak Direği Çevresi, Sultan Kapısı, Ana Kapı Çevresi ve Anonim Yapı'da gerçekleştirilmiştir. Kale Cami güneyinde yapılan çalışmalarda bir dizi duvar açığa çıkarılmıştır. Çalışmalarda taş ve alçı süsleme malzemeleri bulunmuştur. Alçı malzeme renkli sırla yapılmış bir kitabe kalıntısı olduğu görülmüştür. Bayrak direği çevresindeki çalışmalarda bir grup duvarla birlikte kesme taş zemin döşemesine ulaşılmıştır. Bununla birlikte ocak—tandır, alçı parçaları gibi önemli buluntular da elde edilmiştir. Sultan Kapısındaki çalışmalarda arazinin eğimi nedeniyle basamak yapımına devam

²¹⁷ Derya Acar, *agt.*, s. 9.

²¹⁸ Erdal Eser ve A. Başak Akay, "Divriği Kalesi 2010", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt, 23 – 28 Mayıs 2011, Ankara 2012, s. 437-446

edilmiştir. Çalışmalarda bir grup duvarla birlikte tahrip olmuş bir tandır, çok sayıda sırlı ve sırsız seramik parçası, lüle ve maden parçaları, cam bilezik parçaları ve iki sikke bulunmuştur. Sikkelerin dönemleri saptanamamıştır. Ana kapı ve çevresinde yapılan çalışmalarda bir grup duvarla birlikte cephesi tahrip edilmiş bir çeşme açığa çıkarılmıştır. Anonim yapıda gerçekleştirilen çalışmalarda taş ile dolu yapının içi boşaltılmaya başlanmıştır. Çalışmalarda çok sayıda tuğla malzemeye rastlanmıştır. 2011 yılı çalışmalarında cam, seramik, maden eserler gibi küçük buluntulara rastlanılmıştır²¹⁹.

2012 yılı çalışmaları Bayrak Direği çevresi, Ana Kapı, Sultan Kapısı ve Anonim yapıda gerçekleştirilmiştir. Bayrak Direği çevresinde yapılan çalışmalarda kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda yerleştirilmiş mekânlar açığa çıkarılmıştır. Ana Kapı çevresindeki çalışmalarda önceki yıllarda açığa çıkarılan mekânların açılması çalışmalarına devam edilmiştir. Sultan Kapısında yapılan çalışmalarda moloz temizliğine devam edilmiş, yeni duvarlar açığa çıkarılmıştır. Anonim yapıda ise genel temizlik ve seviye inme çalışmalarına devam edilmiştir. Diğer yandan sur dışında da temizlik çalışmaları yapılmış, kaleye çıkan yeni yollar yapılmıştır. Kale Cami batısındaki mekânlarında duvarları yapılan harçla sağlamlaştırılmıştır. Buluntu anlamında zengin bir sezon olmuştur. Seramikler, en zengin buluntu grubunu oluştururken, 1 çini kabartma kitabe levhası (13. yy), 1 taş kaide (13. yy), 1 mühür (5-6. yy), 1 metal kap (5-6. yy), 63 alçı bezeme parçası, 16 sikke (Selçuklu-Osmanlı), 16 cam bilezik, 4 yüzük, 1 kolye-küpe ucu, 1 raptiye, 4 kemer tokası (Osmanlı), 2 kurşun ağırlık, 2 yüksük, 1 yüzük kaşı, 3 metal obje, 3 nal, 1 örgü zırh parçası, 2 küçük çan parçası, 33 cam boncuk, 4 cam yüzük, 1 bronz boncuk, 5 pişmiş toprak oyun taşı, 2 ağırşak, 2 üçayak parçası, 1 fildişi kolye parçası, 1 figürlü taş kabartma parçası, 1 bronz yüzük parçası kazı envanterine alınmıştır. Adı geçen eserlerden 67'si, Envanterlik Eser olarak Sivas Müzesi'ne teslim edilmiştir²²⁰.

²¹⁹ Erdal Eser ve A. Başak Akay, "Divriği Kalesi 2011", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs – 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 415-426.

²²⁰ Erdal Eser, "Divriği Kalesi: 2012", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 27 – 31 Mayıs 2013, Muğla 2014, s. 166-177.

2013 yılı çalışmaları; Bayrak Direği Çevresi, Sarnıç Çevresi (Kale Cami Güneyi), 3 Numaralı Burç, Sultan Kapısı, Sur Dışı, Yol Çalışmaları, Kazı Evi Çevresi ve Mağara Çevresinde gerçekleştirilmiştir. Bayrak Direğinde önceki yıllarda yapılan çalışmalara devam edilmiş ve netice olarak ana kayaya ulaşılmıştır. Kale caminin kuzeyinde yer alan Sarnıcın çevresinde temizlik çalışmaları yapılmıştır. Çalışmalarda yer yer ana kayaya ulaşılmış ve bir dizi duvar tespit edilmiştir. 3 numaralı burç olarak adlandırılan bölümde temizlik çalışması sonrası seviye inme çalışmaları yapılmıştır. Çalışmalarda bir yapıya ait kalıntılara rastlanılmıştır. Sultan Kapısında kapının açılması doğrultusunda planlanan çalışmalara devam edilmiştir. Sur dışında ise Kale ile Ulu Cami arasındaki ulaşımı kolaylaştırmak adına açılmakta olan yolun genişletme çalışmaları sürdürülmüştür. 2013 yılı, küçük buluntu açısından yoğun sezon olmuştur. Seramikler en önemli ve en kalabalık buluntu gurubunu oluşturmakla beraber bu yıl yapılan çalışmalar sırasında; taş kabartma kitabe levhası, çini levha parçaları, mühür, alçı bezeme parçaları, sikkeler (Selçuklu-Osmanlı), cam bilezik parçaları, yüzük ve yüzük parçaları, kolye-küpe ucu, raptiye, kemer tokası (Osmanlı), yüksük, metal obje, nal, küçük çan parçası, cam boncuk, cam yüzük, pişmiş toprak oyun taşı, ağırşak, üçayak ve parçaları, bronz yüzük parçası kazı envanterine alınmıştır. Bulunan eserlerden 73'ü, envanterlik eser olarak Sivas Müzesi'ne teslim edilmiştir²²¹.

2014 sezonunda Kale Cami kuzeyinde yeni bir alan açılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda Mengücekoğullarının alandaki faaliyetlerine ilişkin ilk ve en önemli veriye ulaşılmıştır. Yapının güneydoğusunda ki kayalık alan kemerlerle düzeltilmiş ve üzeri duvarla örtülmüştür. Bu düzenleme ile cami inşa edilirken, zeminin tamamen düzeltilmiş olduğu tespit edilmiştir. Divriği Kalesi çift surla çevrili bir yerleşim olmakla birlikte Bizans dönemine tarihlenen surun çok az bir bölümü günümüze ulaşmıştır. Burada, İç Kale'ye geçişi sağlayacak bir kapının bulunabilmesi için, sur üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Sultan Kapısı'nda ortaya çıkan önemli veri, kuzeyde varlığı anlaşılan iç kapıdır. Böylece Sultan Kapısı'nın

²²¹ Erdal Eser ve Muhammet Görür, "Divriği Kalesi: 2013", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 2 – 6 Haziran 2014, Ankara 2015, Ankara 2015, s. 525-540.

hemen arkasında bir koridor olduğu ve koridorun bir başka kapı ile alanın içine kuzeye açıldığı anlaşılmıştır²²².

2015 yılı kazı çalışmaları Sultan Kapısı, Ana Kapı ve Kaya Mezar bölgelerinde gerçekleştirilmiştir. Sultan Kapısında tamamen temizlenen toprak molozun ardından basık kemerli bir duvara ve ardında da kare planlı bir mekâna ulaşılmıştır. Çalışmalarda sıkıştırılmış kireçli toprak zeminler tespit edilmiştir. Ana Kapı bölgesinde yapılan çalışmalarda Ana Kapı ile Ulu Cami doğrultusunda kale ile yapı topluluğunu birbirine bağlayacak yolun çalışmaları yürütülmüştür. Ana Kapı bölgesinde yapılan çalışmalarda elde edilen yeni duvar verileri Mengücek mimarlığı için önemli ipuçları olarak değerlendirilmiştir. Kaya Mezar bölgesinde yapılan çalışmalarda iki yeni kaya mezara daha ulaşılmıştır. Bununla birlikte kaya yüzeye oyulmuş nişler, depolama çukurları ve tandırlar da tespit edilmiştir. Sur dışında ise kazı evinin bitişiğinde olan Bedestende temizlik çalışmaları yürütülmüştür. Kazı sonucunda cam, metal objeler, seramik buluntular, lüleler, alçılar gibi çok sayıda küçük buluntu ele geçirilmiştir (Foto. 2)²²³.

2016 yılı kazı çalışmaları Kaya Mezar bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Kaya kütle üzerindeki moloz temizleme çalışmalarına devam edilmiştir. Çalışmalar sırasında çok önemli alçı buluntular ele geçirilmiştir. Figürlü kompozisyonlar barındıran alçı buluntular yurt dışındaki müzelerde bulunan eserlerle benzerlik göstermesi nedeniyle Divriği'nin üretim merkezi olacağını düşündürmesi açısından önem taşımaktadır. Kazı çalışmalarının ardından daha önce açığa çıkarılan bazı duvarların ve kayaya oyulmuş havuzların sağlamlaştırılması yapılmıştır. Ayrıca Hamamlı Köşk'te de onarım çalışmaları başlatılmıştır (Foto. 3)²²⁴.

2017 yılı çalışmaları Kaya Mezar bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Seviye inme çalışmalarında bir grup duvar açığa çıkarılmıştır. Öte yandan kazılar sonucu ortaya

²²² 2014 yılı çalışmaları hakkında bilgiler TC Kültür ve Turizm Bakanlığına sunulan kazı sonuç raporundan alınmıştır.

²²³ Erdal Eser, Muhammet Görür ve Meryem Acara Eser, "Divriği Kalesi: 2015", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 – 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 223-236.

²²⁴ Erdal Eser, Muhammet Görür ve Meryem Acara Eser, "Divriği Kalesi: 2016", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 22 – 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 345-354.

çıkartılan duvarların onarım çalışmalarına devam edilmiştir (Foto. 4). 2017 kazı sezonunda 8'i metal, 1'i seramik ve 2'si de cam olmak üzere 11 envanterlik eser ele geçirilmiştir. İlgili eserler temizlenmeleri ve belgelenmeleri sonrası Sivas Müzesi'ne teslim edilmiştir²²⁵.

2018 yılı çalışmaları Mağara Bölgesi, Ana Kapı ve Bayrak Bölgesinde gerçekleştirilmiştir (Foto 5). Mağara Bölgesi'nde kaya zemin üzerindeki moloz ve toprak tabakaları kaldırılmaya devam edilmiştir. Bayrak Bölgesi ve Mağara Bölgesinde daha önceden çıkarılan duvarların doldurma ve onarım çalışmaları sürdürülmüştür (Foto. 6)²²⁶.

Fotoğraf 2. 2015 Yılı Çalışmaları (Eser 2017:232)

²²⁵ "Divriği Kalesi Kazısı: 2017", 40. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 7 – 11 Mayıs 2018, Ankara 2019, s. 683-692

²²⁶ 2018 yılına ait kazı raporu yayım aşamasındadır. 2018 yılı çalışmaları hakkında bilgiler TC Kültür ve Turizm Bakanlığına sunulan kazı sonuç raporundan alınmıştır.

Fotoğraf 3. 2016 Yılı Çalışmaları (Kazı Arşivi)

Fotoğraf 4. 2017 Yılı Çalışmaları (Kazı Arşivi)

Fotoğraf 5. 2017 Onarım Çalışmaları (Kazı Arşivi)

Fotoğraf 6. 2018 Onarım Çalışmaları (Kazı Arşivi)

2. TÜTÜN VE LÜLE HAKKINDA

2.1. Osmanlı Tütünle Nasıl Tanıştı?

Amerika'nın keşfiyle birlikte bütün dünyaya yayılan, ancak o tarihe kadar sadece yerliler tarafından bilinen ve kullanılan tütün, bugün neredeyse tüm dünyada en çok bilinen ve tüketilen bitkilerden birisidir. Geçmiş 8 bin yıl kadar önceye giden tütünün anavatanı Güney Amerika'dır. Oradan ülkenin kuzeyine, ardından 1492 yılında Christopher Columbus tarafından Amerika'nın keşfedilmesiyle önce Avrupa'ya, daha sonra da diğer dünya ülkelerine yayılmıştır. Amerika'nın keşfiyle tanışılan yerliler pek çok keyif verici maddeyi tanımakta ve bunları genellikle dini ayin ve törenlerde kullanmaktaydılar. Tütünün diğer keyif verici maddelere göre hayati tehlikesinin az olması bu bitkinin yaygın bir şekilde kullanılmasına neden olmuştur. Colomb'un yeni kıtaya ayak bastıktan sonra mürettebatından bir grubu keşif yapmak için kıtanın çeşitli yerlerine göndermesi Avrupalıların tütünle tanışmasını sağlayan ilk olay oldu. Keşif için kıtanın içlerine ilerleyen bu grup yerlilerle karşılaştı²²⁷.

Colomb ile birlikte Amerika'ya giden Bartholome de las Casas tütünle nasıl tanışıldığını notlarına kaydetmiştir. Bartholome notlarında şu ifadelere yer verir:

“İki Hristiyan yolda birçok insanla, köyden köye giden kadın ve erkeklerle karşılaştı, erkeklerin elinde tütsü, ritüellerinde kullanacakları ateş ve belirli otlar vardı, bu kuru otlar, Paskalya'da erkek çocukların fişeklerini andıran bir başka kuru yaprağın içine konur, bunun ucunu yakarlar, sonra öbür ucundan emerek ya da içerek ya da soğurarak çıkardıkları dumani içlerine çekerler. Bununla uyuşurları uyuşur, hiç yorgunluk hissetmezler. Onlar bu fişeklere 'tabacos' derler²²⁸.”

²²⁷ Fehmi Yılmaz, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Tütün: Sosyal, Siyasî ve Ekonomik Tahlili (1600-1883)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2005, s. 2

²²⁸ Detlef Bluhm, *Colombus'tan Davidoff'a Tütün ve Kültür*. Dost Kitapevi Yayınları, Ankara 2001, s. 34. **Aktaran**; Gizem Saldırgan Karaaslan, *agt.*, s. 33.

Yeni kıtanın keşfiyle birlikte tütün İspanya, Portekiz, Belçika, İsviçre, İtalya, Fransa ve İngiltere gibi ülkelere taşınmış, kısa süre içerisinde bu ülkelerde yavaş yavaş üretimine de başlanmıştır. 16. yüzyıl sonlarına doğru tütün Avrupa'nın neredeyse tamamına, Avrupa'nın da sınırlarını aşarak Uzak Doğu, Asya, Sibiryaya, Hindistan ve Afrika'ya ulaşmıştır. Bu ölçekte bir coğrafyaya yayılan tütünün tüketimi giderek artmıştır. Tüketim ihtiyacını karşılamak için üretim faaliyetleri de artmış, böyle olunca da tütün kendisini en yoğun ticari faaliyetlerin içinde bulmuştur²²⁹.

Tütün hakkında bilgi verilen bir diğer kaynak ise 1499'da Amerigo Vespucci tarafından kaleme alınmıştır. 1505'te ilk baskısı, 1570'te de ikinci baskısı yapılmış olan kitapta Vespucci bizzat şahit olduğu olayları anlatmıştır²³⁰.

Tütün hakkında çeşitli bilgi ve teorileri içeren bir diğer önemli çalışma İspanya kraliyet doktorlarından Monardes'e aittir. Yeni Dünyadaki Tedavi Edici Bitkilerin Tarihi adlı kitapta Amerika'ya seyahat eden insanlardan derlenen bilgiler aktarılmıştır. Monardes, bahçesinde bizzat tütün yetiştirmiş, hem ticaretini yapmış hem de insanları tedavi etmekte kullanmıştır. Kitapta diş ağrısından kansere, susuzluktan açlığa, 20'den fazla hastalığın tedavisi için tütünün önemli bir şifa kaynağı olduğu belirtilmiştir²³¹.

Osmanlı'nın tütünle tanışması konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Polonya Kralı Stefan Bathory'ye, Osmanlı Sultanı 3. Murat tarafından 1580'de göndermiş olduğu hediyeler içinde kurutulmuş tütün yapraklarının bulunması sebebiyle 16. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı'da tütünün varlığının bilindiği ileri sürülmektedir²³².

Bir diğer görüş ise 1583 yılında Muğla'da tütün ekimi yapıldığıdır. 1583 tarihli Muğla'ya ait tahrir defterinde milas adındaki bir bitki için öşür alındığı tespit edilmiş olmasına rağmen bu bitkinin ne tür bir bitki olduğu bilgisine

²²⁹ Fehmi Yılmaz, *agt.*, s. 3.

²³⁰ Fehmi Yılmaz, *agt.*, s. 3.

²³¹ Fehmi Yılmaz, *agt.*, s. 4.

²³² Gizem Saldırgan Karaaslan, *agt.*, s. 34-35.

ulaşılamamıştır. Ancak 17. yüzyıl sonlarında imparatorluğun Anadolu yakasında üretilen bir tütün cinsinin adı da milas olarak kayıtlarda yer almaktadır. Bu ilişkidten dolayı 1580'li yıllarda tütün ekimi yapıldığı ileri sürülmektedir²³³.

Hazerfen Hüseyin Efendi'nin *Telhisü'l Beyan fi Kavanin-i Al-i Osman* adlı eserine göre ise 1598 yılına İstanbul ve Rumeli'de tütün bulunmamaktaydı. 1598 yılı başında İngilizler tarafından getirilmiş ve çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılmaktaydı. 1630'lu yıllarda halk arasında çok popüler olmuş ve kahvehanelerde oldukça sık tüketilmekteydi²³⁴.

Peçevi'ye göre ise tütün 1600-1601 yılında İngilizler tarafından getirilmiş ve halk arasında çok rağbet görmüştür. Peçevi, tütünün halk arasında hızlı şekilde yayılmasından yakınmış ve tütünün pek çok kötü yanı olduğunu söylemiştir²³⁵.

Ayrıca tütünün geliş tarihi ile ilgili Kâtib Çelebi 1601 yılını ve Naima ise 1606 yılını vermektedir²³⁶.

Tütün Osmanlı'da kısa süre içerisinde kabul görerek halk arasında kullanımı yaygınlaştı. Toplumun hemen her kesimi tütün kullanırken tütünün helal mi yoksa haram mı olduğu tartışılmaya başladı. Din adamları tarafından tütün kullanmanın dine aykırı olduğu söylendi. Osmanlı Sultanı 1. Ahmed tütün içimini yasakladı. Yasağa uymayanlara da çeşitli cezalar verildiği rivayet edilir. Ancak bir görüşe göre ise tütün kullanımının yasaklanmasının altında ekonomik sebepler de bulunmaktadır. Sarayın ilaç yapımında ve aydınlatma için gerekli olan bal mumu, tütünün kurtlanmasını da engellemek için kullanılıyordu. Tütün ekiminin artmasıyla sarayın

²³³ Fehmi Yılmaz, *agt.*, s. 15.

²³⁴ Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhisü'l-Beyan fi Kavânîn-i Âl-i Osman*, (haz. Sevim İlgürel), Ankara 1998, s. 274-275.

²³⁵ İbrahim Peçevi, *Peçevi Tarih I.* (haz. Bekir Sıtkı Bayka)l, Ankara 1992, C 1, s. 259.

²³⁶ Fehmi Yılmaz, "Tütün", *İslam Ansiklopedisi*, C:42, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2012, s. 1.

bal mumu tedariki sıkıntıya düştüğü için bal mumunun temin edildiği Manisa ve Biga sancaklarında tütün ekimi ve içim yasaklanmıştır²³⁷.

Tütün yasağı sonraki yıllarda da devam etmiştir. En katı yasaklar Osmanlı Sultanı 4. Murad (1623-1640) zamanında uygulanmıştır. Naima'nın dönemle ilgili verdiği bilgiler ürperticidir. 4. Murad döneminde 1631'de tütün yasağı ile ilgili ilk ferman yayınlanmıştır²³⁸. 1630'lu yıllarda Cibali'de çıkan büyük yangının sebebi tütün içmeye bağlanmıştır. Bu olay üzerine 4. Murat kahvehaneleri kapatır, tütün içmeyi yasaklar. Öyle ki bizzat kendisi teftişe çıkar ve tütün içenleri yakalayarak cezalandırır²³⁹. 4. Murad'ın saltanatından sonra tütün yasağı zaman zaman kaldırılmış, zaman zaman tekrar uygulanmıştır. Ancak tüm yasaklara rağmen tütün kullanımı gizliden gizliye de olsa devam etmiş ve giderek yaygınlaşmıştır.

2.2. Lüle Nedir? Nasıl ve Nerelerde Üretiliyordu?

Lüle kelimesi Farsça kökenli olup "lüle" den gelmekte ve emzik anlamını taşımaktadır²⁴⁰. Kelime anlamı olarak ise lüle, çubuk ve nargilenin ucuna takılarak tütün içmeye yarayan, pişmiş toprak, taş, ahşap, metal, fildişi vb. malzemelerden üretilen içim aletidir²⁴¹.

Tütün içimine mahsus olan bu alete kimi yayınlarda çubuk kimi yayınlarda ise lüle denmektedir. Esasen tütün içmeye yarayan alet; lüle, çubuk ve ağızlık olmak üzere 3 parçadan oluşmaktadır. Ayrıca lüle ise çanak, duman yolu, omurga, gövde ve bombeli bilezik kısımlarından ibarettir (Çizim 1).

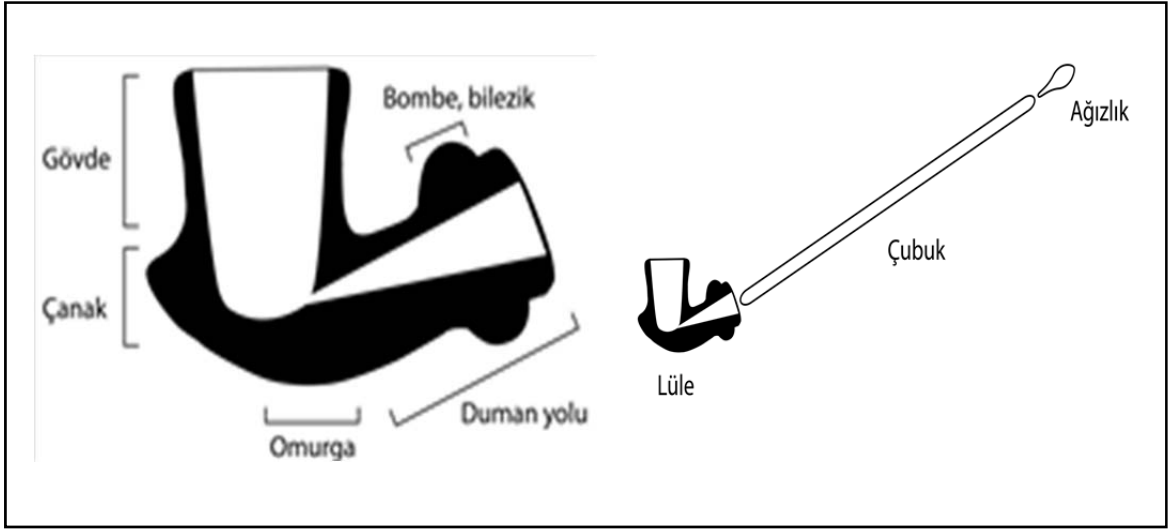
²³⁷ Metin Ünal, "Tütünün Dört Yüz Yılı", (Ed. E. Gürsoy Naskali), *Tütün Kitabı*, Kitabevi, İstanbul 2004, s. 17; Rusuhi Baykara, "Osmanlı Devrinde İlk Tütün İçme Yasağı ve İktisadi Sebebi", (haz. Fatih Tıǧlı), *Ehlikeyfin Kitabı*, İstanbul 2004, s. 302-303.

²³⁸ Necdet Sakaoğlu, "XVII. Yüzyılda Tütün Haram, İçenler İdamlık ve Cehennemlikti", (Haz. Fatih Tıǧlı), *Ehlikeyfin Kitabı*, İstanbul 2004a, s. 285.

²³⁹ Cihat Uluer, "Tütün Yasakları", (Ed. E. Gürsoy Naskali), *Tütün Kitabı*, Kitabevi, İstanbul 2004, s. 617.

²⁴⁰ Erdinç Bakla, *Tophane Lüleçiliği Osmanlı Tasarımındaki Yaratıcılığı ve Yaşam Keyfi*, İstanbul, 2007, s. 156.

²⁴¹ Celal Esad Arseven, "Çubuk", *Sanat Ansiklopedisi*, C: 1, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1983, s. 421-422.

Çizim 1. Lüle ve çubuğun bölümleri (Budaktaş 2020)

Lülenin ilk olarak ne amaçla kullanıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Konuyla ilgili olarak araştırmacıların iki farklı görüşü bulunmaktadır. İlk görüş tütünden önce de başka bitkilerin lüle yoluyla içildiğidir. Etiyopya’da ki Lalibela Mağarası’nda yapılan kazılarda ele geçirilen lülelerde 1320 tarihine ait kenevir kalıntılarının var olduğu çeşitli kimyasal testlerle tespit edilmiştir. Bahsi geçen tarih tütünün Amerika’dan çıkışından çok daha erken bir tarihtir. Ayrıca Etiyopya ve çevresinde 13. ile 14. yüzyıllarda lülelerde kenevir içildiği bilinmektedir²⁴².

Raban, isimlerini vermediği bazı bilgiler tarafından lülelerde ilk olarak haşhaş ve afyon gibi bitkiler içildiğini aktarır²⁴³. Ayrıca Bakla’ya göre 2. Bayezid dönemiyle (1481-1512) birlikte afyon ve esrar tüketilmiş, tüketim de lüleler aracılığıyla sağlanmış olabilir²⁴⁴. Bu bilgilerin yanı sıra afyonun macun biçiminde tüketimine Osmanlı Devleti tarafından müsamaha gösterilmişti²⁴⁵.

²⁴² Nikolaas Van Der Merwe, “Cannabis Smoking in 13th-14th Century Ethiopia, Chemical Evidence”, *Cannabis and Culture*, Ed: V. Rubin, Holanda 1975, s. 78-80.

²⁴³ Gökben Ayhan, *agt.*, s. 9.

²⁴⁴ Erdiç Bakla, *Tophane Lüleçiliği*, Dışbank Yayınları, İstanbul 1993, s. 60.

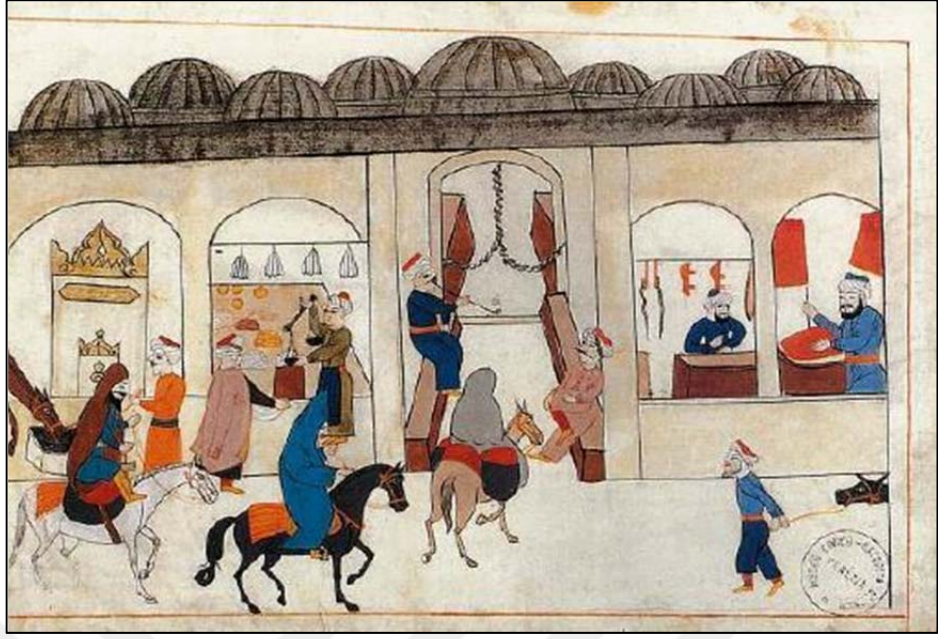
²⁴⁵ Suraiya Faraçhi, *Osmanlı Kültürü Ve Günoyuk Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, Çev.: Elif Kılıç, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014, s. 263.

Lülenin kullanımıyla ilgili diğer görüşe göre ise, lüleler tütünle birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Lülenin Osmanlı'da ilk olarak ne zaman kullanıldığı bilinmemekle birlikte tütünün Osmanlıya gelmesiyle birlikte 1601 yılından itibaren lüle ve çubuk gibi terimlerin kullanılmaya başlandığı Katip Çelebi tarafından aktarılmaktadır. Yine Peçevi'ye göre 1601 yılında tütün İngilizler tarafından getirilirken lülelerde birlikte kullanılmıştır. Robinson da lülenin ilk olarak ne zaman kullanıldığının bilinmediğini ancak İngiliz gemileriyle gelmiş olabileceğini ifade etmektedir²⁴⁶. Lüleler üzerinde yer alan damgalardan bazılarında tarihler yer almaktadır. Erdiñ Bakla tarafından incelenen bir lülenin üzerinde 1646 tarihi ve Nigahi ismi yazılıdır. Bu tarih ulaşılabilen en erken tarihtir²⁴⁷.

Tütünden önce kullanılan lüleler ile Osmanlı lüleleri olarak tabir edilen lülelerin benzer olup olmadığı tartışmaya açık bir konudur. Tütünün Osmanlıya girişi olarak kabul edilen 17. yüzyıl başından önceki dönemlerde lüle ya da çubuk gibi terimlerle tarihi kaynaklarda karşılaşılması mümkün değildir. 17. yüzyıl kaynaklarında ise sadece bir minyatürde lüle için bir insan tasviri yer almaktadır. Bu minyatür en erken tarihli lüle tasviri olması açısından önemlidir (Foto. 7). 17. yüzyıldan sonraki dönemlerde minyatür, resim (Foto. 8), ve gravürlerde (Foto. 9) sıkça lüle ve çubukla ilgili görsellerle karşılaşmak mümkündür.

²⁴⁶ R. Robinson, "Tobacco Pipes Corinth and Athenian Agora (plates 33-64)", *Hesperia*, 1985, Vol.54, s. 153.

²⁴⁷ Erdiñ Bakla, *Tophane Lüleçiliği Osmanlı Tasarımındaki Yaratıcılığı ve Yaşam Keyfi*, İstanbul, 2007, s. 278.

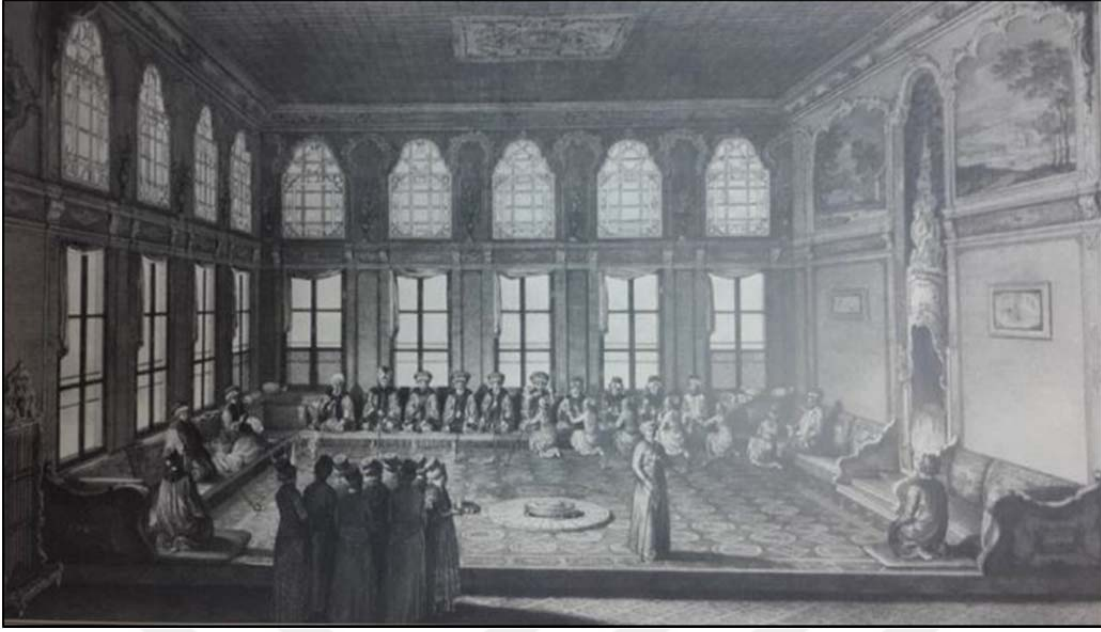

Fotoğraf 7. 1650-60 yıllarında kervansarayda lüle içen insan tasviri
Kervansaray. Kıyafet Albümü, 1650-60, VMC, Cicogna 1971
(gia MCCCXLVIII), 171. (İstanbul 1995'ten) Serpil Bağcı vd. 2006: 238

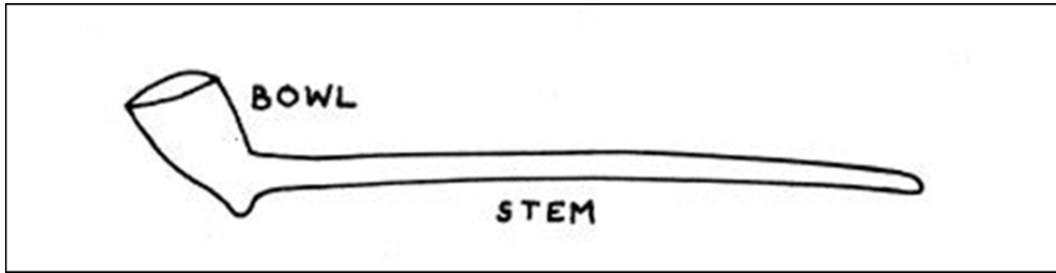
Fotoğraf 8. Thomas Hope'un Türk Giysileri İçinde Portresi 18. yüzyıl.

<https://www.peramuzesi.org.tr/Eser/Thomas-Hope%E2%80%99un-Turk-Giysileri-Icinde-Portresi/147/1#!prettyPhoto>

Fotoğraf 9. Bir Osmanlı vezirinin evi (Gravürlerle Türkiye İstanbul 3 1997: 114)

Lüleler iki ana tipte gelişmiştir. Bu gelişim coğrafyalara göre farklılık göstermiştir. Bu tiplerin ilki batı tarzında olup küçük çanak ve uzun duman yoluna sahip tek parça şeklindedir (Çizim 2). Bu tip lüleler *elfin* (cüce) olarak isimlendirilmiştir. Bunların hemen hepsi usta ismiyle damgalıdır²⁴⁸.

Çizim 2. Batı tipi lüle (Robinson 1983: 267)

Doğu tipi olarak adlandırılan lüleler ise Osmanlı coğrafyasında karşılaştığımız lüle tipidir. Araştırmacılar ilk Osmanlı lülelerinin İngiliz lüleleri gibi

²⁴⁸ Gökben Ayhan, *Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2011a, s. 11.

beyaz hamurlu ve uzun saplı olduğunu belirtmektedir²⁴⁹. Ancak Osmanlının Ortadoğu bölgesindeki lülelerin daha çok Batı Afrika'daki örneklere benzediği kaydedilmektedir²⁵⁰.

Lülenin ortaya çıkışıyla ilgili tartışmalar kesinlik kazanmazken Osmanlıda lülelerin kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte üretimi de canlılık kazanmış, lülecilik önemli bir zanaat kolu haline gelmiştir. Yasaklara rağmen tütün ve lüle kullanımı toplumda giderek yaygınlaşmış ve saraylılarda dâhil olmak üzere toplumun her kesimi tarafından kullanılmıştır. Minyatür (Foto. 10) ve yağlı boya tablolarından da (Foto. 11) anlaşılacağı üzere kadınların dahi lüle kullandıkları görülmüştür.

Fotoğraf 10. Kağıthane'de kır eğlencesi

Fazıl Enderuni, Hubanname ve Zenanname, 1793, İÜK, T. 5502, y. 78a

Serpil Bağcı vd. 2006: 278

²⁴⁹ R. Robinson, *agm.*, s.153.

²⁵⁰ Uzi Baram, *agm.*, s. 157.

Fotoğraf 11. “Mangala Oyunu”, Johann Samuel Mock
18. yüzyılın ilk yarısı

<https://blog.peramuzesi.org.tr/en/haftanin-eseri/mangala-oyunu/>

Lüle, saray ve büyük konaklarda misafirlere özel bir merasim şeklinde ikram edilirdi. Öyle ki bu merasimi tertipleyen ve gerçekleştiren özel hizmetliler vardı. Tütüncübaşı, lülenin temin edilmesi çubukların hazır olduğunun kontrol edilmesini sağlardı. Özel hizmetliler arasında çubukçubaşı ve ateşçi de bulunmaktaydı. Çubukçu hazırlanan çubukların misafirlere ikramını yapar, ateşçi ise içinde közler bulunan mangalı hazırlamak ve lülelerin içine bu közlerden koymakla görevliydi. Lüle, bir çubuk ve çubuğun ucuna takılan ağızlık-imame ile içilmektedir. Çubuklar genellikle kiraz, yasemin, gül gibi kokulu ağaçlardan ya da fildişinden yapılmaktadır. Uzunluğu en az 30-40 cm, en çok 2-2 buçuk metredir²⁵¹.

Tüm yasaklara rağmen kullanımı yaygınlaşan lüle esnafların da kurumsallaşmasına neden olmuştur. Sofya’da ilk lüleci loncasının kurulduğu

²⁵¹ M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. (4. bas. Cilt 1), 1993, s. 383.

Kazılarda çok sayıda lüle bulunurken çubuk ya da ağızlık buluntusuna incelenen kazı sonuç raporlarında rastlanmamıştır. Yoğun lüle buluntusuna rağmen çubuk veya ağızlık bulunmaması düşündürücüdür.

bilinmektedir²⁵². İstanbul'da Lüleci Hendek Arasta Sokağı ve çubuk üretiminin yapıldığı Edirne'deki Çubukçular Sokağı özel sokaklar olarak kurulmuştur²⁵³. Ayrıca 19. yüzyılda İstanbul'a gelen Lecomte, lüle üreticilerinin Tophane ve Karaköy arasını doldurduğunu, ancak 19. yüzyıl sonu itibarıyla 40 lüle üreticisi ve 15 lüle satıcısı olduğunu aktarmaktadır²⁵⁴.

Edirne, Rusçuk, Avanos ve Lüleburgaz lüle üretiminde öne çıkan merkezler olsa da lüle atölyelerinin en ünlüsü İstanbul'da Tophane semtindeki atölyeler olmuştur. Bu ün öyle ilerlemiştir ki lülecilik ve Tophane lüleciliği²⁵⁵ aynı anlamda kullanılmıştır²⁵⁶. Tophane lülelerini diğer lülelerden ayıran en önemli özellik işçiliktir. Tophane dışında üretim yapan ustalar lüleleri Tophane ustaları kadar parlatabilmiş, teknik ve bezemede ise aynı seviyeye çıkamamışlardır (Foto. 12)²⁵⁷.

²⁵² R. Robinson, *agm.*, s. 151; Uzi Baram, "The Clay Tobacco Pipes of Cyprus", *Report of The Department of Antiquities Cyprus*, 1995, s. 142.

²⁵³ Erdinç Bakla, *age.*, s. 112.

²⁵⁴ Lecomte, *Türkiye'de Sanatlar ve Zeneatlar – 19. Yüzyıl Sonu*, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 193

²⁵⁵ Burada bir konuya dikkat çekmek gerektiği kanaatindeyiz. Tophane Lüleciliği yayınlarda yanlış değerlendirilmiştir. Tophane'de lüle üreten ustalar aynı zamanda çeşitli seramik ürünleri ile evaniler de (kap-kacak) üretmişlerdir. Üretilen bu seramik ve evanilerde Tophane Lüleciliği başlığı altında değerlendirilmektedir. Tophane işi ürünler, yayınlarda her ne kadar lüleci çamurundan üretilen eserler olarak ifade edilse de lüle konusunda bilgi sahibi olmayanlar için bir anlam karmaşası yaşatmaktadır. Tophanede üretilen ürünler için **bkz.** Erdinç Bakla, *Tophane Lüleciliği Osmanlı Tasarımındaki Yaratıcılığı ve Yaşam Keyfi*, İstanbul 2007 ve Nevin Bayraktar, *Tütün Lüleleri, Tophane İşi Eserler*", *Türkiyemiz*, S. 62, 1990, s. 19–25.

²⁵⁶ Bayram Nazır, *Dersaadet'te Ticaret*, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul 2011, s. 44-45.

²⁵⁷ Erdinç Bakla, *age.*, s. 144.

Fotoğraf 12. Tophane lüleleri (Bakla 2017: 166)

Lüle üretimine dair bilgilere 1920'li yıllarda atölyesi kapanan son lüle ustası Ömer Güç'ün İstanbul Belediyesi Müzesi'ne bağışladığı lüleci aletlerinden ulaşılmaktadır²⁵⁸. Lüle üretimi genellikle lüleci dükkânlarının zemin veya bodrum katında gerçekleşmektedir. Lüle üretiminde iki yöntem vardır. İlki kalıpla üretim diğeri ise çarkla şekillendirmedir (Foto. 13). Kalıpla üretimde ilk olarak ahşaptan model yapılmakta daha sonra bu model de kalıpcılar tarafından kurşun kalıp haline dönüştürülmektedir.

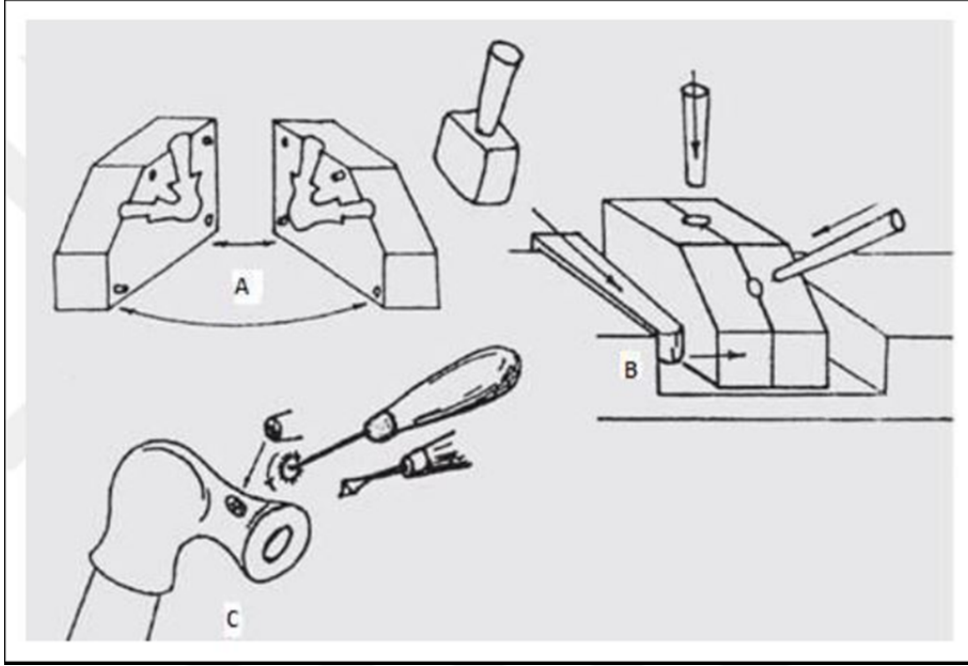
²⁵⁸ Hüseyin Kocabaş, *agm.*, s. 13.

Fotoğraf 13. Lüle kalıpları (Brkovic 2013: 66)

Hamur için gerekli toprağın temininin ardından dükkânların bodrumlarında açılan çukurlarda toprak yoğrulur. Hamur önce suyun içinde yumuşatılır daha sonra ise süzülür. İstenilen kıvama geldikten sonra ayakla ezilir. Hamur parçalara ayrıldıktan sonra dinlenmeye bırakılır. Ardından tekrar ayakla yoğrulur ve torbalara konularak tokmaklarla dövülür. Lüle için gerekli olan hamurun içindeki hava alındıktan sonra kalıba yapışmayacak kıvama gelene kadar avuç içinde yoğrulur. Kıvamını bulan hamur, yağlanan kalıba yerleştirilir. Hamur kalıba basıldıktan sonra özel aletlerle çanak ve duman yolu ağızları açılır. Hamur kalıpta iyice preslendikten sonra kalıptan çıkartılır ve önce perdah sonra da astarlama işlemleri yapılır (Çizim 3). Astar ve perdah işleri lüleye sırlıymış gibi bir görüntü kazandırır. Perdah işleminde kaplumbağa kabuğundan yapılan ve başa denilen özel bir alet kullanılır. Astar ve perdah işlemlerinden sonra lülecî tarafından tasarlanan bezemeler lülenin üzerine işlenir. Bezemeler rulo şeklindeki bir alet ya da şimşir ağacından hazırlanan özel aletle yapılır (Foto. 14). Yapılan tüm bu işlemlerin ardından hazırlanan lüleler üzeri kubbeye örtülü özel fırnlarda pişirilir²⁵⁹.

²⁵⁹ Erdinç Bakla, *age.*, s. 144-147.

Çizim 3. Lüle yapım aşamaları

I. V. Volkov (1999). "The private collection of the "Turkish" tobacco pipes from Moscow". *Material culture of the East*. Moscow 1999.

Aktaran: Gizem Saldırgan Karaaslan 2019: 49

Fotoğraf 14. Lüleleri süslemek için kullanılan aletler

Çark ile yapılan lülelerde çanak ve duman yolu ayrı ayrı yapılarak hamur nemliyen birleştirilir. Kalıpla üretim genelde İstanbul örneklerinde görülür. Kalıpla üretim çarkta üretime göre oldukça zahmetli bir iştir. Bu nedenle çarkla yapılan lüleler daha hızlı bir şekilde üretilmiştir²⁶⁰.

2.3. Lüle Tipleri

Lüleler küçük eserler olması nedeniyle pek çok atölyede çok farklı tiplerde üretilmiştir. Yayınlanan ve incelenen örneklere bakıldığında belli başlı oturmuş birkaç tip dışında tiplerin çok çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Bu nedenle doğru bir lüle tipolojisi oluşturmak oldukça güçtür. Aynı zamanda arkeolojik kazıların devam ediyor olması sebebiyle yeni lüle tiplerinin de ortaya çıkma ihtimali bu konuda ki çalışmaları zorlaştırmaktadır.

Lüleler, araştırmacılar tarafından çok çeşitli kriterlerde değerlendirilmiştir. Hamur rengi, çanak formu, duman yolu formu, kaide formu gibi pek çok yöntem araştırmacılar tarafından tipe ayırmada baz alınmış olmakla birlikte en çok kabul gören yöntem çanak formuna göre tipe ayırma olmuştur. Ancak hamur rengi ve özellikle duman yolu formları da tiplere ayırmada önemli verilere sahip olabilir. Biz çalışmamızda genele uyarak lüleleri çanak ve kaide biçimlerine göre gruplandırdık.

M. Stanaeva, Varna'daki lüleleri, çanak formlarına göre I. Grup (basık yuvarlak çanaklı lüleler), II. Grup (boru şeklindeki çanağı duman yolu ağızda dışa doğru genişleyen lüleler), III. Grup (yuvarlak çanak üzerinde yüksek tutulan kenara sahip olan lüleler), IV. Grup (lale çanaklı lüleler) V. Grup (çiçek kaideli lüleler) olmak üzere beş gruba ayırarak değerlendirmiştir²⁶¹.

Robinson, Kerameikos ile Korinth ve Atina Agorası'nda bulunan lüleleri çanak ve kaide tiplerine göre sınıflandırmıştır. Robinson lüleleri, yuvarlak çanaklı lüleler, geniş disk kaideli lüleler, lale şekilli lüleler olmak üzere üç ana tip altında

²⁶⁰ Gökben Ayhan, *agt.*, s. 42.

²⁶¹ M. Stanaeva, *La Collection de pipes du Varna*, Bulletin Du Musee National de Varna, Tome, VII (XXIII), 1972, s. 91-91.

toplamaş, ayrıca yuvarlak anaklı lüleler ve geniş disk kaideli lülelerin birleşmesinden oluşun bir alt grup daha belirlemiştir²⁶².

Lüle tipleri konusundaki en detaylı alışma Hayes tarafından yapılmıştır. Hayes, İstanbul Saraçhane'de²⁶³ yapılan kazılarda bulunan 1000'i aşkın lüleyi renk, tarih ve bölgelerine göre gruplandırmıştır. Hayes lüleleri erken tipler, (iyi kalitede gri veya açık gri kilden yapılmış lüleler), erken kırmızı lüle tipleri, kırmızı ve sırlı olan lüleler, geç tarihli lüleler, geç Bulgaristan tipleri ve diğer takımlardaki lüleler (ithal edilenler), olmak üzere 6 ana başlık altında toplamıştır. Bunları da kendi içinde gruplayarak toplamda 27 tip tespit etmiştir.

Baram²⁶⁴, Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nde çeşitli bölgelerden müzeye getirilen lüleleri çanak ve kaidelerine göre yuvarlak anaklı, disk kaideli, lale şekilli, silindir anaklı, konik anaklı, ta yaprağı şeklinde, karinalı anaklı lüleler olmak üzere 7 tipte değerlendirmiştir.

G. Cantay, Edirne Yeni Sarayı Kazısında bulunan lüleleri 10 grupta incelemiştir. Çalışmamızda anak olarak adlandırdığımız ve lülenin tütün konulan kısmına G. Cantay ateşlik demektedir. G. Cantay, incelediği lüleleri ise ateşliği küresel biçimli olup ağzı dar lüle, ateşliği basık küresel lüle, ateşliği ve ubukluğu beraber dökülen lüle, ateşliği ve ubukluğu beraber dökülen ateşliği basık lüle, ateşliği tablalı lüle, kısa ubuklu, küresel hacimli lüle, ateşliği küresel ağzı dar ateşliğinde oyuk olan lüle, ateşliği basık olan çokgen parçalı lüle, ateşliği madeni kap biçiminde olan lüle, ateşliği iek ve şamdan biçimli lüleler olmak üzere 10 tipe ayırmıřtır²⁶⁵.

²⁶² R. Robinson, "Clay Tobacco Pipes from the Kerameikos", *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Institutes Athenische Abteilung* 98, Berlin 1983, Taf. 51-56, s. 265-285; R. Robinson, "Tobacco Pipes Corinth and Athenian Agora (plates 33-64)", *Hesperia*, 1985, Vol.54, s. 149-203.

²⁶³ J. W. Hayes, *agm.* s. 393-395.

²⁶⁴ Uzi Baram, "The Clay Tobacco Pipes of Cyprus", *Report of The Department of Antiquities Cyprus*, 1995, s. 299-309.

²⁶⁵ Gönül Cantay, "Edirne Yeni Sarayı Kazısı Lüle Buluntuları", VIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları Ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (26-28 Nisan 2004/Sakarya), *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2005, Cilt:7, S.1., s. 110-114.

Erdiñ Bakla lüleleri çanak ve ağız formlarına göre konik çanaklı lüle, lale çanaklı lüle, silindir çanaklı lüle, yarım küresel çanaklı lüle, silindirlik kenarlı yarım küresel çanak lüle, dört köşeli çanaklı lüle, sekizgen silindir şeklinde çanaklı lüle, basık küre şeklinde çanaklı lüle, krater ağızlı çanaklı lüle, çiçek dip üzerinde krater ağızlı lüle olmak üzere 9 tipte değerlendirmiştir²⁶⁶.

Lüleyle ilgili ilk sınıflandırmaların yapıldığı bu yayınların dışında G. Ayhan²⁶⁷, S. Gök Gürhan²⁶⁸, A. Yener²⁶⁹, G. Saldırgan Karaaslan²⁷⁰, A. Yılmaz²⁷¹, A. Cengiz²⁷², M. Doğanay²⁷³, F. M. Tanrıveren²⁷⁴ hazırladıkları tezlerde lüleleri çanak ve duman yolu formlarına göre tiplere ayırmıştır.

2.4. Lüle Terminolojisi Hakkında Kısa Bir Tartışma

Önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere lüleyle ilgili ilk çalışmalar yabancı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. İlk yayınların yabancı araştırmacılar tarafından yapılmış olması sebebiyle özellikle çevirilerde büyük sorunlar yaşanmıştır. Türk araştırmacılar tarafından yapılan yayınlarda lülenin bölümleriyle ilgili farklı adlandırmaların yapılması ya da yabancı dildeki yayınlardan kelimelerin birebir sözlük anlamlarının kullanılması nedeniyle ortak bir terminolojik dil henüz oluşturulamamıştır. Bu nedenle yapılan çalışmalarda lülelerin tiplere ayrılması noktasında ve lüle terimleri konusunda önemli sorunlar yaşanmaktadır. Hâlihazırda terminolojik problemlerin sık sık yaşandığı arkeoloji ve sanat tarihi disiplinde²⁷⁵ geç tarihli bir çalışma konusu olan lülelerle ilgili terminolojik

²⁶⁶ Erdiñ Bakla, *Tophane Lüleciliği*, Dışbank Yayınları, İstanbul 1993, s. 51-54.

²⁶⁷ Gökben Ayhan, *agt.*, s. 52-72.

²⁶⁸ Sevinç Gök Gürhan, *agt.*, s. 56.

²⁶⁹ Azize Yener, *agm.*, s. 94-113.

²⁷⁰ Gizem Saldırgan Karaaslan, *agt.*, s. 55-57.

²⁷¹ Aliye Yılmaz, *agt.*, s.14-20.

²⁷² Aysun Cengiz, *agt.*, s. 44-47.

²⁷³ Müzeyyen Doğanay, *agt.*, s. 88-95.

²⁷⁴ Fatih Mehmet Tanrıveren, *agt.*, s. 30-35.

²⁷⁵ Sacit Pekak editörlüğünde yayımlanan Sanat Tarihinde Terminoloji Sorunları Semineri I adlı çalışmada Sanat Tarihinin değerli akademisyenleri tarafından terminoloji tartışmaları yapılmıştır. Daha çok mimari ve mimari süsleme konularında gerçekleşen tartışmaların devamı gelmemiştir. Sonraki çalışmalarımızda lüleyle ilgili yaşanan kavram

sorunlardan ilk olarak G. Ayhan bahsetmiştir²⁷⁶. Tezimizi hazırlarken incelediğimiz yayınlarda karşılaştığımız farklı adlandırmaları ve yorumları kısaca değerlendirerek sonraki çalışmalarda ortak bir kavram birliği ve terminoloji oluşması adına tartışılması gerekli görülmüştür.

İlk problem çalışmalarda kullanılan lüle ve çubuk terimlerinde ortaya çıkmaktadır. Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere kimi yayınlarda çubuk²⁷⁷ kimi yayınlarda ise lüle²⁷⁸ olarak anılan bu içim aleti 3 parçadan oluşmaktadır. Bu 3 parça farklı farklı işlevlere sahip olması nedeniyle tümüne aynı ismi vermek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bu nedenle sadece çubuğun ucuna takılan ve içine tütün doldurulan kısma lüle demek daha doğru olacaktır. Çubuğun pek çok anlamı vardır ve genellikle ağaçtan yapılan ve yuvarlak formlu olan ince düz değnek ya da madenden yapılan ince boru ve değnek şeklindeki uzun parça anlamında kullanılır²⁷⁹. Lüle ile birlikte kullanılan çubuk ise lüleden çıkan tütünü çekmeye yarayan ağaçtan yapılan boru şeklindeki alettir²⁸⁰.

Bir diğer terminoloji sorunu ise kazı buluntuları sırasında ele geçirilen lülelerin isimlendirilmesidir. Çeşitli kazılarda bulunan lüleler pipo olarak değerlendirilmiştir²⁸¹. Oysa pipo ismi 20. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır.

ve terminoloji sorunlarına daha geniş yer ayırmak niyetindeyiz. *Bkz. Sanat Tarihinde Terminoloji Sorunları Semineri I (Mimari ve Süsleme)*, (Ed. Sacit Pekak), Türk İngiliz Kültür Derneği, Ankara 2001.

²⁷⁶ Gökben Ayhan, "Lüle Terminolojisinin Sorunları Üzerine", XVI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Sivas 18-20 Ekim 2012, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 53-63.

²⁷⁷ Uğur Göktaş, *agm.*, s.231; Reşat Ekrem Koçu, "Çubuk", İstanbul Ansiklopedisi, C. 8, İstanbul, 1966, s.4135, R. Robinson, "Clay Tobacco Pipes from the Kerameikos", *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Institutes Athenische Abteilung* 98, Berlin 1983, s. 265-285, Arseven, *agm.*, s. 421; Kuşoğlu, "Bir Zamanlar Çubuk Vardı", *İlgi*, 1991, Y. 25, S. 66, İstanbul, 1991, s. 32.

²⁷⁸ Erdinç Bakla, *Tophane Lüleçiliği*, Dışbank Yayınları, İstanbul 1993; Erdinç Bakla, *Tophane Lüleçiliği Osmanlı Tasarımındaki Yaratıcılığı ve Yaşam Keyfi*, İstanbul, 2007; Gökben Ayhan, *agt.*, Gizem Saldırgan Karaaslan, *agt.*; Müzeyyen Doğanay, *agt.*; Fatih Mehmet Tanrıverdi, *agt.*; Aliye Yılmaz, *agt.*; Aysun Cengiz, *agt.*

²⁷⁹ Celal Esad Arseven, *agm.*, s. 421.

²⁸⁰ Reşat Ekrem Koçu, *agm.*, s. 4133.

²⁸¹ bkz. Masao Mori ve Sachihito Omura, "1988 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazısı", 11. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 18-23 Mayıs 1989, Ankara 1990, s. 339; Arif Erzen ve Sait

Lüleler ise 17. yüzyıldan itibaren kullanılmaktadır. Bu nedenle pipo olarak değerlendirilmesi doğru olmayacaktır.

Lüle konusunda ortak terminolojik dilin oluşturulamadığı bir diğer husus ise tütünün içine konulduğu hazneye verilen isimdir. Bu bölüm pek çok araştırmacı tarafından çanak olarak adlandırılmıştır. Çalışmaların çoğunda ise genellikle bu terim kullanılmaktadır. Bu hazne G. Cantay tarafından ateşlik olarak isimlendirilmiştir²⁸². Ancak çalışmalardan çıkarılan sonuca göre çanak terimi formu nedeniyle kullanılmıştır. TDK'ye²⁸³ göre çanak; toprak, metal vb. bir maddeden yapılmış yayvan, çukurca kap olarak tanımlanmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere tütünün konulduğu hazne, bu tanımdaki çukur olarak değerlendirilmiştir. Ayhan'a²⁸⁴ göre ise ateşlik herhangi bir form çağrıştırmadığı için bu terimin kullanılması çok sağlıklı değildir.

En fazla görüş ayrılığının yaşandığı konu ise çalışmamızda duman yolu olarak tanımladığımız, lüledeki tütün dumanını çekmek için çubuğun lüleye takıldığı kısma verilen isimdir. Duman yolu, lüleye doldurulan tütün dumanının geçtiği ve çubukla çekildiği kısımdır²⁸⁵. Çoğu araştırmacı tarafından bu kısım duman yolu olarak adlandırılırken kimi araştırmacılar farklı terimler kullanmayı

Başaran, "1991 Yılı Enez (Ainos) Kazıları", 14. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25 - 29 Mayıs 1992, Ankara 1993, s. 207; Haşim Karpuz, "1993 Yılı Konya Dokuzun Hanı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", 16. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 30 Mayıs - 3 Haziran 1994, Ankara 1995, s. 568; Yıldız Ötüken, "1994 Yılı Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", 17. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 29 Mayıs - 2 Haziran 1995, Ankara 1996, s. 384; Yvan Garlan ve İsmail Tatlıcan, "1994-1995 Yılları Zeytinlik (Sinop) Amphora Atölyeleri Kazıları", 18. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27 - 31 Mayıs 1996, Ankara 1997, s. 340; Özkan Ertuğrul, "Vize Ç.S.E.K. 1997", 20. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25-29 Mayıs 1998, Ankara, 1999, s. 477; Abdüsselam Uluçam ve Ersin Kavaklı, "Eski Van Hüsrev Pasa Külliyesi Kazısı 1997", 20. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25-29 Mayıs 1998, Ankara 1999, s. 613-614.

²⁸² G. Cantay, "Edirne Yeni Sarayı Kazısı Lüle Buluntuları", *Sanat Tarihi Defterleri* 7, Ege yayınları, İstanbul, 2003b, s. 16-18.

²⁸³ <https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 21.08.2019.

²⁸⁴ Gökben Ayhan, "Lüle Terminolojisinin Sorunları Üzerine", XVI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Sivas 18-20 Ekim 2012, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 55.

²⁸⁵ Erdiç Bakla, *Tophane Lüleçiliği Osmanlı Tasarımındaki Yaratıcılığı ve Yaşam Keyfi*, İstanbul, 2007, s. 53.

tercih etmişlerdir. Bu kısım tütek²⁸⁶, tüteklik²⁸⁷, çubukluk²⁸⁸, beden yuvası²⁸⁹ gibi terimlerle adlandırılmıştır. TDK, tütek ya da tüteklik için bir tanım yapmamıştır. Ancak mimari bir terim olarak hamamlarda duvarlar içinde bırakılmış olan dar duman bacalarına verilen ad şeklinde karşımıza çıkmaktadır²⁹⁰. Çubukluk, lüleye takılan çubuğun evlerde duvara asıldığı bir tür mobilyadır²⁹¹. Beden yuvası (stem socket) ise tamamen İngilizceden çeviri olmakla birlikte anlamsal olarak bir karşılığı bulunmamaktadır. Duman yolu mevcut terimler içinde en uygun olanı gibi gözükmektedir.

Tartışılması gereken bir diğer terim ise basamak halkasıdır. Çalışmamızda bu terimi kullanmayı tercih etmedik. Duman yolu ağızında bulunan halka formundaki kısım için yabancı araştırmacılar “stepped ring” ifadesini kullanmışlardır²⁹². Bu terim Türkçeye basmak halkası olarak çevrilmiş ve araştırmacılar tarafından bu şekilde kullanılmıştır²⁹³. “Stepped ring” olarak adlandırılan terimin Türkçeye çevirisinin doğru şekli kademeli halka olmalıdır. Dilde kullanılan ifadelerinin bir karşılığı olması gerektiği kanısındayız. Bu nedenle basamak ifadesi lüle için alakasız bir terim olacağına bu ifadenin kullanılmamasının doğru olduğu düşüncesindeyiz. Diğer yandan bir parçaya ait bölümleri tanımlarken bahsi geçen bölümlerin kasten yapılmış olması ve bir işlevi

²⁸⁶ Azize Yener, *agm.*, s. 94.

²⁸⁷ Aliye Yılmaz, *agt.*, s. 6.

²⁸⁸ Gönül Cantay, *agm.*, s. 16; Gizem Saldırgan Karaaslan, *agt.*, s. 37.

²⁸⁹ R. Robinson, “Tobacco Pipes Corinth and Athenian Agora (plates 33–64)”, *Hesperia*, 1985, Vol.54, s. 154; D. Evely, “Clay Pipes from the University of Crete Medical Faculty”, *The Annual of the British School at Athens*, No: 83, Great Britain, 1988, s. 138.

²⁹⁰ <https://www.biymed.com/forum/mesleki-teknik-terimler-sozlugu/mimari-terimler-sozlugu/tuteklik.html> Erişim: 12.12.2019.

²⁹¹ Celal Esad Arseven, *agm.*, s. 422.

²⁹² R. Robinson, “Clay Tobacco Pipes from the Kerameikos”, *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Institutes Athenische Abteilung* 98, Berlin 1983, s. 273; D. Evely, “Clay Pipes from the University of Crete Medical Faculty”, *The Annual of the British School at Athens*, No: 83, Great Britain, 1988, s. 138

²⁹³ Gökben Ayhan, *Çeşitli Müzelerde Bulunan Örnekleriyle Osmanlı Lüleleri*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006, s. 100; Gökben Ayhan, *Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 2011a, s. 2; Gizem Saldırgan Karaaslan, *agt.*, s.58-237; Müzeyyen Doğanay, *agt.*, s. 37-83.

olması gerekir. Ancak lüleler dikkatli incelendiğinde basamak halkası olarak adlandırılan bölümün özel olarak tasarlanmadığını, duman yolu biçimlendirilirken kendiliğinden oluştuğunu görmekteyiz. Örneğin karina biçimli çanaklı²⁹⁴ ve basık yuvarlak²⁹⁵ biçimli çanaklarda sık karşılaşılan bu bölüm lale biçimli çanaklı²⁹⁶ ve disk biçimli kaideli lülelerde²⁹⁷ görülmemektedir. Görülmemesinin nedeni ise tiplerin duman yolu tasarımlarıyla ilgilidir. Karina biçimli çanaklı ve basık yuvarlak biçimli çanaklı lülelerde duman yolu genellikle bombeli ya da bilezikli olarak düzenlenmiştir. Bombe ya da bilezik ise çoğunlukla duman yolu ağız kısmından hemen önce yer almaktadır. Bu kısımda tasarlanan bir bombe ya da bilezik bahsi geçen kısmın oluşmasına neden olmaktadır. Lale biçimli çanaklı ve disk biçimli kaideli lülelerin duman yolu gövdeleri ise bombesiz olarak tasarlanmıştır. Sadece lale biçimli çanaklı lülelerin duman yolu çokgen formu bombe ile sonlanmaktadır. Tasarımın bu yönde olması da basamak halkası denilen kısmın oluşmasını engellemektedir. Görüşümüze karşı görüşler olacağını ve değerlendirmemizin yanlış bulunacağı yönünde öngörümüz de mevcuttur. Biz çalışmamızda bu terimi kullanmamayı tercih ettik. Ancak kullanılacak çalışmalara önerimiz ise yukarıda bahsettiğimiz gibi “basamak halkası” değil “kademeli halkadır”²⁹⁸.

Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi lüle tipleri oluşturulurken araştırmacılar çeşitli yöntemler ve tanımlamalar kullanılmıştır. Arkeolojik kazıların devam ediyor olması sebebiyle sürekli yeni buluntuların ortaya çıkması muhtemeldir. Bu nedenle lüle tiplerinin kesin olarak sınıflandırılmaması bir sorun olmaktan ziyade sürekli gelişen ve gelişmeye açık bir konu olarak değerlendirilmelidir. Son yıllarda artan lüle çalışmaları ve kazı buluntularının daha çok yayınlanmasıyla birlikte terminolojide karşılaşılan sorunlara yeni öneriler getirileceği kuşkusuzdur.

²⁹⁴ Bkz. Kat. No. 14-26

²⁹⁵ Bkz. Kat. No. 42-83

²⁹⁶ Bkz. Kat. No. 89-118

²⁹⁷ Bkz. Kat. No. 119-125

²⁹⁸ Önerimiz bir kesinlik içermemekle birlikte amacımız bizden sonraki çalışmalara da üzerine düşünülüp tartışılması gereken bir soru bırakmaktır.

3. DİVRİĞİ KALESİ KAZISI LÜLELERİ

Divriği Kalesi Kazısında 2006-2017 yılları arasında toplam 594 lüle ve lüle parçası ele geçirilmiştir (Foto. 15-16). Bunların 23'ü Sivas Arkeoloji Müzesi'ne etütlük ve envanterlik eser olarak teslim edilmiştir. Çalışmamızda 142 lüle kataloğa alınarak incelenmiştir. 142 lüleyi seçerken ilk olarak parçaların form verip vermediğine bakılmıştır. Form veren parçaların yanı sıra form vermeyen fakat bezeme, teknik ve süsleme özellikleri bakımından önemli veriler sunan parçalar da kataloğa alınarak değerlendirilmiştir.

Fotoğraf 15. Divriği Kalesi lüleleri

Fotoğraf 16. Divriği Kalesi lüleleri

Katalogda lüleler tiplerine göre sınıflandırılmıştır. Tipler lülelerin tarihlendiği yüzyıllara göre kronolojik olarak sıralanmıştır. Böylece yüzyıllar içerisinde tiplerin ne gibi değişiklikler gösterdiğinin algılanması amaçlanmıştır. Lülelerin bezeme teknikleri, bezeme türleri, hamur ve astar-dış yüzey renkleri, ölçüleri, çizimleri, fotoğrafları katalogda belirtilerek detaylı olarak tanımlamaları yapılmıştır. Hamur ve dış yüzey-astar renkleri tanımlanırken Munsell Soil Color Charts (Munsell Toprak Renk Kataloğu) kullanılmıştır.

Divriği Kalesinde, diğer pek çok kazıda olduğu gibi dış etmenlerin etkisi nedeniyle tabakalar birbirine karışmış durumdadır. Bundan dolayı kesin kültür tabakaları tespit edilememiştir. Tabakaların bu denli birbirine karışmış olması nedeniyle buluntuya dayalı olarak bir tabaka değerlendirmesi yapmak mümkün olmamıştır. Kazıda hemen her seviyeden farklı dönemlere tarihlenen buluntularla birlikte lülelerde gelmektedir. Bundan ötürü Divriği Kalesi Kazısında bulunan ve kataloğa alınan lüleler benzer örneklerle tarihlendirilmeye çalışılmıştır.

3.1. Malzeme

Lüleler pişmiş toprak, ahşap, metal, taş, fildişi, porselen gibi pek çok farklı malzemeden üretilmiştir. Divriği Kalesi Kazısında incelenen lülelerin hepsi pişmiş topraktır.

Divriği Kalesinde elde lüleler arasında 6 renkte hamur tespit edilmiştir. Bunlar gri, kırmızı, kahverengi, beyaz sarı ve pembe renklerinin tonları şeklindedir (bkz. Tablo 1. Hamur Renkleri). Hamurların bir büyük çoğunluğu sık dokulu ve az gözeneklidir. Bunun yanı sıra çok gözenekli ve katkılı hamur türleri de görülmektedir. Bazı lülelerin hamuru taşçık katkıdır (bkz. Kat. No. 2, 4, 5, 10, 13, 17, 18, 19, 26, 3, 34, 35, 38, 41, 55, 57, 58, 59, 61, 65, 69, 76, 78, 82, 84, 87, 88, 111, 112, 120, 121, 123, 125, 132, 139, 140, 141). Bir grup lülenin hamurunda kireç katkısı bulunmaktadır (bkz. Kat. No. 1, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 27, 29, 33, 37, 43, 45, 46, 49, 51, 53, 54, 62, 64, 71, 72, 73, 74, 75, 83, 94, 98, 114, 126, 132, 133, 135). Çok sayıda lülenin

hamuru ise mika katkılıdır (bkz. Kat. No. 10, 13, 17, 18, 19, 26, 3, 34, 35, 38, 41, 43, 45, 46, 49, 51, 53, 54, 62, 64, 69, 76, 78, 82, 84, 87, 88, 111, 112, 120, 121, 126, 132, 133, 135).

Silindir biçimli çanaklı lülelerin hamuru çoğunlukla gri renktedir. Torba biçimli çanaklı lülelerin hamuru yoğunlukla beyaz, bazıları ise gri renklidir. Karina biçimli çanaklı lülelerde hamur rengi baskın olarak gridir. Bazı örneklerde kırmızı renkli hamur bulunmaktadır. Yuvarlak biçimli çanaklı lülelerin hamur rengi ağırlıklı olarak gridir. Bunun yanı sıra bazı örneklerde kırmızı renkli hamur görülmektedir. Basık yuvarlak biçimli çanaklı lülelerde yoğun olarak görülen renk gri olmakla birlikte bazı örnekler kırmızı renkli hamurludur. Konik biçimli çanaklı lülelerde hamur rengi gri ve kırmızıdır. Lale biçimli çanaklı lüleler çoğunlukla kırmızı renkli hamurludur. Disk biçimli kaideli lülelerde kırmızı, kahverengi ve gri renkli hamur görülürken çokgen biçimli çanaklı lüle beyaz, ayaklı lülenin hamuru ise gridir. Anlaşılacağı üzere hamur renkleri yoğun olarak gridir.

Astar renkleri ise yine çeşitlilik göstermektedir. Lülelerden bazılarında astar uygulanırken bazılarında uygulanmamıştır. Astar-dış yüzey renkleri beyaz, gri, kahverengi, kırmızı pembe, sarı ve siyah renklerinin tonları şeklindedir (bkz. Tablo 2. Astar-Dış Yüzey Renkleri).

3.2. Süsleme Teknikleri ve Türleri

3.2.1. Süsleme Teknikleri

Lüle üzerindeki süslemeler genel olarak çok çeşitli tekniklerde yapılmaktadır. Süslemeler lüle kalıba dökülürken yapıldığı gibi kalıptan çıkarıldıktan sonra hamur nemliyken de yapılabilir. Kalıpla yapılan süslemelerde uygulanmak istenen motif kalıba dışı-erkek şeklinde tasarlandığından hamur kalıptayken bu bezemeler hamurun üzerine kolayca aktarılabilir²⁹⁹. Bu yöntemle bezemesi yapılan lüleleri belirlemek güç bir durumdur. Tasarım anlamında da çok çeşitlilik sunmayan kalıpla bezeme tek kalıptan aynı şekilde onlarca lüle çıkacak olması nedeniyle çok tercih edilmiş olmamalıdır. Süsleme için

²⁹⁹ Erdinç Bakla, *age.*, s. 63.

daha çok ikinci yöntem olan lülenin kalıptan çıktıktan sonra baskı, kazıma, silindir baskı, kakma, boyama, altın yaldız gibi teknikler kullanılmıştır. Lüle üzerine bu tekniklerin pek çoğu bir arada uygulanabilirken tek tek kullanılan teknikler de söz konusudur. İstanbul Üsküdar'da kendi seramik atölyesinde çalışmalarını sürdüren seramik sanatçısı Murat İres³⁰⁰ ile yaptığımız görüşmede kendisinin bilgilerinden fazlasıyla faydalanma fırsatı bulduk. İres, tesadüfen tanıştığı Tophane işi lüle ve seramiklerini yeniden yorumlamaya çalıştığını belirterek özel sergilerde ürünlerini sergilediğini aktırdı. Yoğun mesai ve çalışma şartları nedeniyle İres lüle yapımını uygulamalı olarak gösteremese de daha önceden imal ettiği lüleler ile lüle yapımında kullanılan ve kendi imal ettiği şimşirden yapılan süsleme aletlerini görüntülememize imkân sağlamıştır.

Divriği Kalesinde bulunan lülelerde baskı, silindir baskı, kazıma, slip, kakma ve altın yaldız süsleme teknikleri görülmektedir (bkz. Tablo 3). Kalıptan çıkarılan nemli hamurun yüzeyine daha önceden hazırlanan bir nesnenin bastırılmasıyla oluşturulan süsleme tekniğine baskı tekniği denilmektedir. Divriği Kalesinde bulunan lülelerin pek çoğunda baskı tekniğinin uygulandığı görülmektedir. Baskı tekniği çoğu zaman diğer tekniklerle birlikte kullanılırken bazı lülelerde tek başına kullanılmıştır. Silindir baskı tekniği nemli hamur üzerine rulo şeklindeki nesnenin sürülerek uygulandığı tekniktir. Silindir baskı tekniği diğer tekniklerle birlikte kullanıldığı gibi bazı lülelerde tek başına kullanılmıştır. Kazıma tekniği nemli hamurun sivri uçlu bir aletle çizilmesiyle oluşan süsleme tekniğidir. Kazıma tekniği de diğer tekniklerle birlikte kullanıldığı gibi bazı örneklerde tek başına kullanılmıştır. Kakma tekniği nemli hamurun üzerine açılan boşluklar farklı bir maddenin yerleştirilmesiyle oluşturulan süsleme tekniğidir. Divriği Kalesi lüle buluntuları arasında bir örnekte bu teknik görülmektedir. Taştan üretilen lüle, üzerine cam boncuk yerleştirilerek süslenmiştir (bkz. Kat. No. 13). Altın yaldız, hamur üzerine çeşitli kimyasallarla oluşturulan eriyiklerin sürülmesiyle oluşturulan

³⁰⁰ İlgi ve alakasından ötürü Sayın Murat İres'e teşekkürü bir borç biliriz. İres'in çalışmaları İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yayımlanan İSMEK dergisinden takip edilebilir. *Bkz.* İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları El Sanatları Dergisi, 2010, sayı:10, s. 138-140.

tekniktir. Altın yıldız tekniği lülelerde de kullanılan bir tekniktir. Özellikle Tophane üretimi olan lülelerde sıklıkla görülmektedir. Bu tür lüleler genellikle özel istek üzerine üretilmektedir³⁰¹. Divriği Kalesi lüleleri arasındaki bir örnekte altın yıldız süsleme görülmektedir (bkz. Kat. No. 137). Divriği Kalesi lülelerinde görülen bir diğer teknik ise slip tekniğidir. Slip, astar boyama da denilen tekniktir. Hamur üzerine bir ya da birden çok renkte astarın uygulanmasıyla elde edilir. Divriği Kalesi lüleleri arasında iki örnekte slip tekniği görülmektedir (bkz. Kat. No. 104, 110).

3.2.2. Süsleme Türleri

Divriği Kalesi lüle buluntularında süslemeler geometrik, bitkisel ve ebru-mermer desenli olmak 3 türde görülmektedir. Bu bezemeler tek türde bulunabileceği gibi 2 ya da 3 türün birlikte kullanıldığı lüleler de bulunmaktadır (bkz. Tablo 4). Lülelerin bazıları yoğun biçimde süslenirken (bkz. Kat. No. 5, 6, 12, 14, 19, 35, 49, 51, 53, 66) bazıları ise birkaç basit kazımayla süslenmiştir (bkz. Kat. No. 10, 25, 78).

Divriği Kalesinde bulunan lülelerin neredeyse tamamında geometrik süslemeler mevcuttur. Geometrik süslemeler çubuk dizileri, basit kazıma çizgiler, eşkenar dörtgen, inci dizileri, üçgenler, daireler, diyagonal çubuklar, verev çizgiler vb. gibi geometrik formlardan oluşmaktadır (Çizim 4).

Divriği Kalesinde bulunan lülelerde değişik kompozisyonlarda bitkisel bezemeler de sıklıkla görülmektedir (Çizim 5). Bitkisel kompozisyonlu süslemeler ağırlıklı olarak çiçek motiflerinden oluşmaktadır. Bunlar diziler halinde ya da tek başına düzenlenmiştir. Çiçek motiflerinin yanı sıra palmet (bkz. Kat. No. 14, 116), lotus (bkz. Kat. No. 14, 53, 136), üzüm salkımı (bkz. Kat. No. 9), stilize ağaç (bkz. Kat. No. 26, 53, 59, 88), saksıdan çıkan çiçek (bak. Kat. No. 90, 92, 97, 101, 102, 105, 111) düzenlemeleri gibi kompozisyonlarda görülmektedir.

³⁰¹ Erdinç Bakla, *age.*, s. 150.

Erken tarihli lülelerde çoğunlukla palmet, lotus ve stilize ağaç motifleri yer alırken geç tarihli lülelerde daha çok çiçek motiflerinin yer aldığı görülmüştür. Öte yandan lale biçimli çanaklı lülelerde sıkça görülen bir motif, G. Ayhan, İ. Aytaç, G. Saldırgan Karaaslan tarafından mask ya da stilize aslan biçiminde yorumlanmıştır³⁰². Anılan bezemeler dikkatli incelendiğinde bu düzenlemenin ampir üslupta yapılmış saksı ya da vazo gibi bir nesnenin içinden çıkan çiçek ya da bitkiler olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmacıların motifte yer alan ion tipi başlıklarda sıkça görülen volüt türü kıvrımları göz olarak değerlendirdiği açıktır. Ancak bahsi geçen düzenlemenin en alt sırasına bakıldığında çoğunlukla kaideli bir kap formu gözükmemektedir. Ampir üslubun Osmanlıya taşınmasıyla birlikte Türk Ampir üslûbunda bitkisel kökenli vazo içinde çiçek, uçları sivriltilmiş akantus yaprakları, “S” ve “C” kıvrımları bolca kullanılmıştır³⁰³.

Ayrıca iki örnekte ise çok renkli slip tekniğiyle ebru-mermer desenli bezeme görülmektedir (bkz. Kat. No. 104, 110). Ebru-mermer desenli lülelerde aynı zamanda geometrik ve bitkisel bezemeler de bulunmaktadır.

Bazı yayınlarda lüleler üzerinde bulunan yazıtlar, damgalar ya da mühürler bezeme türü başlığı altında ele alınarak bir bezeme türü olarak değerlendirilmiştir. Divriği Kalesi lüleleri arasında 3 örnekte yazıt, (bkz. Kat. No. 133-135), 3 örnekte bitkisel (bkz. Kat. No. 58, 88, 89), 3 örnekte geometrik (bkz. Kat. No. 48, 93, 128) damga, 37 örnekte ise usta mührü yer almaktadır (bkz. Kat. No. 28, 38, 42, 43, 44, 46, 49, 56, 82, 83, 85, 86, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 107, 108, 109, 117, 118, 122, 127, 129, 130, 131, 132). Biz çalışmamızda yazı ve damgaları bir süsleme unsuru olarak değerlendirmedik. Yazıt ve damgalar lüleleri süslemek amacıyla değil bir nevi marka gibi kullanılmış olmalıdır. Şayet süsleme unsur olsaydı daha özenli bir işçilik olması beklenirdi. Lülelerde bulunan yazıt ve

³⁰² Gökben Ayhan, *agt.*, s. 295, 236; İsmail Aytaç, “Harput İç Kale Kazılarında 2015-2016 Yıllarında Bulunan Tütün Lülelerinin Değerlendirilmesi”, (Ed. Osman Kunduracı, Ahmet Yavuzylmaz), *Yaşar Erdemir’e Armağan: Sanat Tarihi Yazıları*, İstanbul 2019, s. 592; Gizem Saldırgan Karaaslan, *agt.*, s. 184, 259.

³⁰³ Oktay Hatipoğlu, *XIX. Yüzyıl Osmanlı Camilerinde Kalem İşi Tezyinatı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum 2007, s. 159.

damgaların pek çoğu okunamamaktadır. Damgalarda *Sinan* (bkz. Kat. No. 43), *şeşman* (bkz. Kat. No. 44, 49, 56), *ğurman oğlu* (bkz. Kat. No. 95, 97, 98, 101, 102, 103, 107, 108), *Ruhi* (bkz. Kat. No. 90, 92), *Ruşçuk* (bkz. Kat. No. 91), *Hacı* (bkz. Kat. No. 86) ve *avarız ?* (bkz. Kat. No. 96) isimleri okunabilmiştir.

Bazı lülelerin ağız kenarlarında ise toplu iğne başı büyüklüğünde çok derin olmayan ve sayıları değişen oyuklar bulunmaktadır. Divriği Kalesi örnekleri arasında ağız kenarında bir oyuk olan 1 lüle (bkz. Kat. No. 139) ve ağız kenarında iki oyuk olan 4 lüle (bkz. Kat. No. 134, 135, 138, 142) bulunmaktadır. G. Ayhan bu oyukların çubuğun lüleye takıldığı zaman lüle ve çubuğun sabit kalması için yapılmış olabileceğini öne sürmektedir³⁰⁴. Ancak biz bu yaklaşımı doğru bulmuyoruz. Lülelerde bulunan bu oyuklar çok derin olmamakla birlikte yaklaşık olarak 1 mm derinliğindedir. Bu derinlikteki oyukların anıldığı şekilde lüle ve çubuğu sabitlemesinin çok mümkün olmadığı açıktır. Bu oyuklar lüle ve çubuğu sabitlemek için kullanılıyor olsaydı bunun için başka bir aparat daha gerekmektedir. Yayınlarda lüle ve çubuklar anlatılırken çubuğun lüleye bağlanmasına yardımcı olan bir aparattan hiç söz edilmemektedir. Bize göre bu oyuklar usta ya da atölyeye ait bir işaret olmalıdır.

3.3. Üretim

Lüleler başta İstanbul olmak üzere Osmanlı coğrafyasının pek çok yerinde üretilmiştir. Öyle ki Edirne'nin Lüleburgaz ilçesi adını burada yapılan yoğun lüle üretiminden almıştır. Bunun yanı sıra Rusçuk, Priştine, Adakale, Diyarbakır, Kayseri, Konya, Kütahya gibi yerlerde de lüle üretimi yapılmıştır³⁰⁵. Divriği Kalesi Kazısında bulunan lülelerin üretim yerleriyle ilgili ise çok kesin sonuçlara ulaşılamamıştır. İncelenen lülelerin hemen hepsinin Divriği'ye dışarıdan getirildiği düşüncesindeyiz. Ancak lülelerden 1'i (Kat. No. 84) tasarım ve işçiliğindeki özensizlik nedeniyle yerel üretim olabileceğini düşündürmektedir. Kazılarda seramik üretimine dair atölye ya da fırın gibi bir veriye henüz ulaşılamamıştır.

³⁰⁴ Gökben Ayhan, *agt.*, s. 119.

³⁰⁵ Erdinç Bakla, *age.*, s. 98.

Kazılar devam ettikçe ulaşılan yeni bilgiler konuyu aydınlatmaya yardımcı olacaktır.

Anadolu'da Divriği'ye en yakın lüle üretim merkezleri Diyarbakır ve Bitlis'tir³⁰⁶. İncelenen lüleler arasında lale biçimli çanaklı lülelerin hamur ve form özellikleri İstanbul üretimini işaret etmektedir. Ayrıca lüleler üzerinde yer alan mühürler, üretim yerleriyle ilgili bilgi vermektedir. Bu mühürlerden *Ruhi* (bkz. Kat. No. 90, 92) yazılı olanlar E. Bakla'ya göre İstanbul üretimidir. E. Bakla, Ruhi ustanın ismini taşıyan bir lüle ile 1881 tarihli bir fincanın günümüze ulaştığını belirtir. Yine üzerinde *Hacı* yazan lüle (bkz. Kat. No. 86) İstanbul'da üretilmiş olmalıdır³⁰⁷. Üzerinde *Ruşçuk* yazılı olan bir başka lüle ise (bkz. Kat. No. 91) bugün Bulgaristan en büyük şehirlerinden olan Rusçuk'ta üretilmiş olmalıdır. Rusçuk'un önemli bir lüle üretim merkezi olduğunu yukarıda belirtmiştik.

Üzerinde *şeşman* yazan lülelerin (bkz. Kat. No. 44, 49, 56) üretim merkeziyle ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Mühür E. Bakla tarafından *şeşman*, A. Vincenz tarafından ise *şişman(yan)* olarak okunmuştur³⁰⁸. A. Vincenz, Kudüs ve civarındaki arkeolojik çalışmalarda çok sayıda *şeşman* yazılı lüle bulunduğunu aktarır. Vincenz yapılan petrografik analizler sonucunda *şeşman* yazılı lülelerin üretiminde kullanılan kil ile Kudüs yakınlarında bulunan Motza'daki killerin aynı olduğunu kaydetmektedir. Vincenz, bu lülelerin çok büyük olasılıkla Motza'dan getirilen kil

³⁰⁶ E. Bakla Sivas, Konya, Kayseri ve Diyarbakır'da lüle üretimi yapıldığını söylese de incelenen kaynaklar arasında Diyarbakır dışındaki yerlerde lüle üretimiyle ilgili bir bilgiye ulaşamamıştır. E. Bakla, anılan şehirlerde üretim yapıldığını bir kaynağa dayandırmamaktadır. *Bkz.* Erdinç Bakla, *age.*, s. 100; Kadir Pektaş, "Bitlis Kalesi Kazısı 2006 Yılı Çalışmaları", 29. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2007, Ankara 2008, s. 252.

³⁰⁷ Erdinç Bakla, *age.*, s. 337.

³⁰⁸ Erdinç Bakla, *age.*, s. 131, 138; Anna Vincenz, "Marks on the Pipes in Gelichi S.", *Bere e fumare ai confini dell'impero. Caffè e tabacco a Stari Bar*. 2014, s. 72; Anna Vincenz, "Chibouk Smoking Pipes – Secrets And Riddles Of The Ottoman Past", (Ed. Joseph Patrich, Orit Peleg-Barkat, Erez Ben-Yosef), *Arise, Walk Through The Land: Studies in the Archaeology and History of the Land of Israel in Memory of Yizhar Hirschfeld on the Tenth Anniversary of his Demise, The Israel Exploration Society, Jerusalem 2016*, s. 118.

ile yapıldığı aktarmaktadır³⁰⁹. *Şeşman* Ermenice olup muhtemelen bir ailenin ismidir. Kudüs'te II. Mahmud döneminde 1817-18 tarihlerinde büyük çaplı tadilatlar yapıldığı, sonraki yıllarda Abdülmecid (1839-1861) ve Abdülaziz (1861-1876) tarafından tadilatların devam ettiği bilinmektedir. Kudüs'te yetenekli ustalar olmadığı için tadilat için İznik ve Kütahya başta olmak üzere devletin çeşitli bölgelerinden ustalar getirilmiştir. Ayrıca Kütahya'da Mihail ve Ohannes isimli lüle ustalarının varlığı da bilinmektedir. Muhtemelen Kudüs'e gelen çini ve seramik ustaları arasında lüle yapan ustalar da bulunmaktaydı. Bu ustaların Ermeni olması muhtemeldir³¹⁰.

E. Bakla ise İstanbul'da halk tipi lüle üreten ustalar arasında *şeşman* yazılı lülelerin ustalarının da olduğunu belirtmektedir (Bakla 2007: 131, 138). Yapılan kazılarda Osmanlı'nın pek çok yerinde *şeşman* yazılı lüle ele geçirilmiştir. Bu veri ise bu ustaya ait lülelerin çok fazla dolaştığını göstermektedir. Ancak bu lüleler hem hamur özellikleri hem de form ve bezemeleriyle İstanbul'da üretilen lülelerle pek benzerlik göstermemektedir. Benzer olmayışını iki nedenle açıklamak mümkündür. İlki ustalarının Ermeni olması nedeniyle süsleme dili farklıdır. Lüleler incelediğinde *şeşman* yazılı lülelerin daha yoğun bir bezeme içerdiği görülmektedir. İkincisi ise hamur rengindeki farklılıklardır. İstanbul'da üretilen lüleler başta kırmızı olmak üzere siyah, beyaz ve devetüyü renginde üretilmektedir. *Şeşman* yazılı lüleler ise sarımsı bir kilden üretilmiştir ve İstanbul üretimi lülelere pek benzememektedir.

Diğer lüle grupları ise hamur ve süsleme özellikleri nedeniyle yukarıda bahsedilen merkezlerde üretilen lülelere benzerlik göstermemektedir. Muhtemelen Divriği'ye yakın ya da Anadolu'nun diğer üretim merkezlerinden gelmiş olmalıdır.

³⁰⁹ Anna Vincenz, "Marks on the Pipes in Gelichi S.", *Bere e fumare ai confini dell'impero. Caffè e tabacco a Stari Bar*. 2014, s. 76; Anna Vincenz, "Chibouk Smoking Pipes – Secrets And Riddles Of The Ottoman Past", (Ed. Joseph Patrich, Orit Peleg-Barkat, Erez Ben-Yosef), *Arise, Walk Through The Land: Studies in the Archaeology and History of the Land of Israel in Memory of Yizhar Hirschfeld on the Tenth Anniversary of his Demise, The Israel Exploration Society*, Jerusalem 2016, s. 118.

³¹⁰ Anna Vincenz, *agm.*, s. 119.

Kaynaklarda Sivas'ta lüleciler bulunduğu belirtilse de üretime dair bir veriye ulaşılamamıştır.

Divriği'de lüle üretimine dair bir bilgiye ulaşılamasa da lüle kullanımıyla ilgili bilgiler mevcuttur. 1890'lı yıllarda Hacı Milli'nin kahvesinde lüle ve nargile içildiği bilinmektedir³¹¹. Divriği'de 1775-1845 yılları arasında esnaf grupları arasında lüle ile ilişkilendirebileceğimiz üç esnaf grubu bulunmaktadır. Bunlar çömlekçiler, çubukçular ve duhancılardır. Esnaf arasında 2 çömlekçi, 1 çubukçu ve 6 duhancı bulunmaktadır³¹². Bunlar arasında çömlekçilerin lüle üretimi yapıp yapmadığına dair bir bilgi bulunamamıştır. Duhancı ise tütün satmakla uğraşan esnaf koludur. Haliyle Divriği'de lüleye dair tek veri çubukçulardan oluşmaktadır. Çubukçu olarak kastedilen esnaf muhtemelen lüleci esnafıdır. Önceki bölümlerde lüleye çubuk dendiğini belirtmiştik. Ancak bu çubukçuların lüle üretimi yapıp yapmadığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Çubukçular muhtemelen başka yerlerden gelen lülelerin satışını yapmaktaydı.

Divriği'de bulunan canlı ticaret hayatı nedeniyle başka merkezlerde üretilen lüleler de Divriği'ye ulaşabilmekteydi. Temettuat defterlerinden edinilen bilgiye göre Kayseri tüccarı, Diyarbakır tüccarı, Halep tüccarı gibi sıfatlar taşıyan tüccarlar bulunmaktaydı. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere tüccarların bu şehirlere mal götürüp ya da bu şehirlerden mal getirdiğini söylemek mümkündür. Katip Çelebi'nin Cihannüma'sında Divriği'nden Malatya, Elbistan, Maraş üzerinden Akdeniz'e inen ticaret yolundan bahsedilir³¹³. Bu veri de yukarıda bahsedilen *şesman* yazılı lülelerin İsrail-Filistin bölgesinden Divriği'ye ulaşabileceğini doğrulamaktadır.

Diyarbakır'da da lüle üretildiğinin kaynaklarda yer aldığını belirtmiştik. Diyarbakır tüccarı olarak belirtilen tüccarların Diyarbakır'dan Divriği'ye lüle getirmesi mümkün gözükmektedir. Üsküdar'dan başlayan Anadolu yol sistemi

³¹¹ Necdet Sakaoğlu, "Divriği'de Asırlık Bir Yeniçeri Kahvesi: Hacı Milli'nin Kahvesi", (Haz. Fatih Tıgılı), *Ehlikeyfin Kitabı*, İstanbul 2004b, s. 188.

³¹² Galip Eken, *agt.*, s. 161-162.

³¹³ Galip Eken, *agt.*, s. 166.

Tokat, Sivas ve Diyarbakır'dan Bağdat'a inmektedir³¹⁴. Bu bilgi de Divriği ve Diyarbakır arasındaki ticari ilişkileri doğrulamaktadır.

Divriği-Diyarbakır arasındaki ticari ilişkiyi açıklayan bir başka bilgi ise Osmanlı-İran ticaretinin temelini oluşturan ipek ticaretinde İran'dan başlayarak Diyarbakır üzerinden Harput, Malatya ve Sivas üzerinden İstanbul ve Bursa'ya ulaşan kervan yolunun bulunmasıdır³¹⁵. 1764 tarihli belgeye göre ise Diyarbakır kervanının İstanbul'a giderken Sivas'ın bugünkü Ulaş ilçesinde saldırıya uğradığı kayıtlara girmiştir³¹⁶. Ulaş ilçesi Sivas-Divriği arasında kaldığından bu kervanın Divriği'ye uğramış olması da muhtemeldir. Tüm bu veriler ışığında Divriği ve Diyarbakır arasında ciddi bir ticaret yolunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu ticari faaliyetler sonucunda Diyarbakır'dan Divriği'ye taşınan ticari mallar arasında lüle olması da kuvvetle muhtemeldir.

3.4. Tip

Önceki bölümlerde lülelerin araştırmacılar tarafından çeşitli başlıklar altında tiplere ayrıldığını belirtmiştik. Divriği Kalesi Kazısında bulunan örneklerde araştırmacılar tarafından yapılan sınıflandırmalar referans alınarak sınıflandırma yapılmıştır. Çanak tiplerine ve kaide biçimlerine göre sınıflandırılan lüleler ana başlıklar altında ele alınmıştır. Divriği Kalesi lüleleri çanak biçimine göre 8, kaide biçimine göre ise 2 tipe ayrılmıştır. Çanak formlarına göre silindir biçimli çanaklı, torba biçimli çanaklı, karina biçimli çanaklı, yuvarlak biçimli çanaklı, basık yuvarlak biçimli çanaklı, lale biçimli çanaklı, çokgen biçimli çanaklı ve konik biçimli çanaklı lüleler olarak gruplandırılmıştır. Kaide biçimlerine göre ise ayaklı ve disk biçimli kaideli lüleler olarak tiplere ayrılmıştır.

³¹⁴ İsmail Yaşayanlar, "Tanzimat Döneminde Sinop Limanını Hinterlanda Bağlayan Modern Yol Ağının Tesisi", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Temmuz 2015, s. 199.

³¹⁵ Mehmet Kabacık, *XVI. Yüzyılda Osmanlı Devletinin Doğu Ticareti*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ 2001, s. 246.

³¹⁶ Kazım Kartal, *Sivas Şehri'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1740-1780)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri 2019, s. 227.

Lüle formlarında görülen çeşitlilik belirlenen bir tipin alt gruplarının da oluşturulmasını gerektirmektedir. Araştırmacılar tarafından çanak tiplerine göre yapılan gruplandırmalarda çanak formu belirleyici olmuştur. Ancak lale biçimli çanaklı lülelerde tip isimlendirmesi yapılırken çanakla birlikte çanak üzerindeki gövde-kenar formu da gözetilmiştir. Bu gruptaki lüleler, çanak ve gövde-kenar ile birlikte lale bitkisine benzediği için bu ismi almıştır. Basık yuvarlak biçimli çanaklı ve karınalı biçimli çanaklı lülelerde sadece çanak biçimi gözetilmiş, çanak üzerindeki gövde-kenar formu yapılan isimlendirmede belirleyici olmamıştır. Örnekler incelendiğinde çanak üzerinde yükselen gövde formlarının da farklılık gösterdiği anlaşılacaktır. Bu nedenle yukarıda da bahsedildiği üzere yapılan çalışmalarda ana başlıklar halinde belirlenen tipler bu husus göz önüne alınarak alt başlıklara da ayrılmalıdır. Lüle çalışmalarının son yıllarda artması nedeniyle pek çok tipte yeni yeni karşılaşılan araştırmacıların zaman içerisinde yapılan yayınlarda bu konuya yer ayıracağını düşünmekteyiz.

3.4.1. Silindir Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 1-4)

Uzun ve silindirik formlu çanak ve gövdeyle şekillenen bu tipte çanak çoğunlukla duman yoluna doğrudan bağlanır. Duman yolu genellikle silindirik formludur. Duman yolu üzerinde bombe ya da bilezik bulunmaktadır. Divriği Kalesinde bulunan silindir biçimli çanaklı lüleler, Hasankeyf Kazısı³¹⁷, Bitlis Kalesi Kazısı³¹⁸ lüleleriyle benzerlik göstermektedir. Bu tipteki lüleler Divriği Kalesinde bulunan örnekler arasındaki erken tarihli tiplerdendir. 17. yüzyıl ile 18. yüzyıla tarihlenen örnekler 17. yüzyılda çok sık görülmekle birlikte zamanla daha az tercih edilmeye başlanmıştır.

3.4.2. Torba Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 5-13)

Form olarak silindir biçimli çanaklı lülelere benziyor olsa da bu tipte çanak daha şişkince vurgulanmış ve ağız kısmına doğru daralmıştır. Çanak, duman yoluna doğrudan bağlandığı gibi (bkz. Kat. No. 7, 10) şişkin bir omurgayla (bkz. Kat. No. 6,

³¹⁷ Gökben Ayhan, *agt.*, s. 137-146.

³¹⁸ Aliye Yılmaz, *agt.*, s. 228, 231, 234.

8, 11) da bağlanabilmektedir. Duman yolu çoğunlukla silindirik formlu olup üzerinde bombe ya da bilezik bulunmaktadır. Divriği Kalesinde bulunan torba biçimli çanaklı lüleler, Hasankeyf Kazısı³¹⁹, Bitlis Kalesi Kazısı³²⁰, Edirne Yeni Saray Kazısı³²¹ örnekleriyle benzerlik göstermektedir. Bu gruptaki lüleler erken tarihli olup 17. yüzyıl ile 18. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

3.4.3. Karina Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 14-26)

Bu gruptaki örnekler basık yuvarlak biçimli çanaklı lüleler ile benzerlik gösterse de bu tipteki lülelerin çanaklarında belirgin bir kırılma görülür. Çanak çoğunlukla şişkince bir omurgayla duman yoluna bağlanmaktadır. Duman yolu silindirik ya da çokgen formlu (bkz. Kat. No. 25) olabilmektedir. Duman yolunda genellikle bombe ve bilezik bulunmaktadır. Divriği Kalesinde bulunan karina biçimli çanaklı lüleler, Hasankeyf Kazısı³²², Antalya Kaleiçi³²³, Bitlis Kalesi Kazısı³²⁴, Edirne Yeni Saray Kazısı³²⁵, Komana Kazısı³²⁶, Saraçhane Kazısı³²⁷, Timişoara Meydanı Kazısı³²⁸, Crete Kazısı³²⁹, Harput İçkale³³⁰ Kazısı örnekleriyle benzerlik göstermektedir. Bu tipteki lüleler erken tarihli olup 17. yüzyıl ile 18. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

3.4.4. Yuvarlak Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 27-41)

Yuvarlak formdaki çanak bu tipin belirleyici özelliği olmuştur. Çanak şişkince bir omurgayla duman yoluna bağlanmaktadır. Duman yolu silindirik

³¹⁹ Gökben Ayhan, *agt.*, s. 147-161.

³²⁰ Aliye Yılmaz, *agt.*, s. 222, 225.

³²¹ Aysun Cengiz, *agt.*, s. 51, 120.

³²² Gökben Ayhan, *agt.*, s. 162-225.

³²³ Azize Yener, *agm.*, s. 97.

³²⁴ Aliye Yılmaz, *agt.*, s. 57, 69, 75, 213.

³²⁵ Aysun Cengiz, *agt.*, s. 178, 179, 181, 189.

³²⁶ Gökben Ayhan, "An Evaluation on Tobacco Pipes Usage in the Tokat Region. In the Light of Tobacco Pipe Findings of Komana Excavation", (Ed. D. Burcu Erciyas, Meryem Acara Eser), *Komana Small Finds*, Ege Yayınları, İstanbul 2019, s. 356-359.

³²⁷ J. W. Hayes, *agm.*, s. 393.

³²⁸ Zsuzsanna Kopeczny, "Tobacco Clay Pipes Discovered in the Historical Center of Timişoara", *Ziridava Studia Archaeologica*, 26/1, Cluj 2012, s. 182, 183.

³²⁹ D. Evely, *agm.*, 137, 141-142.

³³⁰ İsmail Aytaç, *agm.*, s. 596, Res. 8. Ç4, Ç5, Ç6.

formda olup üzerinde bombe ya da bilezik bulunmaktadır. Divriği Kalesinde bulunan yuvarlak biçimli çanaklı lüleler, Kerameikos Kazısı³³¹, Hasankeyf Kazısı³³², Bitlis Kalesi Kazısı³³³, Edirne Yeni Saray Kazısı³³⁴, Komana Kazısı³³⁵, Smyrna Kazısı³³⁶, Özi Kalesi Kazısı³³⁷, Yafa Kazısı³³⁸, Timişoara Kazısı³³⁹ örnekleriyle benzerlik göstermektedir. Bu tipteki lüleler çoğunlukla 18. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

3.4.5. Basık Yuvarlak Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 42-83)

Bu tipte basık yuvarlak biçimdeki çanak üzerinde çoğunlukla düz ya da dış bükey profilli bir gövde yükselir. Yuvarlak biçimli çanaklı lüleler ile ayrılan özelliği çanağın basık biçimde olmasıdır. Araştırmacılar tarafından çoğunlukla karina biçimli çanaklı lülelerin bazı örnekleriyle karıştırılan bu tip esasen karina biçimli çanaklı lülelerden bariz biçimde ayrılmaktadır. Karina biçimli çanaklı lülelerin çanağı çoğunlukla karın kısmında keskin bir profille kırılmaktadır. Basık yuvarlak biçimli çanaklı lülelerin bazı örnekleri de çok basık olması sebebiyle bu gruba benzetilmektedir. Bazı örneklerde basık yuvarlak biçimli çanak üzerinde yüksek gövdeler bulunmaktadır (bkz. Kat. No. 51, 63, 65, 78, 80, 82). Önceki bölümlerde bahsettiğimiz üzere basık yuvarlak biçimli çanaklı lüleler başlığında topladığımız bu grup çanak üzerindeki gövde biçimlerine göre alt başlıklara ayrılabilir. Bu tipte duman yolu genellikle silindirik formda olup duman yolunda şişkin bombeler ve

³³¹ R. Robinson, *agm.* s. 164.

³³² Gökben Ayhan, *Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 2011a, s. 226-233.

³³³ Aliye Yılmaz, *agt.*, s. 51, 90, 105.

³³⁴ Aysun Cengiz, *agt.*, 86, 88, 89, 92, 103.

³³⁵ Gökben Ayhan, "An Evaluation on Tobacco Pipes Usage in the Tokat Region. In the Light of Tobacco Pipe Findings of Komana Excavation", (Ed. D. Burcu Erciyas, Meryem Acara Eser), *Komana Small Finds*, Ege Yayınları, İstanbul 2019, s. 362, 365.

³³⁶ Gökben Ayhan, "Smyrna Antik Kenti Kazıları 2007-2008 Yılı Lüle Buluntuları", *Sanat Tarihi Dergisi*, S. 18/2, Yıl. 2009, İzmir, 2011b, s. 9.

³³⁷ Bozkurt Ersoy ve Svitlana Beliaeva, "Özi Kalesi (Ukranyiv-Ochakiv) Arkeolojik Çalışmalar", *Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara 1999, C., s. 445.

³³⁸ Lior Rauchberger, "Ottoman Clay Tobacco Pipes From The Seawall Excavations in Jaffa", *The History and Archaeology of Jaffa*, Los Angeles 2017, s. 251.

³³⁹ Zsuzsanna Kopeczny, *agm.*, s. 184.

bilezikler bulunmaktadır. Divriği Kalesinde bulunan lüleler Kerameikos Kazısı³⁴⁰, Hasankeyf Kazısı³⁴¹, Antalya Kaleiçi Kazısı³⁴², Bitlis Kalesi Kazısı³⁴³, Edirne Yeni Saray Kazısı³⁴⁴, Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı³⁴⁵, Bursa Tophane Arkeopark Kazısı³⁴⁶, Komana Kazısı³⁴⁷, Smyrna Kazısı³⁴⁸, Özi Kalesi Kazısı³⁴⁹, Yafa Kazısı³⁵⁰, Timişoara Kazısı³⁵¹ örnekleriyle benzerlik göstermektedir. Bu gruptaki lüleler çoğunlukla 18. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Divriği Kalesi'nde ele geçen buluntular arasında en yoğun grubu bu tip oluşturmaktadır.

3.4.6. Çokgen Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 84)

Bu grupta tek örnek bulunmaktadır. Çanağın çokgen formu nedeniyle bu şekilde isimlendirilmiştir. Sadece çanaktan oluşan lülede çubuk doğrudan duman yoluna takılmaktadır. 18. yüzyıla tarihlenen örnek tasarımı ve süslemesindeki basitlik nedeniyle yerel üretim olacağını düşündürmektedir.

3.4.7. Konik Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 85-88).

Divriği Kalesi'nde tam formuyla bulunamayan örnekler çoğunlukla duman yolu ve çanağın kaide kısmından oluşmaktadır Lüleler Hasankeyf Kazısında³⁵² bulunan benzer örnekleri nedeniyle bu gruba dahil edilmiştir. Bu tipteki lüleler düzleştirilmiş kaide üzerinde konik biçimli çanaktan oluşmaktadır. Kaideye

³⁴⁰ R. Robinson, *agm.*, pl. 52-57.

³⁴¹ Gökben Ayhan, *agt.*, s. 234-266.

³⁴² Azize Yener, *agm.*, s. 101.

³⁴³ Aliye Yılmaz, *agt.*, s. 45, 96, 111, 117.

³⁴⁴ Aysun Cengiz, *agt.*, 84, 86, 96.

³⁴⁵ Ebru Fatma Fındık, *agm.*, s. 379.

³⁴⁶ Filiz İnanan ve Derya Şahin, *agm.*, s. 48.

³⁴⁷ Gökben Ayhan, "An Evaluation on Tobacco Pipes Usage in the Tokat Region. In the Light of Tobacco Pipe Findings of Komana Excavation", (Ed. D. Burcu Erciyas, Meryem Acara Eser), *Komana Small Finds*, Ege Yayınları, İstanbul 2019, s. 363.

³⁴⁸ G. Ayhan, "Smyrna Antik Kenti Kazıları 2007–2008 Yılı Lüle Buluntuları", *Sanat Tarihi Dergisi*, S. 18/2, Yıl. 2009, İzmir, 2011b, s. 11.

³⁴⁹ B Bozkurt Ersoy ve Svitlana Beliaeva, *agm.*, s. 446.

³⁵⁰ Lior Rauchberger, *agm.*, s. 252.

³⁵¹ Zsuzsanna Kopeczny, *agm.*, s. 187

³⁵² Gökben Ayhan, *Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 2011a, s. 274-291.

çoğunlukla stilize edilmiş bitkisel motiflerin yapılması ve duman yolunun dilimlere ayrılması bu tipin en belirleyici özelliği olmuştur. 18. yüzyıl ile 19. yüzyıla tarihlenen bu tip, kazılarda sıkça görülmektedir.

3.4.8. Lale Biçimli Çanaklı Lüleler (Kat. No. 89-118)

Bu grup Divriği Kalesi'nde bulunan en yoğun ikinci grubu oluşturur. Tip isimlendirilirken çanakla birlikte gövde formu da dikkate alınmıştır. Çanak ve gövde bütünlük arz ederek lale formunun ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu tipte duman yolu silindirik formlu olup çoğunlukla bombeli bir ağızla sonlanmaktadır. Hemen her kazıda bu tipte lüleyle karşılaşmak mümkündür. Divriği Kalesinde bulunan örnekler Kerameikos³⁵³, Hasankeyf Kazısı³⁵⁴, Antalya Kaleiçi Kazısı³⁵⁵, Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı³⁵⁶, Cizre İçkale Kazısı³⁵⁷ örnekleriyle benzerlik göstermektedir. 19. yüzyıla tarihlenen tip bu yüzyılda en sık tercih edilen form olmuştur.

3.4.9. Disk Biçimli Kaideli Lüleler (Kat. No. 119-125)

Disk biçiminde bir kaide üzerinde genellikle dış bükey profilli gövde yükselmektedir. Kaide düz kenarlı (bkz. Kat 121), dilimli kenarlı (bkz. Kat. No. 119) ya da çiçek biçimli (bkz. Kat. No. 120) olabilmektedir. Duman yolu silindirik formlu ve çoğunlukla düz ağızla sonlanmaktadır. İncelenen örnekler arasında duman yolunda bombe ya da bilezikle karşılaşılması değildir. Divriği Kalesinde bulunan lüleler Kerameikos³⁵⁸, Hasankeyf Kazısı³⁵⁹, Antalya Kaleiçi Kazısı³⁶⁰, Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı³⁶¹, Bursa Tophane arkeopark Kazısı³⁶², Yafa Kazısı³⁶³, , Timişoara Kazısı³⁶⁴

³⁵³ R. Robinson, *agm.*, pl. 58-59.

³⁵⁴ Gökben Ayhan, *agt.*, s. 292-299.

³⁵⁵ Azize Yener, *agm.*, s. 109.

³⁵⁶ Ebru Fatma Fındık, *agm.*, 378.

³⁵⁷ G. Saldırgan Karaaslan, *agt.*, s. 184-189.

³⁵⁸ R. Robinson, *agm.*, pl. 57.

³⁵⁹ Gökben Ayhan, *agt.*, s. 300-311.

³⁶⁰ Azize Yener, *agm.*, 103-105.

³⁶¹ Ebru Fatma Fındık, *agm.*, s. 383.

³⁶² Filiz İnanan, Derya Şahin, *agm.*, s. 50-51.

³⁶³ Lior Rauchberger, *agm.*, s. 257.

örneklerine benzemektedir. 19. yüzyıla tarihlenen bu tip yüzyıl içerisinde oldukça yoğun bir biçimde kullanılmıştır.

3.4.10. Ayaklı Lüleler (Kat. No. 126)

İncelenen lüleler arasında ayaklı 1 örnekle karşılaşmıştır (bkz. Kat. No. 126). Bu tipte silindir biçimindeki bir kaide üzerinde çanak yükselmektedir. Çok sık karşılaşmayan bu lüle tipine sadece Hasankeyf Kazısı³⁶⁵ örneklerinde rastlanılmıştır. Lüle muhtemelen 18. yüzyıla tarihlidir.

3.4.11. Tipi Tespit Edilemeyen Lüleler (Kat. No. 127-142)

Bazı lüle parçaları gerek bezeme özellikleri gerekse üzerlerinde taşıdıkları mühürler nedeniyle değerlendirmeye alınmıştır. Bu parçaların büyük kısmı duman yolundan oluşmaktadır. Yukarıda tanımlanan lüle tiplerinden karina biçimli çanaklı lüleler ve basık yuvarlak biçimli çanaklı lüleler duman yolu düzenlemeleri bakımından benzerlik göstermektedir. Bu nedenle tipi tespit edilemeyen lüleler her iki gruba da ait olabileceğinden kesin bir değerlendirme yapılmamıştır.

³⁶⁴ Zsuzsanna Kopeczny, *agm.*, s. 188.

³⁶⁵ Gökben Ayhan, *agt.*, s. 312-316.

SONUÇ

Bu çalışmanın konusunu Divriği Kalesinde 2006-2017 yılları arasında gerçekleştirilen kazılarda bulunan tütün lüleleri oluşturmaktadır. Yapılan çalışmayla 17. yüzyılda Osmanlı coğrafyasına girerek toplumun önemli bir simgesi durumuna gelen lülecilik sanatı içinde Divriği Kalesinde bulunan lülelerin yeri ve önemi ele alınmaya çalışılmıştır.

Divriği Kalesinde sürdürülen kazı çalışmalarında 2006-2017 yılları arasında toplam 597 lüle ve lüle parçası bulunmuştur. Bu lülelerden form, renk, ölçü, süsleme ve teknik anlamda değerlendirmeye uygun 142'si kataloğa alınmıştır. Çalışmamızda örnekler tanıtılarak malzeme, tip, teknik ve süsleme açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Hazırlanan katalogla lüleler ayrıntılı olarak çizim ve fotoğraflar yardımıyla tanıtılmıştır.

Divriği Kalesinde bulunan lülelerin yerel üretim olup olmadığıyla ilgili kesin bir veriye ulaşılamamıştır. Örneklerden sadece birisi tasarımındaki özensizlik nedeniyle yerel üretim olabileceğini düşündürmektedir (bkz. Kat. No. 84). Lülelerin bir kısmının üzerinde yer alan damgalar ve hamur-renk ilişkisinden dolayı üretim yerleriyle ilgili çeşitli öngörülerimiz bulunmaktadır. Kaynaklarda yer alan ifadelerden yola çıkılarak üzerinde *Ruhi* (bkz. Kat. No. 90, 92) yazılı olan lülelerin İstanbul'da üretilmiş olması muhtemeldir. Yine üzerinde *Hacı* yazan lüle (bkz. Kat. No. 86) İstanbul'da üretilmiş olmalıdır. Üzerinde *Rusçuk* yazılı olan bir başka lüle ise (bkz. Kat. No. 91) bugün Bulgaristan'ın en büyük şehirlerinden olan Rusçuk'ta üretilmiş olmalıdır. *Şeşman* yazılı mühürlerin araştırmacılar tarafından İstanbul ve Kudüs yakınlarında üretilmiş olabileceği tartışılmaktadır. *Şeşman* yazılı lüleler üzerinde yapılan toprak analizleri bu lülelerin üretiminde kullanılan kilin Kudüs yakınlarındaki Motza'da bulunan kil ile aynı olduğunu kanıtlamıştır. Bundan hareketle *şeşman* yazılı lülelerin İsrail-Filistin bölgesinde üretildiği sonucuna ulaştık. Divriği'nin önemli ticaret güzergâhları üzerinde olması nedeniyle bu lülelerin Divriği'ye ulaştığını söylemek mümkündür. Devam eden kazılarda elde edilecek

veriler Divriği Kalesinde bulunan lülelerin üretim yerleriyle ilgili daha çok bilgi sunabilir.

Divriği Kalesinde bahsi geçen yıllarda bulunan lüleler üzerinde yapılan incelemeler de lüleler çanak ve kaide formlarına göre tiplere ayrılmıştır. Lüleler çanak tiplerine göre silindir biçimli çanaklı, torba biçimli çanaklı, karina biçimli çanaklı, yuvarlak biçimli çanaklı, basık yuvarlak biçimli çanaklı, çokgen biçimli çanaklı, konik biçimli çanaklı ve lale biçimli çanaklı olmak üzere 8 tipe ayrılmıştır. Kaide biçimlerine göre ise disk biçimli kaideli lüleler ve ayaklı lüleler olmak üzere 2 tipe ayrılmıştır (Tablo 7). Katalogda yer alan lülelerden 42'si basık yuvarlak biçimli çanaklı, 30'u lale biçimli çanaklı, 15'i yuvarlak biçimli çanaklı, 13'ü karina biçimli çanaklı, 9'u torba biçimli çanaklı, 7'si disk biçimli kaideli, 4'ü silindir biçimli çanaklı, 4'ü konik biçimli çanaklı, 1'i çokgen biçimli çanaklı, 1'i ayaklı lüledir. Ayrıca 16 lülenin tipi tespit edilememiştir (Grafik 1).

Lüleler 17. yüzyıl ile 20. yüzyıl başı arasına tarihlendirilmiştir. Genel olarak silindir biçimli çanaklı lüleler, torba biçimli çanaklı lüleler, karina biçimli çanaklı lüleler, basık yuvarlak biçimli çanaklı lüleler ve yuvarlak biçimli çanaklı lüleler 17. yüzyıl ile 18. yüzyıl arasına tarihlendirilir. Lale biçimli çanaklı lüleler ile konik biçimli çanaklı lüleler ise 19. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Torba biçimli çanaklı lülelerden 1'i (bkz. Kat. No. 13) malzeme ve teknik özellikleri nedeniyle 20. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir.

Divriği Kalesinde bulunan lülelerin ölçüleri değişmektedir. Sağlam bulunan birkaç örnek dışında lülelerin tamamı kırıktır. Bu nedenle lüle ölçüleri sağlıklı bir istatistik sunmayacaktır. Ancak duman yolu ağız çapları önemli bilgiler sunmaktadır. Erken tarihli lülelerin ağız çapları 0.7 cm ile 1 cm arasında değişmektedir. 18. yüzyıldan itibaren duman yolu ağız çaplarının genişlediği ve 1.7 cm'ye ulaştığı görülür. Çanak ağız çaplarının ise 1.3 cm ile 3.6 cm arasında değiştiği görülür. Çanak ağız çaplarının da erken tarihli örneklerde daha küçük olduğu görülürken geç tarihli örnekler de genişlemektedir (Tablo 5-6).

Lüle hamurları çoğunlukla gri renkli olmakla birlikte kırmızı, kahverengi, beyaz, sarı ve pembe renklerinin tonları şeklindedir. Erken tarihli lüle hamurları gri renkli olup geç tarihli lüle hamurları ise daha çok kırmızı renktedir. Lülelerin astar-dış yüzey renkleri de çeşitlilik göstermektedir. Astar-dış yüzey renkleri ise yoğunlukla kırmızı ve gridir. Bununla birlikte beyaz, kahverengi, sarı, siyah ve pembe tonları da görülmektedir. Hamur grupları çoğunlukla sık dokulu olmakla birlikte gözenekli hamur türleri de yer almaktadır. Bazı lülelerin hamurlarında mika, kireç ve taşçık katkıları da görülmektedir.

Divriği Kalesi lüleleri bezeme teknikleri anlamında da zengin bir repertuara sahiptir. Lülelerin süslenmesinde baskı, silindir baskı, kazıma, kakma, altın yıldız ve slip-astar boyama teknikleri uygulanmıştır. Özellikle altın yıldız (bkz. Kat. No. 137) ve kakma teknikleri (bkz. Kat. No. 13) önem arz etmektedir. Altın yıldızlı lülelerin çoğunlukla Tophane üretimi olduğu bilinmektedir. İncelenen yayınlar arasında İstanbul dışında çok az yerde altın yıldız uygulaması görülmüştür. Yine kakma tekniği de altın yıldız gibi çok yerde karşılaşılmayan bir uygulamadır. Bu açıdan örnekler nedeniyle Divriği Kalesinde ele geçen lüleler dikkat çekicidir.

Divriği Kalesi lüleleri süsleme açısından zengin örneklerle sahiptir. Lülelerin hemen hepsi çeşitli kompozisyonlarla süslenmiştir. Lüleler arasında geometrik süslemeli, bitkisel süslemeli ve ebru-mermer desenli örnekler bulunmaktadır. Geometrik süslemeler çubuk dizileri, kazıma çizgiler, eşkenar dörtgenler, üçgenler, dörtgenler, daireler, inci dizileri ve çeşitli geometrik formlardan oluşmaktadır. Bitkisel süslemeler de çeşitlilik gösterir. Çiçek motifleri, stilize ağaçlar, palmetler, lotuslar, ampir üsluplu saksı-vazo içinden çıkan bitkiler, üzüm salkımı gibi kompozisyonlar lülelerde görülmektedir.

Divriği Kalesi lüleleri arasında yazıtlı ve mühürlü örneklerde bulunmaktadır. 3 lülide yazıt yer alırken yazıtlar okunamamıştır. 37 lülide ise usta isimlerinin yer aldığı mühürler bulunmaktadır. Bu mühürlerden 1'i *Sinan* (bkz Kat. No. 43), 3'ü *Şeşman* (bkz. Kat. No. 44, 49, 56), 8'i *ğurman oğlu* (bkz. Kat. No. 95, 97, 98, 101, 102, 103, 107, 108), 2'si *Ruhi* (bkz. Kat. No. 90, 92), 1'i Rusçuk (bkz. Kat. No. 91),

1'i *Hacı* (bkz. Kat. No. 86) ve 1'i de *avarız?* (bkz. Kat. No. 96) şeklinde okunabilmiştir. Ayrıca 3 lülede bitkisel, 3 lülede ise geometrik damga yer almaktadır.

Katalogda yer alan lüleler arasında en çok buluntu Sultan Kapısında ele geçirilmiştir. 142 lüleden 49'u Sultan Kapısında, 29'u Mağara Bölgesinde, 24'ü Ana Kapıda, 10'u yol çalışmalarında, 6'sı restorasyon çalışmalarında, 4'ü III. Burçta, 4'ü Anonim Yapıda, 4'ü III. Terasta, 3'ü Bayrak Direği Bölgesinde, 3'ü Bedestende, 2'si Karakolda, 1'i Yukarı Kilisede bulunmuştur. Ayrıca 3 lülenin de buluntu yeri kayıtlara geçmemiştir (Grafik 2).

Yıllara göre dağılımda ise en çok buluntu 2015 yılında ele geçmiştir. 2015'te 37, 2012'de 35, 2014'te 29, 2011'de 12, 2017'de 9, 2010'da 7, 2016'da 6, 2013'te 6 ve 2009'da 1 lüle bulunmuştur (Grafik 3).

Çalışmamızda lüle araştırmaları ışığında ulaşılan bilgilere göre Divriği Kalesinde bulunan lülelerin değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Lüle çalışmalarının çok geç başlamış olması nedeniyle eldeki bilgiler sınırlıdır. Bu sınırlı bilgilerle kesin hükümler vererek sonuç çıkarmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Yayımlanan çalışmalar ile kazılarda bulunan lüle sayıları orantılandığında yayın sayısının çok fazla olmadığı anlaşılacaktır. Yapılacak yeni yayınlarla araştırmacılar lüleyle ilgili çok daha fazla bilgi sunma imkânı bulacaktır. Bu nedenle özellikle kazı depolarındaki lüleler ile müzelerde bulunan lülelerin daha çok araştırmacıya ulaşması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ACAR Derya, *Divriği Kalesi Kazısı Metal Buluntuları (2006-2018)*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2019.
- ADAK ADIBELLİ Işık, "2012 Kırşehir Kale Höyük Kazısı", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 27-31 Mayıs 2013, Muğla 2014, s. 296-310.
- ADAK ADIBELLİ Işık, "2014 Kırşehir Kale Höyük Kazısı", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3. Cilt, 11 - 15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 45-56.
- AÏNSWORTH William Francis, *Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea, and Armenia Vol. II.*, London 1839.
- AKDENİZ Engin, "2012 Yılında Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü'nde Gerçekleştirilen Arkeolojik Çalışmalar", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 27 - 31 Mayıs 2013, Muğla 2014, s. 124-139.
- AKDENİZ Engin, "2013 Yılı Akhisar-Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 121-138.
- AKDENİZ Engin, "2014 Yılı Akhisar-Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 11 - 15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 81-94.
- AKDENİZ Engin, "2015 Yılı Akhisar-Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 23 - 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 403-416.
- AKDENİZ Engin, "2016 Yılı Akhisar-Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 23 - 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 1-14.
- ALTINSAPAN Erol, "2002 Yılı Bilecik Osmanlı Dönemi Çarısı Alanı Kazısı", 25. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 26-31 Mayıs 2003, Ankara 2004, s. 259-266.

- ALTUN Ara ve DEMİRSAR ARLI V. Belgin, "İzник Çini Fırınları Kazısı 2001 Yılı Çalışmaları", 24. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 27-31 Mayıs 2002, Ankara 2003, s. 477-484.
- ALTUN Ara ve DEMİRSAR ARLI V. Belgin, "İzник Çini Fırınları Kazısı 2005 Yılı Çalışmaları", 28. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt, 29 Mayıs - 2 Haziran 2006, Ankara 2007, s. 91-104.
- ARIK Oluş, "Alanya Kalesi 1997 Yılı Çalışmaları", 20. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25 - 29 Mayıs 1998, Ankara, 1999, s. 557-558.
- ARIK Oluş, "Alanya Kalesi 2000 Yılı Çalışmaları", 23. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2001, Ankara 2002, s. 171-186.
- ARIK Oluş, "Alanya Kalesi 2001 Yılı Çalışmaları", 24. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27 - 31 Mayıs 2002, Ankara 2003, s. 519-534.
- ARIK Oluş, "Alanya Kalesi 2002 Yılı Çalışmaları", 25. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 26-31 Mayıs 2003, Ankara 2004, s. 123-126.
- ARIK Oluş, "Alanya Kalesi 2004 Yılı Çalışmaları", 27. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 30 Mayıs - 3 Haziran 2005, Ankara, 2006, s. 213-228.
- ARSEVEN C. Esad, "Çubuk", Sanat Ansiklopedisi, C: 1, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1983, s. 421-422.
- ARSLAN SEVİN Necla, "Harput Osmanlı Mahalle Kazısı 2009 Yılı Çalışmaları", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 242-257.
- ASLANAPA Oktay, ALTUN Ara ve YETKİN Şerare, *The İzник Tile Kiln Excavations (The Second Round: 1981-1988)*, İstanbul 1989.
- ASLANAPA Oktay, "İzник Çini Fırınları Kazısı 1990 Yılı Çalışmaları", 13. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 11 - 15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 443-456.
- AYENGİN Nurperi, "Prusias Ad Hypium Tiyatro Kazısı 2014 Yılı Çalışmaları", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27-31 Mayıs 1991, Ankara 1992, s. 287-300.

- AYHAN Gökben, *Çeşitli Müzelerde Bulunan Örnekleriyle Osmanlı Lüleleri*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006.
- AYHAN Gökben, *Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2011a.
- AYHAN Gökben, "Smyrna Antik Kenti Kazıları 2007-2008 Yılı Lüle Buluntuları", *Sanat Tarihi Dergisi*, S. 18/2, Yıl. 2009, İzmir, 2011b, s. 1-22.
- AYHAN Gökben, "Başur Höyük Kazısı Lüle Buluntuları", XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (14-16 Ekim 2009), İstanbul, 2011c, s. 49-57.
- AYHAN Gökben, "Lüle Terminolojisinin Sorunları Üzerine", XVI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Sivas 18-20 Ekim 2012, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas 2014, s.53-63.
- AYHAN Gökben, "An Evaluation on Tobacco Pipes Usage in the Tokat Region. In the Light of Tobacco Pipe Findings of Komana Excavation", (Ed. D. Burcu Erciyas, Meryem Acara Eser), *Komana Small Finds*, Ege Yayınları, İstanbul 2019, s. 347-383.
- AYTAÇ İsmail, "Harput İç Kalesi Kazıları 2015 Yılı Çalışmaları", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 23 - 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 563-579.
- AYTAÇ İsmail, "Harput İç Kalesi Kazıları 2016 Yılı Çalışmaları", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 317-328.
- AYTAÇ İsmail, "Harput İç Kale Kazılarında 2015-2016 Yıllarında Bulunan Tütün Lülelerinin Değerlendirilmesi", (Ed. Osman Kunduracı, Ahmet Yavuzylmaz), *Yaşar Erdemir'e Armağan: Sanat Tarihi Yazıları*, İstanbul 2019, s. 567-608.
- AYTEKİN Osman, "Şavşat (Satele) Kalesi Kazısı ve Restorasyon Çalışması 2008", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt, 25 - 29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 247-261.

- AYTEKİN Osman, “Şavşat (Satel) Kalesi Kazı ve Restorasyon Çalışması 2011”, 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 437-448.
- BAKLA Erdiñç, “Unutulmuş Bir Halk Sanatı Lülecilik”, *Antika*, S:5, 1985, s.4-8.
- BAKLA Erdiñç, *Tophane Lüleciliği*, Dışbank Yayınları, İstanbul 1993.
- BAKLA Erdiñç, *Tophane Lüleciliği Osmanlı Tasarımındaki Yaratıcılığı ve Yaşam Keyfi*, İstanbul, 2007.
- BALGALMIŞ Abdülkadir, “Divriği”. TDV İslam Ansiklopedisi. C: 9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 452-454.
- BARAM Uzi, “The Clay Tobacco Pipes of Cyprus”, *Report of The Department of Antiquities Cyprus*, 1995, s. 299-309.
- BARAM Uzi, “Filistin Geçmişinden Dolaşık Objeler”, (Ed. Uzi Baram ve Lynda Carroll), *Osmanlı Arkeolojisi*, İstanbul 2004, s. 142-163.
- BARIŞTA H. Örcün, “İstanbul Eyüpsultan Cafer Paşa Türbesi Yüzey Araştırması ve Kazısı”, 20. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25 - 29 Mayıs 1998, Ankara 1999, s. 567-592.
- BARIŞTA H. Örcün, “İstanbul-Eyüpsultan Cafer Paşa Türbesi 1998 Yılı Kazısı”, 21. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 24 - 28 Mayıs 1999, Ankara 2000, s. 385-394.
- BARIŞTA H. Örcün, “Ankara Eyne Bey Hamamı 1999 Yılı Kazısı”, 22. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2000, Ankara 2001, s. 397-410.
- BARIŞTA H. Örcün, “Ankara Eyne Bey Hamamı Kazısında Bulunan Lüleler Üzerine”, Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu Prof. Dr. Gönül Öney’e Armağan Bildirileri, 10-13 Ekim 2001, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, İzmir 2002, s. 71-81.
- BAŞ Gülsen, “Bitlis Kalesi Arkeolojik Kazı Çalışmaları-2011” 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 449-460.

- BAŞARAN Sait, “Enez (Ainos) 2008 Yılı Kazısı, Onarım-Koruma Çalışmaları”, 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25 - 29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 117-144.
- BAŞARAN Sait, “Enez (Ainos) 2009 Yılı Kazısı, Onarım-Koruma Çalışmaları”, 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt, 24-28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 145-168.
- BAŞARAN Sait, “Enez (Ainos) 2011 Yılı Arkeoloji Kazısı”, 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 28 Mayıs – 1 Haziran 2012, Ankara 2013, s. 375-390.
- BAŞARAN Sait, “Enez (Ainos) 2015 Çalışmaları”, 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 23 - 28 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 415-434.
- BAŞARAN Sait vd., “Ainos 2016 Yılı Çalışmaları”, 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 22 -26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 415-434.
- BAYKAL B. Sıtkı, *Peçevi İbrahim Efendi Peçevi Tarihi I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.
- BAYKARA Rusuhi, “Osmanlı Devrinde İlk Tütün İçme Yasağı ve İktisadi Sebebi”, (haz. Fatih Tıgılı), *Ehlikeyfin Kitabı*, İstanbul 2004, s. 301-306.
- BAYRAKTAR Nevin, Tütün Lüleleri, Tophane İş Eserler”, *Türkiyemiz*, S. 62, 1990, s. 19-25.
- BEKSAÇ Engin, “Adramytteion/Ören 2002 Yılı Kazısı”, 25. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 26-31 Mayıs 2003, Ankara 2004, s. 327-338.
- BELİAEVA Svitlana, “Ochakiv’deki Türk Sehrinde Arkeolojik Araştırmalar”, Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, C.I., Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1999, s. 109-114.
- BEYAZIT Mustafa, “Kale-i Tavas (Tabae Antik Kenti) Ören Yeri ve Kale-i Tavas Mezarlığı Kazıları 2016”, 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt., 22 - 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 329-346.
- BLUHM Detlef, *Colombus’tan Davidoff’a Tütün ve Kültür*, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara 2001.

- BORAN Ali, "Mersin - Silifke Kalesi Kazısı 2012 Yılı Kazı Çalışması", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27 - 31 Mayıs 2013, Muğla 2014, s. 140-154.
- BORAN Ali, "Mersin - Silifke Kalesi Kazısı 2013 Yılı Kazı Çalışması", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 393-412.
- BORAN Ali, "Mersin - Silifke Kalesi Kazısı 2015 Yılı Kazı Çalışması", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 - 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 191-212.
- BİLGİ Önder, "Köşkerbaba (Göçkerbaba) Höyük 1979 Yılı Kazıları Sonuçları", 2. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara 1980, s. 113-119.
- BİLGİ Önder, "İkiztepe Kazısı 2004 Dönemi Çalışmaları", 27. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 30 Mayıs - 3 Haziran 2005, Ankara 2006, s. 29-36.
- BULUT Lale, *Samsat İslami Devir Sırsız ve Tek Renk Sırlı Seramikleri*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 1991.
- BURNABY Fred, *On Horseback Through Asia Minor*, London 1877.
- BÜYÜKKOLANCI Mustafa, "2010 Yılı Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Kilisesi Kazı ve Onarım Çalışmaları", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 - 28 Mayıs 2011, Ankara 2012, s. 565-585.
- BÜYÜKKOLANCI Mustafa, "2012 Yılı Ayasuluk Tepesi ve St. Jean Anıtı Kazı ve Onarım Çalışmaları", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 27 - 31 Mayıs 2013, Muğla 2014, s. 486-504.
- BÜYÜKKOLANCI Mustafa, "Ayasuluk Tepesi ve Aziz Yuhanna Kilisesi 2016 Kazı ve Onarım Çalışmaları", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 461-475.
- CANTAY Gönül, "Edirne Yeni Sarayı (Matbah-ı Amire) Kazısı 1999", 22. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2000, Ankara 2001, s. 439-448.
- CANTAY Gönül, "Edirne Yeni Sarayı Kazısı, 2000", 23. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 28 Mayıs -1 Haziran 2001, Ankara 2002, s. 29-40.

- CANTAY Gönül, "Edirne Yeni Sarayı Kazısı 2001", 24. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 27-31 Mayıs 2002, Ankara 2003a, s. 29-38.
- CANTAY Gönül, "Edirne Yeni Sarayı Kazısı Lüle Buluntuları", *Sanat Tarihi Defterleri 7*, Ege yayınları, İstanbul, 2003b, s. 15-24.
- CANTAY Gönül, "Edirne Yeni Sarayı Kazısı Lüle Buluntuları", VIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları Ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (26-28 Nisan 2004/Sakarya), *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2005, Cilt:7, S.1., s. 108-120.
- CENGİZ Aysun, *Edirne Yeni Saray Kazılarında Ele Geçen Lüleler*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011.
- ÇAYCI Ahmet, "Gevale Kalesi 2013-2014 Kazı Buluntuları", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 11 - 15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 539-558.
- ÇAYCI Ahmet, "Gevale Kalesi 2016 Yılı Kazı Çalışmaları", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 251-262.
- ÇOĞ Mehmet, "İslam-Bizans İlişkileri Bağlamında "Pavlikanlar" Üzerine Bir Değerlendirme", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13:2, Elazığ 2008, s. 73-87.
- ÇORUHLU Tülin, "2004 Yılı Ören (Adramytteion Antik Kenti) Kazı Çalışmaları", 27. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 30 Mayıs - 3 Haziran 2005, Ankara 2006, s. 229-240.
- DANIŞMAN Gürhan, "Kırklareli, Demirköy Fatih Dökümhanesi 2008 Yılı Kazıları", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 2 - 29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 179-197.
- DARKOT Besim, "Divriği", MEB İslam Ansiklopedisi. C: 3, İstanbul 1988, s. 596-599.
- DAŞ Ertan, "Alaşehir Kurşunlu Han Kazı ve Temizlik Çalışmaları", XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 14 - 16 Ekim 2009, İstanbul 2011, s. 197-212.

- DEMİREL GÖKALP Zeliha, "2013 Yılı Amorium Kazısı", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 651-668.
- DEMİREL GÖKALP Zeliha, "2014 Yılı Amorium Kazısı", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 11-15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 199-214.
- DEMİREL GÖKALP Zeliha, "2016 Yılı Amorium Kazısı", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 22-26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 557-570.
- DEMİRSAR ARLI V. Belgin ve ALTUN Ara, "İznik Çini Fırınları Kazısı 2006 Yılı Çalışmaları", 29. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs -1 Haziran 2007, Ankara 2008, s. 17-36.
- DEMİRSAR ARLI V. Belgin ve ALTUN Ara, "İznik Çini Fırınları Kazısı 2007 Yılı Çalışmaları", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 26-30 Mayıs 2008, Ankara 2009, s. 359-376.
- DEMİRSAR ARLI V. Belgin, "İznik Çini Fırınları Kazısı 2014 Yılı Çalışmaları", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 11-15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 507-516.
- DENİZ Bekir, "Aksaray- Melik Mahmud Gazi Hangahı (Darphane) Kazısı-1996", 19. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, Ankara 1998, s. 655-682.
- DENİZ Bekir, "Aksaray-Melik Mahmud Gazi Hangahı (Darphane) Kazısı 1997" 20. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25-29 Mayıs 1998, Ankara 1999, s. 593- 609.
- DENİZ Bekir, "Aksaray-Melik Mahmud Gazi Hangahı (Darphane) Kazısı 2001" 24. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27-31 Mayıs 2002, Ankara 2003, s. 185-196.
- DİLER Adnan, "Pedasa 2017" 40. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 7 - 11 Mayıs 2018, Ankara 2019, s. 19-42.
- DOĞAN Sema, "Demre / Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazı, Koruma ve Onarım Çalışmaları 2014", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 11 - 15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 129-142.
- DOĞANAY Müzeyyen, *Tarsus Müzesi'nde Bulunan Lüleler*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2019.

- DOKSANALTI Ertekin M. vd., "Knidos Kazısı ve Araştırmaları: 2012- 2013", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 2 – 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 517-546.
- EKEN Galip, *Fiziki Sosyal ve İktisadi Açından Divriği (1775-1845)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 1993.
- ERCİYAS D. Burcu, "Anadolu'da Ortaçağ Kazıları ve Komana", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 11 - 15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 611-626.
- ERKMEN Mustafa ve CEYLAN Alparslan ve ÖZTÜRK Fikret ve TOPALOĞLU Yasin, "2006 Yılı Erzurum Kale Kazısı", 29. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2007, Ankara 2008, s. 491-504.
- ERKMEN Mustafa ve Ceylan Alparslan ve ÖZTÜRK Fikret ve TOPALOĞLU Yasin, "2007 Yılı Erzurum Kale Kazısı", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 26-30 Mayıs 2008, Ankara 2009, s. 217-232.
- ERSOY Akın, "2007 yılı Smyrna Antik Kenti Kazısı", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 26-30 Mayıs 2008, Ankara 2009, s. 33-46.
- ERSOY Akın, "2008 Yılı Smyrna Antik Kenti Kazısı", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25-29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 409-433.
- ERSOY Akın, "Antik Smyrna/İzmir, 2011-2013", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 17-34.
- ERSOY Akın, "Antik Smyrna/İzmir, 2016", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 17-34.
- ERSOY Bozkurt ve BELİAEVA Svitlana, "Özi Kalesi (Ukranyiv-Ochakiv) Arkeolojik Çalışmalar", Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, Ankara 1999, C.I, s. 263-268.
- ERSOY Bozkurt, "Türk Tarih Kurumu Projeleri Çerçevesinde Akkerman Kalesi Kazısı Çalışmaları", *Konya Kitabı X, Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi*, Özel Sayı, Konya, Aralık 2007, s. 347-348,

- ERSOY Bozkurt, "Kale-i Tavas (Tabae) 2007 Yılı Kazısı", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 26 - 30 Mayıs 2008, Ankara 2009, s. 41-56.
- ERTUĞRUL Özkan, "Kırklareli Vize- Ç. S. E. K. 1996 Yılı Çalışmaları", 19. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, Ankara 1998, s. 425-444.
- ERTUĞRUL Özkan, "Vize Ç.S.E.K. 1997", 20. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25-29 Mayıs 1998, Ankara, 1999, s. 475-480.
- ERZEN Arif ve BAŞARAN Sait, "1989 Yılı Enez (Ainos) Kazıları", 12. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 28 Mayıs -1 Haziran 1990, Ankara 1991, s. 155-170.
- ERZEN Arif ve BAŞARAN Sait, "1991 Yılı Enez (Ainos) Kazıları", 14. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25 - 29 Mayıs 1992, Ankara 1993, s. 205-221.
- ESER Erdal, "Divriği Kalesi Yüzey Araştırması 2006", 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2007, Ankara 2008, s. 189-204.
- ESER Erdal, "Divriği Kalesi 2007", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 34 Sayı: 1, Sivas 2009, s. 38-42.
- ESER Erdal ve AKAY A. Başak, "Divriği Kalesi 2010", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt, 23 - 28 Mayıs 2011, Ankara 2012, s. 437-446.
- ESER Erdal ve AKAY A. Başak, "Divriği Kalesi 2011", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 415-426.
- ESER Erdal, "Divriği Kalesi: 2012", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 27 - 31 Mayıs 2013, Muğla 2014, s. 166-177.
- ESER Erdal ve GÖRÜR Muhammed, "Divriği Kalesi: 2013", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 525-540.
- ESER Erdal, GÖRÜR Muhammed ve ACARA ESER Meryem, "Divriği Kalesi: 2015", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 - 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 223-236.

- ESEER Erdal, GÖRÜR Muhammed ve ACARA ESEER Meryem, "Divriği Kalesi: 2016", 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 22 – 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 345-354.
- ESEER Erdal, ACARA ESEER Meryem ve ŞAHİN Müberra, "Divriği Kalesi Kazısı: 2017", 40. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 7 – 11 Mayıs 2018, Ankara 2019, s. 683-692
- ESEER Erdal, ACARA ESEER Meryem, *Divriği Kalesi Kazısı-I 2006-2017*. Middletown: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2018.
- EVELY D., "Clay Pipes from the University of Crete Medical Faculty", *The Annual of the British School at Athens*, No: 83, Great Britain, 1988, s. 135-142.
- DANIŞMAN Zuhuri, *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi V. Kitap*, Zuhuri Danışman Yayınları, İstanbul 1970.
- FAROQHI Suraiya, *Osmanlı Kültürü ve Günlük Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, Çev.: Elif Kılıç, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014.
- FINDIK E. Fatma, "Ay Işığında Tütün Seremonisi- Osmanlı Tütün Kullanımının Kanıtları: Aziz Nikolaos Kilisesi Kazıları Lüle Ve Nargile Buluntuları", *Cedrus*, IV, 2016, s. 373-392.
- FUL Şengül Dilek, "Sebastopolis Antik Kenti 2013 Yılı Kazı Çalışmaları", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 475-490.
- FUL Şengül Dilek, "2015 Yılı Sebastopolis Antik Kenti Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 – 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 315-330.
- GARLAN Yvan v TATLİCAN İsmail, "1994-1995 Yılları Zeytinlik (Sinop) Amphora Atölyeleri Kazıları", 18. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27 - 31 Mayıs 1996, Ankara 1997, s. 337-351.
- Gravürlerle Türkiye, İstanbul 3, Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Ankara 1997.

- GÖK GÜRHAN Sevinç, *Akşehir Taş Medrese Müzesi'ndeki Türk Dönemi Seramikleri (2000–2001 Anıt Meydan'da Yapılan Kurtarma Kazısı Seramikleri)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2007.
- GÖKTAŞ Uğur, "Lüleçilik", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.5, İstanbul 1994, s. 230–231.
- GÜLTEKİN R. Eser, "Aksaray-Melik Mahmud Gazi Hangahı (Darphane) Kazısı-2002", *Sanat Tarihi Dergisi*, Aydoğan Demir'e Armağan, S: 13/1 Nisan 2004, İzmir, 2004, s. 50–51.
- GÜRSOY Sultan, *Paolikanlar*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2018.
- HATİPOĞLU Oktay, *XIX. Yüzyıl Osmanlı Camilerinde Kalem İşi Tezyinatı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum 2007.
- HAYES J. W., "Excavations on Saraçhane in İstanbul", Vol:2, *The Pottery*, Princeton 1992, s. 391–395, 442 - 443,
- HAZERFEN Hüseyin Efendi, *Telhisü'l Beyan fi Kavanin-i Al-i Osman*, Haz.: Sevim İlgürel, Ankara 1998.
- İNANAN Filiz ve ŞAHİN Derya, "Arkeopark-Osmanlı Lüleleri Osmanlı'da Tütün Keyfi", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(32), 2017, s. 33-54.
- KABACIK Mehmet, *XVI. Yüzyılda Osmanlı Devletinin Doğu Ticareti*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ 2001.
- KARTAL Kazım, *Sivas Şehri'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1740-1780)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri 2019.
- KARPUZ Haşım, "1992 Yılı Konya Dokuzun Hanı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", 15. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 24–28 Mayıs 1993, Ankara 1994, s. 565-577.

KARPUZ Haşim, "1993 Yılı Konya Dokuzun Hanı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", 16. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 30 Mayıs – 3 Haziran 1994, Ankara 1995, s. 377-395.

KAYA Dürdane ve ÖZMEN Barış Ozan, "Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea?) Kazıları Osmanlı Lüleleri", (Ed. Haldun Aydıngün, Şengül Aydıngün), *İstanbul Küçükçekmece Göl Havzası Kazıları (BATHONEA)*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2019, s. 343-358.

KOCABAŞ Hüseyin, "Tophane Lüleliği", *Türk Etnografya Dergisi*, S. V, 1962-3, TTK, Ankara, 1963, s. 12-13.

KOÇU Reşat Ekrem, "Çubuk", *İstanbul Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul, 1966, s. 4133-4136.

KOPECZNY Zsuzsanna, "Tobacco Clay Pipes Discovered in the Historical Center of Timişoara", *Ziridava Studia Archaeologica*, 26/1, Cluj 2012, s. 167-190.

KÖROĞLU Gülgün, "2014 Yılı Sinop Balatlar Kilisesi Kazıları", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 463-476.

KUŞOĞLU M. Zeki, "Düinkü Sanatlarımızdan: Lülecilik", *İlgi*, 1989, Y. 23, S. 56, İstanbul, 1989, s.32-35.

KUŞOĞLU M. Zeki, "Bir Zamanlar Çubuk Vardı", *İlgi*, 1991, Y. 25, S. 66, İstanbul, 1991, s.32-35.

LANERİ Nicola, "Hirbemerdon Tepe Arkeoloji Projesi", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 253-260.

LECOMTE Pretextat, *Türkiye'de Sanat ve Zeneatlar-19. yy. Sonu*, Tercüman 1001 Temel Eser.

LIGHTFOOT Chris, KOÇYİĞİT Oğuz ve YAMAN Hüseyin, "Amorium Kazıları, 2003", 26. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2004, Ankara 2005, s. 249-264.

- LINGEN D., "Smoking in the Ottoman Empire and an Introduction to the Clay Tobacco Pipes From the Beirut Souks Excavations", *BERYTUS Archaeological Studies*, Vol: XLVII , 2003, s.1 29-142.
- MAHİROĞULLARI Adnan, *Seyyahların Gözüyle Sivas*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2001.
- MATSUMURA Kimiyoshi, "Büklükale Kazısı 2009", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 411-420.
- MERCANGÖZ Zeynep, "Kuşadası Kadı Kalesi Kazısı 2001 Yılı Çalışmaları", 24. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27-31 Mayıs 2002, Ankara 2003, s. 125-138.
- MERCANGÖZ Zeynep, "Kuşadası Kadıkalesi 2010 Kazı Sezonu Çalışmaları", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 - 28 Mayıs 2011, Ankara 2012, s. 353-371.
- MERİÇ Recep, "1986 yılı Alaşehir Kazısı", 9. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 6-10 Nisan 1987, Ankara 1988, s. 243-252.
- MERWE Nikolaas Van Der, "Cannabis Smoking in 13th-14th Century Ethiopia, Chemical Evidance", *Cannabis and Culture*, Ed: V. Rubin, Holanda 1975, s. 78-80.
- MİYAKE Yutaka, "2004 Yılı Diyarbakır İli, Salat Camii Yanı Kazısı", 27. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 30 Mayıs - 3 Haziran 2005, Ankara 2006, s. 117-130.
- MİKAMİ Tsugio ve OMURA Sachihiro, "1986 yılı Kaman- Kalehöyük Kazısı", 9. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 6-10 Nisan 1987, Ankara 1988, s. 1-20.
- MORİ Masao ve OMURA Sachihiro, "1988 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazısı", 11. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 18-23 Mayıs 1989, Ankara 1990, s. 335-353.
- MUNSELL, A.N., *Munsell Soil Color Charts-Revised washable edition*, GretagMacbeth, NY,1998.

- NAZA DÖNMEZ E. Emine, "Amasya Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2009 Yılı Sonuçları" 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 111-120.
- NAZA DÖNMEZ E. Emine, "Amasya-Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2011 Dönemi Çalışmaları" 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 427-436.
- NAZA DÖNMEZ E. Emine, "Amasya-Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2015 Dönemi Çalışmaları" 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 23 - 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 553-562.
- NAZA DÖNMEZ E. Emine, "Amasya-Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2016 Dönemi Çalışmaları" 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2017, Bursa 2018, s. 613-621.
- NAZIR Bayram, *Dersaadet'te Ticaret*, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul 2011.
- OMURA Sachihiro, "1987 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazısı", 10. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, Ankara 23 Mayıs-27 Mayıs 1988, Ankara 1990, s. 353-368.
- OMURA Sachihiro, "1989 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazısı", 12. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, Ankara 28 Mayıs - 1 Haziran 1990, Ankara 1991, s. 427-442.
- OMURA Sachihiro, "1990 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazıları", 13. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 27-31 Mayıs 1991, Ankara 1992, s. 319-336.
- OMURA Sachihiro, "1991 Yılı Kaman- Kalehöyük Kazısı", 14. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 25 - 29 Mayıs 1992, Ankara 1993, s. 307-325.
- OMURA Sachihiro, "1993 Yılı Kaman- Kalehöyük Kazısı", 16. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 30 Mayıs - 3 Haziran 1994, Ankara 1995, s. 313-330.
- OMURA Sachihiro, "1994 Yılı Kaman- Kalehöyük Kazısı", 17. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 29 Mayıs - 2 Haziran 1995, Ankara 1996, s. 189-208.
- OSTROGORSKY Georg, *Bizans Devlet Tarihi*, Çev: Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2008.

- ÖKSE A. Tuba, "İhsu Barajı İnşaat Sahası 2009 Yılı Kurtarma Kazıları", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 258-269.
- ÖNEY Gönül, "1978-1979 ve 1981 Yılı Samsat Kazılarında Bulunan İslam Devri Buluntularıyla İlgili İlk Haber", *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi I*, İzmir, 1982, s. 71-80.
- ÖTÜKEN Yıldız, "1994 Yılı Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", 17. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 29 Mayıs - 2 Haziran 1995, Ankara 1996, s. 375-387.
- ÖTÜKEN Yıldız, "2003 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım-Belgeleme Çalışmaları", 26. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2004, Ankara 2005, s. 111-126.
- ÖTÜKEN Yıldız, "2008 Yılı Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım-Belgeleme Çalışmaları", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt, 25 - 29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 417-435.
- ÖZER Mustafa, "Edirne Yeni Saray Kazısı 2009 Yılı Çalışmaları", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 225-244.
- ÖZER Mustafa, "Edirne Yeni Saray Kazısı 2010 Yılı Çalışmaları", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 - 28 Mayıs 2011, Ankara 2012, s. 287-311.
- ÖZER Mustafa, "Edirne Yeni Saray (Sarayı Cedîd-i Âmire) Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 347-360.
- ÖZER Mustafa, "Edirne Yeni Saray (Sarayı Cedîd-i Âmire) Kazısı 2012 Yılı Çalışmaları", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27 - 31 Mayıs 2013, Muğla 2014, s. 382-399.
- ÖZER Mustafa, "Edirne Yeni Saray (Sarayı Cedîd-i Âmire) Kazısı 2013 Yılı Çalışmaları", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 495-524.

- ÖZER Mustafa, "Edirne Yeni Saray (Sarayı Cedîd-i Âmire) Kazısı 2014 Yılı Çalışmaları", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 11 – 15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 595-622.
- ÖZKAN Mustafa Kenan, "Aydın Hukukçular Sitesi Osmanlı Devri Kurtarma Kazısı", VII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, 8–10 Nisan 1996, Ankara, 1997, s. 253-273.
- ÖZTAN Aliye, "2010 Yılı Acemhöyük Kazıları", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 - 28 Mayıs 2011, Ankara 2012, s. 393-412.
- ÖZTAN Aliye, "2011 Yılı Acemhöyük Kazıları ve Sonuçları", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 275-294.
- ÖZTÜRK Nurettin, "Zeytinliada Kazısı 2008 Yılı Çalışmaları", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 25 - 29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 493-510.
- ÖZTÜRK Nurettin, "Zeytinliada Kazısı 2009 Yılı Çalışmaları", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 24 - 28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 33-46.
- PAKALIN M. Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. (4. bas. Cilt 1), 1993.
- PAMİR Hatice, "Antakya Hipodrom ve Çevresi Kazıları 2013", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 271-294.
- PEKAK Sacit, "Niğde-Andaval (Aktaş)'daki Konstantin Helena Kilisesi 1997 Çalışmaları", 20. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25 - 29 Mayıs 1998, Ankara, 1999, s. 505-524.
- PEKTAŞ Kadir, "2004-2005 Yılları Bitlis Kalesi Kazısı", 28. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 29 Mayıs - 2 Haziran 2006, Ankara 2007, s. 501-518.
- PEKTAŞ Kadir, "Bitlis Kalesi Kazısı 2006 Yılı Çalışmaları", 29. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2007, Ankara 2008, s. 245-262.
- PEKTAŞ Kadir, "Bitlis Kalesi Kazısı 2007 Yılı Çalışmaları", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı 4. Cilt, 26-30 Mayıs 2008, Ankara 2009, s. 317- 326.

- PEKTAŞ Kadir, "Bitlis Kalesi Kazısı 2008", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 4.Cilt, 25-29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 85-99.
- PEKTAŞ Kadir, "Bitlis Kalesi 2009 Yılı Kazısı", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 4.Cilt, 24-28 Mayıs 2010, Ankara 2011, s. 285-298.
- RABAN A, "The Shipwreck off Sharm-el Sheikh" *Archaeology*, April 1971, Vol.24; Number: 2, New York, pp. 146-155.
- RAUCHBERGER Lior," Ottoman Clay Tobacco Pipes From The Seawall Excavations in Jaffa", *The History and Archaeology of Jaffa*, Los Angeles 2017, s. 249-269.
- ROBINSON R., "Clay Tobacco Pipes from the Kerameikos", *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Institutes Athenische Abteilung* 98, Berlin 1983, Taf. 51-56, s. 265-285.
- ROBINSON, R., "Tobacco Pipes Corinth and Athenian Agora (plates 33-64)", *Hesperia*, 1985, Vol.54, s. 149-203.
- SAİDEL, B. A., "Smoking Out Ottoman Sites In Northern Sinai, Egypt: The Use Of Clay Tobacco Pipes For Identifying The Nature Of Settlements In The Ottoman Period", *Palestine Exploration Quarterly*, 140, I (2008), s. 55-69.
- SAKAOĞLU Necdet, "XVII. Yüzyılda Tütün Haram, İçenler İdamlık ve Cehennemlikti", (Haz. Fatih Tıǒlı), *Ehlikeyfin Kitabı*, İstanbul 2004a, s. 285-300.
- SAKAOĞLU Necdet, "Divriği'de Asırlık Bir Yeniçeri Kahvesi: Hacı Milli'nin Kahvesi", (Haz. Fatih Tıǒlı), *Ehlikeyfin Kitabı*, İstanbul 2004b, s. 185-192.
- SAKAOĞLU Necdet, *Türk Anadolu'da Mengücekoğulları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.
- SALDIRGAN KARAASLAN Gizem, *Cizre İçkale Kazısı Lüle Buluntuları (2013-2016)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019.

- Sanat Tarihinde Terminoloji Sorunları Semineri I (Mimari ve Süsleme)*, (Ed. Sacit Pekak), Türk İngiliz Kültür Derneği, Ankara 2001.
- SEVİN Veli, "Harput İç Kale Osmanlı Mahalle Kazısı 2008 Yılı Çalışmaları", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 25 - 29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 373-391.
- SHAW, T., "Early Smoking Pipes: In Africa, Europe and America", *Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland* 90, 1960, pp.272-305.
- SIMPSON, J., "Turkish Clay Pipes: A Review", *SCPR*, S: 39, 1993, s. 17-23.
- SIMPSON, J., "Ottoman Pipes from Zir'in (Tell Jezreel)", *Levant*, Vol.34, London, 2002, pp.159-172.
- SIMPSON, J., "Smoking Across Iraq", (Ed. Antonio Invernizzi), *Mnemeion Scritti in memoria di Paolo Fiorina*, Alessandria, 2013, s. 251-277.
- STANAEVA, M., "La Collection de pipes du Varna", *Bulletin Du Musee National de Varna*, Tome, VII (XXIII), 1972, s. 81-99.
- STOYANOVA R., VITOV,O. ve MARINOVA I., "Study Of The Composition Of A Stone Tobacco Pipe From The Archaeological Reserve 'Pautalia – Velbuzhd - Kyustendil', Bulgaria", *Geoarchaeology and Archaeomineralogy*, Proceedings of the International Conference, 29-30 October 2008 Sofia, Publishing House: "St. Ivan Rilski", Sofia, 2008, s. 141-146
- ŞAHİN Fatma, "Tepebağ Höyük 2014-2015 Yılı Kazı Çalışmaları", 37. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 11 – 15 Mayıs 2015, Ankara 2016, s. 191-208.
- TANRIVEREN Fatih Mehmet, *Konya ve Çevresindeki Müzelerde Bulunan Osmanlı Dönemi Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2015
- TARHAN M. Taner ve SEVİN Veli, "Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazısı - 1987", 10. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 23-27 Mayıs 1988, Ankara, 1989, s. 369-428.

- TARHAN M. Taner ve SEVİN Veli, "Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazısı - 1989", 12. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 27 Mayıs – 1 Haziran 1990, Ankara, 1991, s. 429-456.
- TARHAN M. Taner ve SEVİN Veli, "Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazısı, 1991", 14. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 25-29 Mayıs 1992, Ankara, 1993, s. 407-429.
- TAXEL I., "An Uncommon Type Of Smoking Implement From Ottoman Palestine", *Paletsine Exploration Quarterly*, 1(140), 2008, s. 39-53.
- TİBET Aksel ve MARRO Catherine ve BULGAN Fatma, "Horum Höyük 1999 Çalışmaları", 22. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 22 - 26 Mayıs 2000, Ankara 2001, s. 137-154.
- TURAN Osman, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarih*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2004.
- ULUER Cihat, "Tütün Yasakları", (Ed. E. Gürsoy Naskali), *Tütün Kitabı*, Kitabevi, İstanbul 2004, s. 615-616.
- ULUÇAM Abdüsselam ve KAVAKLI Ersin, "Eski Van Hüsrev Pasa Külliyesi Kazısı 1997", 20. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25–29 Mayıs 1998, Ankara 1999, s. 613–627.
- UMAR Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1993.
- ÜNAL Metin, "Tütünün Dört Yüz Yılı", (Ed. E. Gürsoy Naskali), *Tütün Kitabı*, Kitabevi, İstanbul 2004, s. 17-33.
- VINCENZ Anna, "Ottoman Clay Tobacco Pipes From Ramla", *Antiqot*, S:67 2011, s. 43-53.
- VINCENZ Anna, "Marks on the Pipes in Gelichi S.", *Bere e fumare ai confini dell'impero. Caffè e tabacco a Stari Bar*. 2014, s. 71-87.
- VINCENZ Anna, "Chibouk Smoking Pipes – Secrets And Riddles Of The Ottoman Past", (Ed. Joseph Patrich, Orit Peleg-Barkat, Erez Ben-Yosef), *Arise, Walk Through The Land: Studies in the Archaeology and History of the Land of*

Israel in Memory of Yizhar Hirschfeld on the Tenth Anniversary of his Demise, *The Israel Exploration Society*, Jerusalem 2016, s. 111-120.

WOOD, J., "Pipes from Malta: A Short Account of the Tobacco Pipes found in Dockyard Creek, Birgu", *The International Journal of Nautical Archaeology* (1998) 21.4: 313-330.

YALÇIN Asnu-Bilban "Anadolu Kavağı, Yoros Kalesi 2011 Yılı Kazı Çalışmaları", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 325-334.

YALÇIN Asnu-Bilban "Anadolu Kavağı, Yoros Kalesi 2012 Yılı Kazı Çalışmaları", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 27 - 31 Mayıs 2013, Muğla 2014, s. 371-381.

YALÇIN Asnu-Bilban "Anadolu Kavağı, Yoros Kalesi 2013 Yılı Kazı Çalışmaları", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 307-322.

YALÇIN Ünsal, "Derekutuğun Eski Maden İşletmeleri 2010 Dönemi Kazı Çalışmaları", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 23 - 28 Mayıs 2011, Ankara 2012, s. 219-238.

YAŞAYANLAR İsmail, "Tanzimat Döneminde Sinop Limanını Hinterlanda Bağlayan Modern Yol Ağının Tesisi", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Ordu 2015, s. 196-212.

YAYLALI Abdullah, "2007 Yılı Tralleis Antik Kenti Kazı Çalışmaları", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 26 - 30 Mayıs 2008, Ankara 2009, s. 17-40.

YAYLALI Abdullah, "2008 Yılı Tralleis Antik Kenti Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 25 - 29 Mayıs 2009, Ankara 2010, s. 375-385.

YAZICI METİN Nurcan, "Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 369-382.

- YAZICI METİN Nurcan, "Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı 2013 Yılı Çalışmaları", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 2 - 6 Haziran 2014, Ankara 2015, s. 541-560.
- YAZICI METİN Nurcan, "Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı 2015 Yılı Çalışmaları", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 23 - 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 495-516.
- YAZICI METİN Nurcan, "Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı Lüle Buluntuları (2010-2015)", *Sanat Tarihi Yıllığı*, S: 28, 2019, s. 81-102
- YENER Azize, "Tütün Lüleleri ve Antalya- Kaleiçi'nde Bulunan Örnekler", *Arkeoloji ve Sanat*, S.119, İstanbul 2005, s. 94-113.
- YENİŞEHİRLİOĞLU Filiz, "Tekfur Sarayı Çini Fırınları Kazısı 1995-2001", 24. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 27-31 Mayıs 2002, Ankara 2003, s. 329-344.
- YILMAZ Aliye, *Bitlis Kazısında Ortaya Çıkarılan (2004-2008) Tütün Lüleleri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2010.
- YILMAZ Fehmi, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Tütün: Sosyal, Siyasî ve Ekonomik Tahlili (1600-1883)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2005.
- YILMAZ Fehmi, "Tütün", *İslam Ansiklopedisi*, C:42, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2012, s. 1-4.
- YILMAZ Zülküf, "Demirköy Fatih Demir Dökümhanesi 2004 Yılı Araştırma ve Kazı Çalışmaları", 27. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, 30 Mayıs - 3 Haziran 2005, Ankara 2006, s. 421-436.
- YURTTAŞ Hüseyin, "Kemah Kalesi 2011 Yılı Kazı Çalışmaları", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 28 Mayıs - 1 Haziran 2012, Çorum 2013, s. 461-472.
- YURTTAŞ Hüseyin, "Kemah Kalesi Kazısı 2015 Yılı Çalışmaları", 38. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 23 - 27 Mayıs 2016, Ankara 2017, s. 247-264.

İnternet Kaynakçası

<https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 21.08.2019 saat:13.30

<https://www.biymed.com/forum/mesleki-teknik-terimler-sozlugu/mimari-terimler-sozlugu/tuteklik.html> erişim: 12.12.2019 saat: 20.07

<https://www.peramuzesi.org.tr/Eser/Thomas-Hope%E2%80%99un-Turk-Giysileri-Icinde-Portresi/147/1#!prettyPhoto> Erişim: 26.05.2018 saat 23.11

<https://blog.peramuzesi.org.tr/en/haftanin-eseri/mangala-oyunu/> Erişim 26.05.2018 saat 23.27

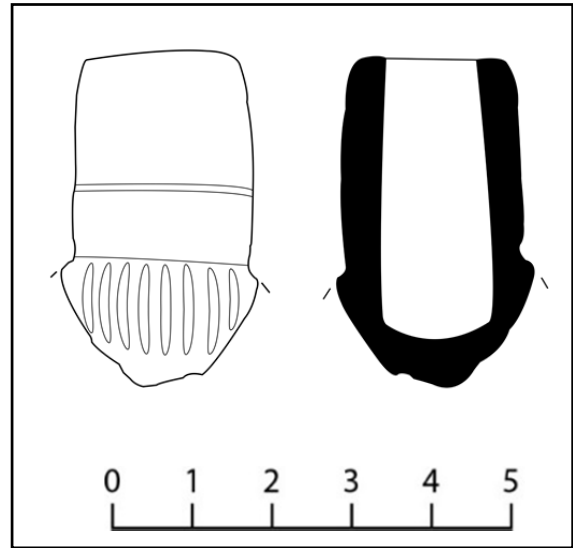

EKLER

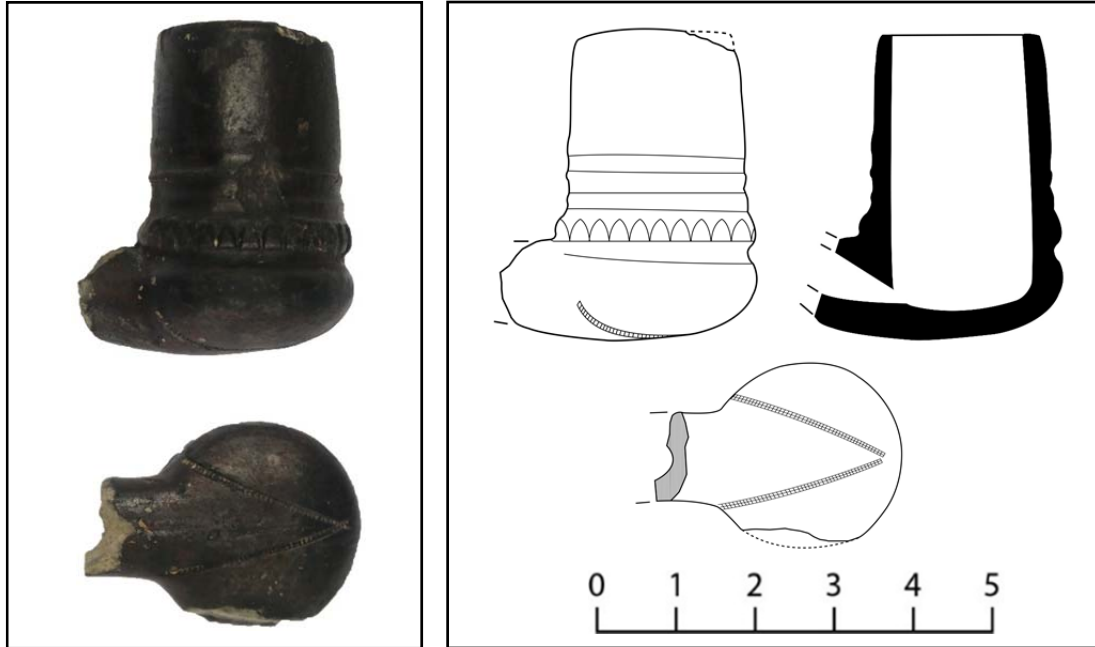
Ek 1. Katalog

Ek 1.1. Silindir Biçimli Çanaklı Lüleler

KATALOG NO.:	1		
KAZI ENV. NO.:	-		
BULUNTU YERİ:	Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ.: 16.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 2.4 cm	Yükseklik: 4.1 cm	
	Çanak Ağız Çapı: 1.3 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -	
HAMUR	Gri (2.5Y 6/1 – gray) Gözenekli, çok miktarda taş ve kireç katkılı		
ASTAR	Kahverengi (7.5YR 5/4 – brown)		
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı		
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik		
MÜHÜR-DAMGA	-		
TARİH	17. – 18. yüzyıl		
<p>TANIMI: Çanağın bir bölümü ve duman yolunun tamamı kırık olan lüle, silindir biçimli çanaklı tiptedir. Çanağın duman yoluna şişkince bir omurga ile bağlandığı anlaşılmaktadır. Çanak derin yivlerle kuşatılmıştır. Gövdede kazımayla yapılmış bir sıra çizgi bezeme bulunmaktadır.</p>			

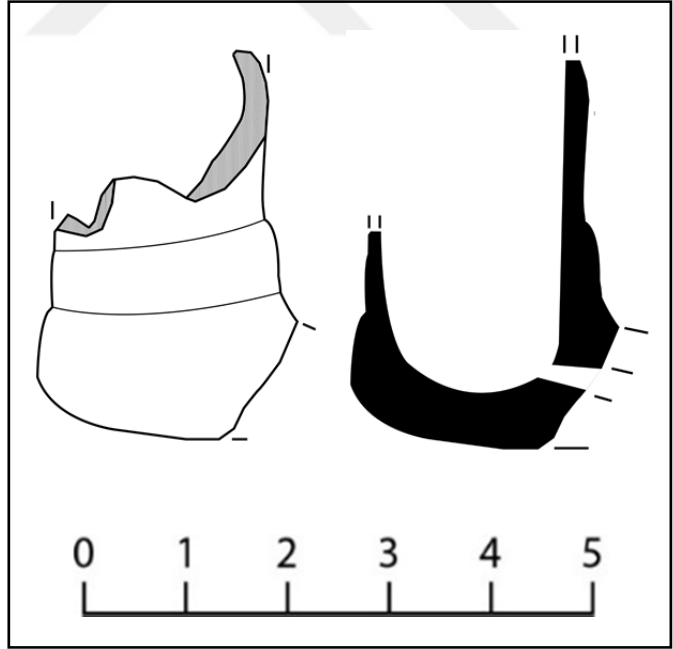

KATALOG NO.:	2	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 17.08.2016	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.4 cm	Yükseklik: 3.8 cm
	Çanak Ağız Çapı: 1.7 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Gri (7.5YR 5/1 – gray) Az gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Kırmızımsı siyah (2.5 YR 2.5/1 reddish black)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	
<p>TANIMI: Duman yolu kırık olan lüle, silindir biçimli çanaklı tiptedir. Silindir biçimindeki çanak uzunca yükselmektedir. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Çanak üzerinde sivri yarım yaylardan oluşan bir dilimli bordür yer almaktadır. Bordürün üzerinde kazımayla yapılmış üç sıra geniş bant bulunmaktadır. Kaideye ise duman yolu başlangıcından gelerek kaide ortasında üçgen uçla sonlanan dörtgenlerden oluşan iki sıra bordür yer almaktadır. Çanak üzerinde lülenin kalıpla yapıldığını gösteren kalıp izleri net biçimde gözükmemektedir.</p>		

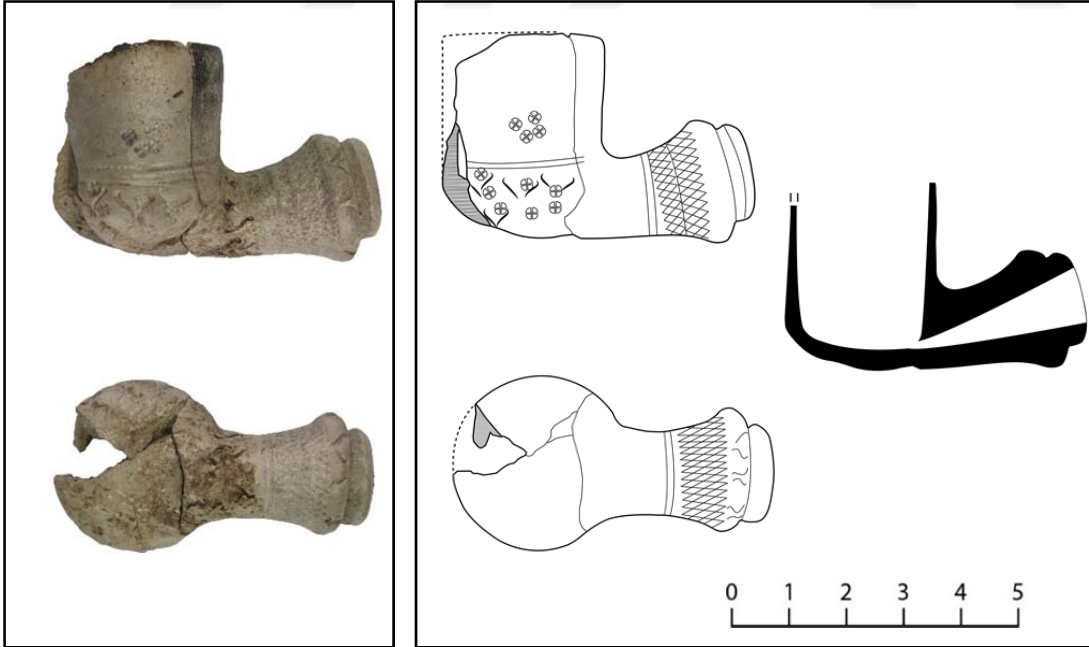

KATALOG NO.:	3	
KAZI ENV. NO.:	DK'14/128	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 19.08.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 2.7 cm	Yükseklik: 3.9 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Açık kırmızımsı kahverengi (5YR 6/4)– light brown) Gözenekli, çok miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kahverengi (7.5YR 4/3 – brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ile duman yolunun tamamı kırık olan lüle, silindir biçimli çanaklı tiptedir. Çanağın duman yoluna doğrudan bağlandığı anlaşılmaktadır. Dairesel formdaki çanak üzerinde kademeli olarak silindirik bir gövde yükselmektedir. Kademeler kazımayla sınırlandırılmıştır.

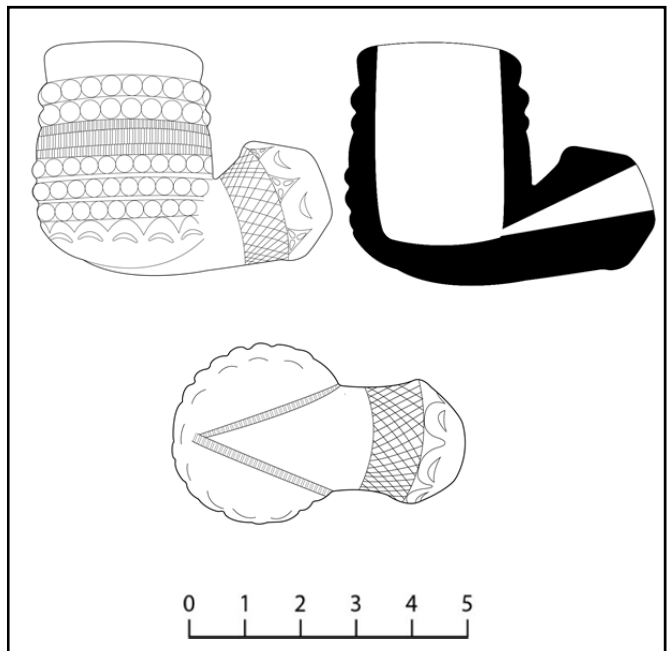

KATALOG NO.:	4	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 06.08.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.4 cm	Yükseklik: 3.7 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Pembemsi gri (7.5YR 8/2 – pinkish gray) Az gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Sarımsı kırmızı (5YR 5/6 – Yellowish red)	
SÜSLEME TEKNIĞİ	Silindir baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	
<p>TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, silindir biçimli çanaklı tiptedir. Çanakta dilimli dörtgenlerden ve tanımlanamayan geometrik şekillerden oluşan bezemeler bulunmaktadır. Kompozisyon kendi içinde bir düzene sahip değildir. Gövdeyi kuşatan iki sıra kazıma çizgi bezeme bulunmaktadır. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmında bombeli bir bilezik bulunmaktadır. Duman yolu gövdesi geniş bir bordür içine eşkenar dörtgenle bezenmiştir.</p>		

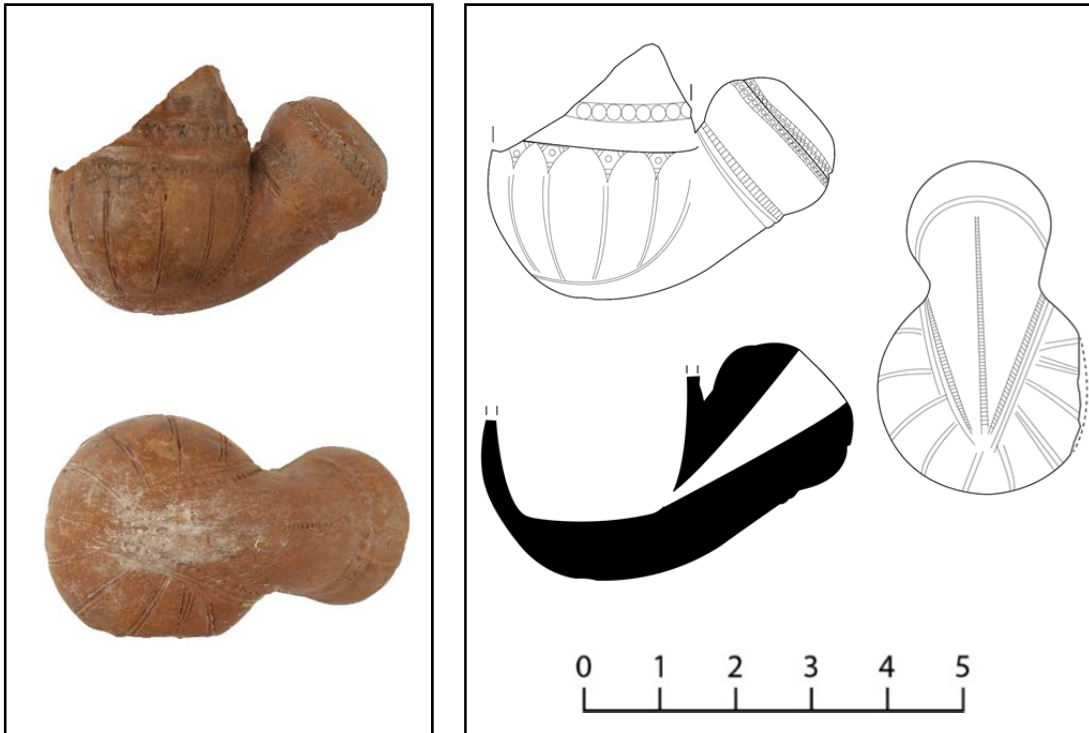
Ek 1.2. Torba Biçimli Çanaklı Lüleler

KATALOG NO.:	5		
MÜZE ENV. NO.:	2014/11		
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 16.08.2014		
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.3 cm	Yükseklik: 4.2 cm	
	Çanak Ağız Çapı: 2.7 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.1 cm	
HAMUR	Kırmızımsı kahverengi (2.5YR 5/4 – reddish brown) Gözenekli, az miktarda taşçık katkılı		
ASTAR	Esmer kırmızı (10R 3/4 – dusky red)		
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, baskı		
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik		
MÜHÜR-DAMGA	-		
TARİH	17. – 18. yüzyıl		
TANIMI: Çanağın kırık kısmı Divriği Kalesi Kazısı restoratörleri tarafından tamamlanan lüle, torba biçimli çanaklı tiptedir. Çanak yarıya kadar inci dizileriyle çevrelenmektedir. İnci dizilerinin üzerinde çubuk dizilerinden oluşan geniş bir bordür bulunmaktadır. Bu bordürün üzerinde inci dizileri tekrar çanağı çevrelemektedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda kazıma çizgiler sınırlandırmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru bombe yaparak sonlanmaktadır. Bombe başlangıcında baklava dilimli geniş bir bordür, bombe üzerinde ise damla motifleri ve çentik şeklinde yaylardan oluşan süslemeler bulunmaktadır. Duman yolunun altından kaideye yine çubuk dizilerinden oluşan bir bordür uzanmaktadır.			

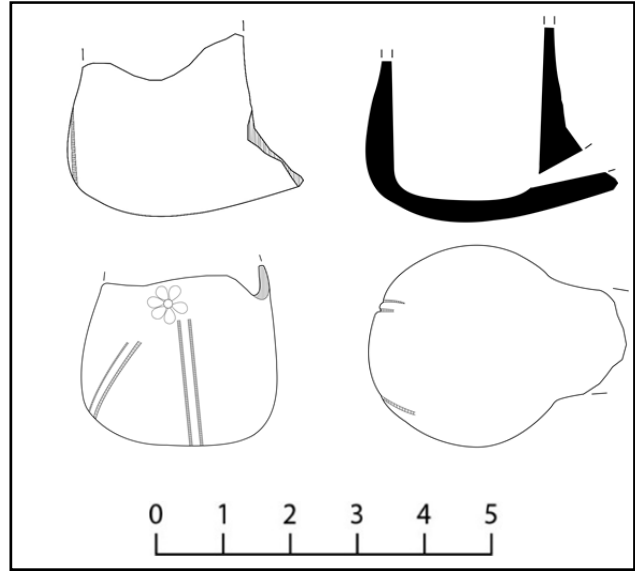

KATALOG NO.:	6	
KAZI ENV. NO.:		
BULUNTU YERİ: Yol Çalışması	BULUNTU TARİHİ: 12.08.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.7 cm	Yükseklik: 4 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm
HAMUR	Kırmızımsı sarı (7.5YR 6/6 - reddish yellow) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızımsı sarı (5YR 6/6 - reddish yellow)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının büyük bölümü kırık olan lüle, torba biçimli çanaklı tiptedir. Lüle, kısa ve silindirik duman yoluna sahiptir. Duman yolu ağız kısmına doğru bombe yaparak sonlanmaktadır. Çanak orta kısmında bir bilezik ile ikiye bölünmüş, bileziğin üstü inci dizisi sırasıyla gövdeyi dolanmaktadır. Bileziğin altında ise düşey yönde iki sıra iki sıra çizgi belli aralıklarla çanağı dolanmaktadır. Kazıma ile yapılmış bu çizgilerin bilezikle birleştiği yerde üçgen formda baskı yöntemiyle yapılmış bezemeler görülmektedir. Şişkince belirtilen omurga iki anda iki sıra yiv ve bir sıra da dikdörtgenlerden oluşan bordür ile sınırlandırılmıştır. Duman yolu ise bombenin başlangıcında duman yolunu dolanan karelerden oluşan bordür ve bombenin bitişinde iki sıra kareler içine yerleştirilmiş yuvarlak formu bezemelerin yer aldığı bordürle bezenmiştir.

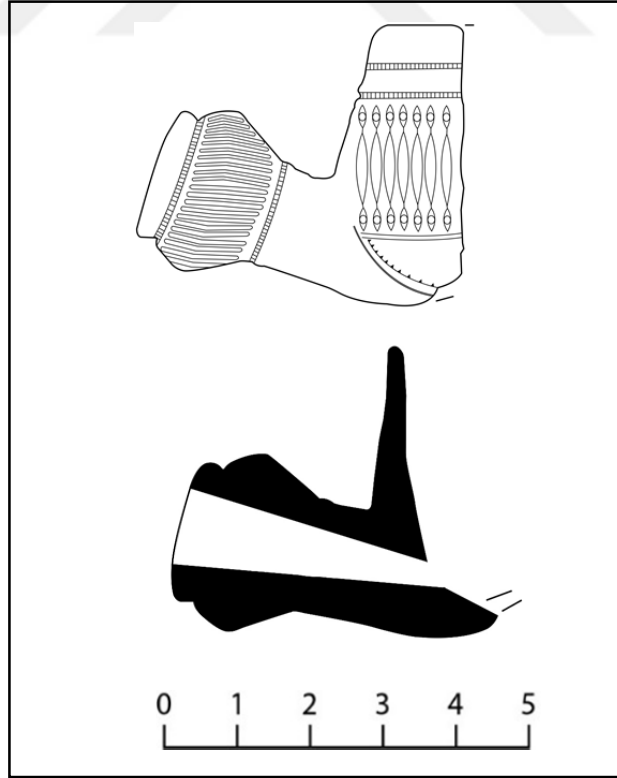

KATALOG NO.:	7	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU 17.08.2012	TARİHİ:
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4 cm	Yükseklik: 3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Beyaz (7.5YR 1/1 – white) Sık dokulu, az gözenekli	
ASTAR	Beyaz (7.5YR 1/1 – white)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. yüzyıl - 18. yüzyıl başı	
<p>TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ile duman yolunun tamamına yakını kırık olan lüle, torba biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmıştır. Lülenin formundaki bozukluklar bu parçanın kalıpla değil elle şekillendirildiğini düşündürmektedir. Kaideden çanağa doğru V oluşturacak biçimde iki sıra çubuk dizilerinden oluşan ve silindir baskıyla yapılan bordür bulunmaktadır. Bu bordürler çanağın ön tarafındaki baskıyla yapılmış çiçek motifinin altında sonlanır. Lüle, formu nedeniyle</p>		

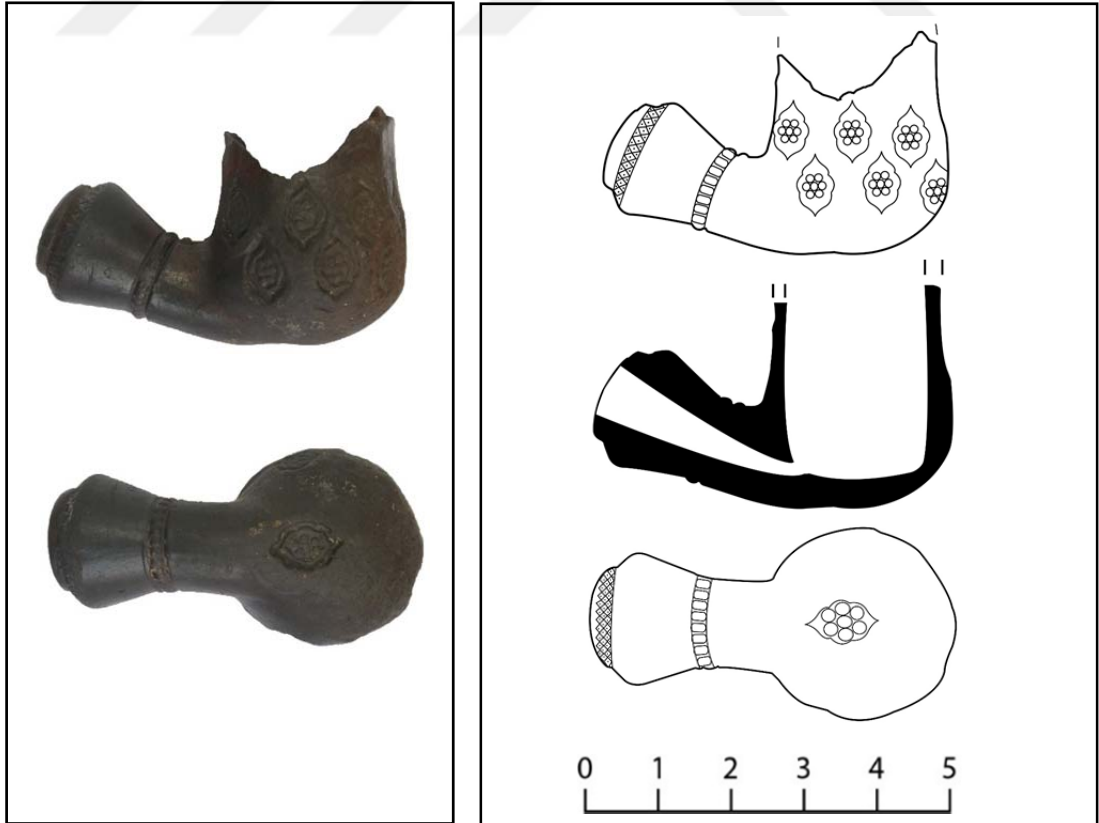
KATALOG NO.:	8	
KAZI ENV. NO.	L-109	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 24.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.3 cm	Yükseklik: 3.9 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Beyaz (7.5YR 8/1 – white) Sık dokulu, çok gözenekli çok miktarda mika katkılı	
ASTAR	Beyaz (7.5YR 8/1 – white)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. yüzyıl sonu 18. yüzyıl başı	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, torba biçimli çanaklı tiptedir. Çanak şişkince bir omurga ile duman yoluna bağlanmaktadır. Çanakta düşey yönde yiv ve küçük dairelerle oluşturulan geniş bir bordür yer almaktadır. Bu bordürün üzerinde çubuk dizisinden oluşan iki sıra bordür çanağı kuşatmaktadır. Duman yolu silindirik bir forma sahiptir ve ağız kısmına doğru keskin karınlı bir bombe yapmaktadır. Bombe üzerinde diyagonal çubuklar yer almaktadır. Bombe başlangıç ve bitişinde çubuk dizilerinden oluşan bordürler bulunmaktadır.

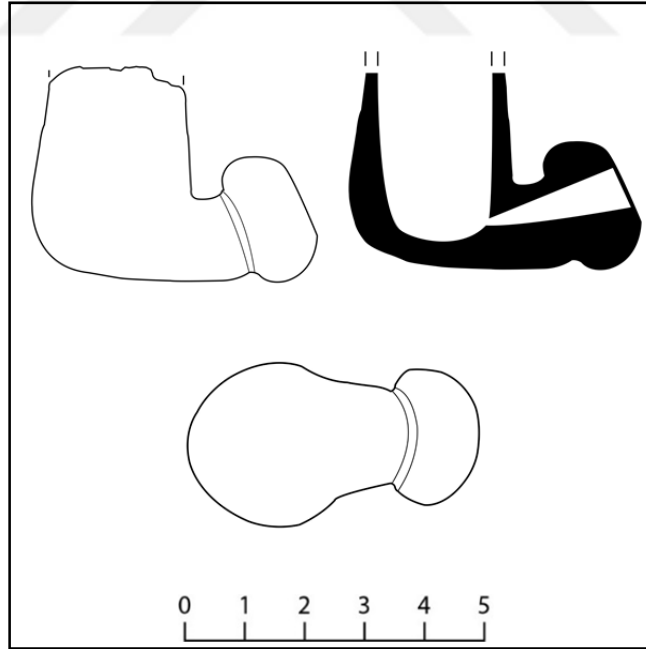
KATALOG NO.:	9	
KAZI ENV. NO.:	L-74	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 26.07.2011	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.8 cm	Yükseklik: 3.2 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Kırmızımsı gri (2.5YR 5/1 – reddish gray) Sık dokulu, gözeneksiz, çok miktarda mika katkılı	
ASTAR	Koyu gri (5YR 4/1 – dark gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, torba biçimli çanaklı tiptedir. Çanak dıştan çokgen bir forma sahiptir ve duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Çanak üzerinde üzüm salkımı şeklinde çerçeve içine alınmış bezemeler tüm yüzeye sıralı olarak dağıtılmıştır. Duman yolu silindirik bir forma sahiptir ve ağız kısmına doğru bombe yapmaktadır. Duman yolunda inci dizisinden oluşan bir bordür bulunmaktadır. Ağız kenarını ise bir bordür kuşatmaktadır ve bordür içinde eşkenar dörtgenler yer almaktadır.

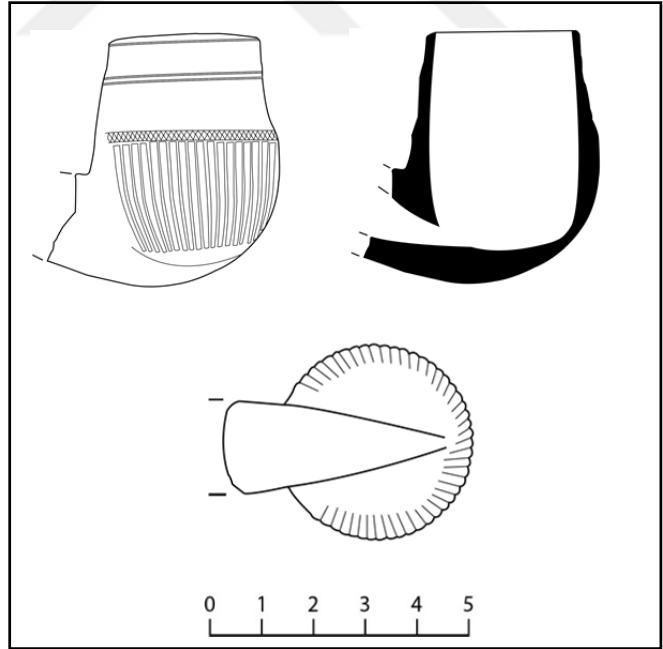
KATALOG NO.:	10	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Bayrak Direği	BULUNTU TARİHİ: 06.08.2010	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.5 cm	Yükseklik: 3.6 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm
HAMUR	Beyaz (10R 8/1 – white) Gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Beyaz (10YR 8/1 – white)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, torba biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Çanak üzerinde bezeme bulunmazken silindirik formdaki duman yolu ağız kısmında geniş bir bombe ile sonlanmaktadır.

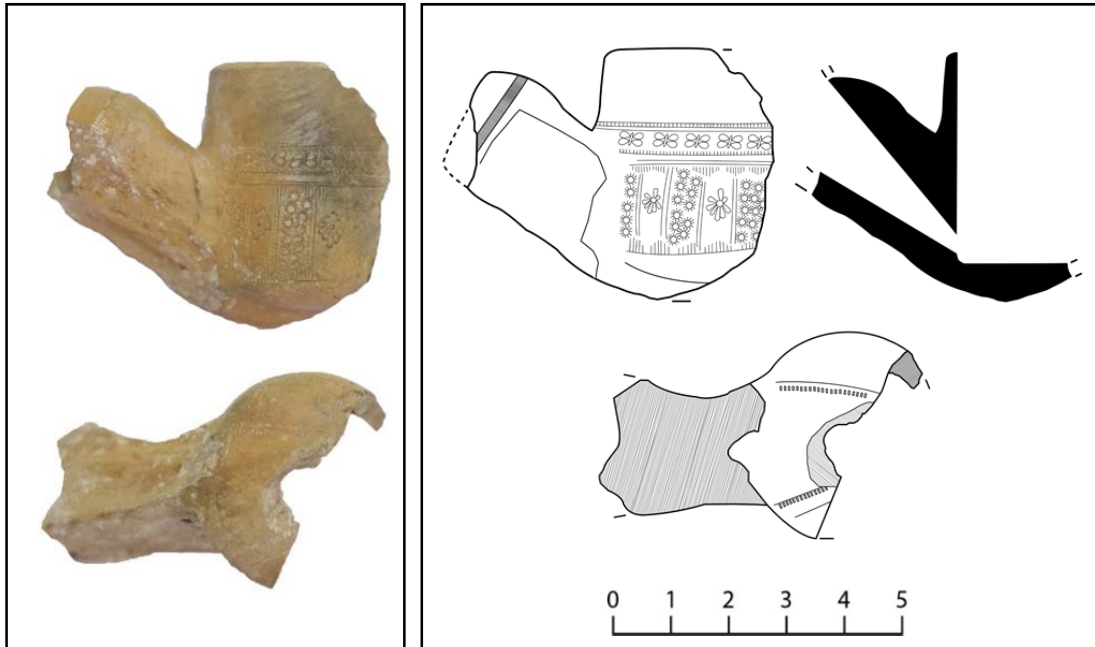

KATALOG NO.:	11	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 27.07.2017	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4 cm	Yükseklik: 4.4 cm
	Çanak Ağız Çapı: 2.7 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red) Gözeneksiz, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Sarımsı kırmızı (5YR 5/6 yellowish red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Duman yolu kırık olan lüle, torba biçimli çanaklı tiptedir. Yayvan çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Düşey yöndeki yivler çanağı çevrelemektedir. Yivlerin üzerinde eşkenar dörtgenlerden oluşan bir sıra bordür ile gövdenin ortasında çubuk dizisinden oluşan iki sıra bordür gövdeyi kuşatmaktadır. Ağız kenarında ise yine çubuk dizisinden oluşan bir sıra bordür bulunmaktadır. Çanak duman yoluna şişkince bir omurga ile bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda çubuk dizilerinden oluşan bordür ve kazımayla yapılmış çizgi bezemeler sınırlandırmaktadır.

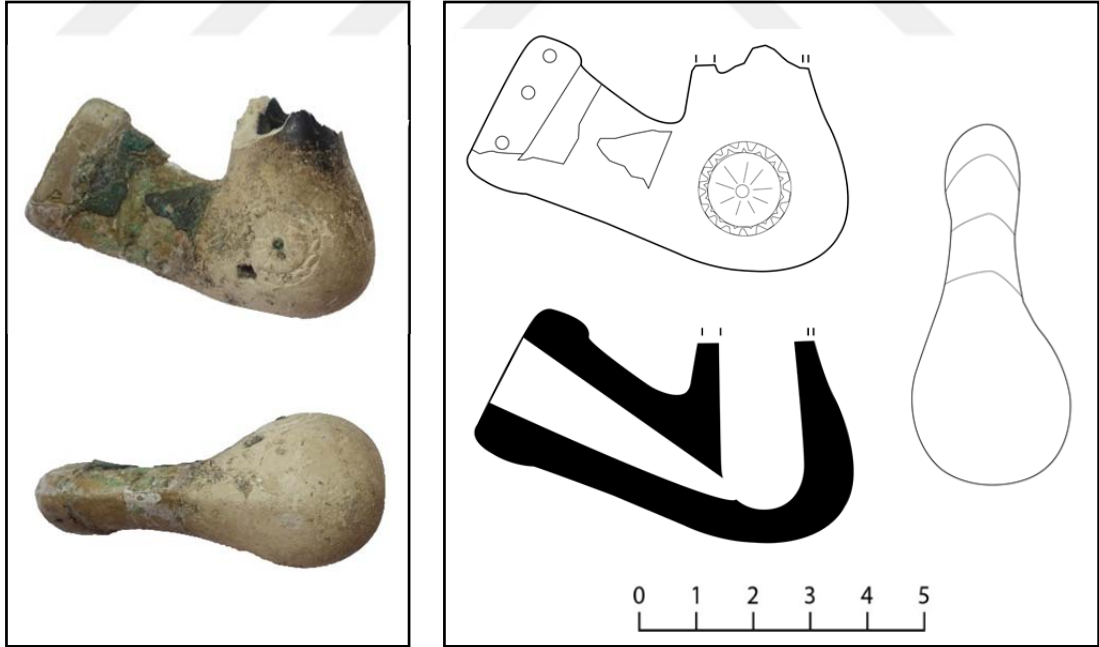

KATALOG NO.:	12	
KAZI EN. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 06.09.2016	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.1 cm	Yükseklik: 4 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Kırmızımsı sarı (5YR 6/6 – reddish yellow) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızımsı sarı (5YR 6/6 – reddish yellow)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının ve duman yolunun bir bölümü kırık olan lüle, torba biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda kazıma çizgiler ve çubuk dizilerinden oluşan bordürler sınırlandırmaktadır. Düşey yönde birbirine paralel iki sıra kazıma çizgi çanağı bölümlere ayırmaktadır. Bu bölümler atlamalı olarak stilize çiçek ve çok sayıda daire etrafında yayılan ışın demetleriyle doldurulmuştur. Çubuk dizilerinden oluşan iki sıra bordür ve bu bordürlerin arasında da yine stilize bitkisel motiflerin yer aldığı bir bordür bulunmaktadır. Silindirik formdaki duman yolunun ağız kenarında bir sıra çubuk dizisinde oluşan bordür bulunmaktadır.		

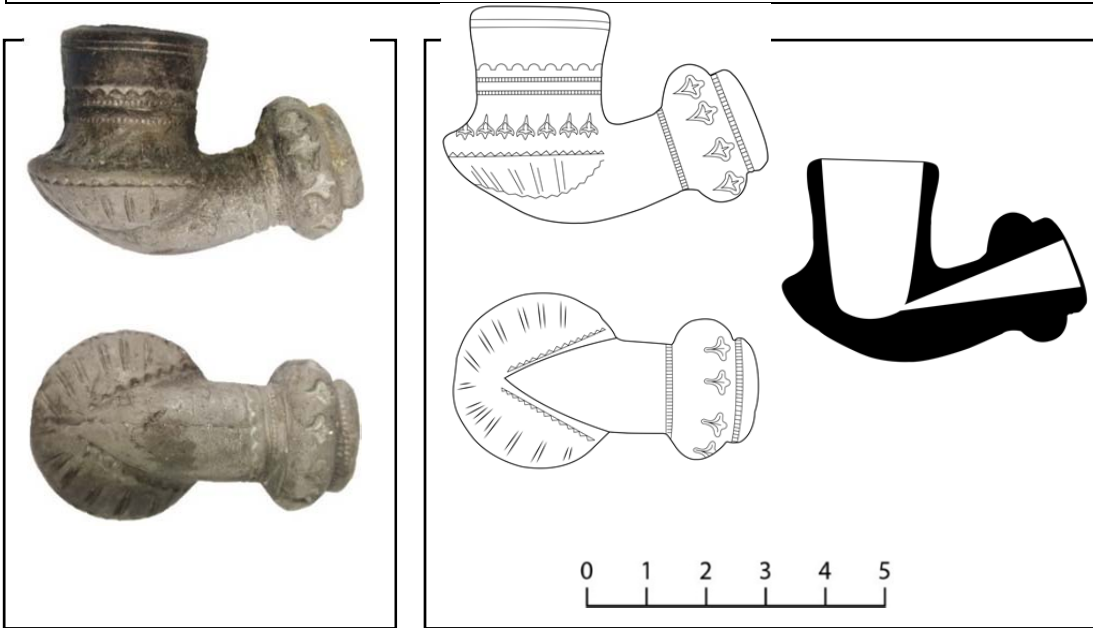
KATALOG NO.:	13	
MÜZE EN. NO.:	2012/22	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 8.2 cm	Yükseklik: 5.7 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.1 cm
HAMUR	Beyaz (10YR 8/1 – white) Sık dokulu, gözeneksiz	
ASTAR	Beyaz (10YR 8/1 – white)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, kakma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının ağız bölümü kırık olan lüle, torba biçimli çanaklı tiptedir. Çanak üzerine kakma tekniğiyle cam boncuklar yerleştirilmiştir. Boncuktan yayılan ışın demetleri boncuğu çevreleyen geniş dairede sonlanmaktadır. Dairenin etrafını zikzak çizgiler çevrelemektedir. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Duman yolu yanlardan basık keskin yuvarlak formundadır. Ağız kısmında kademe yaparak sonlanmaktadır. Duman yolu üzerine metal kaplama yapılmıştır. Ancak metalden kısmi parçalar kalmıştır.

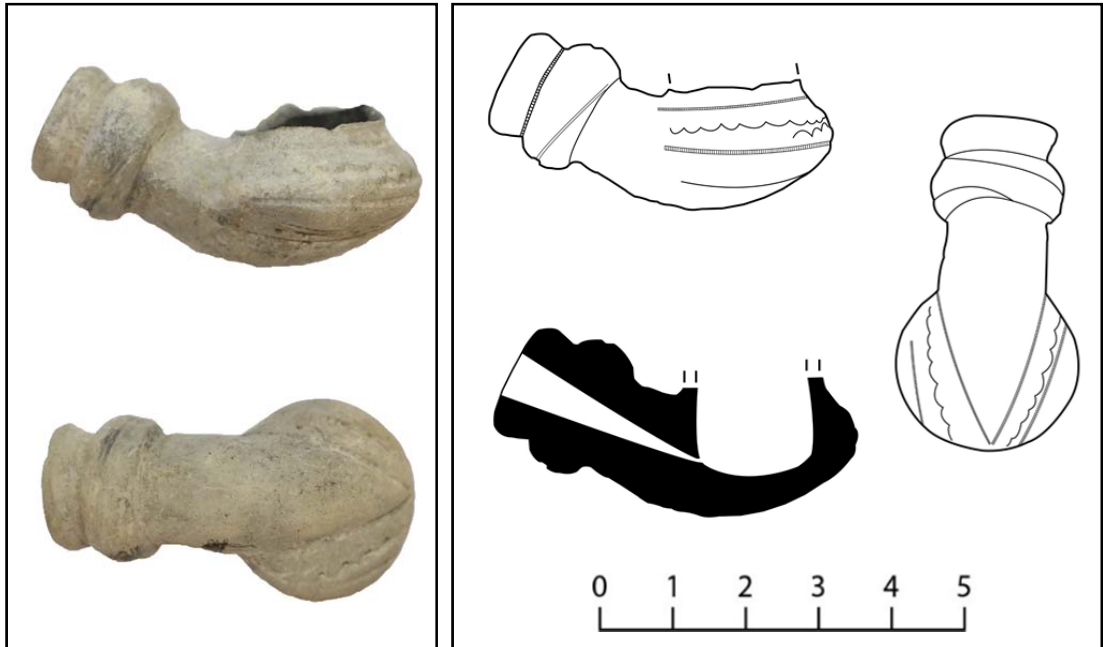
Ek 1.3. Karina Biçimli Çanaklı Lüleler

KATALOG NO.:	14	
KAZI ENV. NO.:	L-107	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 24.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.1 cm	Yükseklik: 3.5 cm
	Çanak Çapı: 1.7 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Gri (7.5YR 5/1 - gri) Sık dokulu, az gözenekli	
ASTAR	Gri (7.5YR 5/1 - gri)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Sağlam olan lüle, karina biçimli çanaklı tiptedir. Karina biçimindeki çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanakta kazımayla yapılmış ve çanağı çevreleyen düşey yönde yivler kaideye kadar inmektedir. Çanağın karın kısmında testere dişi bezemeli bir bordür bulunmaktadır. Bunun üzerinde ise çanağı palmet dizisi dolanmaktadır. Palmet dizisinin üzerinde iki sıra çubuk dizisinden oluşan bordür ve aralarından bir bilezik yer almaktadır. Bu bordür dizisinin üzerinde dalga motifi, ağız kenarında ise kazımayla yapılmış iki sıra çizgi bezeme gövdeyi kuşatmaktadır. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda testere dişi şeklindeki bezeme bordürü sınırlandırmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmında doğru geniş bir bombe yapmaktadır. Bombe üzerinde palmet motifleri bulunmaktadır. Bombe başlangıcı ve bitişinde çubuk dizilerinden oluşan bordürler bulunmaktadır.		

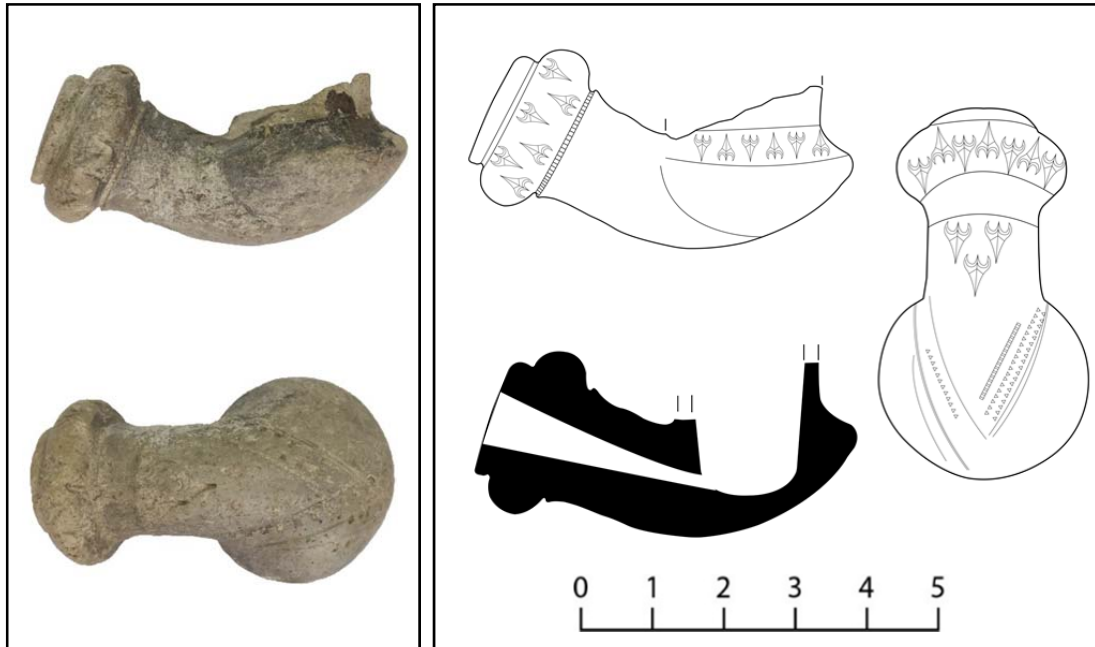

KATALOG NO.:	15	
KAZI ENV. NO.:	L-93	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 20.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.1 cm	Yükseklik: 2.3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Gri (10YR 5/1 – gray) Gözenekli, kireç katkılı	
ASTAR	Açık gri (10YR 7/2 – light gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, karina biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Karina biçimli çanak üzerinde muhtemelen düz bir gövde yükselmektedir. Çanak kısmını çubuk dizileri ve geometrik şekillerden oluşan geniş bordürler kuşatmaktadır. Omurga iki yandan kazıma çizgilerle sınırlandırılmıştır. Çanak kaidesinde yine geometrik şekillerin yer aldığı bordürler bulunmaktadır. Silindirik forma sahip duman yolunda bombeli bir bilezik yer almaktadır. Duman yolu ve bombeli bilezik geometrik şekillerin yer aldığı bordürlerle bezenmiştir. Duman yolu ağız kenarında derin olmayan toplu iğne başı büyüklüğünde iki oyuk bulunmaktadır.

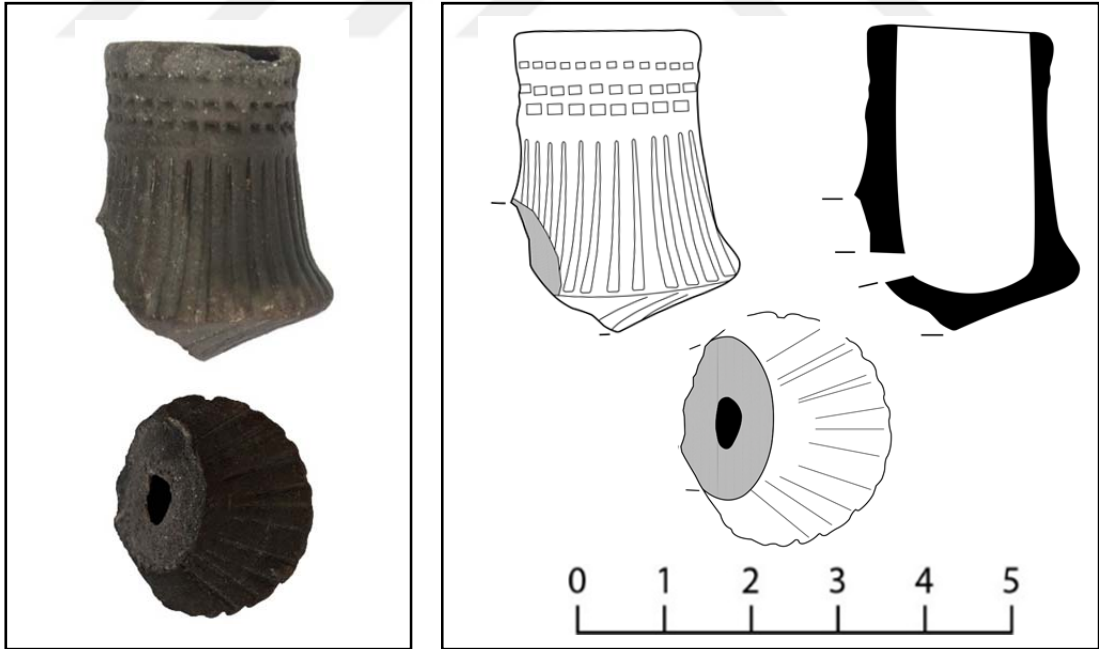

KATALOG NO.:	16
KAZI ENV. NO.:	L-118
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 30.08.2015
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.5 cm
	Çanak Çapı: -
	Yükseklik: 2.3 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Gri (7.5YR 6/1 – gray) Az gözenekli, çok miktarda taş ve kireç katkılı
ASTAR	Gri (7.5YR 6/1 – gray))
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, baskı
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel
MÜHÜR-DAMGA	Yazı
TARİH	17. – 18. yüzyıl
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, karina biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Çanağın keskin bir karın yaparak gövdeyle birleştiği alanda sıralı olarak bir ters bir düz şekilde lotus bezemeler yer almaktadır. Silindirik bir forma sahip olan duman yolunda ağız kısmında geniş bir bombeli bilezik ile bulunmaktadır. Bombeli bilezik üzerinde de gövdede olduğu gibi ters düz şekilde lotus dizisi görülmektedir. Kaidede ise üç lotus bezemenin yanı sıra duman yolundan gelerek kaidede üçgen uç yaparak biten çubuk dizileri ile küçük üçgen bezemeler yer almaktadır.	

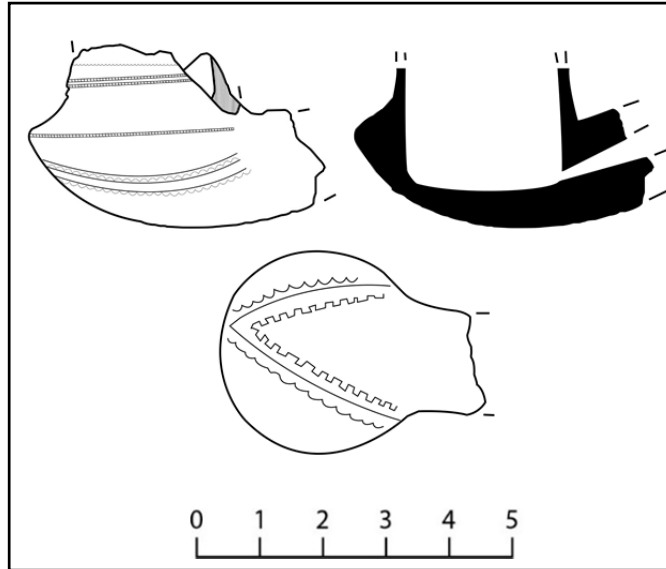

KATALOG NO.:	17		
KAZI ENV. NO.:	L-56		
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 04.08.2015		
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3 cm	Yükseklik: 3.6 cm	
	Çanak Ağız Çapı: 1.5 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -	
HAMUR	Gri (10YR 5/1 – gray) Çok gözenekli, çok miktarda taşçık katkılı		
ASTAR	Çok koyu gri (10YR 3/1 – very dark gray)		
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı		
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik		
MÜHÜR-DAMGA	-		
TARİH	17. – 18. yüzyıl		

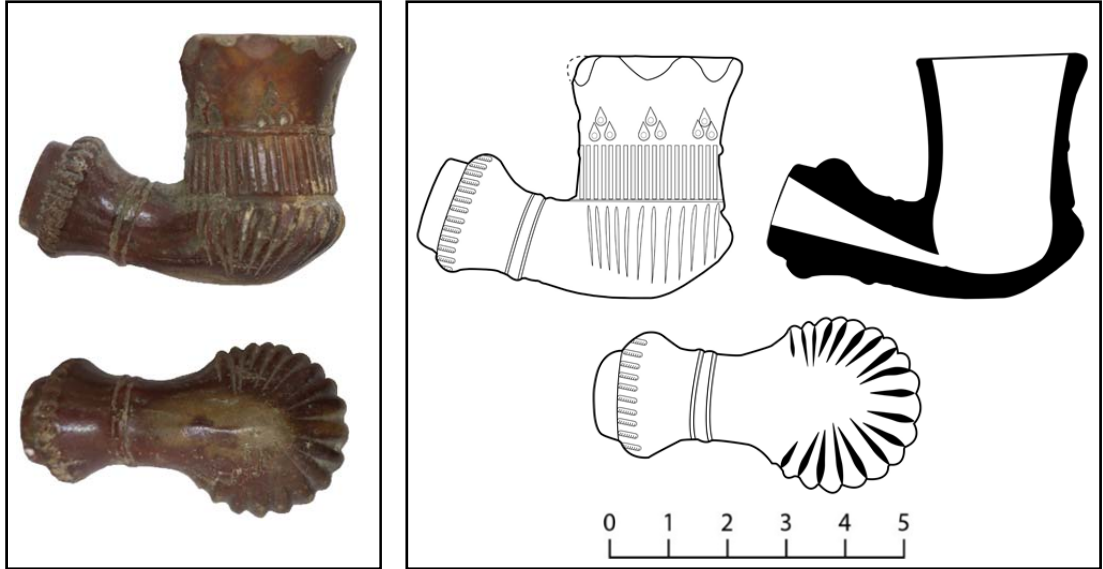
TANIMI: Duman yolu kırık olan lüle, karina biçimli çanaklı tiptedir. Karina biçimli çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak, düşey yöne yivlerle dilimlenmiştir. Çanak muhtemelen şişkince bir omurgayla duman yoluna bağlanmaktaydı. Gövdede ise dörtgenlerden oluşan bordürler gövdeyi çevrelemektedir.

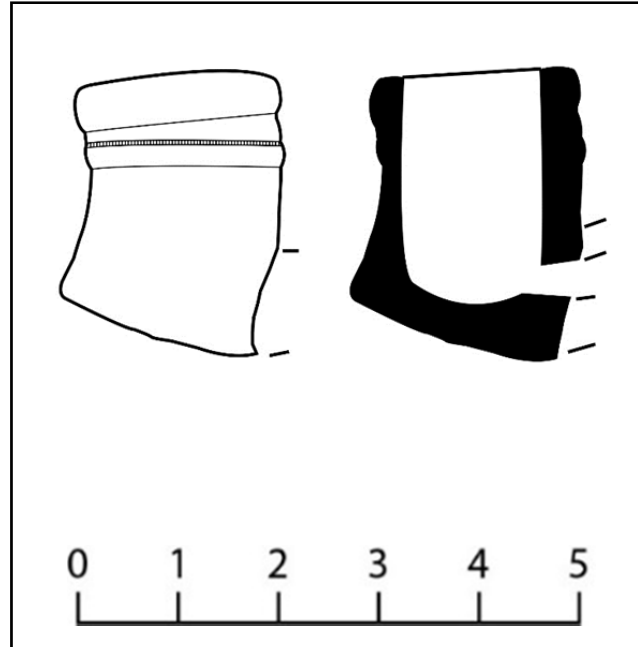
KATALOG NO.:	18	
KAZI ENV. NO.:	DK'14/138	
BULUNTU YERİ: III. Teras	BULUNTU TARİHİ: 24.08.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.4 cm	Yükseklik: 2.5cm
	Çanak Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Gri (2.5Y /1 – gray) Seyrek dokulu, gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Açık gri (10R 4/4 – açık gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ile duman yolunun hemen hemen tamamı kırık olan lüle, karina biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Karina biçimli çanağın üzerinde muhtemelen düz bir gövde yükselmektedir. Çanağın karnında çubuk dizisinden oluşan silindir baskıyla yapılmış bir sıra bordür bulunmaktadır. Çanağın iç bükey bir profille gövdeye bağlandığı yüzeyde baskı tekniğiyle yapılmış bitkisel bezemeler yer almaktadır. Gövdede ise çubuk dizilerinden oluşan iki sıra bordür ile dalga motifinin yer aldığı bir sıra bordür bulunmaktadır. Omurganın çanakla birleştiği kaidede üçgen uçla sonlanan üç sıra bordür yer almaktadır. Bordür geometrik şekillerle bezenmiştir.		

KATALOG NO.:	19	
KAZI ENV. NO.:	DK'14/98	
BULUNTU YERİ: Karakol	BULUNTU TARİHİ: 08.08.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.5 cm	Yükseklik: 3.8 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Koyu kırmızımsı gri (2.5YR 3/1 – dark reddish gray) Seyrek dokulu, gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Koyu kırmızımsı kahverengi (2.5YR 3/3 – dark reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, karina biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Karina biçimli çanağın üzerinde dış bükey profil izleyen bir gövde yükselmektedir. Çanakta bulunan düşey yönde kazıma tekniğiyle yapılmış yivler çanağı kuşatmaktadır. Gövde başlangıcında uzun çubuk dizisinden oluşan geniş bir bordür yer almaktadır. Bordürün üzerinde ince bir bilezik gövdeyi dolanmaktadır. Bileziğin üzerinde ise damla motiflerinin birleşmesiyle oluşan üçgen kompozisyon baskı tekniğiyle gövdeye uygulanmıştır. Silindirik gövdeye sahip olan duman yolu ağız kısmına doğru bombeli bilezik yapmaktadır. Bileziğin üzeri yine geometrik şekillerle dilimlere ayrılmıştır.		

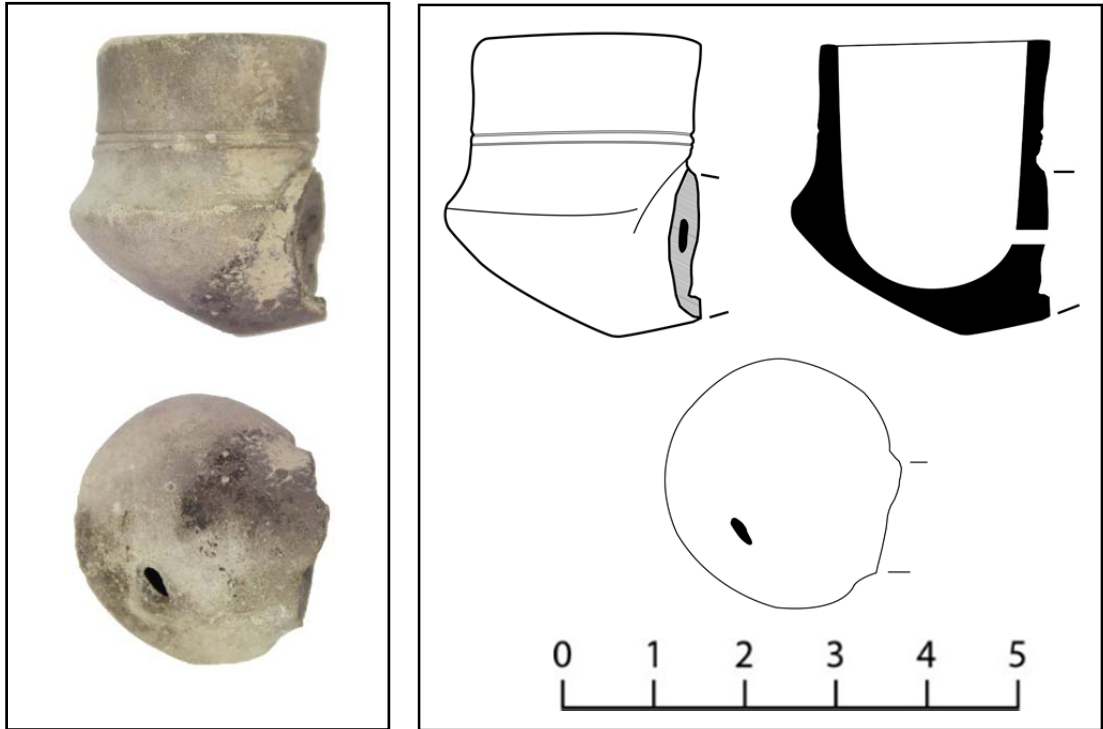

KATALOG NO.:	20		
KAZI ENV. NO.:	-		
BULUNTU YERİ:	Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 17.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 2.8 cm	Yükseklik: 3 cm	
	Çanak Ağız Çapı: 1.5 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -	
HAMUR	Koyu gri (5YR 4/1 – dark gray) Gözenekli, çok miktarda taş ve kireç, az oranda mika katkı		
ASTAR	Açık kırmızı (2.5YR 6/6 –light red)		
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı		
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik		
MÜHÜR-DAMGA	-		
TARİH	17. – 18. yüzyıl		
<p>TANIMI: Duman yolu kırık olan lüle, karina biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna hafif şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Keskin bir biçimde karın yapan çanak üzerinde iç bükey profilli bir gövde yükselmektedir. Çanağın ağız kenarında bir sıra bilezik ve bir sıra çubuk dizisinden oluşan bordür yer almaktadır.</p>			

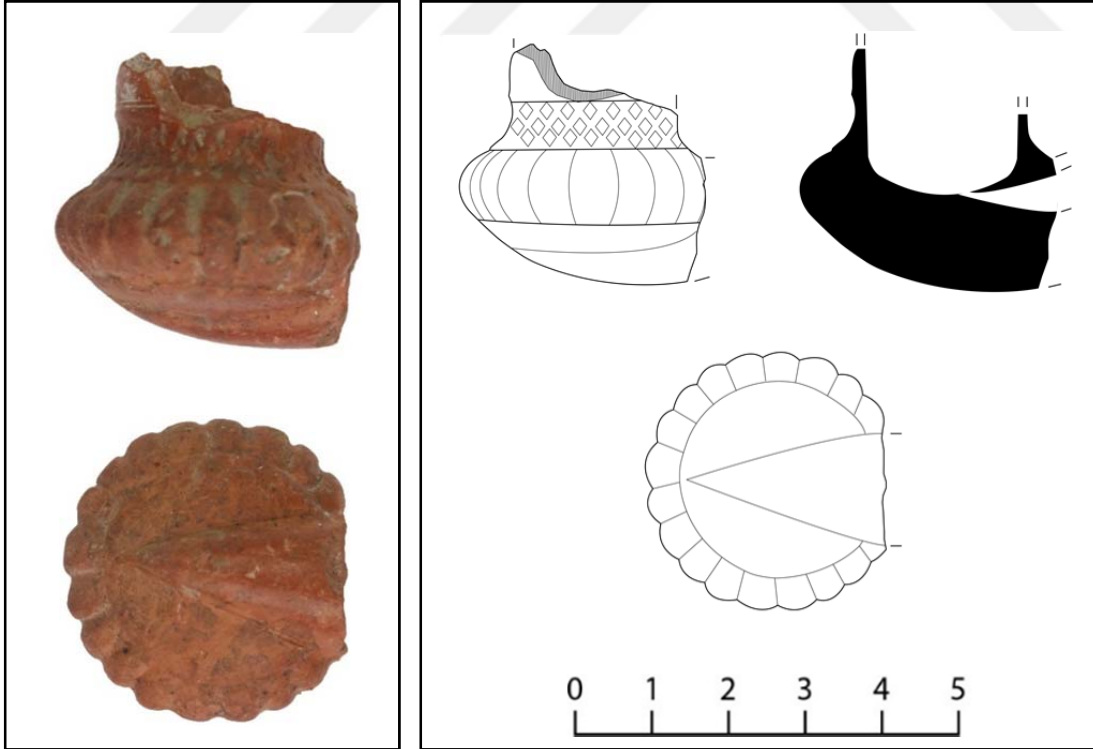
KATALOG NO.:	21		
KAZI ENV. NO.:	-		
BULUNTU YERİ: Bayrak Direği	BULUNTU TARİHİ: 07.08.2010		
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 2.7 cm	Yükseklik: 3.1 cm	
	Çanak Ağız Çapı: 1.6 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -	
HAMUR	Koyu gri (7.5YR 4/1 – dark gray) Gözenekli, çok miktarda taş ve kireç, az miktarda mika katkı		
ASTAR	Gri (7.5YR 6/1 – gri)		
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma		
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik		
MÜHÜR-DAMGA	-		
TARİH	17. – 18. yüzyıl		

TANIMI: Duman yolu kırık olan lüle, karina biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna hafif şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Keskin bir biçimde karın yapan çanak düz bir gövde yükselmektedir. Gövdede iki sıra kazımayla yapılmış çizgi bezeme yer almaktadır.

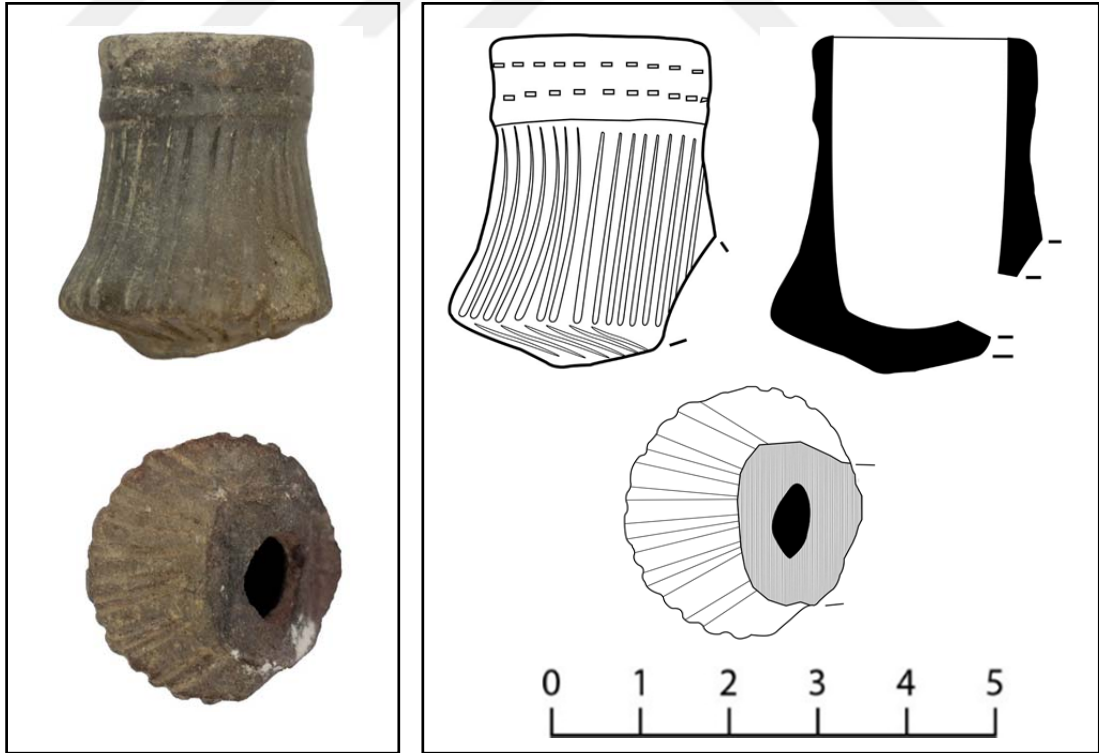
KATALOG NO.:	22	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ:	Yol Çalışması	BULUNTU TARİHİ: 23.07.2013
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3 cm	Yükseklik: 3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Açık kırmızı (2.5YR 6/6 – light red) Çok gözenekli, az miktarda taş ve kireç katkılı	
ASTAR	Açık kırmızı (2.5YR 6/6 – light red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ve duman yolunun tamamı kırık olan lüle, karina biçimli çanaklı tiptedir. Karina biçimindeki çanak üzerinde, düz bir gövde yükselmektedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurga ile bağlanmaktadır. Çanak düşey yönde derin yivlerle dilimlenmiştir. Gövde başlangıcında geniş bir bordür eşkenar dörtgenlerle doldurulmuştur. Bordürün üzerinde kazımayla yapılmış çizgi bezeme gövdeyi dolanmaktadır. Omurga iki yandan çizgi bezemelerle sınırlandırılmıştır.

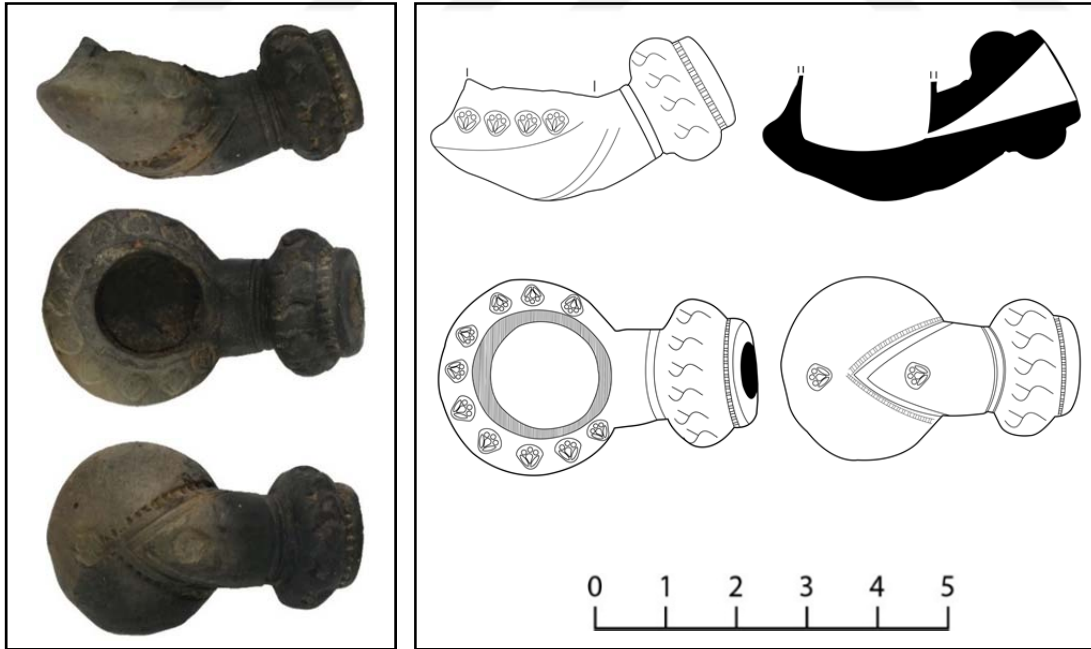

KATALOG NO.:	23	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 13.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 2.8 cm	Yükseklik: 3.3 cm
	Çanak Ağız Çapı: 1.3 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Koyu gri (5YR 4/1 – dark gray) Az gözenekli, az miktarda taş ve kireç katkılı	
ASTAR	Koyu gri (5YR 4/1 – dark gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	

TANIMI: Duman yolu kırık olan lüle, karina biçimli çanaklı tiptedir. Karina biçimindeki çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak düşey yönde kaideye kadar inen yivlerle kuşatılmıştır. Yivleri üstte bir bilezik sınırlandırmaktadır. Ağız kenarında birbirine paralel iki sıra dörtgenlerden oluşan bordür bulunmaktadır. Çanağın şişkince bir omurga ile duman yoluna bağlandığı anlaşılmaktadır.

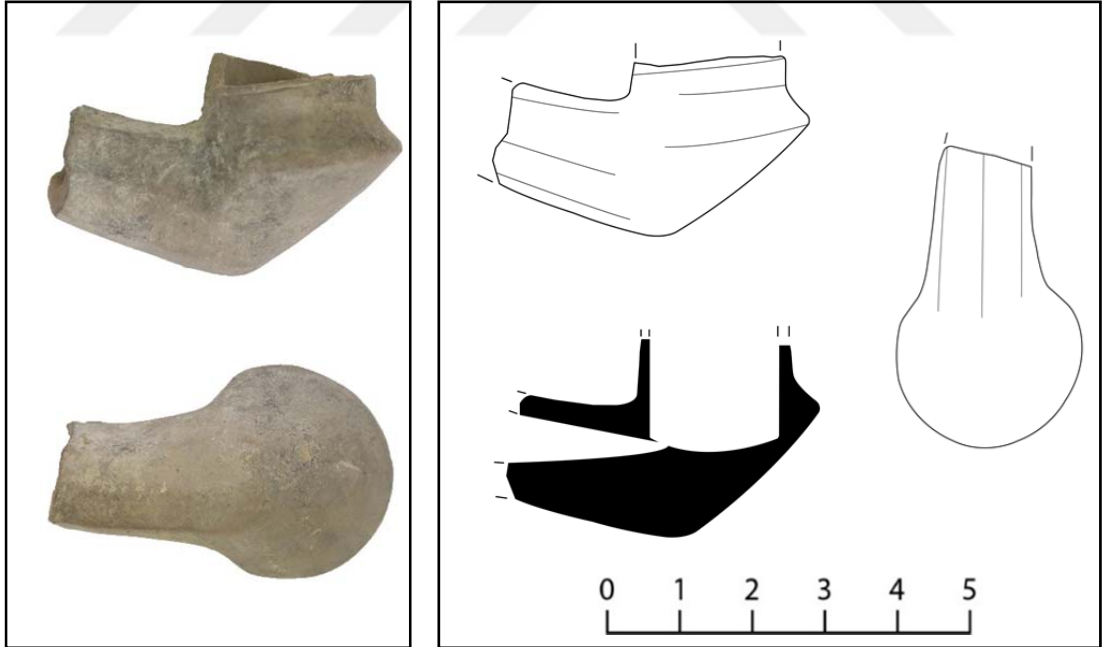

KATALOG NO.:	24	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ:	III. Burç	BULUNTU TARİHİ: 07.09.2013
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.5 cm	Yükseklik: 2 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Gri (10YR 5/1 – gray) Az gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Gri (10YR 6/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı, kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	
<p>TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, karina biçimli çanaklı tiptedir. Karina biçimli çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanağın gövdeyle birleştiği bölümle stilize bitkisel bezemeler çanağı çevrelemektedir. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurga iki yandan kazıma çizgi bezemelerle sınırlandırılmıştır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru geniş bir bombe yapmaktadır. Bombenin üzerinde geometrik şekillerin olduğu bir bezeme bulunmaktadır. Duman yolu gövdesinde iki sıra kazıma çizgi bezeme ile bombe bitişinde çubuk dizisinden oluşan bir bordür yer almaktadır.</p>		

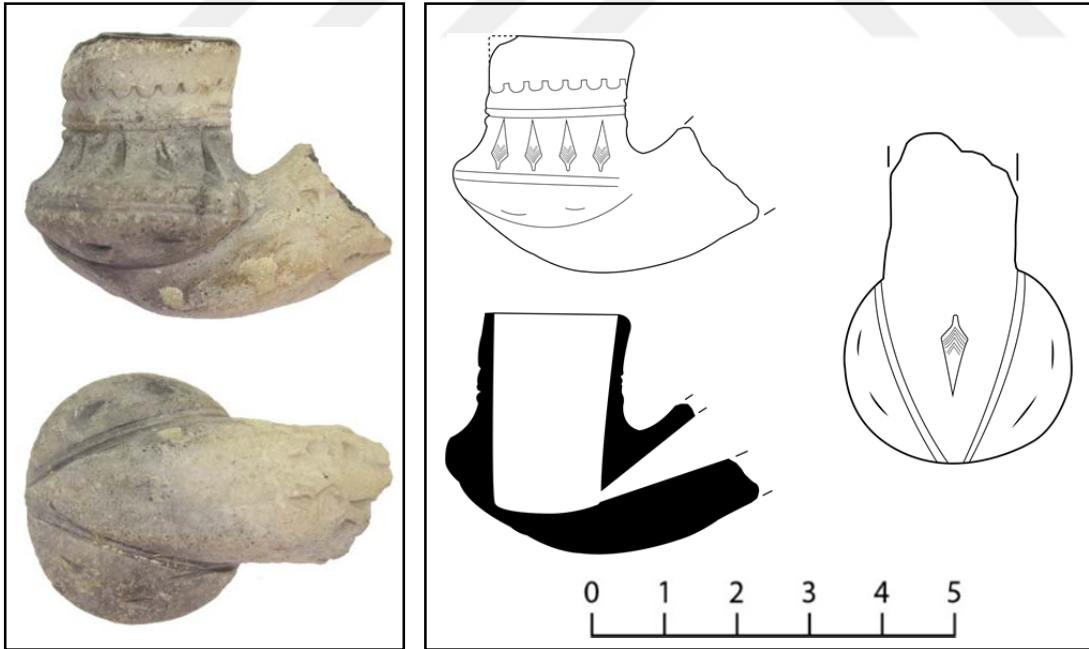
KATALOG NO.:	25	
KAZI ENV. NO.:	L-111	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 25.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.9 cm	Yükseklik: 3.1 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Gri (10YR 7/1 – gray) Gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Gri (10YR 6/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının ve duman yolunun bir bölümü kırık olan lüle, karina biçimli çanaklı tiptedir. Karina biçimindeki çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Duman yolu çokgen formludur.

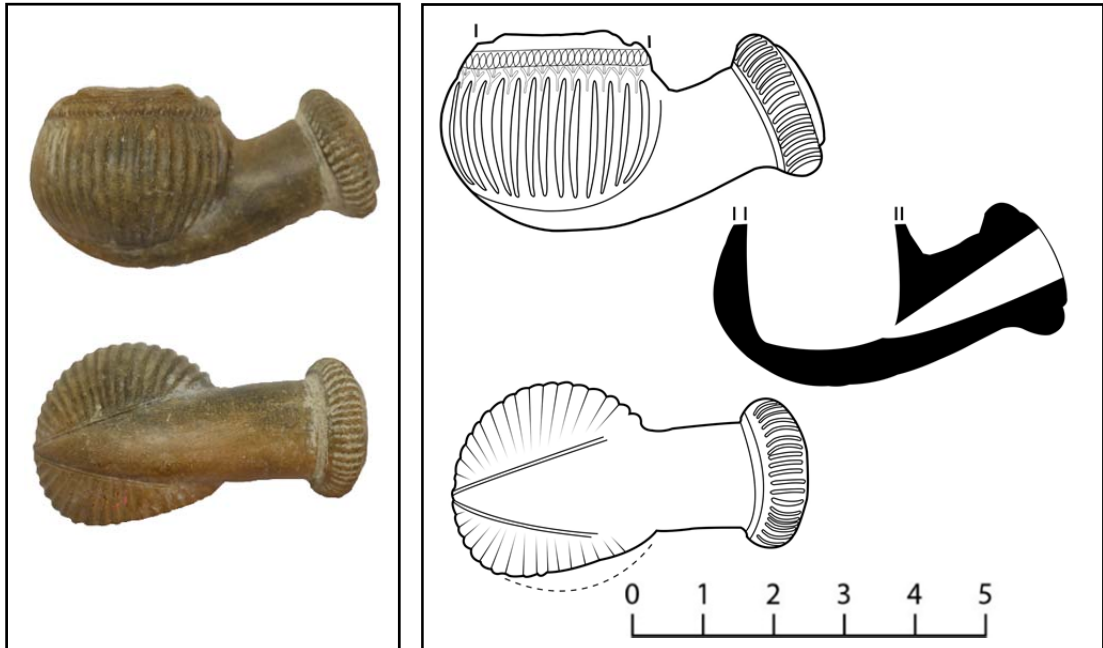
KATALOG NO.:	26	
KAZI ENV. NO.:	DK'10/47	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 04.08.2010	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.4 cm	Yükseklik: 3.4 cm
	Çanak Ağız Çapı: 1.3 cm	Duman Yolu Ağız Çapı:
HAMUR	Koyu gri (5YR 4/1 – dark gray) Çok gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Gri (7.5YR 5/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, kazıma, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının ağız kenarı ve duman yolunun bir bölümü kırık olan lüle, karina biçimli çanaklı tiptedir. Karina biçimindeki çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak üzerinde stilize ağaç bezemeleri bulunmaktadır. Baskı tekniğiyle yapılan ağaç motifleri çanağı çevrelemektedir. Gövde de kazıma çizgilerle yapılan bezemeler yer almaktadır. Ayrıca bir sıra dalga motifinin olduğu bordür bulunmaktadır. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda kazıma çizgi bezemeler sınırlandırmaktadır. Duman yolu silindirik formludur.

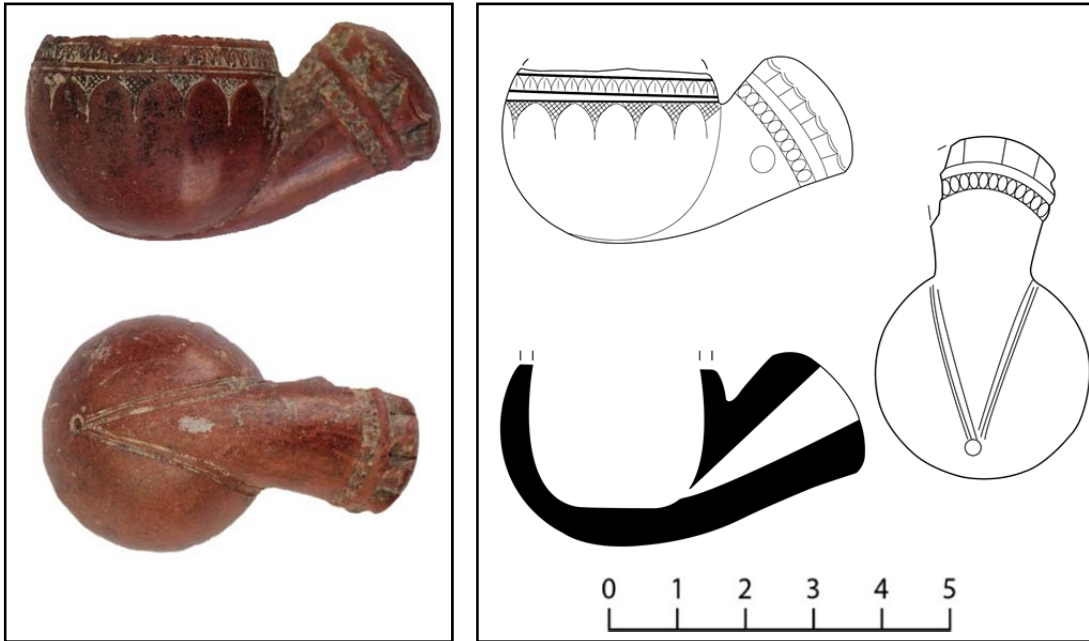

Ek 1.4. Torba Biçimli Çanaklı Lüleler

KATALOG NO.:	27	
KAZI ENV. NO.:	L-81	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 15.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.6 cm	Yükseklik: 2.5 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm
HAMUR	Koyu kırmızımsı gri (25YR 4/1 – dark reddish gray) Çok gözenekli, çok miktarda mika, az miktarda kireç katkılı	
ASTAR	Gri (7.5YR 5/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak biçimindeki çanak üzerinde düz bir gövdenin yükseldiği düşünülmektedir. Çanak düşey yönde yivlerle dilimlenmiştir. Yivlerin arası stilize bitki motifi olarak yorumlanabilecek şekillerle doldurulmuştur. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda kazıma çizgi bezemeler sınırlandırmaktadır. Duman yolu silindirik formudur. Ağız kenarında bombeli bilezik bulunmaktadır. Bombeli bilezik yivlerle dilimlenmiştir.		

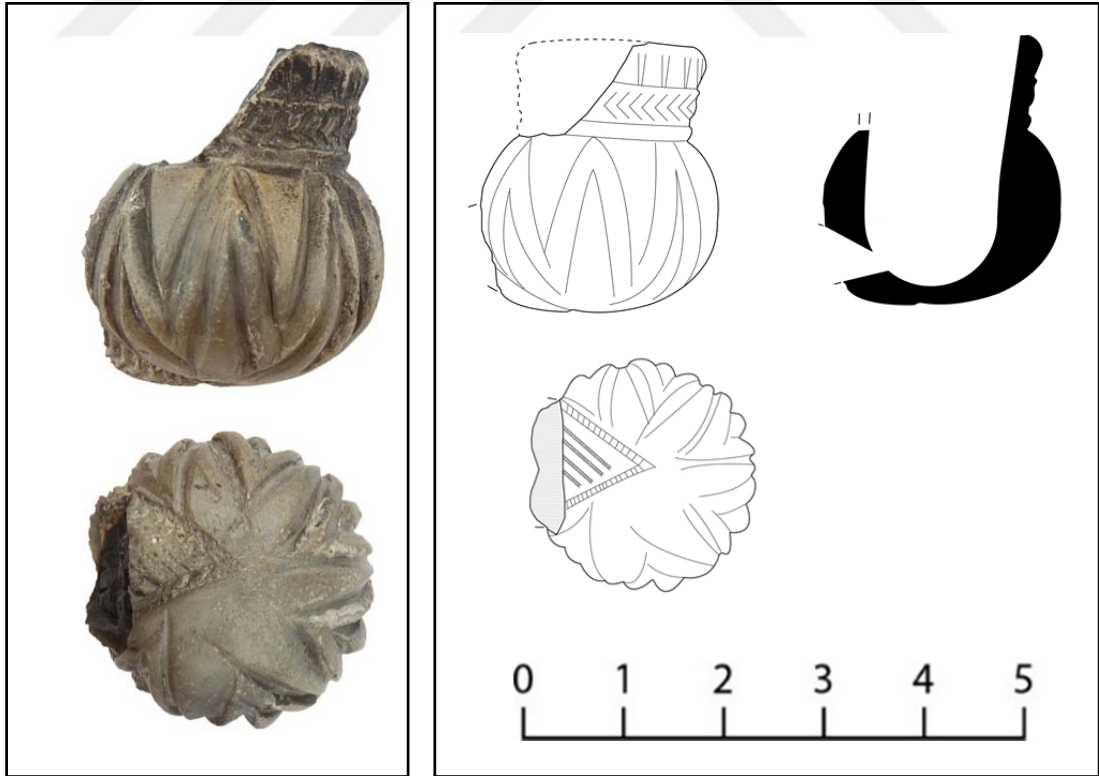

KATALOG NO.:	28	
KAZI ENV. NO.:	DK'14/121	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 15.08.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.1 cm	Yükseklik: 2.8 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.1 cm
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 4/6 – red) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Koyu kırmızı (2.5YR 3/6 dark red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının ve duman yolunun bir bölümü kırık olan lüle, yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak yarım yaylardan oluşan bir bordürle çevrelenmiştir. Yayların hemen üzerinde geniş bir bordür içinde geometrik motiflerden oluşan bir bezeme kuşağı yer almaktadır. Çanak hafifçe şişkin bir omurga ile duman yoluna bağlanır. Omurga iki yanda kazıma tekniğiyle yapılmış iki sıra çizgi ve çubuk dizisinden oluşan bir sıra bordür ile sınırlandırılmıştır. Üçgen uçla sonlanan omurganın ucunda bir daire yer almaktadır. Kısa tutulan duman yolu silindirik bir forma sahiptir. Ağız kenarına doğru bombe yapan duman yolu yarım yaylar aracılığıyla dilimlenmiştir. Duman yolu üzerinde inci dizilerinin yer aldığı bir bordür bulunmaktadır. Çanağın bir yanında okunamayan bir mühür yer almaktadır.		

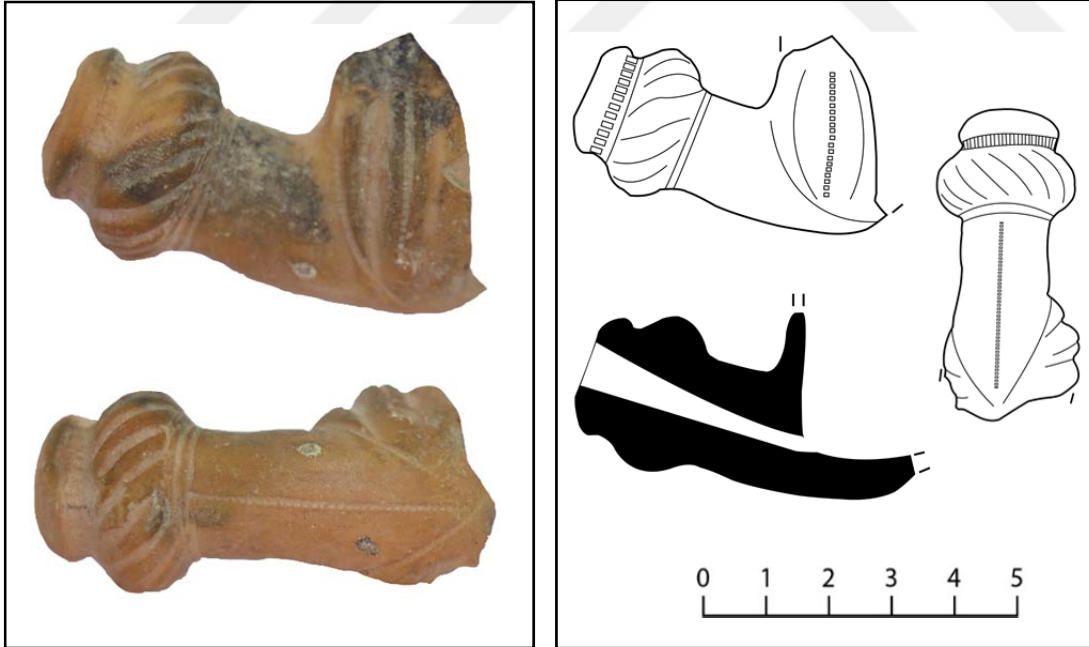
KATALOG NO.:	29	
KAZI ENV. NO.:	DK'14/108	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 17.08.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 2.8 cm	Yükseklik: 3.2 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Gri (2.5Y 6/1 – gray) Seyrek dokulu, gözenekli, taş ve kireç katkılı	
ASTAR	Gri (2.5Y 5/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ile duman yolunun tamamı kırık olan lüle, yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmıştır. Yuvarlak çanağın üzerinde dış bükey profilli bir gövde yükselmektedir. Çanak üzerindeki düşey yönde derin kazımayla yapılmış verev çizgiler çanağı kuşatmaktadır. Gövdede yatay yönde verev çizgilerin silindir baskıyla uygulandığı bir sıra bordür yer alır. Ağız kenarında düşey yönde çubukların yer aldığı bir bordür gövdeyi dolanmaktadır. Üçgen uçla sonlanan omurga üzerinde ise geometrik şekillerin yer aldığı bezemeler mevcuttur.

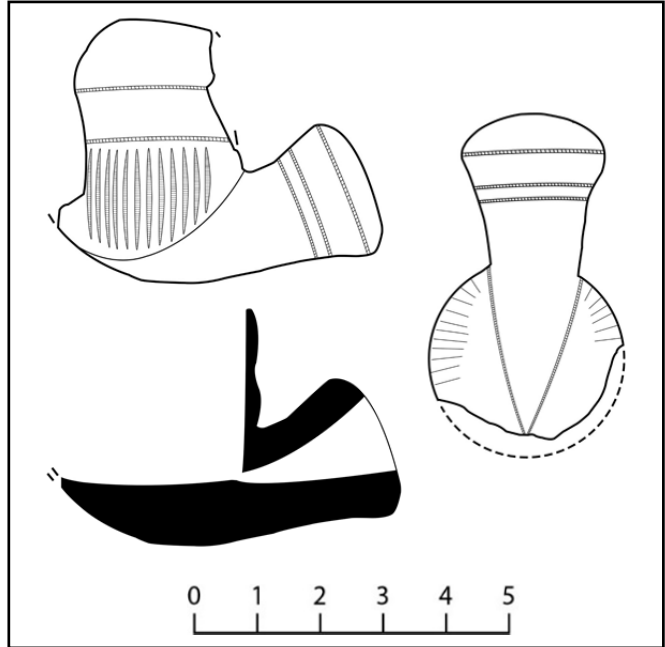

KATALOG NO.:	30	
KAZI ENV. NO.:	DK'13/133	
BULUNTU YERİ:	Yol Çalışması	BULUNTU TARİHİ: 21.08.2011
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5 cm	Yükseklik: 3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Açık kırmızı (2.5Y 6/6 – light red) Gözeneksiz, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Açık kırmızı (2.5Y 6/6 – light red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

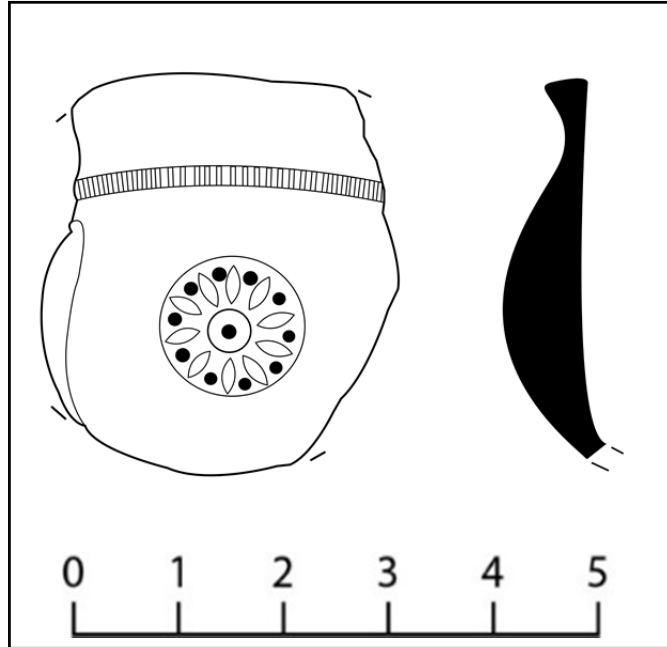
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Yuvarlak formadaki çanak üzerinde dış bükey profilli bir gövdenin yükseldiği anlaşılmaktadır. Çanak derin yivlerle dilimlenmiştir ve düşey yönde dörtgenlerden oluşan bordürler dilimlere gelecek şekilde düzenlenmiştir. Silindirik forma sahip duman yolunda geniş bir bombe bulunmaktadır. Bombe diyagonal yivlerle dilimlenmiştir. Bombe başlangıcında iki sıra kazıma çizgi duman yolunu çevrelemektedir. Ağız kenarını ise çubuk dizilerinden oluşan bir bordür kuşatmaktadır.

KATALOG NO.:	31	
KAZI ENV. NO.:	DK'14/154	
BULUNTTU YERİ: III. Teras	BULUNTU TARİHİ: 01.09.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5 cm	Yükseklik: 4.3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.4 cm
HAMUR	Kırmızımsı sarı (5YR 6/6 – reddish yellow) Az gözenekli, çok miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızımsı sarı (5YR 6/6 – reddish yellow)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yandan kazıma çizgiler sınırlandırmaktadır. Yuvarlak biçimli çanak üzerinde iç bükey bir profil izledikten dış bükey profil yapan bir gövde yükselmektedir. Çanak kazımayla yapılmış yivlerle dilimlenmiştir. Yivlerin içi çubuk dizilerinden oluşan bordürlerle doldurulmuştur. Yivlerin üzerinde çubuk dizilerinden oluşan ve gövdeyi çevreleyen iki sıra bordür yer almaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru genişlemektedir. Duman yolunda iki sıra ve ağız kenarında bir sıra olmak üzere çubuk dizilerinden oluşan üç sıra bordür bulunmaktadır.		

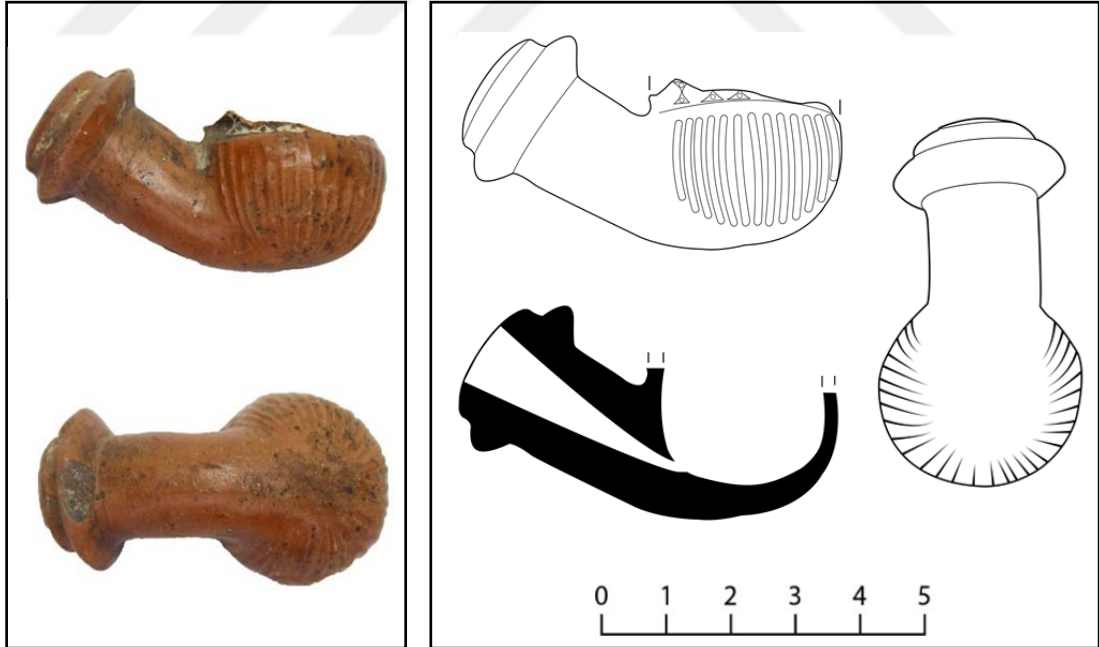

KATALOG NO.:	32	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 17.08.2016	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.3 cm	Yükseklik: 3.8 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Koyu gri (7.5YR 4/1 – dark gray) Az gözenekli, çok miktarda mika katkılı	
ASTAR	Koyu kırmızımsı kahverengi (2.5YR 3/3 – dark reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	18. yüzyıl	
<p>TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü sağlam olan lüle, yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak üzerinde bir noktayı çevreleyen dairenin etrafında dağılan ışın demetlerinin olduğu bir bezeme yer almaktadır. Işın demetleri arasında yine nokta bezemeler bulunmaktadır. Ağız kısmına doğru çanağı çevreleyen ve çubuk dizilerinden oluşan bir bordür yer almaktadır.</p>		

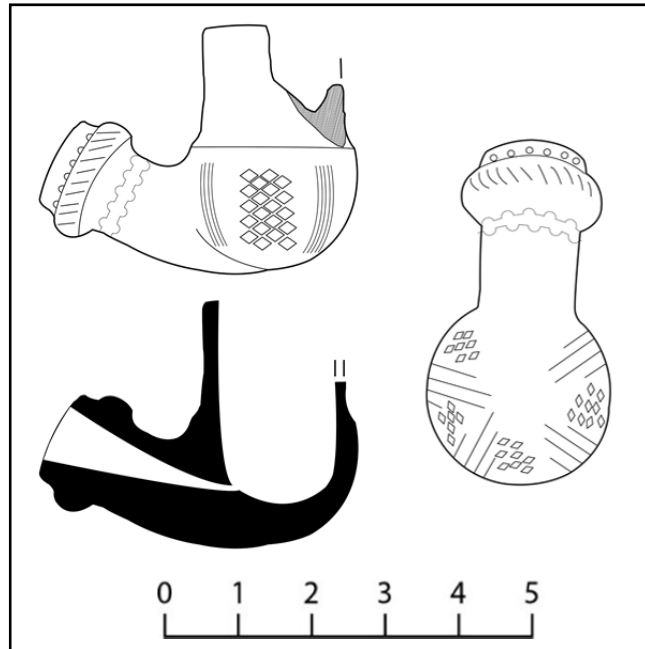

KATALOG NO:	33	
KAZI EN. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sur Dışı / Restorasyon	BULUNTU TARİHİ: 27.03.2017	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.2 cm	Yükseklik: 2.6 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red) Az gözenekli, çok miktarda taş ve kireç katkılı	
ASTAR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Yuvarlak çanak üzerinde bir gövdenin yükseldiği anlaşılmaktadır. Gövde başlangıcında geometrik bezemeler yer almaktadır. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmında doğru keskin karınlı bir bilezikle sonlanmaktadır.

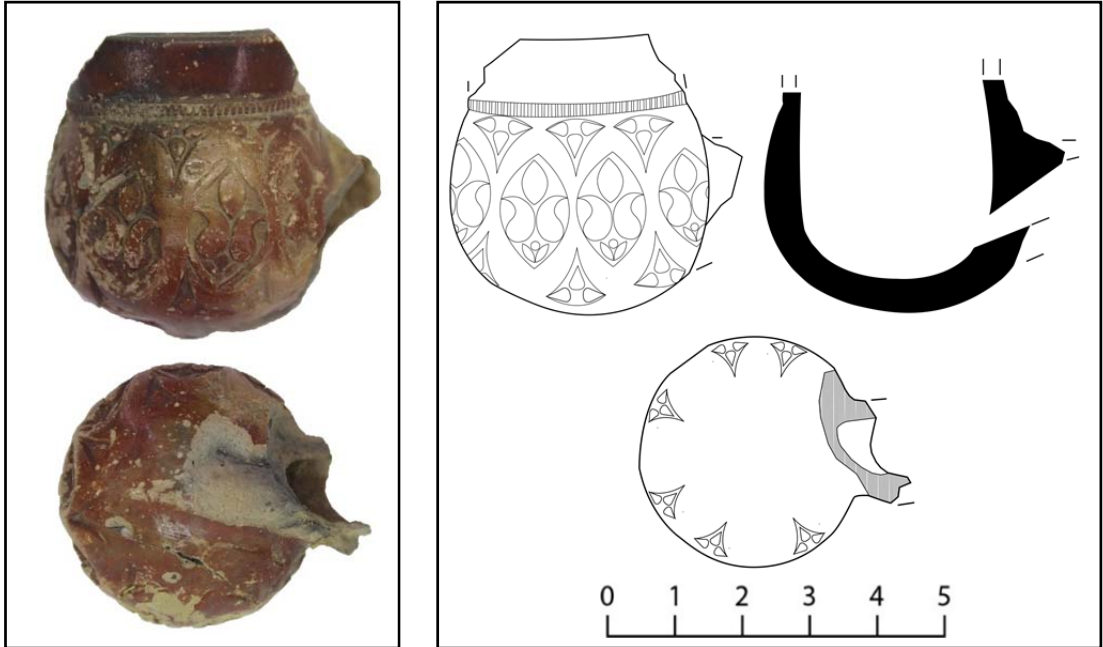

KATALOG NO.:	34	
KAZI EN. NO.:	DK'14/113	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU	TARİHİ:
	12.08.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.4 cm	Yükseklik: 3.8 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm
HAMUR	Gri (7.5YR 6/1 – gray) Az gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Gri (7.5YR 5/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak bölümünün bir kısmı kırık olan lüle, yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Yuvarlak formdaki çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak üzerinde kazımayla yapılmış dört sıra yiv çanağı dörde bölmüştür. Bölüntüler arasında eşkenar dörtgen bezemeler bulunmaktadır. Gövdede bir sıra bilezik yer almaktadır. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurga ile bağlanmaktadır. Duman yolu ağız kısmında geniş bir bilezik ile sonlanmaktadır. Bilezik başlangıcında iki sıra dalga bezeme bulunmaktadır. Bilezik üzerinde ise diyagonal olarak yerleştirilmiş yiv dizisi yer almaktadır.		

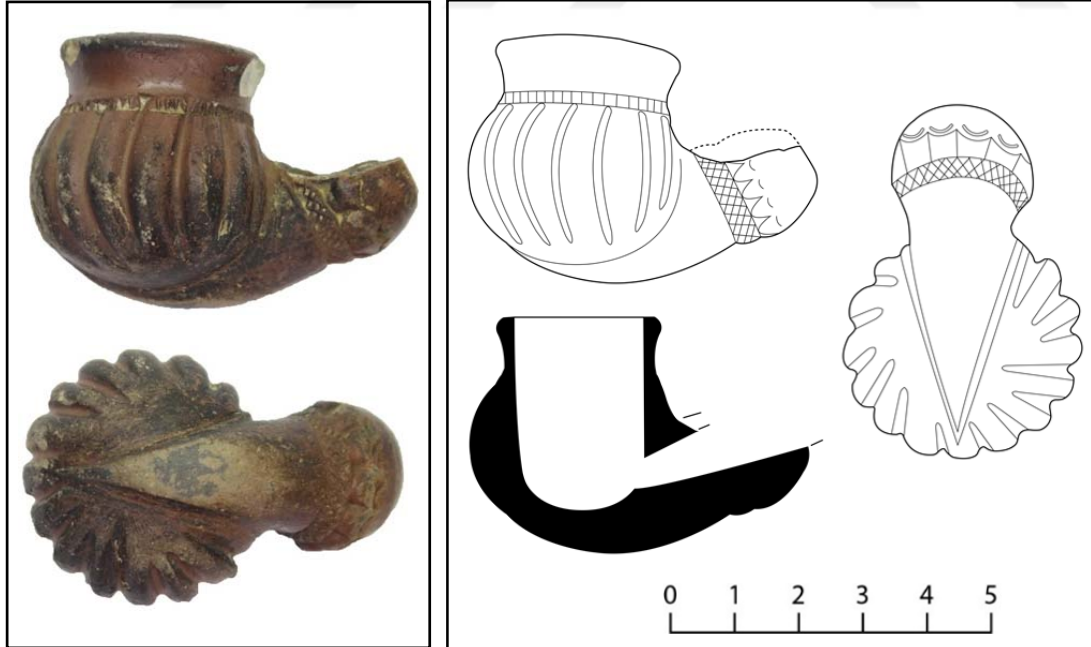

KATALOG NO.:	35	
KAZI ENV. NO.:	L-134	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 06.09.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.5 cm	Yükseklik: 4.1 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Gri (5YR 5/1 - gray) Az gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Koyu kırmızımsı kahverengi (2.5YR 3/4) – dark reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ile duman yolunun tamamı kırık olan lüle, yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Yuvarlak biçimli çanak üzerinde konik ağızlı bir gövde yükselmektedir. Çanak üzerinde baskı tekniğiyle yapılmış ve oval biçimli bir çerçeve içine alınmış palmet motifleri bulunmaktadır. Lale motiflerini içine alan çerçevelerin birleşme köşelerinde ise damla motiflerinin oluşturduğu üçgenler görülmektedir. Ağız kenarına yakın yerde gövdeyi kuşatan çubuk dizilerinden oluşan bir bordür bulunmaktadır.

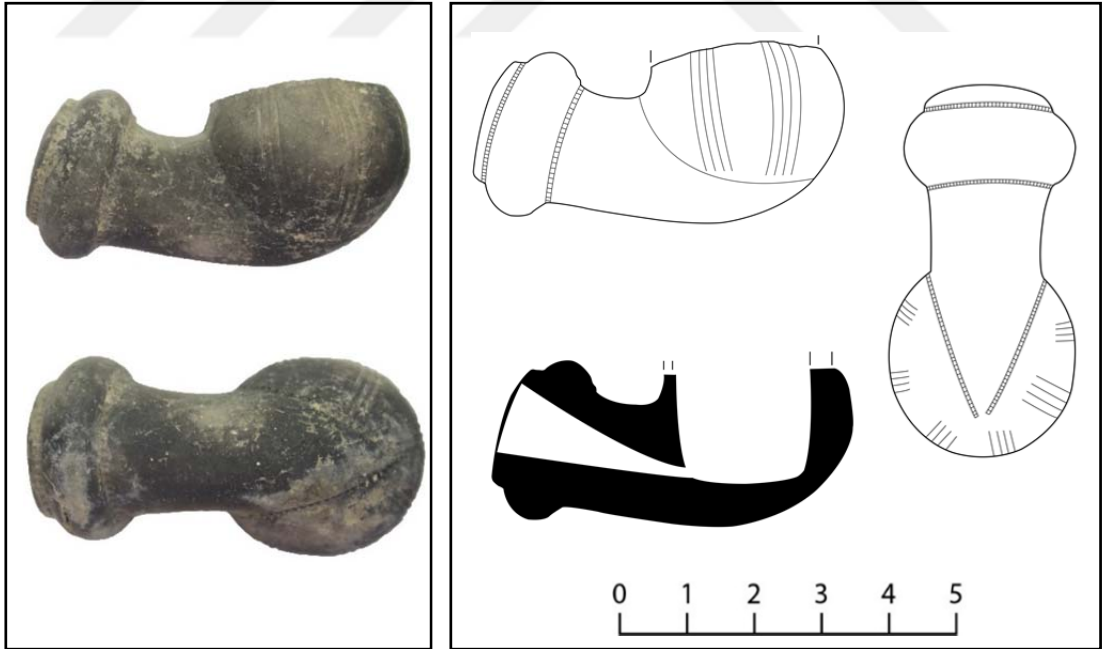

KATALOG NO:	36	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ:	Sur Dışı Restorasyon	BULUNTU TARİHİ: 20.03.2017
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.8 cm	Yükseklik: 3.9 cm
	Çanak Ağız Çapı: 2.7	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Gri (2.5YR 3/1 – gray) Az gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızımsı gri (5YR 4/4 – reddsh brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı, kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Duman yolunun bir bölümü kırık olan lüle, yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Yuvarlak biçimli çanak üzerinde dış bükey profilli bir gövde yükselmektedir. Çanak düşey yönde derin yivlerle dilimlenmiştir. Gövde başlangıcında çubuk dizisinden oluşan bir bordür bulunmaktadır. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurga iki yanda kazıma çizgi bezemelerle sınırlandırılmıştır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru geniş bir bombe yapmaktadır. Bombenin üzerinde yarım yay çentik bezeme bulunmaktadır. Bombe başlangıcında eşkenar dörtgen bezemeli bir bordür yer almaktadır.		

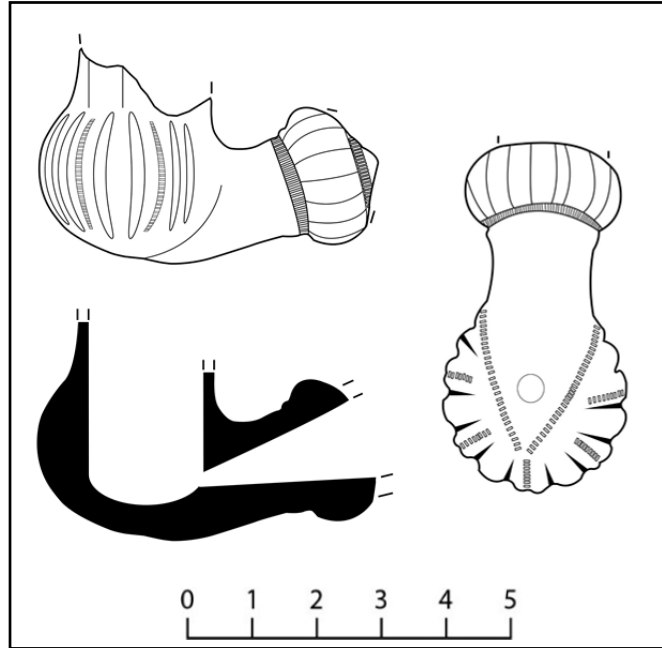
KATALOG NO.:	37	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 19.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.7 cm	Yükseklik: 2.7 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm
HAMUR	Gri (7.5YR 5/1 – gray) Az gözenekli, az miktarda taş ve kireç katkılı	
ASTAR	Gri (7.5YR 6/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Yuvarlak çanak üzerinde muhtemelen düz bir gövde yükselmektedir. Çanak düşey yöndeki yivlerle beşe bölünmüştür. Yivler kaideye kadar inmektedir. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Silindirik formdaki duman yolunda bombeli bilezik yer almaktadır. Bombe başlangıcında ve bitişinde çubuk dizilerinden oluşan bordürler dolanmaktadır.

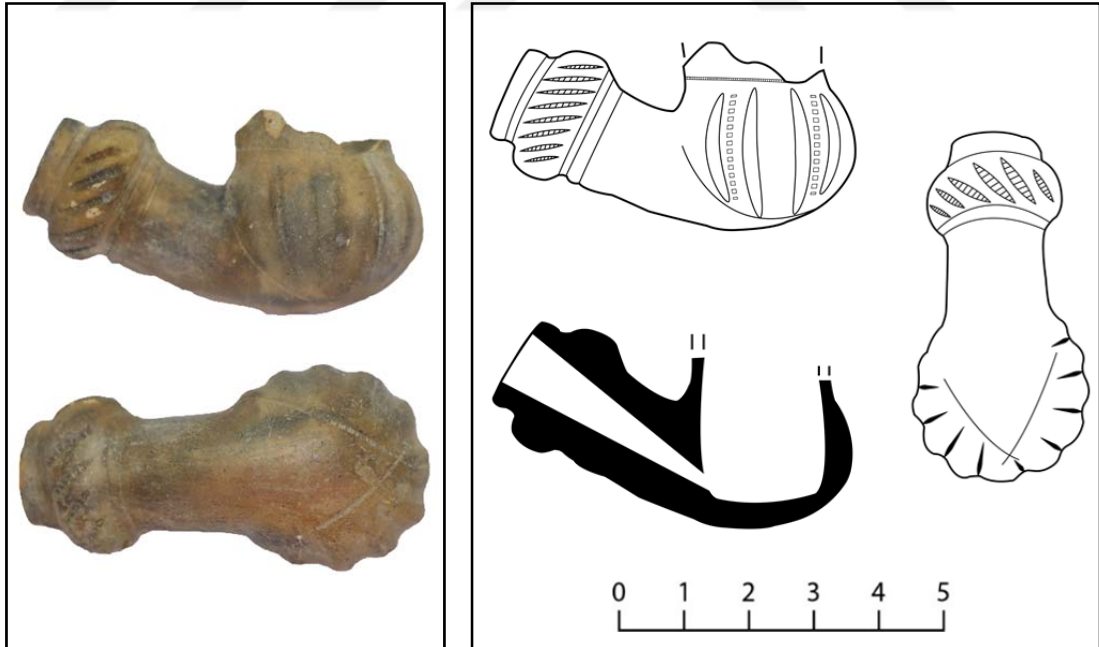
KATALOG NO.:	38	
KAZI EN. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 06.08.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.4 cm	Yükseklik: 3.7 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Pembemsi gri (7.5YR 8/2 – pinkish gray) Az gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Sarımsı kırmızı (5YR 5/6 – Yellowish red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ve duman yolunun ağzı kırık olan lüle, yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Yuvarlak biçimli çanak üzerinde çokgen formlu bir gövde yükselmektedir. Çanak düşey yöndeki geniş yivlerle dilimlenmiştir. Yivler kaideye kadar inmektedir. Çanakta düşey yönde belli aralıklarla yerleştirilmiş çubuk dizilerinden oluşan bordürler bulunmaktadır. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda çubuk dizilerinden oluşan bordürler sınırlandırmaktadır. Silindirik formdaki duman yolunda ağız kısmına doğru dilimli bir bombe bulunmaktadır. Bombe başlangıcında çubuk dizilerinden oluşan bir bordür yer almaktadır. Kaidede Arap harfleriyle yazılmış bir mühür bulunmaktadır. Ancak harflerin silinmiş olması nedeniyle mühür okunamamıştır.

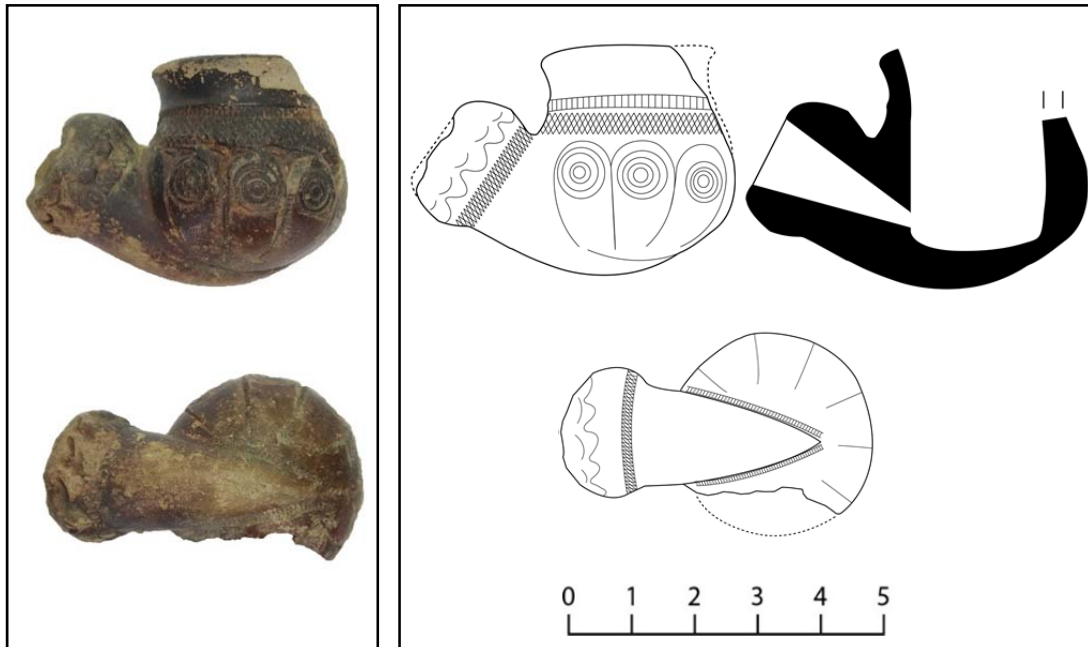

KATALOG NO.:	39	
KAZI ENV. NO.:	DK'14/129	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 19.08.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.2 cm	Yükseklik: 2.7 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm
HAMUR	Pembe (7.5YR 8/3 – pink) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda taş ve mika katkılı	
ASTAR	Sarımsı kırmızı (5YR 5/6 yellowish red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

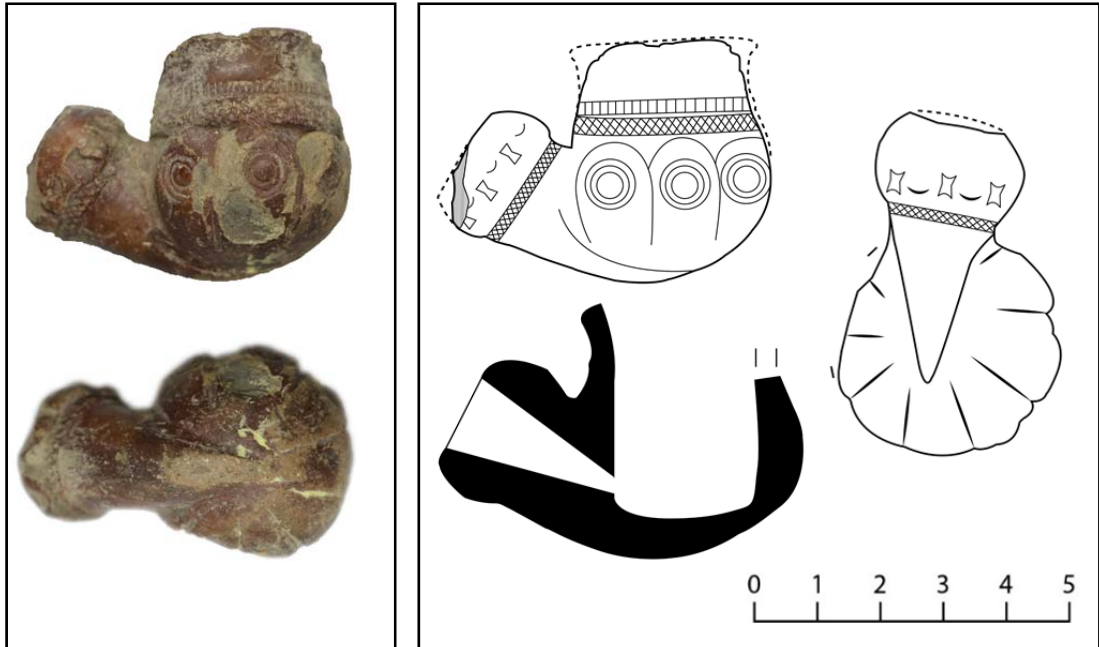
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ve duman yolunun ağız kısmı kırık olan lüle, yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Yuvarlak çanak üzerinde muhtemelen düz bir gövde yükselmektedir. Çanak düşey yönde geniş yivlerle dilimlenmiştir. Dilimler atlamalı olarak düşey yönde çubuk dizilerinden oluşan bordürlerle süslenmiştir. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmında doğru geniş bir bombe yapmaktadır. Bombe başlangıcında birbirine paralel iki sıra kazıma bordür gövdeyi dolanmaktadır. Bombe diyagonal yivlerle dilimlenmiştir. Yivler çubuk dizilerinden oluşan bordürlerle doldurulmuştur.

KATALOG NO:	40	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 15.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.4 cm	Yükseklik: 4.3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.3 cm
HAMUR	Koyu gri (7.5YR 5/3 - dark gri) Sık dokulu, az gözenekli	
ASTAR	Kırmızımsı gri (5YR 4/3 – reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ile duman yolunun ağız kenarı kırık olan lüle, yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Yuvarlak biçimdeki çanak üzerinde ağız kenarında dış bükey profil izleyen bir gövde yükselmektedir. Çanakta kazımayla yapılmış ve gövdeden taşkınca dilimler bulunmaktadır. Dilimlerin üzerinde iç içe geçmiş daireler yer almaktadır. Gövde başlangıcında ise geniş bir bilezik üzerine eşkenar dörtgen yapılmıştır. Ayrıca çubuk dizilerinden oluşan bir bordürde gövdeyi dolanmaktadır. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda kazıma çizgiler sınırlandırmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmında geniş bir bombe ile sonlanmaktadır. Bombe üzerinde çentik çeklinde yaylar bulunmaktadır.		

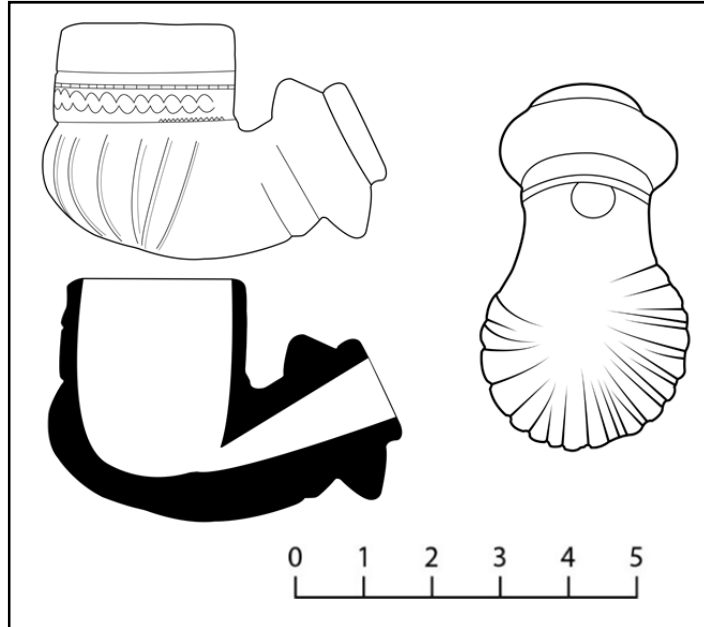

KATALOG NO.:	41	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 10.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.4 cm	Yükseklik: 4.3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.3 cm
HAMUR	Koyu gri (7.5YR 5/3 - dark gri) Sık dokulu, az gözenekli, taşçık katkılı	
ASTAR	Kırmızımsı gri (5YR 4/3 – reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ile duman yolunun ağız kenarı kırık olan lüle, yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Yuvarlak biçimdeki çanak üzerinde ağız kenarında dış bükey profil izleyen bir gövde yükselmektedir. Çanakta kazımayla yapılmış ve gövdeden taşkınca dilimler bulunmaktadır. Dilimlerin üzerinde iç içe geçmiş daireler yer almaktadır. Gövde başlangıcında ise geniş bir bilezik üzerine eşkenar dörtgen yapılmıştır. Ayrıca çubuk dizilerinden oluşan bir bordürde gövdeyi dolanmaktadır. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda kazıma çizgiler sınırlandırmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmında geniş bir bombe ile sonlanmaktadır. Bombe üzerinde çentik çeklinde yaylar bulunmaktadır. Bombe başlangıcında eşkenar dörtgenlerin olduğu bir bilezik bulunmaktadır.		

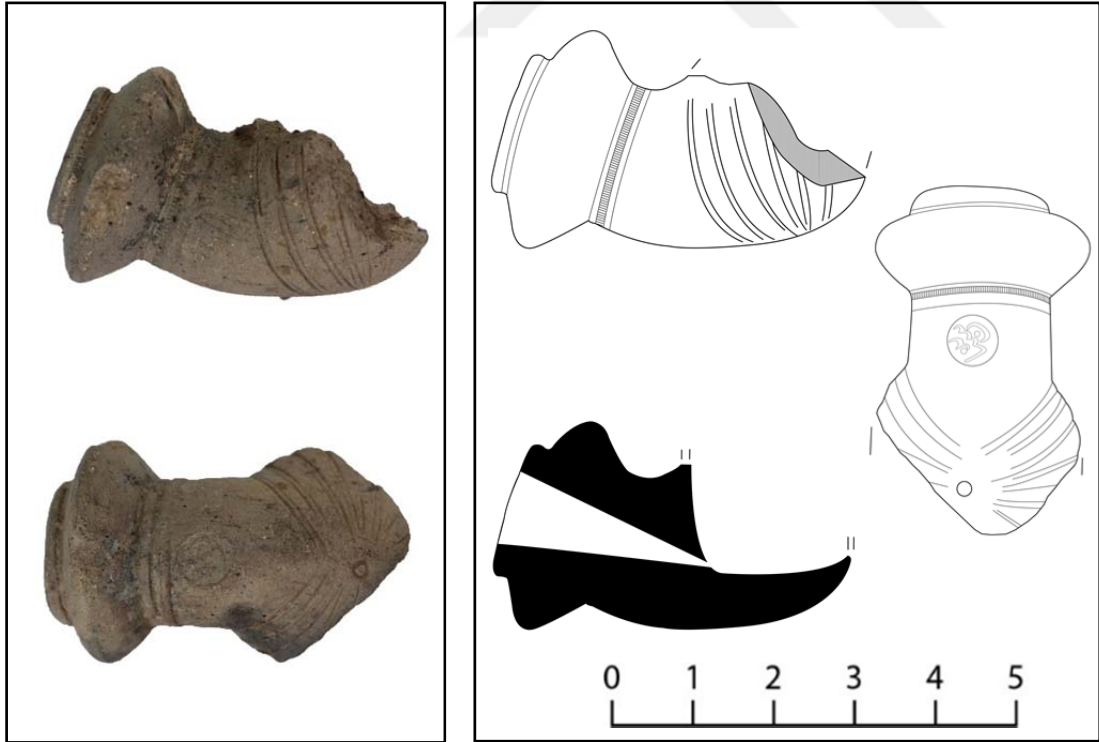

Ek 1.5. Basık Yuvarlak Biçimli Çanaklı Lüleler

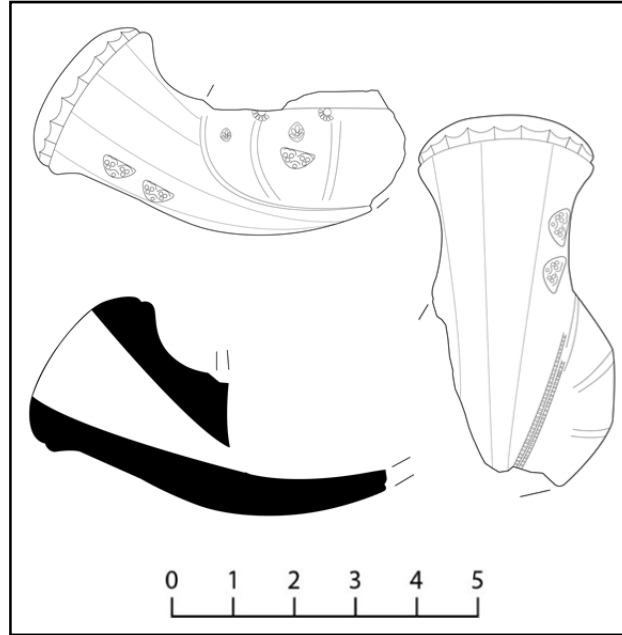
KATALOG NO.:	42	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 25.07.2017	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.8 cm	Yükseklik: 3.3 cm
	Çanak Çapı: 1.8 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm
HAMUR	Koyu kırmızımsı gri (2.5YR 4/1 – dark reddish gray) Sık dokulu, gözenekli, çok miktarda mika katkılı	
ASTAR	Gri (5YR 6/1 Gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	
<p>TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde gövde düz bir şekilde yükselmektedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Çanak düşey yönde kazıma tekniğiyle yapılmış yivlerle kuşatılmıştır. Gövde kısmı bir sıra dalga motifinin yer aldığı bordür, bir sıra çubuk dizisinin yer aldığı bordür ve bir sıra kazıma tekniğiyle yapılmış çizgi bezemenin olduğu kompozisyonla bezenmiştir. Kısa tutulan duman yolu silindirik bir forma sahiptir ve ağız kısmında doğru keskin karınlı bir bilezik bulunmaktadır. Duman yolunun alt kısmında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür bulunmaktadır. Mühür okunamamıştır.</p>		

KATALOG NO.:	43
KAZI ENV. NO.:	-
BULUNTU YERİ: -	BULUNTU TARİHİ: 2011
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.5 cm
	Çanak Ağız Çapı: -
	Yükseklik: 2.2 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.1 cm
HAMUR	Gri (5YR 6/1 – gray) Sık dokulu, gözenekli, az miktarda kireç ve mika katkılı
ASTAR	Gri (5YR 6/1 – gray)
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik
MÜHÜR-DAMGA	Yazı
<p>TANIMI: Çanağın büyük bir kısmı kırık olan lüle basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak düşey yönde sıralı olarak kazıma tekniğiyle yapılmış yivlerle bezenmiştir. Duman yolu çanağa doğrudan bağlanmaktadır. Kısa tutulan silindirik duman yolunda çubuk dizilerinden oluşan bir bordür bulunmaktadır. Duman yolu ağız kısmına doğru keskin karınlı bir bilezik ile sonlanmaktadır. Duman yolunun altında Arap harfleriyle yazılı bir mühür bulunmaktadır. Mühür "سینان" <i>Sinan</i> şeklinde okunmuştur. Lüle, formu ve benzer örnekler nedeniyle 1. yüzyıl ile 18. yüzyıla tarihlendirilebilir.</p>	

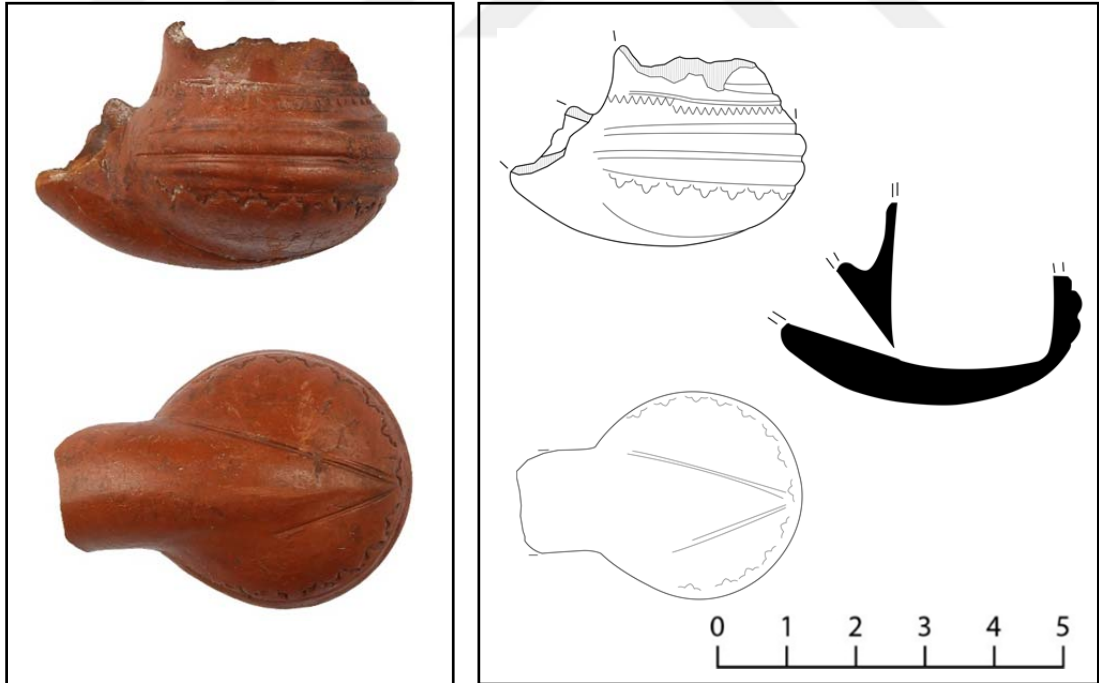

KATALOG NO.:	44	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ:	Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 17.09.2012
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.5 cm	Yükseklik: 2.8 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.5 cm
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızımsı sarı (7.5YR 6/6 – reddish yellow)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	18. yüzyıl	
<p>TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak çokgen bir forma sahiptir. Çanakta çokgenin köşeleri düşey yönde iki sıra kazıma çizgilerle sınırlandırılmış ve çokgen kenarlarına baskı tekniğiyle stilize çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurga ile bağlanmaktadır. Duman yolu çokgen bir kesite sahip olmakla birlikte ağız kenarına doğru dış bükey bir profil izleyerek genişlemektedir. Ağız kenarı dilimlenmiştir. Duman yolu üzerinde yan yana olarak Arap harfleriyle yazılmış olan damga “ ششمان ” <i>şeşman</i> olarak okunmuştur. Aynı mühür çanak üzerinde de yer almaktadır.</p>		

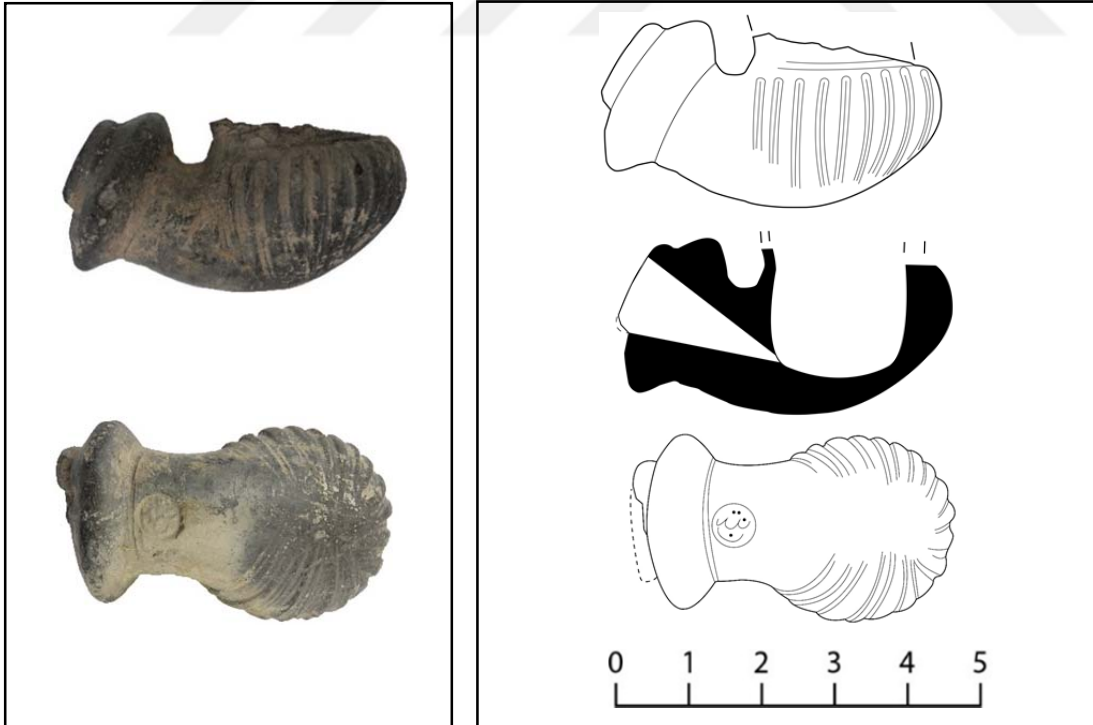
KATALOG NO.:	45	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sur Dışı Restorasyon	BULUNTU TARİHİ: 04.09.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.3 cm	Yükseklik: 3.1
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Sarımsı kırmızı (5YR 6/6 – yellowish red) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda mika ve kireç katkılı	
ASTAR	Kırmızı (2.5YR 4/6 – red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ve duman yolunun büyük kısmı kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanağın üzerinde düz bir gövdenin yükseldiği anlaşılmaktadır. Çanak üç sıra bilezikle kuşatılmıştır. Bileziklerin hemen üstünde birer sıra kazıma tekniğiyle yapılmış çizgi bezeme ve silindir baskıyla yapılmış çubuk dizisinden oluşandan bordür yine çanağı kuşatmaktadır. Çanağın kaidesini ise geometrik şekillerden oluşan bir dizi bezeme çevrelemektedir. Duman yolu çanağa hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda çizgi bezemeler sınırlandırmaktadır.

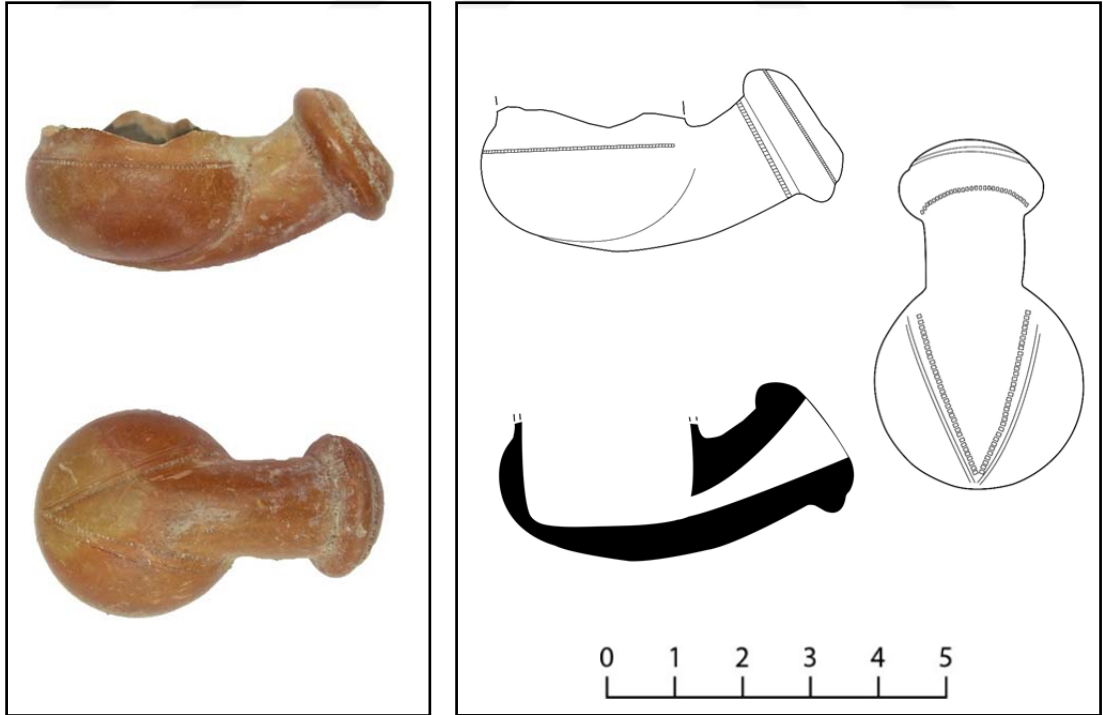

KATALOG NO.:	46	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 18.07.2011	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.4 cm	Yükseklik: 2.5cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm
HAMUR	Gri (2.5Y 5/1 – gray) Gözenekli, az miktarda mika ve kireç katkılı	
ASTAR	Gri (10YR 5/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ile duman yolunun ağız kısmı kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmıştır. Basık yuvarlak çanağın üzerinde muhtemelen düz bir gövde yükselmektedir. Çanak üzerinde düşey yönde derin kazımayla yapılmış yivlerle çanak dilimlenmiştir. Silindirik formdaki duman yolunda ağız kısmında doğru keskin karınlı bilezik bulunmaktadır. Duman yolunun altında Arap harfleriyle yazılı bir mühür yer almaktadır. Mühür okunamamıştır.

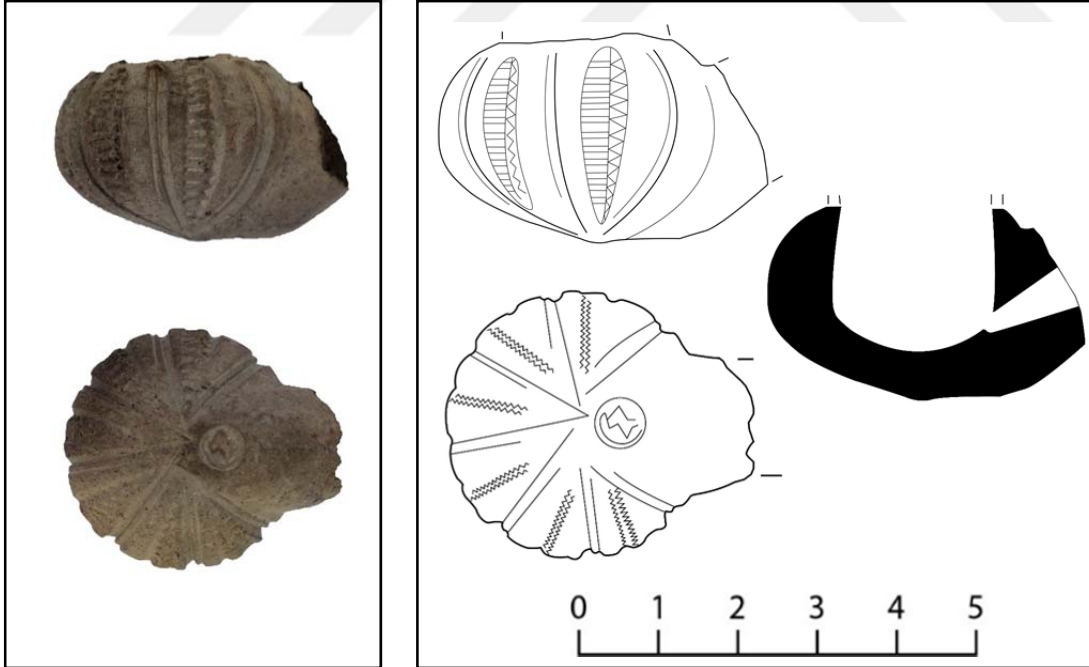

KATALOG NO.:	47	
KAZI EN. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 19.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5 cm	Yükseklik: 2.4 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.3 cm
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red) Seyrek dokulu, az gözenekli, çok miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (2.5YR 4/6 – red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. - 18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanağın üzerinde muhtemelen düz bir gövde yükselmektedir. Çanağın karnında çubuk dizisinden oluşan silindir baskıyla yapılmış bir sıra bordür bulunmaktadır. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurga ile bağlanmaktadır. Omurga iki yandan kazımayla yapılmış çizgi bezeme ve silindir baskıyla yapılmış çubuk dizilerinin yer aldığı bir bordür ile sınırlandırılmaktadır. Silindirik bir gövdeye sahip olan duman yolu ağız kısmında bombeli bilezikle sonlanmaktadır. Bilezik başlangıcında ve ağız kenarında çubuk dizilerinden oluşan iki sıra bordür yer almaktadır.		

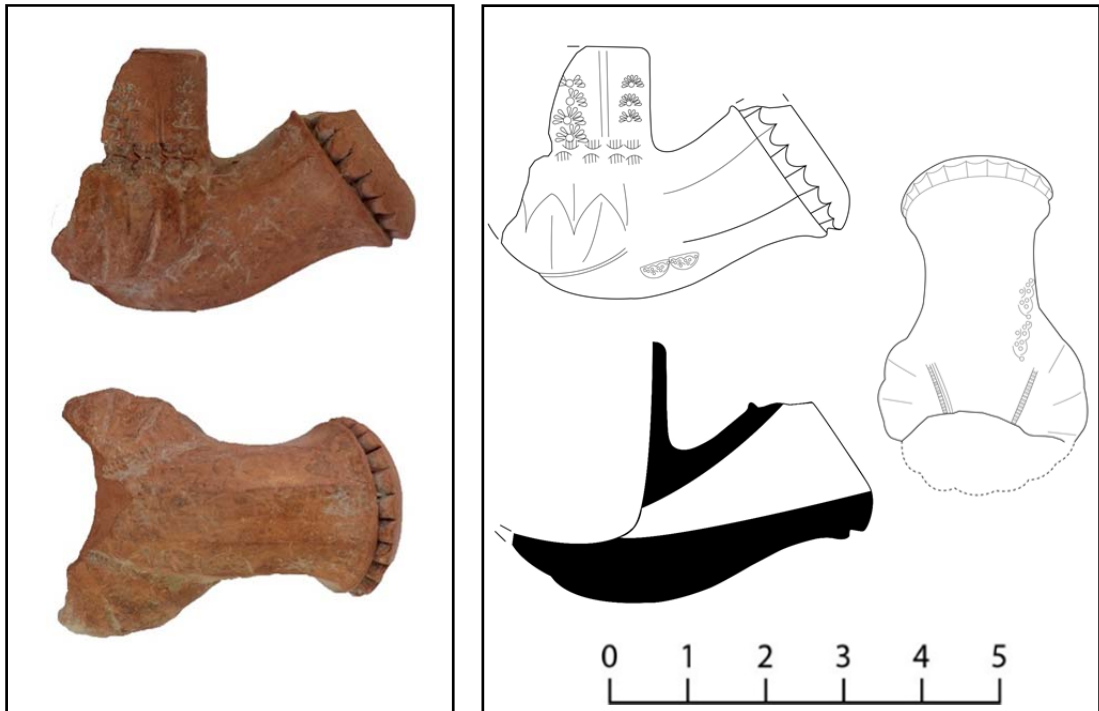

KATALOG NO.:	48	
KAZI EN. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 27.07.2010	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.8 cm	Yükseklik: 2.3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Çok koyu gri (10YR 3/1 – very dark gray) Sık dokulu, gözenekli, mika katkılı	
ASTAR	Gri (7.5YR 6/1 gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Geometrik	
TARİH	17. – 18. yüyl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ve duman yolu kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurga ile bağlanmaktadır. Çanak düşey yönde atlamalı olarak bir sıra kızama çizgiler bir sıra vev çizgi dizilerinden oluşan bordür ile kuşatılmıştır. Duman yolunun çanak kaidesiyle birleştiği yerde geometrik bir damga yer almaktadır.

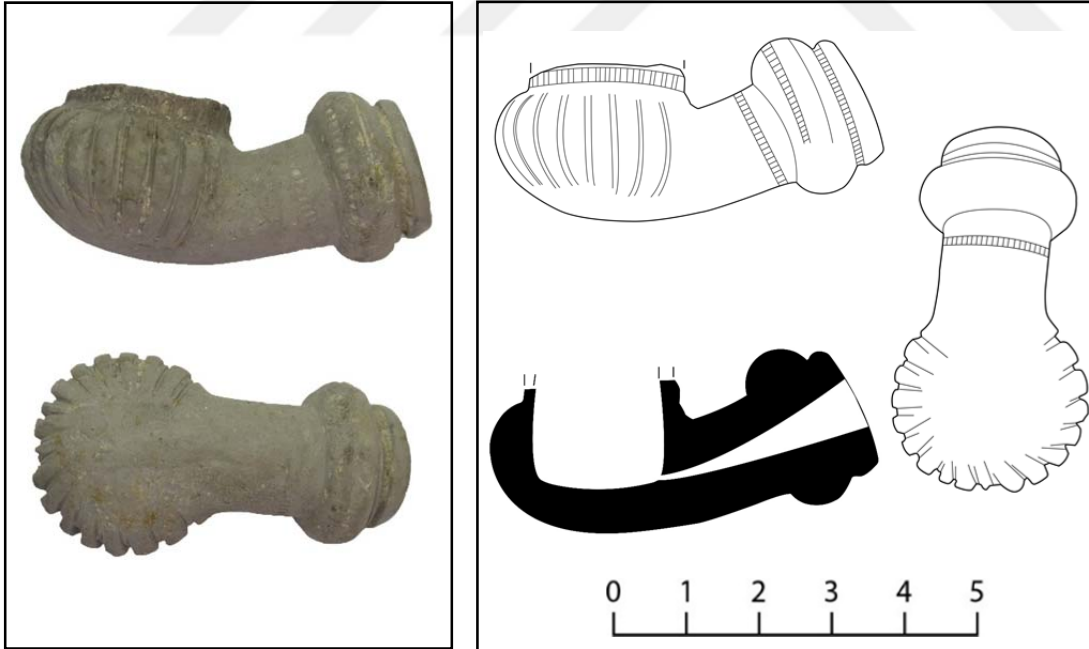

KATALOG NO.:	49
KAZI ENV. NO.:	L-20
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 01.08.2015
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.6 cm
	Çanak Ağız Çapı: -
	Yükseklik: 3.5 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.5 cm
HAMUR	Sarımsı kırmızı (5YR 5/6 – Yellowish red) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda kireç ve mika katkılı
ASTAR	Sarımsı kırmızı (5YR 6/6 – Yellowish red)
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel
MÜHÜR-DAMGA	Yazı
TARİH	18. yüzyıl
TANIMI: Çanak kısmının ve duman yolunun bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde çokgen formda bir gövde yükselmektedir. Çanak yüzeyi de çokgen olarak düzenlenmiştir. Gövdede çokgen kenarları düşey yönde iki sıra kazıma çizgilerle sınırlandırılmış ve kenarlara baskı tekniğiyle stilize çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurga ile bağlanmaktadır. Duman yolu çokgen bir kesite sahip olmakla birlikte ağız kenarına doğru dış bükey bir profil izleyerek genişlemektedir. Ağız kenarı dilimlenmiştir. Duman yolu üzerinde yan yana tekrar eden Arap harfleriyle yazılmış olan damga “ ششمان ” <i>şeşman</i> olarak okunmuştur.	

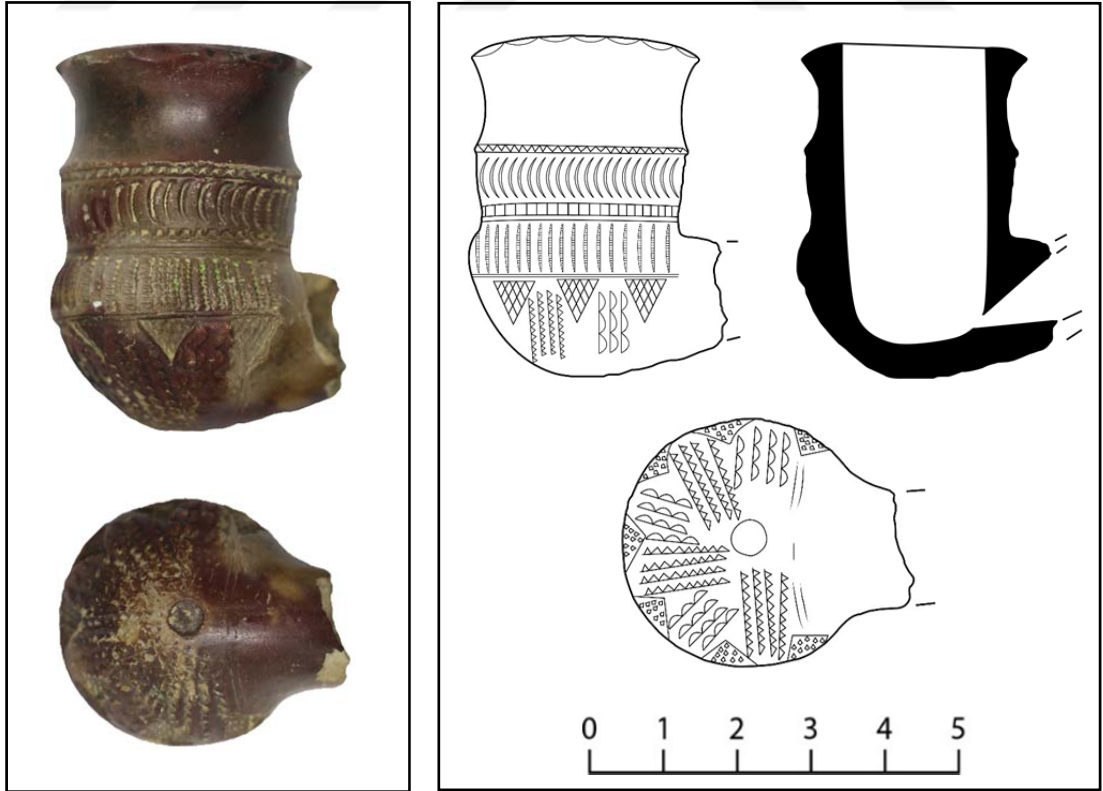
KATALOG NO.:	50	
KAZI EN. NO.:	L-74	
BULUNTU YERİ:	Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 14.08.2015
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.2 cm	Yükseklik: 2.4 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm
HAMUR	Gri (7.5YR 5/1 – gri) Sık dokulu, gözeneksiz, çok miktarda mika katkılı	
ASTAR	Gri (7.5YR 5/1 – gri)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. - 18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanağın üzerinde muhtemelen düz bir gövde yükselmektedir. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Çanak düşey yönde yivlerle dilimlere ayrılmıştır. Duman yolu silindirik bir forma sahiptir ve ağız kısmına doğru büyük bir bilezik ile sonlanmaktadır. Duman yolu ve bilezik üzerinde çubuk dizisiyle oluşturulan birer sıra bordür yer almaktadır.

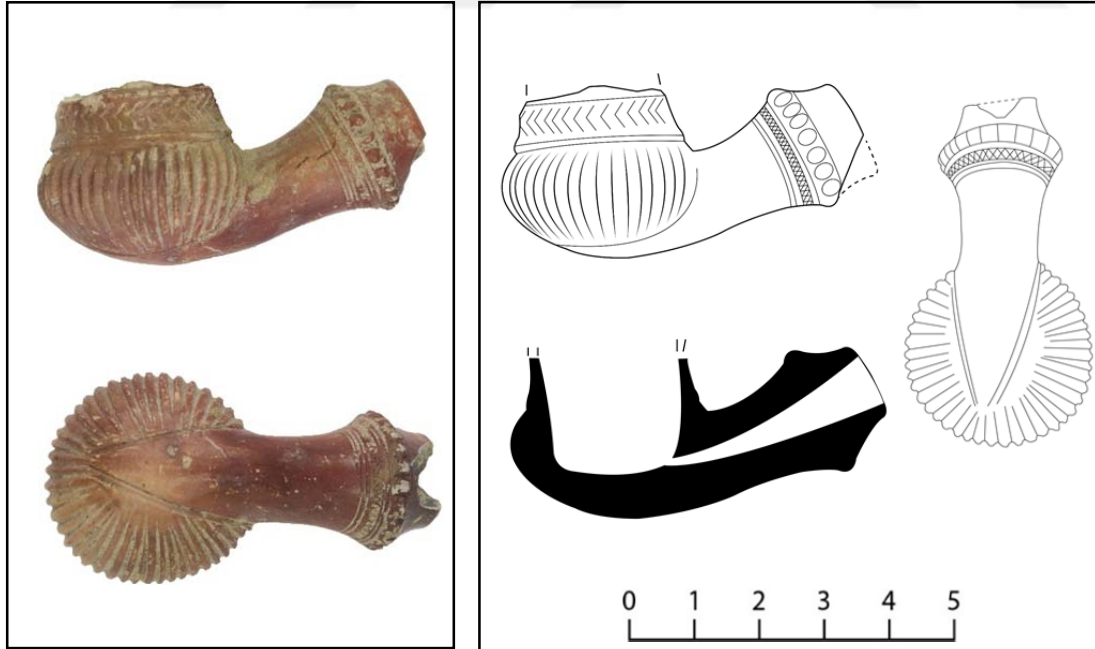

KATALOG NO.:	51	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 24.08.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.8 cm	Yükseklik: 4.6 cm
	Çanak Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Açık kahverengimsi gri (10YR 6/2 – light brownish gray) Gözenekli, az miktarda kireç ve mika katkılı	
ASTAR	Koyu kahverengi (2.5YR 3/3) – dark reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Duman yolu kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Basık yuvarlak biçimdeki çanak karın kısmında kırıldıktan sonra önce dış bükey profil ardından da iç bükey profil izledikten sonra bir gövde ile yükselmektedir. Çanağın karın kısmında içi eşkenar dörtgenyle doldurulmuş üçgenler gövdeyi kuşatmaktadır. Gövde üzerinde geniş tutulan iki bordür içinde yarım yay ve çubuk dizileri yer almaktadır. Bordürlerin arası kazımayla yapılmış çizgi bezemelerle doldurulmuştur. Gövdenin üstünde yer alan bordürde testere dişi bezeme bulunmaktadır. Kaide ise dalga ve testere dişi bezemeler kaide ortasında bulunan dairede birleşmektedir.

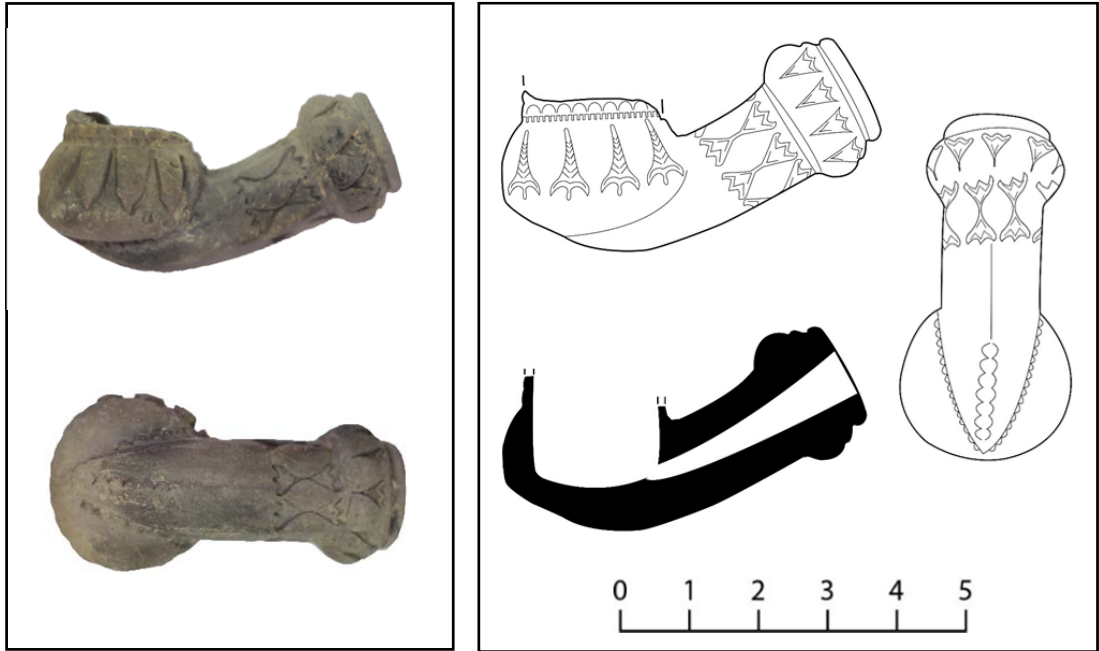

KATALOG NO.:	52	
KAZI ENV. NO.:	L-110	
BULUNTU YERİ:	Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 25.08.2015
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.3 cm	Yükseklik: 2.5 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Koyu kırmızımsı gri (2.5YR 4/1 – dark reddish gray) Gözenekli, mika katkılı	
ASTAR	Kırmızımsı kahverengi (2.5YR 3/4 – dark reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Basık yuvarlak biçimindeki çanak üzerinde muhtemelen düz bir gövde yükselmektedir. Çanak kısmı düşey yönde yapılan yivlerle dilimlenmiştir. Gövdede ise geniş bir bordür içinde vev çizgilerden oluşan süsleme bordürü yer almaktadır. Silindirik forma sahip duman yolunda bombeli bir bilezik bulunmaktadır. Bombeli bileziği inci dizilerinden oluşan bir bordür kuşatmaktadır. Duman yolunda çubuk dizileri ve kazıma çizgilerden oluşan süslemeler bulunmaktadır.		

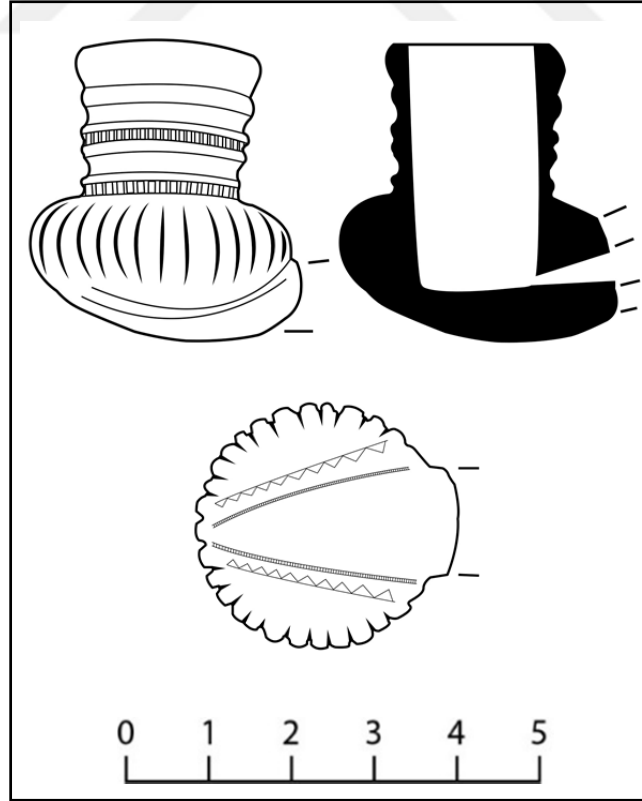

KATALOG NO.:	53	
KAZI ENV. NO.:	DK'14/133	
BULUNTU YERİ: III. Burç	BULUNTU TARİHİ: 12.08.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.2 cm	Yükseklik: 2.6 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Gri (7.5YR 4/1 – gray) Gözenekli, çok miktarda taş ve kireç katkılı	
ASTAR	Gri (7.5YR 5/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	

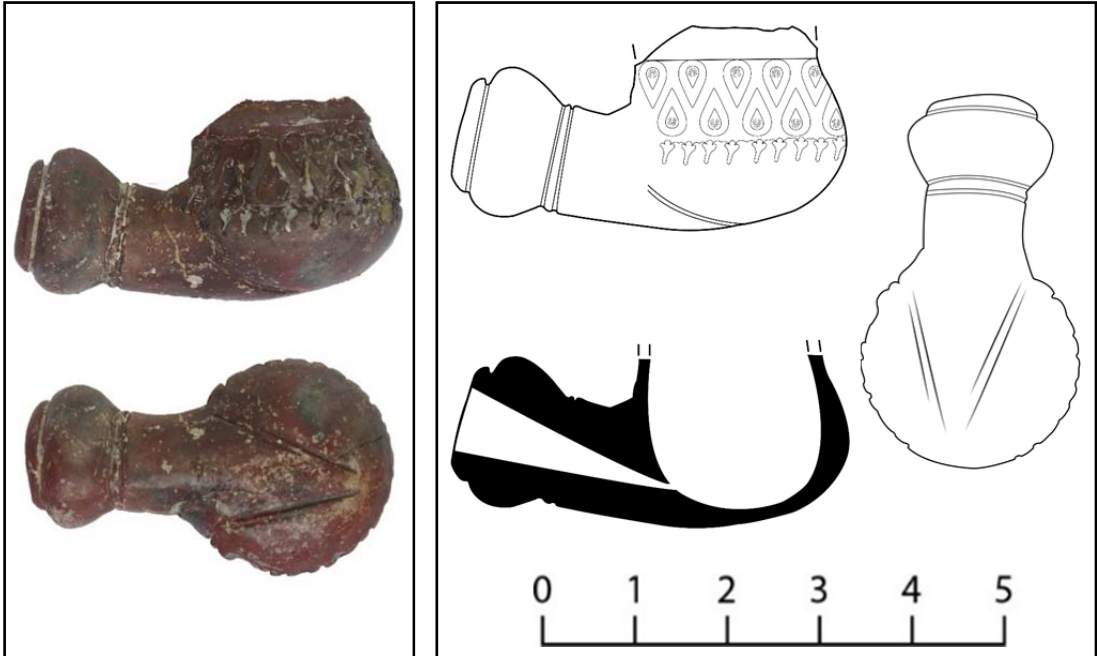
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde muhtemelen düz bir gövde yükselmektedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurga ile bağlanmaktadır. Çanak üzerinde baskı tekniğiyle yapılmış ve çanağı kuşatan stilize ağaç bezemeleri yer almaktadır. Gövde başlangıcında çubuk dizileri ve dalga motiflerinden oluşan iki bordür çanağı çevrelemektedir. Kaidede ise geometrik bezemelerden oluşan bordürler omurgayı sınırlamaktadır. Çokgen forma sahip duman yolu ağız kısmına doğru geniş bir bombe yaparak sonlanmaktadır. Duman yolu üzerinde ise ters düz şekilde basılan lotus dizisi gövdeyi dolanmaktadır. Bombe üzerinde de yine lotus dizisi yer alır. Duman yolu ağız kenarında çok derin olmayan iki küçük oyuk bulunmaktadır.

KATALOG NO.:	54	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 21.08.2011	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3 cm	Yükseklik: 3.1 cm
	Çanak Ağız Çapı: 1.7 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Gri (10YR 6/1 – gray) Az gözenekli, az miktarda taş ve kireç katkılı	
ASTAR	Gri (10YR 6/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
<p>TANIMI: Duman yolunun büyük bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Basık yuvarlak formdaki çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak düşey yönde derin yivlerle dilimlenmiştir. Gövdeyi üç sıra bilezik kuşatmaktadır. Ayrıca iki sıra çubuk dizisinden oluşan bordür gövdeyi çevrelemektedir. Kaidede ise geometrik bezemelerin yer aldığı bordürler bulunmaktadır.</p>		

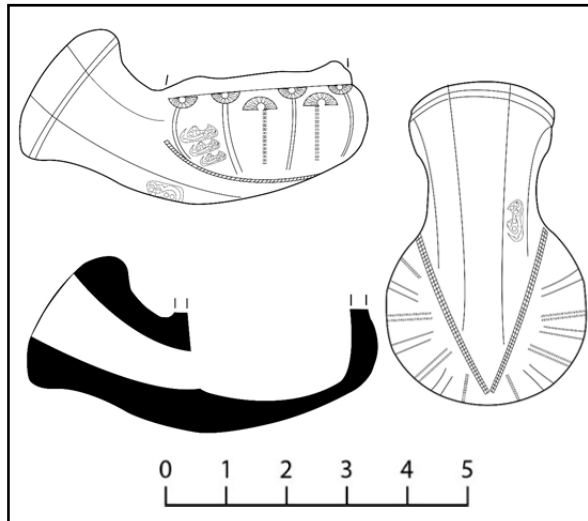

KATALOG NO.:	55	
KAZI EN. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sur Dışı / Restorasyon	BULUNTU TARİHİ: 20.03.2017	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.6 cm	Yükseklik: 2.3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm
HAMUR	Gri (7.5YR 5/1 – gri) Az gözenekli, az miktarda mika ve taşçık katkılı	
ASTAR	Emer kırmızı (10R 3/2 – dusky red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Basık yuvarlak biçimli çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak üzerinde baskı tekniğiyle yapılmış ve ters düz şeklinde yerleştirilmiş damla motifli bezemeler bulunmaktadır. Damla motiflerinin içi stilize bitkisel bezemelerle doldurulmuştur. Gövde kısmı bir bilezikle başlamaktadır. Duman yolundan kaideye iki sıra çizgi bezeme uzanarak üçgen uçla sonlanmaktadır. Silindirik forma sahip duman yolu ağız kısmına doğru geniş bir bombe yapmaktadır. Bombe başlangıcında iki sıra kazıma çizgi duman yolunu dolanmaktadır.		

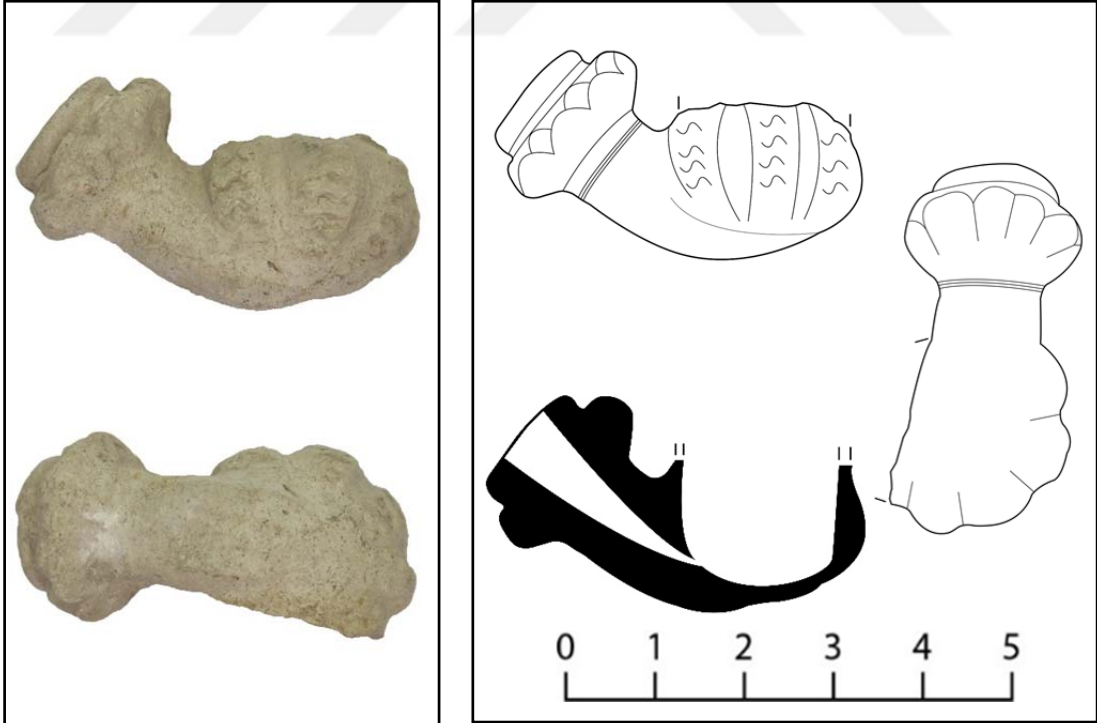
KATALOG NO.:	56	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ:	Mağara	BULUNTU TARİHİ: 01.09.2014
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.4 cm	Yükseklik: 2.7 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.5 cm
HAMUR	Kırmızımsı sarı (2.5YR 5/6 – reddish yellow) Az gözenekli, çok miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızımsı sarı (5YR 7/6 – reddish yellow)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Basık yuvarlak biçimli çanak üzerinde muhtemelen düz bir gövde yükselmektedir. Çanak çokgen formdadır. Gövde başlangıcından başlayan düşey yönde iki sıra kazıma çizgiler çokgen köşelerini takip ederek kaideye kadar iner. Çokgen kenarlarında ise bir daire ve etrafına dağılan ışın demetleri yer alır. Bunun altında ise çubuk dizilerinden oluşan iki sıra bordür kaideye doğru inmektedir. Gövde başlangıcında yine geometrik şekillerden oluşan süslemeler yer almaktadır. Omurgayı iki yanda çubuk dizilerinden oluşan iki sıra bordür sınırlandırmaktadır. Duan yolu çokgen bir kesite sahip olup ağız kısmında doğru bombe yaparak sonlanmaktadır. Bombe de gövde gibi çokgen formdadır. Duman yolu üzerinde tek, gövdede ise alt alta Arap harfleriyle yazılmış olan üç damga “
ششمان” *şeşman* olarak okunmuştur.

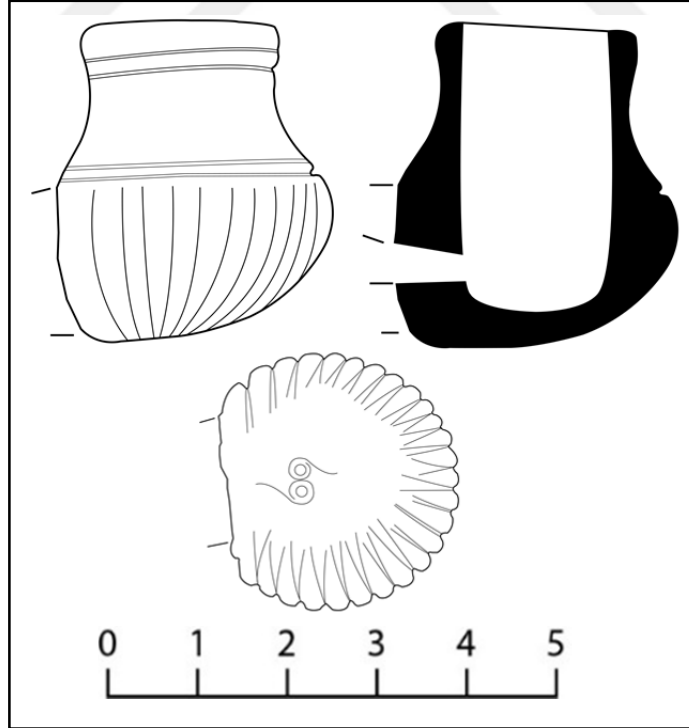
KATALOG NO.:	57	
KAZI ENV. NO.:	L-4	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 23.07.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.3 cm	Yükseklik: 2.4 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8
HAMUR	Açık gri (7.5YR 7/1 – light white) Çok gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Açık gri (7.5YR 7/1 – light white)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurga ile bağlanmaktadır. Çanak düşey yönde derin ve geniş yivlerle dilimlenmiştir. Dilimler üzerinde baskı tekniğiyle dalga motifleri yapılmıştır. Silindirik formdaki duman yolunda birbirine paralel iki sıra çizgi bezeme bulunmaktadır. Duman yolu ağız kısmında doğru çokgen formda bombeli bilezik ile sonlanmaktadır.

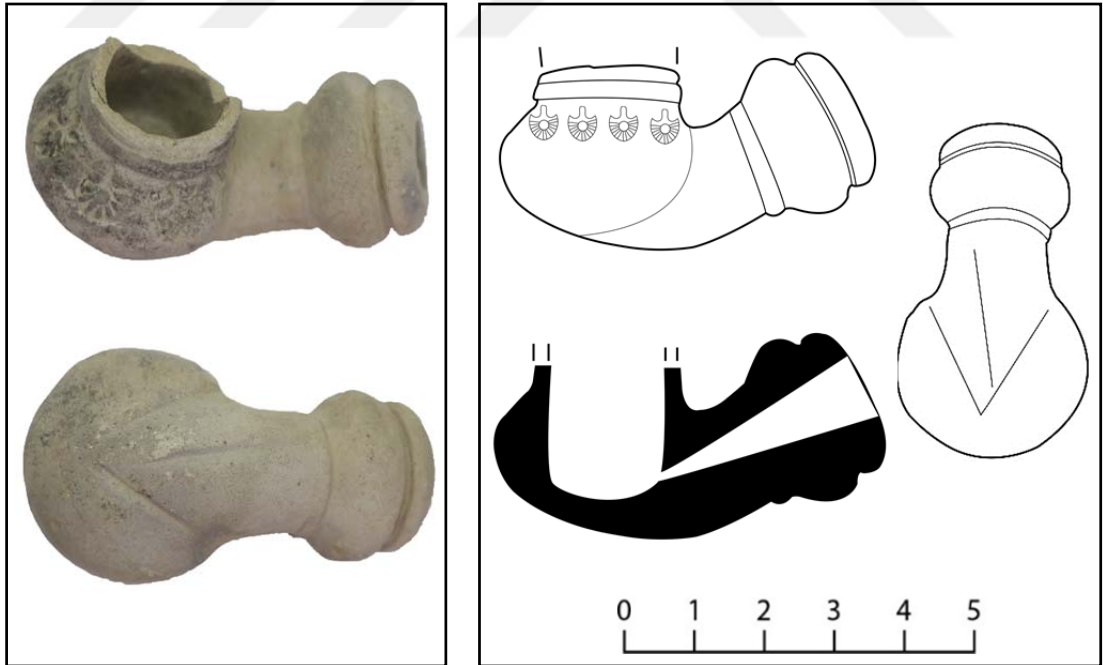
KATALOG NO.:	58	
KAZI ENV. NO.	-	
BULUNTĞU YERŞ:	Anonim Yapı	BULUNTU TARİHİ: 14.09.2012
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 2.8 cm	Yükseklik: 3.4 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.5 cm
HAMUR	Gri (7.5YR 6/1 – gri) Az gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Gri (7.5YR 5/1 – gri)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Duman yolunun tamamı kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde dış bükey profil izleyen bir gövde yükselmektedir. Çanak duman yoluna hafif şişkin bir omurga ile bağlanmaktadır. Çanak düşey yönde derin yivlerle dilimlenmiştir. Gövde başlangıcında iki sıra kazımayla yapılmış çizgi bezeme gövdeyi dolanmaktadır. Ağız kenarında birbirine paralel iki sıra kazımayla yapılmış çizgi bezeme gövdeyi kuşatmaktadır. Kaidede baskıyla yapılmış geometrik bir bezeme yer almaktadır.

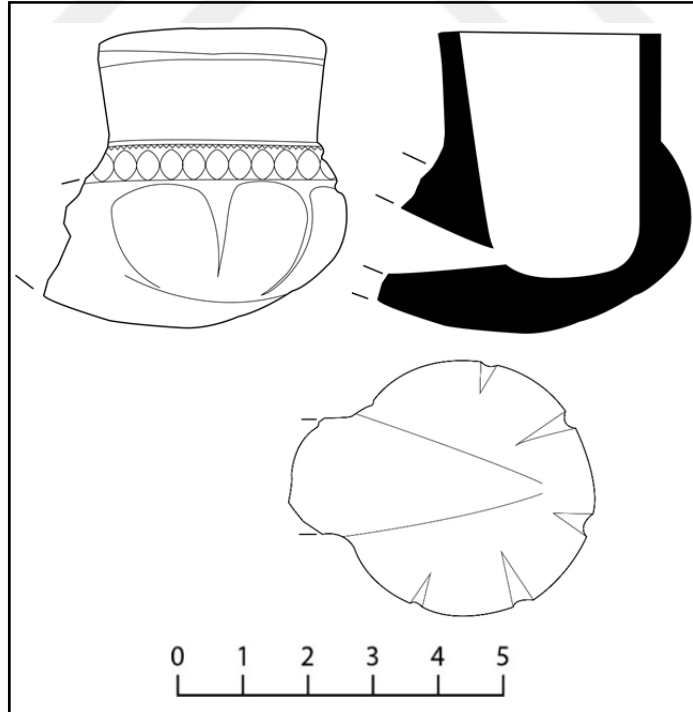
KATALOG NO.:	59	
KAZI ENV. NO.:	DK'14/144	
BULUNTU YERİ: III. Teras	BULUNTU TARİHİ: 28.08.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.8 cm	Yükseklik: 2.7 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Açık gri (7.5YR 7/1 – light gray) Az gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Gri (10YR 6/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak bölümünün bir kısmı kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak formdaki çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak üzerinde baskıyla yapılmış stilize ağaç bezemeleri yer alır. Gövde başlangıcında ise bir bilezik bulunmaktadır. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru geniş bir bombe yapmaktadır. Bombe başlangıcında bir bilezik yer almaktadır. Duman yolunun altından kaideye doğru üç sıra kazıma çizgi uzanmaktadır.

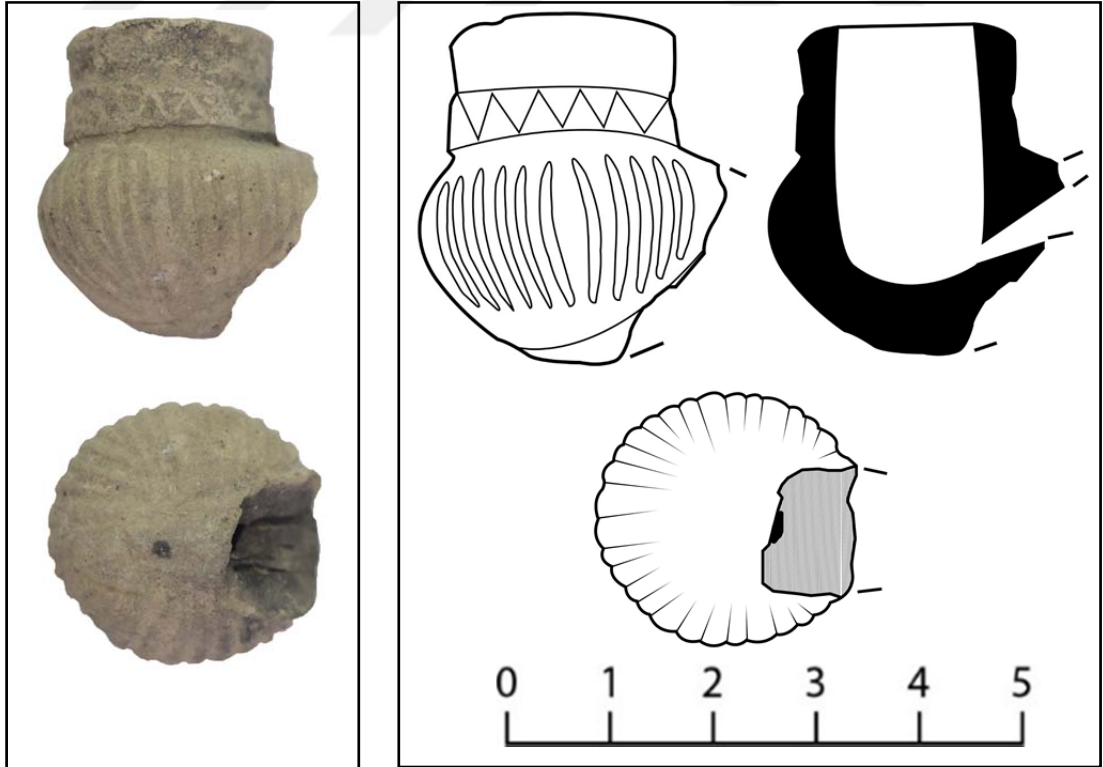
KATALOG NO.:	60		
KAZI ENV. NO.:	-		
BULUNTU YERİ:	Sur Dışı / Restorasyon	BULUNTU TARİHİ: 20.03.2017	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.6 cm	Yükseklik: 4.3 cm	
	Çanak Ağız Çapı: 2.7 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -	
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red) Gözenekli, çok miktarda taş ve mika katkılı		
ASTAR	Kırmızımsı kahverengi (2.5YR 4/4 reddish brown)		
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı		
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik		
MÜHÜR-DAMGA	-		
TARİH	18. yüzyıl		

TANIMI: Duman yolu kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak formdaki çanak üzerinde bir gövde yükselmektedir. Çanak düşey yönde geniş ve derin açılan yivlerle dilimlenmiştir. Gövde başlangıcında inci dizilerinden oluşan bir bordür çanağı kuşatmaktadır. Bu bordürün üzerinde bir bilezik gövdeyi çevrelemektedir. Ağız kenarında ise kazımayla yapılan çizgi bezeme gövdeyi dolanmaktadır. Çanak şişkince bir omurga ile duman yoluna bağlanmaktadır.

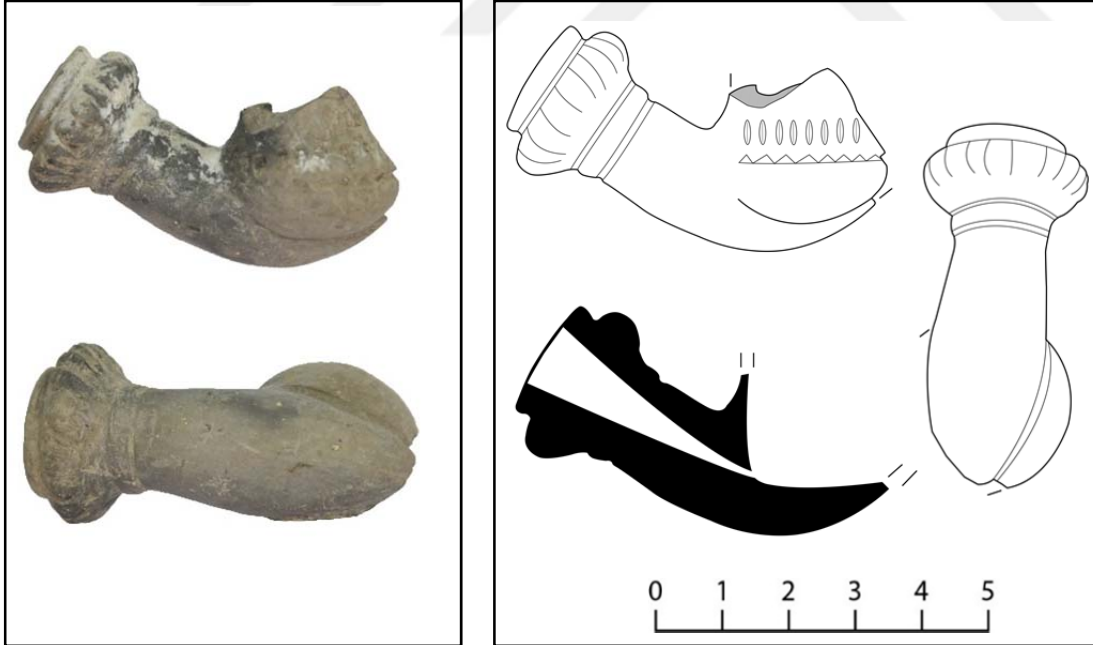
KATALOG NO:	61	
KAZI ENV. NO.:	DK'14/127	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 19.08.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 2.9 cm	Yükseklik: 3.1 cm
	Çanak Ağız Çapı: 1.4 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Koyu gri (5YR 4/1 – dark gray) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Gri (5YR 5/1 gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Duman yolu kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Düşey yöndeki yivler çanağı çevrelemektedir. Gövde başlangıcında diyagonal yerleştirilen çubuklardan oluşan bir bordür bulunmaktadır. Çanağın duman yoluna hafifçe şişkin bir omurgayla bağlandığı anlaşılmaktadır.

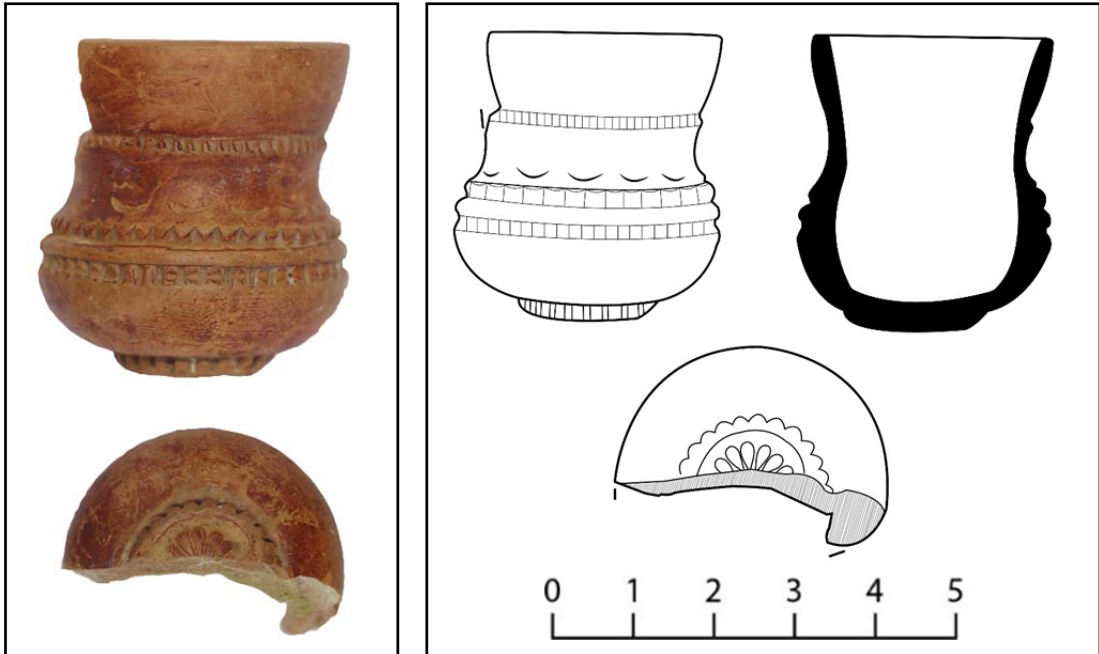

KATALOG NO.:	62	
KAZI ENV. NO.:	L-10	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 23.08.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.5 cm	Yükseklik: 3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm
HAMUR	Gri (5YR 6/1 – gray) Gözenekli, az miktarda kireç ve mika katkılı	
ASTAR	Gri (7.5YR 5/1 gri)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

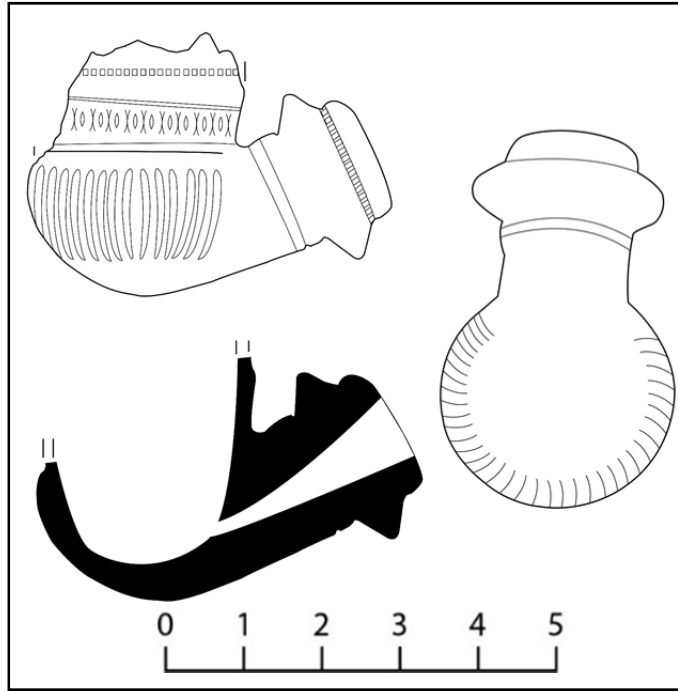
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde dış bükey profil izleyen bir gövdenin yükseldiği anlaşılmaktadır. Çanak bir sıra testere dişi bezeme yer almaktadır. Bunun üzerinde ise yandan basık daire dizisinden oluşan bir bordür çanağı çevrelemektedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurga ile bağlanmaktadır. Duman yolu ağız kısmında doğru bombeli bir bilezik bulunmektedir. Bombeli bilezik dilimlenmiştir.

KATALOG NO.:	63	
KAZI ENV. NO.:	L-117	
BULUNDUĞU YERİ:	Yüzey Buluntusu	BULUNTU TARİHİ: 28.08.2015
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.5 cm	Yükseklik: 3.8 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red) Az gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (2.5 YR 5/8 red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının yarısı ve duman yolunun tamamı kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde dış bükey profil izleyen bir gövde yükselmektedir. Çanak üzerinde iki bordür ve bordürler arasında bir bilezik bulunmaktadır. Alttaki bordür dörtgenlerin yan yana getirilmesiyle oluşturulurken üstteki bordür yarım yayların birbirine eklenmesiyle oluşturulmuştur. Bu bordürlerin üzerinde ise çentik şeklinde yarım yaylar bulunmaktadır. Gövdede çubuk dizilerinden oluşan bir sıra bordür gövdeyi dolanmaktadır. Lülenin taşkınca bir kaidesi bulunmakla birlikte kaide formu tam olarak anlaşılammamaktadır. Kaide kenarları dilimli olmakla birlikte kaideye stilize bitkisel bir motif basılmıştır.		

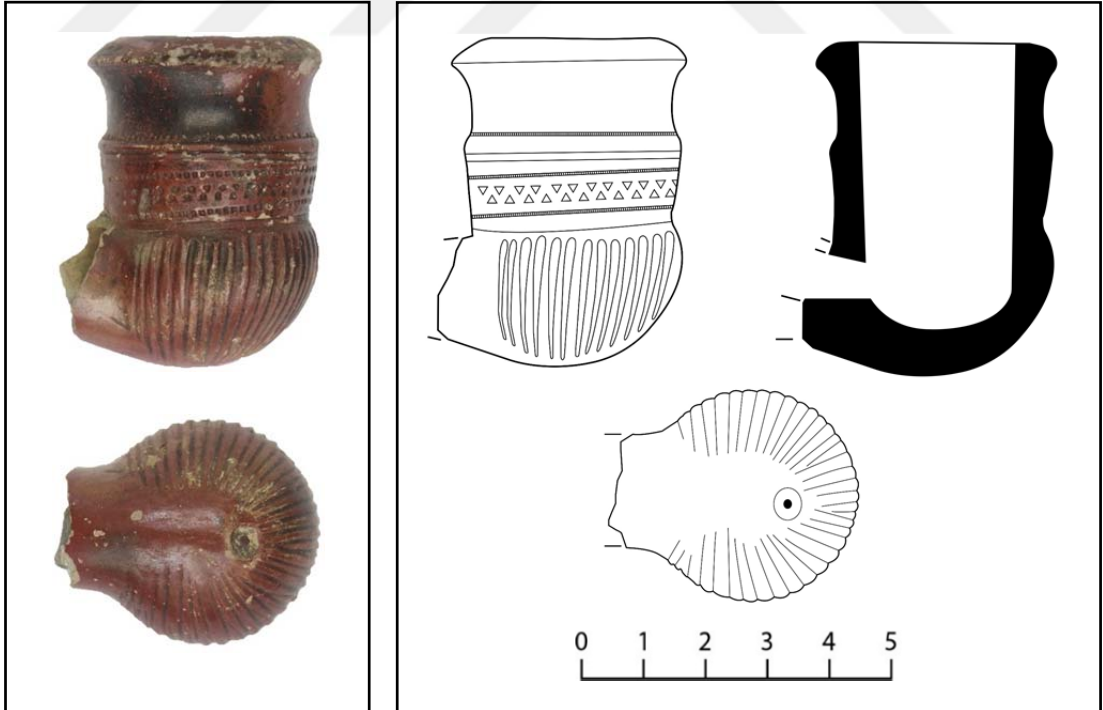

KATALOG NO.:	64	
KAZI ENV. NO.:	DK'13/126	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 18.08.2013	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.6 cm	Yükseklik: 3.7 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm
HAMUR	Gri (2.5YR 4/1 – gray) Az gözenekli, az miktarda taş ve kireç katkılı	
ASTAR	Koyu kırmızımsı kahverengi (2.5 YR 3/3 dark reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Çanak düşey yönde yivlerle kuşatılmaktadır. Gövde başlangıcında gövdeyi dolanan atlamalı olarak birbirini sırt sırta kesen yaylar ve çentiklerden oluşan bordür bulunmaktadır. Bu bordürün üzerinde kazıma bir bant yer almaktadır. Gövdenin ortasında ise dörtgenlerden oluşan bordür bulunmaktadır. Silindirik formdaki duman yolun ağız kısmına doğru keskin karınlı bir bilezik ile sonlanmaktadır. Ağız kenarında ise bir sıra çubuk dizisinden oluşan bordür yer almaktadır.		

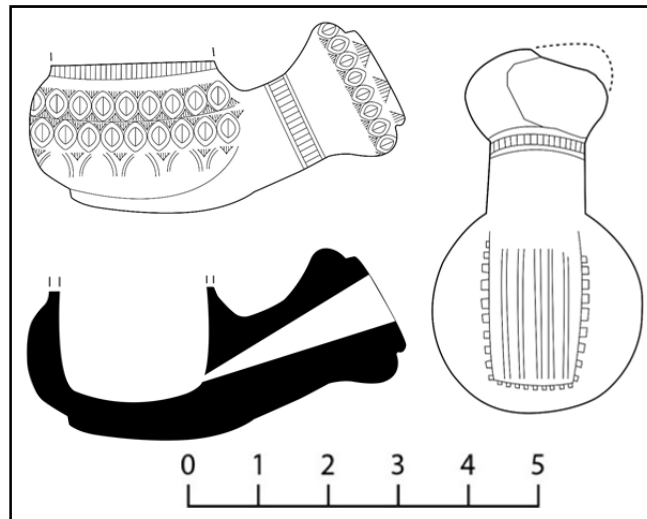
KATALOG NO.:	65		
KAZI ENV. NO.:	L-37		
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 04.08.2015		
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.5 cm	Yükseklik: 5 cm	
	Çanak Ağız Çapı: 2.5 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -	
HAMUR	Gri (10YR 5/1 – gray) Çok gözenekli, az miktarda mika taşı katkılı		
ASTAR	Esmer kırmızı (10R 3/4 – dusky red)		
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, kazıma		
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik		
MÜHÜR-DAMGA	-		
TARİH	18. yüzyıl		

TANIMI: Duman yolu kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanağı düşey yönde kazınan yivler çevrelemektedir. Gövdede çubuk dizilerinden oluşan üç sıra bordür ve ters düz yerleştirilen üçgen dizisinden oluşan bordür yer alırken bu bordürlerin arasında birbirine paralel iki sıra kazıma çizgi bulunmaktadır. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanırken kaidede ise bir daire içerisinde nokta bezeme ye almaktadır.

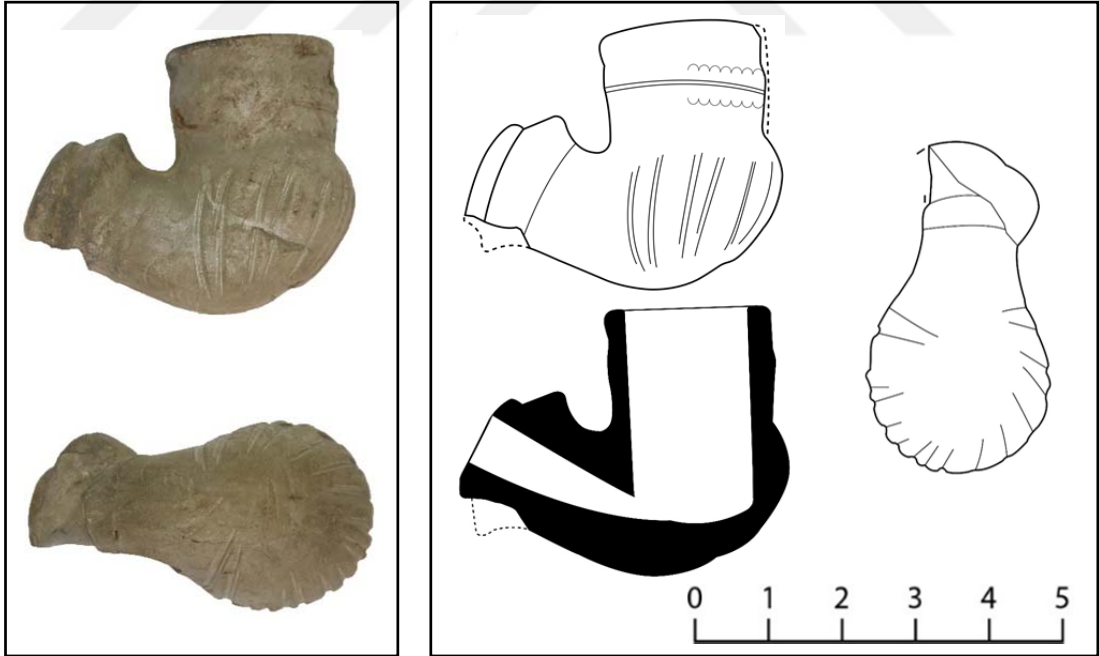
KATALOG NO.:	66	
KAZI ENV. NO.:	L-132	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 06.09.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.2 cm	Yükseklik: 2.2 cm
	Çanak Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 4/6 - red) Az gözenekli, çok miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızımsı kahverengi (2.5YR 4/4 -reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde muhtemelen düz bir gövde yükselmektedir. Çanak basık yuvarlak dizilerinden oluşan iki sıra bordür ile kuşatılmıştır. Basık yuvarlakların arası üçgen oluşturacak şekilde çubuklarla doldurulmuştur. Bu bordürlerin altında ise yarım yaylar ve üçgen oluşturan çubuklardan oluşan geometrik şekiller yer almaktadır. Gövde başlangıcında ise gövdeyi çevreleyen çubuk dizisinden oluşan bir bordür bulunmaktadır. Çanak duman yoluna dörtgen uçlu bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurga üzerinde kazıma çizgilerden oluşan bezemeler yer almaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmında doğru bombe yapmaktadır. Çanakta yer alan bezemeler tek bordür halinde duman yolundaki bombeye de uygulanmıştır. Duman yolu gövdesini çubuk dizisinden oluşan bordür dolanmaktadır.

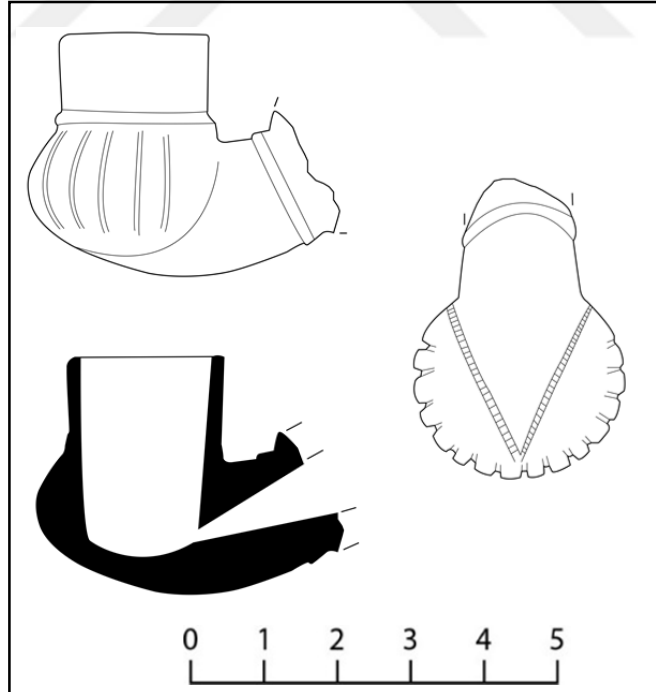
KATALOG NO.:	67	
KAZI ENV. NO.:	L-75	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 14.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.5 cm	Yükseklik: 4 cm
	Çanak Ağız Çapı: 2 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm
HAMUR	Gri (7.5YR 5/1 - gri) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Gri (7.5YR 6/1 - gri)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının ve duman yolunun bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak kazımayla yapılmış düşey yönde yivlerle kuşatılmıştır. Yivler kaideye kadar inmektedir. Gövde başlangıcında ise gövdeyi çevreleyen iki sıra dalga motifli bordür ile iki sıra kazıma çizgi bulunmaktadır. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Silindirik formdaki duman yolunun ağız kısmında keskin karınlı bombeli bilezik bulunmaktadır.

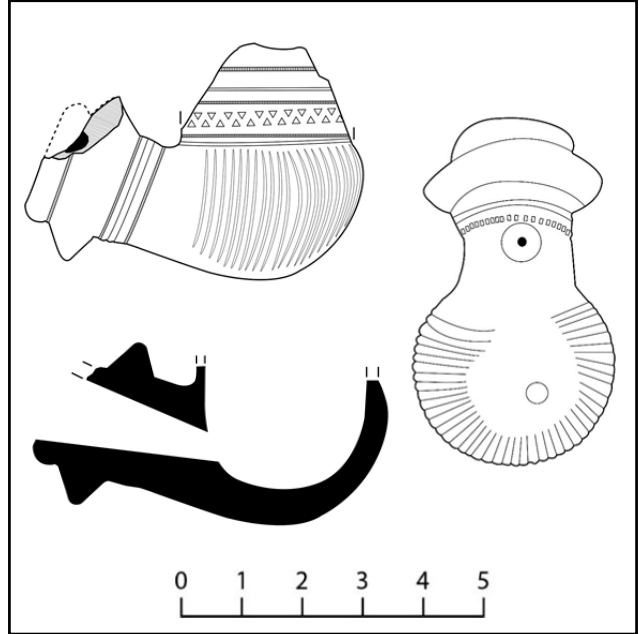

KATALOG NO.:	68		
KAZI ENV. NO.:	DK'14/74		
BULUNTU YERİ:	Yol Çalışması		BULUNTU TARİHİ: 13.07.2014
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4 cm		Yükseklik: 3.1 cm
	Çanak Ağız Çapı: 3.1 cm		Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Gri (7.5YR 5/1 - gri) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda mika katkılı		
ASTAR	Gri (7.5YR 6/1 - gri)		
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, kazıma		
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik		
MÜHÜR-DAMGA	-		
TARİH	18. yüzyıl		

TANIMI: Duman yolunun bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak kazımayla yapılmış düşey yönde derin yivlerle kuşatılmıştır. Yivler kaideye kadar inmektedir. Gövde başlangıcında ise gövdeyi çevreleyen bir bilezik bulunmaktadır. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda çubuk dizilerinden oluşan bordürler sınırlandırmaktadır. Silindirik formdaki duman yolunda bir bilezik bulunmaktadır.

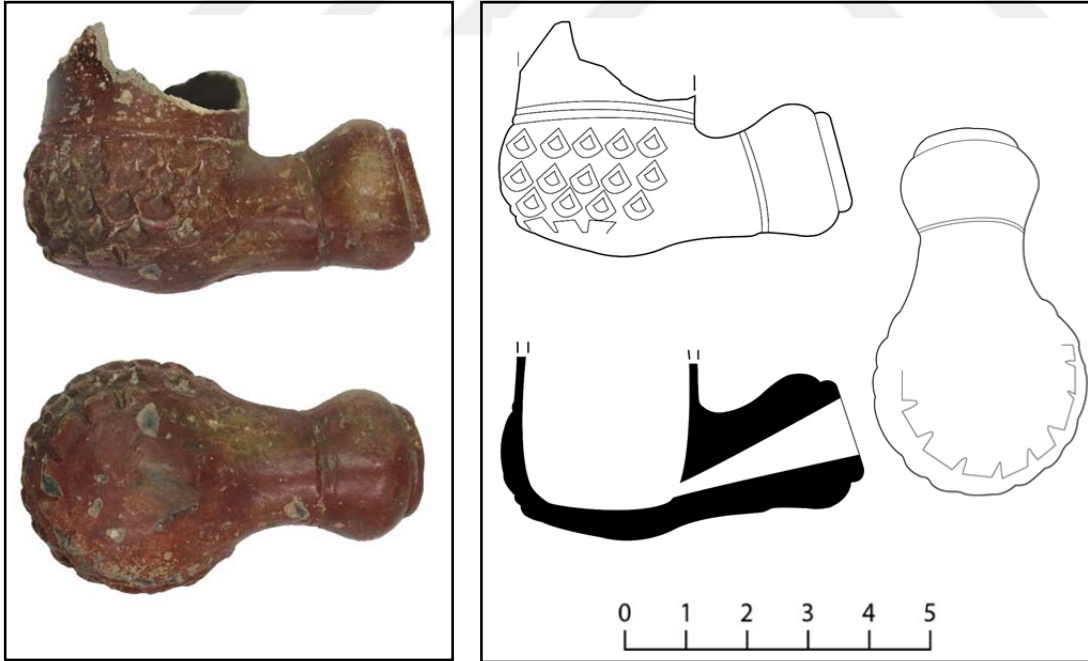

KATALOG NO:	69	
KAZI ENV. NO.:	L-27	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 02.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.3 cm	Yükseklik: 3.7 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Gri (7. 5YR 5/1 - gray) Az gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Kırmızımsı kahverengi (5YR 3/3 – dark reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı, silindir baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ile duman yolunun ağzında kırıklar bulunan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak biçimli çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak üzerinde düşey yönde kaideye kadar inen kazıma yivler bulunmaktadır. Yivlerin üzerinde çubuk dizisi, ters düz üçgenler ve kazıma çizgilerden oluşan bordürler gövdeyi çevrelemektedir. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Kaide üzerinde daire şeklinde bir bezeme bulunmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru keskin karınlı bir bilezik yapmaktadır. Duman yolunda da çubuk dizilerinden oluşan iki sıra bordür ve iki sıra kazıma çizgi gövdeyi dolanmaktadır. .		

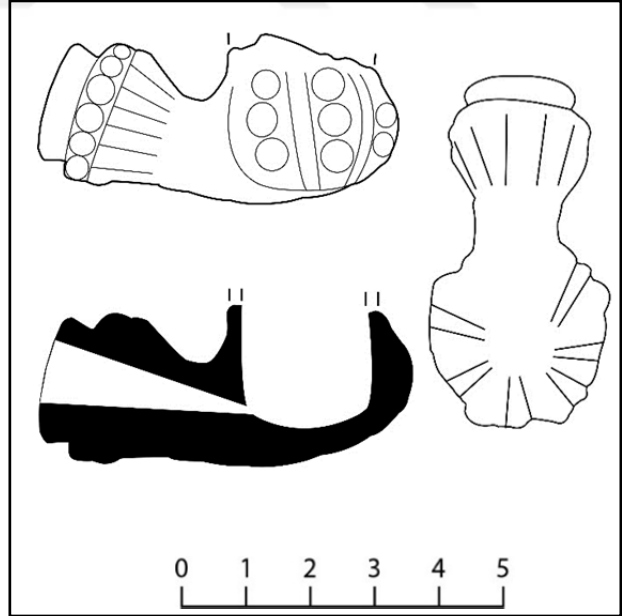

KATALOG NO.:	70	
KAZI ENV. NO.:	L-130	
BULUNTU YERİ:	Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 04.04.2015
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.4 cm	Yükseklik: 3.5 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm
HAMUR	Gri (5YR 6/1 - gray) Az gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Esmer kırmızı (10R 3/4 – dusky red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

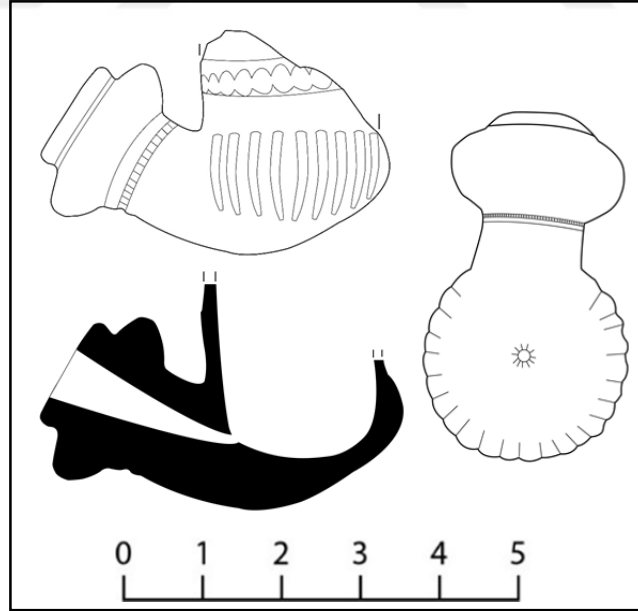
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak biçimli çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak üzerinde tüm çanağı kuşatan iç içe geçmiş bir kenarı eğrisel üçgenler bulunmaktadır. Gövde başlangıcında ise bir bilezik yer almaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru bombe yapmaktadır. Duman yolunda iki sıra kazıma çizgi gövdeyi dolanmaktadır.

KATALOG NO.:	71	
KAZI ENV. NO.:	L-91	
BULUNTU YERİ: Bedesten	BULUNTU TARİHİ: 18.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.5 cm	Yükseklik: 2.5 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8
HAMUR	Gri (5YR 5/1 – gray) Az gözenekli, az miktarda taş ve kireç katkılı	
ASTAR	Gri (5YR 5/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak biçimli çanak üzerinde muhtemelen düz bir gövde yükselmektedir. Çanak düşey yönde silmelerle dilimlenmiştir. Dilimlere yine düşey yönde sıralı olarak inci dizileri yerleştirilmiştir. Bu bezeme bütün çanağı kuşatmaktadır. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurga iki yandan kazıma çizgi bezemelerle sınırlandırılmıştır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru geniş bir bombe yaptıktan sonra ağız kenarına ulaşmadan düz biçimde sonlanmaktadır. Bombe yatay yönlü yivlerle dilimlenmiştir. Bombeyi bir inci dizisi kuşatmaktadır.		

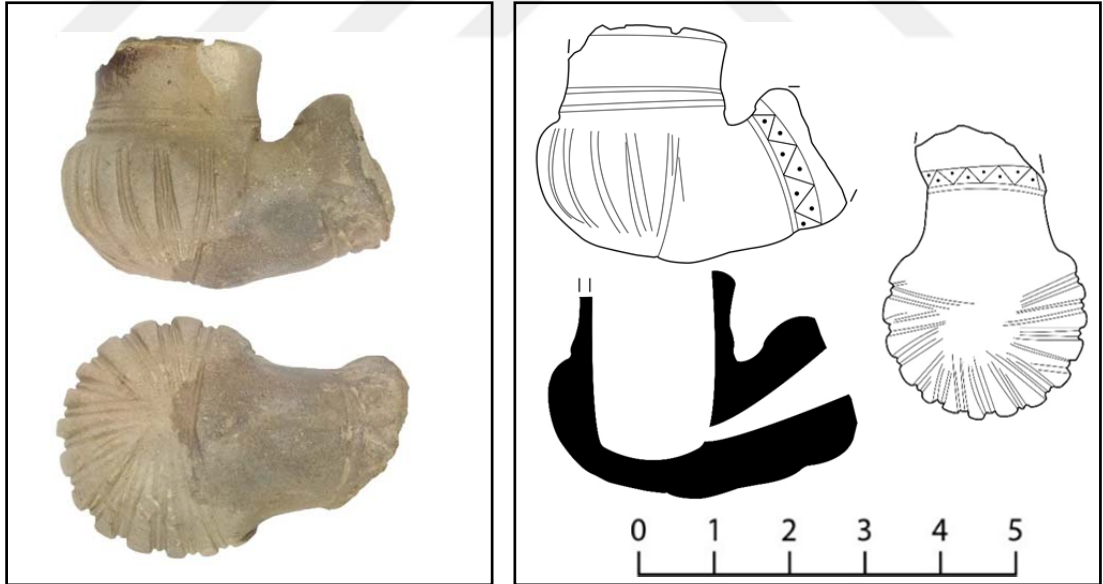

KATALOG NO.:	72	
KAZI ENV. NO.:	L-57	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 09.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.3 cm	Yükseklik: 3.2 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8
HAMUR	Koyu gri (7.5YR 4/1 – dark gray) Az gözenekli, az miktarda taş ve kireç katkılı	
ASTAR	Gri (7.5YR 6/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çana üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak düşey yönde yivlerle kuşatılmıştır. Yivler kaideye kadar inmektedir. Gövdede dalga motiflerinin olduğu bir bordür bulunmaktadır. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Kaidede daire çeklinde bir bezeme bulunmaktadır. Silindirik formdaki duman yolunda bombeli bilezik yer almaktadır. Duman yolu gövdesini çubuk dizilerinden oluşan bir bordür dolanmaktadır. Lüle, form ve hamur özellikleri nedeniyle 17. yüzyıl ile 18. yüzyıla tarihlendirilebilir.		

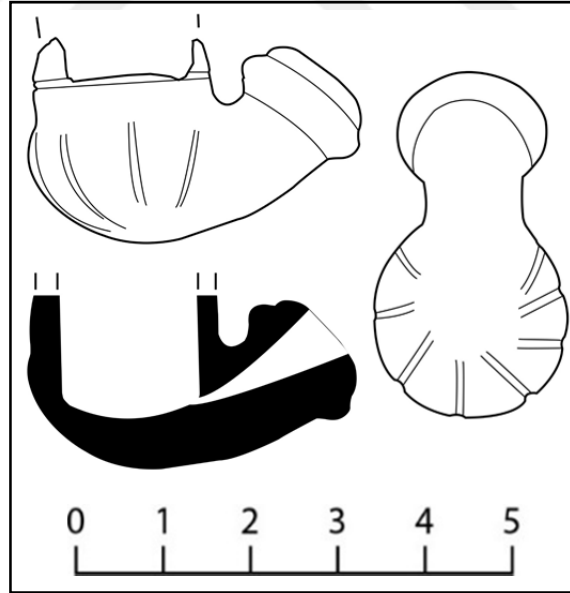
KATALOG NO:	73	
KAZI ENV. NO.:	L-83	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 15.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.2 cm	Yükseklik: 3.2 cm
	Çanak Ağız Çapı: 1.6 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Açık gri (10YR 7/2 – light gray) Az gözenekli, az miktarda mika ve kireç katkılı	
ASTAR	Gri (7.5YR 6/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının ve duman yolunun ağzında kırıklar olan lüle. basık lüle yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde dış bükey profilli bir gövde yükselmektedir. Çanak düşey yöndeki yivlerle dilimlenmiştir. Yivler kaideye kadar inmektedir. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Silindirik formdaki duman yolunda bombe olduğu anlaşılmaktadır. Bombe başlangıcında zikzak motifi ve noktalardan oluşan bir bordür bulunmaktadır.

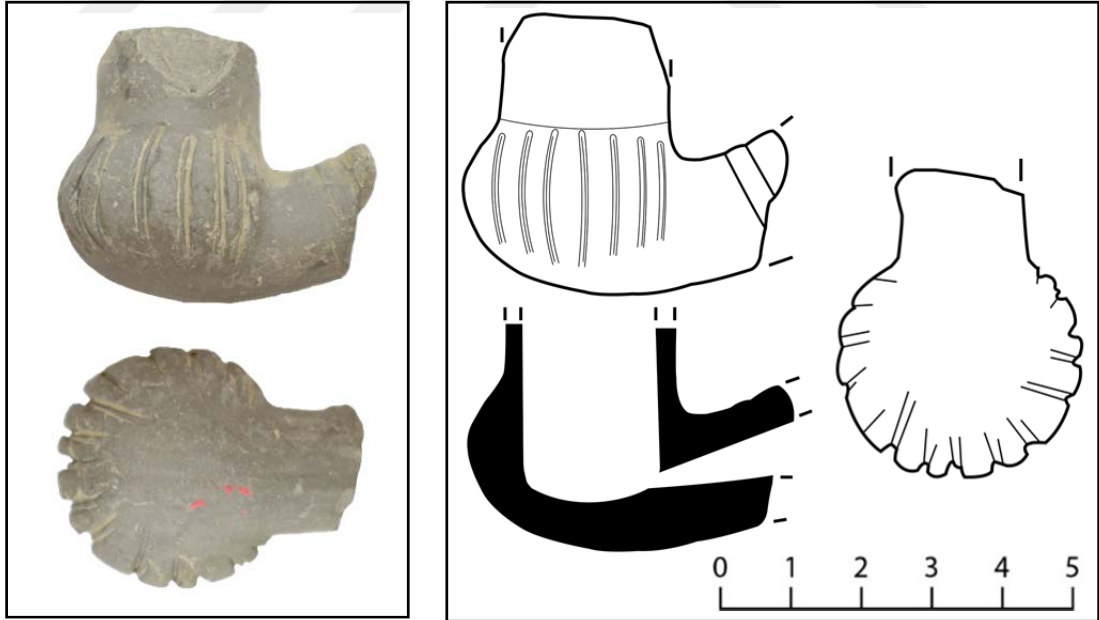
KATALOG NO.:	74	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 19.08.2011	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.9 cm	Yükseklik: 3.1 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm
HAMUR	Gri (10YR 5/1 – gray) Az gözenekli, az miktarda kireç katkılı	
ASTAR	Gri (7.5YR 6/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak düşey yönde derin yivlerle kuşatılmıştır. Yivler çanağa kadar inmektedir. Gövde başlangıcında iki sıra kazıma çizgi gövdeyi dolanmaktadır. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru bombeli bir bilezik yapmaktadır.

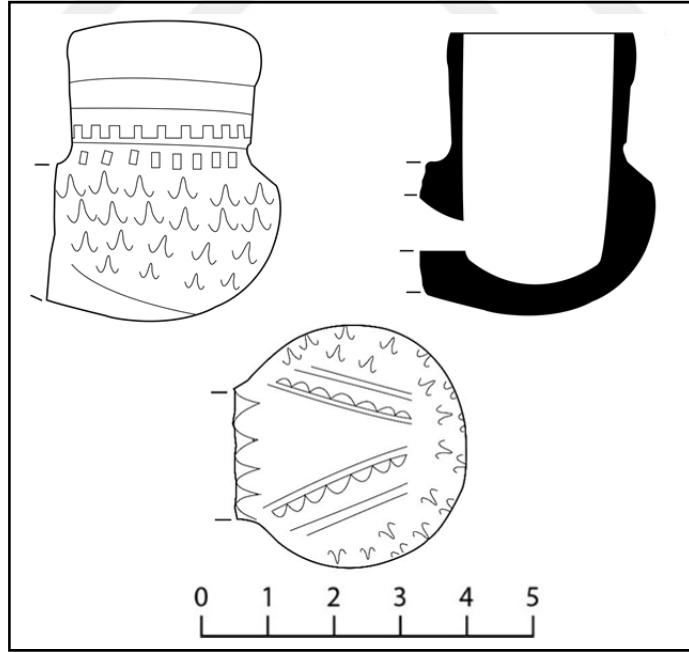
KATALOG NO.:	75	
KAZI ENV. NO.:	L-96	
BULUNTU YERİ: Bedesten	BULUNTU TARİHİ: 21.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.2 cm	Yükseklik: 3.7 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Gri (5YR 6/1 – gray) Az gözenekli, az miktarda kireç katkılı	
ASTAR	Gri (7.5YR 5/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ile duman yolunun büyük bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak düşey yönde derin yivlerle kuşatılmıştır. Yivler çanağa kadar inmektedir. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Silindirik formdaki duman yolunda bir bilezik bulunmaktadır.

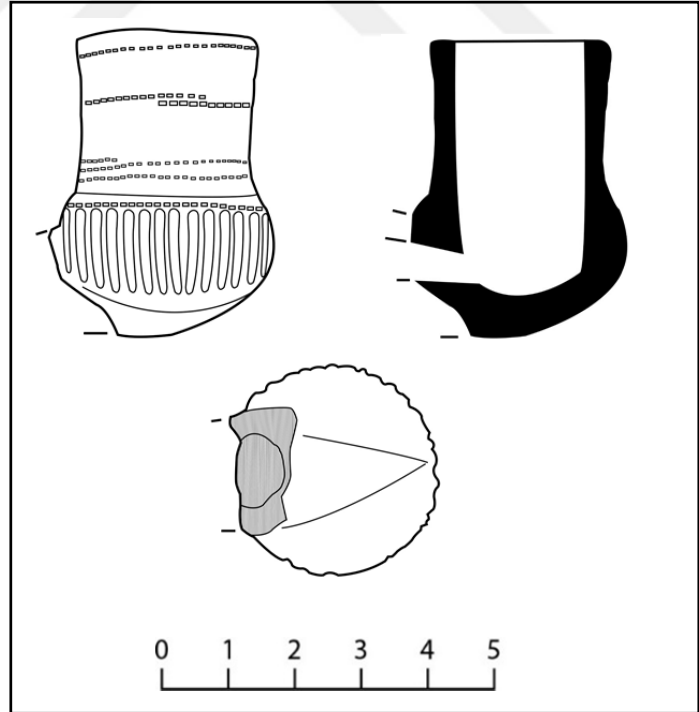
KATALOG NO.:	76		
KAZI ENV. NO.:	DK'14/117		
BULUNTU YERİ:	Karakol		BULUNTU TARİHİ: 13.08.2014
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3 cm		Yükseklik: 3.6 cm
	Çanak Ağız Çapı: 1.7 cm		Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Açık gri (10YR 7/1 – light gray) Çok gözenekli, az miktarda taşçık katkılı		
ASTAR	Gri (10YR 6/1 – gray)		
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı		
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik		
MÜHÜR-DAMGA	-		
TARİH	17. – 18. yüzyıl		

TANIMI: Duman yolu kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak üzerinde C kıvrımlı geometrik şekillerden oluşan dağınık kompozisyonlu bir bezeme görülmektedir. Gövdede ise dörtgenlerden oluşan süsleme bordürleri yer almaktadır. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır.

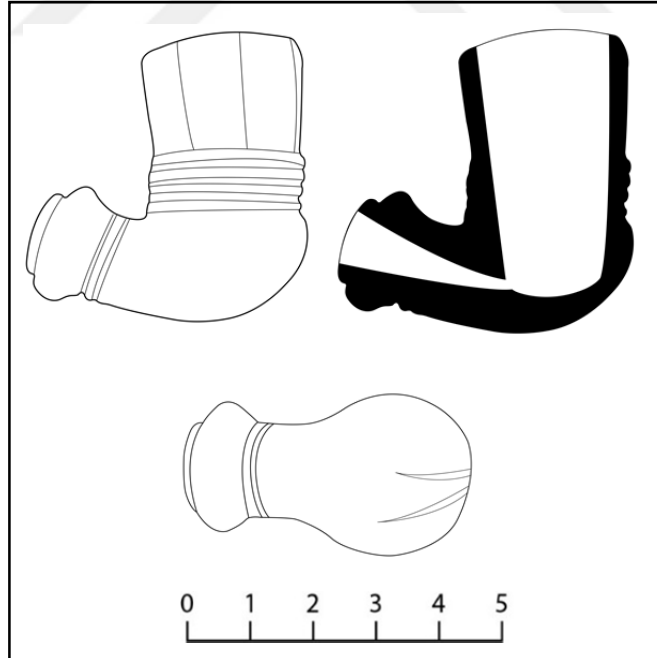
KATALOG NO.:	77	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 28.08.2016	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3 cm	Yükseklik: 4.2 cm
	Çanak Ağız Çapı: 1.8 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Pembe (7.5YR 7/4 – pink) Çok gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Pembe (7.5YR 8/3 – pink)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	

TANIMI: Duman yolu kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak düşey yöne yivlerle dilimlenmiştir. Gövdede ise dörtgen ve çubuk dizilerinden oluşan bordürler gövdeyi çevrelemektedir.

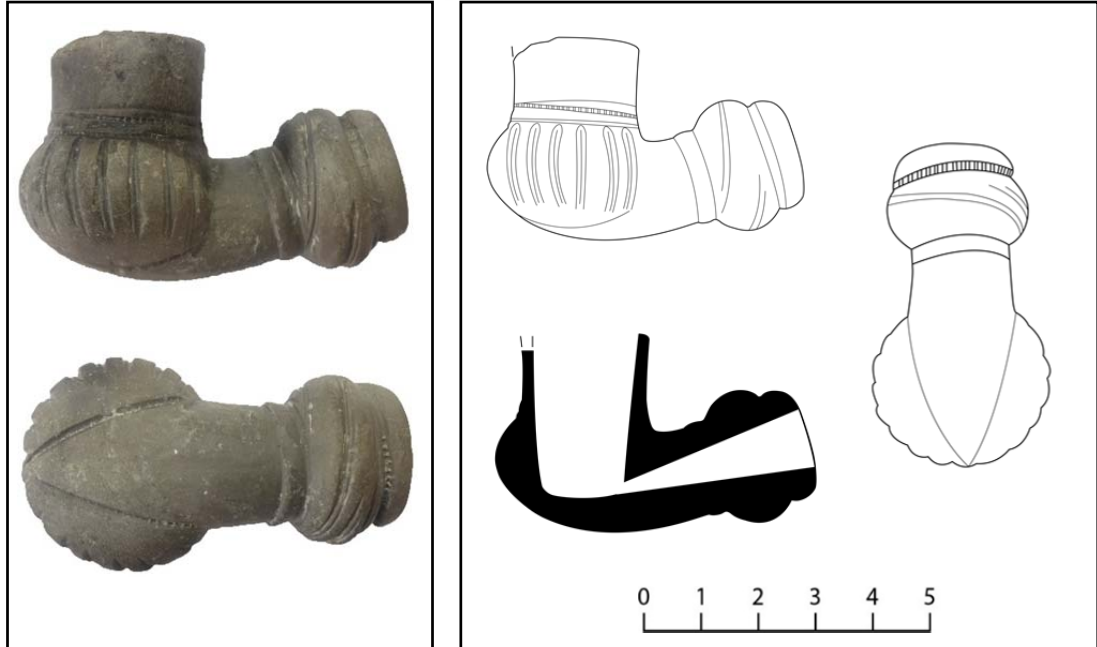

KATALOG NO.:	78	
MÜZE ENV. NO.:	2013/65	
BULUNTU YERİ: III. Burç	BULUNTU TARİHİ: 2013	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.7 cm	Yükseklik: 4.9 cm
	Çanak Çapı: 2.2 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm
HAMUR	Koyu gri (5YR 4/1 – dark gray) Gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Çok koyu gri (5YR 4/1 – very dark gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Tam olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde çokgen formlu düz bir gövde yükselmektedir. Gövde başlangıcında üç sıra kazıma çizgi gövdeyi dolanmaktadır. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru keskin karınlı bir bombe yapmaktadır.

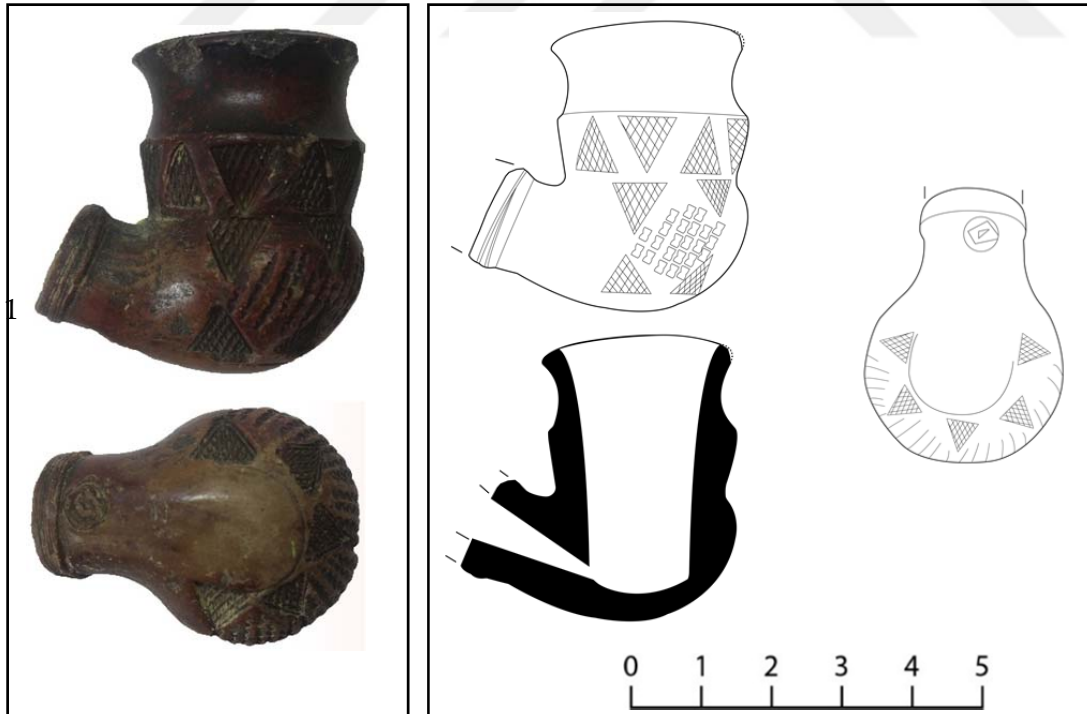

KATALOG NO.:	79		
MÜZE ENV. NO.:	2013/66		
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 01.08.2013		
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.4 cm	Yükseklik: 3.5 cm	
	Çanak Ağız Çapı: 1.5 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm	
HAMUR	Gri (10YR 3/1 – gray) Gözenekli, az miktarda mika katkı		
ASTAR	Gri (7.5YR 6/1 – gray)		
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı		
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik		
MÜHÜR-DAMGA	-		
TARİH	18. yüzyıl		
TANIMI: Ağız kenarında kırklar olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanakta düşey yönlü yivler çanağı dilimlemektedir. Gövde başlangıcında çubuk dizilerinden oluşan bordür ve kazıma çizgiler gövdeyi dolanmaktadır. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru geniş bir bombe yapmaktadır. Bombe başlangıcında bilezik, sonunda ise çubuk dizilerinden oluşan bordür bulunmaktadır. Bombenin üzerinde diyagonal kazıma çizgiler bulunmaktadır.			

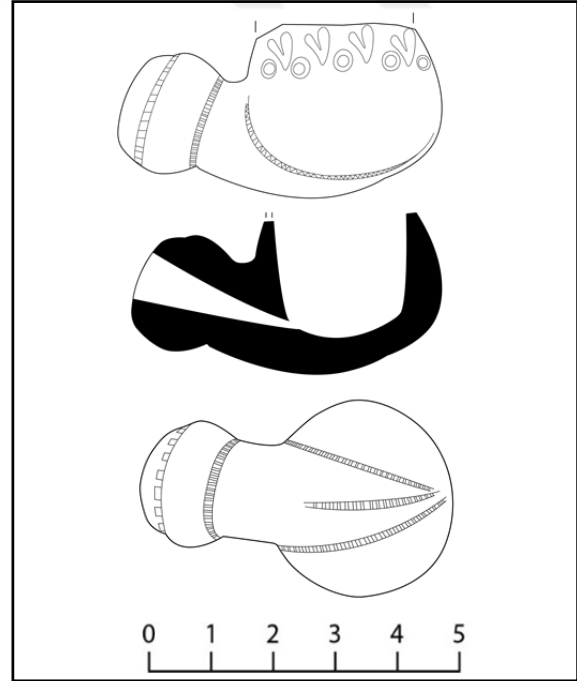
KATALOG NO.:	80		
MÜZE ENV. NO.:	2013/68		
BULUNTU YERİ:	Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 18.08.2013	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.9 cm	Yükseklik: 4.3 cm	
	Çanak Ağız Çapı: 2.1 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -	
HAMUR	Gri (10YR 5/1 – gray) Gözenekli, az miktarda mika katkılı		
ASTAR	Esmer kırmızı (10R 3/4 – dusky red)		
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı		
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik		
MÜHÜR-DAMGA	-		
TARİH	18. yüzyıl		

TANIMI: Duman yolunun bir kısmı kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde düz bir gövde yükselmektedir. Çanak ve gövdede ters düz şeklinde yerleştirilen üçgenlerin içi eşkenar dörtgen şeklinde düzenlenmiştir. Üçgenlerin arasında geometrik şekillerden oluşan çizgiler bulunmaktadır. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Silindirik formdaki duman yolunda bir bilezik bulunmaktadır. Duman yolunun altında geometrik şekillerden oluşan bir damga bulunmaktadır.

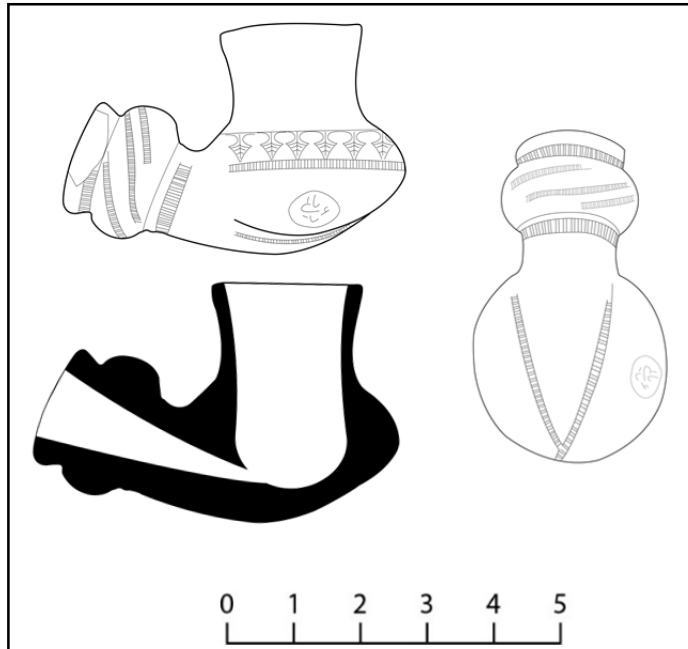
KATALOG NO.:	81	
MÜZE ENV. NO.:	2014/9	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 10.08.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.1 cm	Yükseklik: 2.7 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.2 cm
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red) Gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Esmer kırmızı (10R 3/4 – dusky red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Çanağın bir kısmı kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde muhtemelen düz bir gövde yükselmektedir. Çanak üzerinde daire ve "V" şekilli baskı bezemeler bulunmaktadır. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda çubuk dizilerinden oluşan bordürler sınırlandırmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru bombe yaparak sonlamaktadır. Bombe başlangıcında çubuk dizilerinden oluşan bordür, bombe üzerinde ise dörtgenlerden oluşan bir bordür bulunmaktadır. Duman yolunun altından kaideye yine çubuk dizilerinden oluşan bir bordür uzanmaktadır.

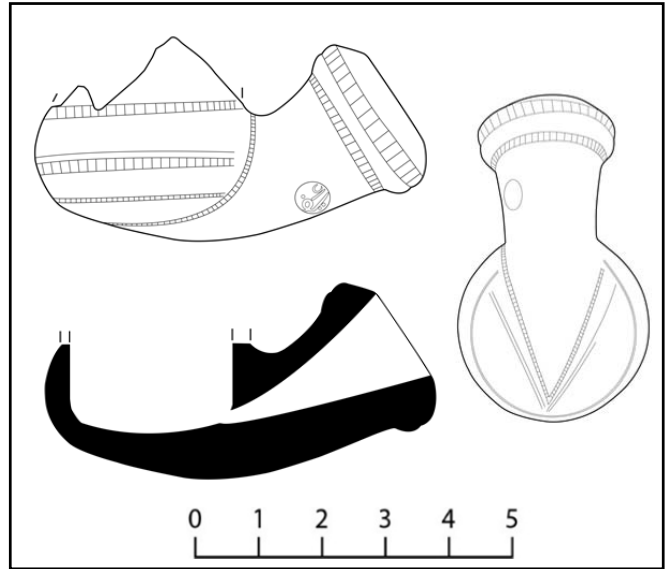

KATALOG NO.:	82	
MÜZE ENV. NO.:	2014/25	
BULUNTU YERİ:	Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 27.08.2014
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.3 cm	Yükseklik: 3.8 cm
	Çanak Çapı: 1.7 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm
HAMUR	Gri (7.5YR 5/1– gray) Gözenekli, az miktarda taşçık katkı	
ASTAR	Kırmızımsı siyah (25.YR 2.5/1 – reddish black)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	18. yüzyıl	

TANIMI: Tam olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak üzerinde çubuk dizilerinden oluşan bordürler bulunmaktadır. Bu bordürün üzerinde ise ters olarak basılmış stilize ağaç motifleri yer almaktadır. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda kazıma çizgiler sınırlandırmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru bombe yaptıktan sonra düz ağızla sonlamaktadır. Bombe başlangıcında çubuk dizilerinden oluşan bir sıra bordür ve ince bir bilezik bulunmaktadır. Bombe üzerinde ise diyagonal bordürler içinde çubuk dizileri yer almaktadır. Çanağın yanında Arap harfleriyle yazılı bir mühür bulunmaktadır. Mühür okunamamıştır.

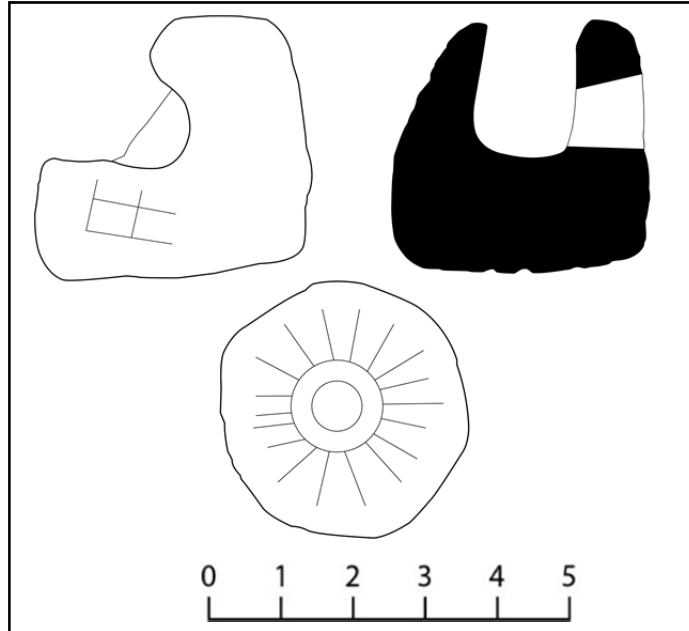

KATALOG NO.:	83
KAZI ENV. NO.:	L-62
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 06.09.2016
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.5 cm
	Çanak Çapı: -
	Yükseklik: 3 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.4 cm
HAMUR	Açık kırmızı (2.5YR 6/6 – light red) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda kireç katkılı
ASTAR	Sarımsı kırmızı (5YR 5/6 yellowish red)
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, kazıma
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik
MÜHÜR-DAMGA	Yazı
TARİH	18. yüzyıl
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, basık yuvarlak biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurga ile bağlanmaktadır. Çanakta gövdeyi dolaşan üç sıra bordür bulunmaktadır. Bordürler silindir baskı tekniğiyle çubuk dizilerinden oluşturulmuştur. Omurga iki yanda iki sıra kazıma çizgi ve bunların arasında bulunan bir sıra çubuk dizisinden oluşan silindir baskıyla yapılmış bordürle sınırlandırılmıştır. Silindirik forma sahip duman yolu ağız kısmında bir bilezik ile sonlanmaktadır. Duman yolunda bilezik başlangıcında çubuk dizisinden oluşan bir bordür yer almaktadır. Bilezik çubuk dizilerinden oluşan bordür ile kuşatılmıştır. Duman yolu ağız kenarlarında baskı tekniğiyle yapılmış geometrik bezemeler mevcuttur. Duman yolunun yan tarafında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür bulunmaktadır. Mühür okunamamıştır.	

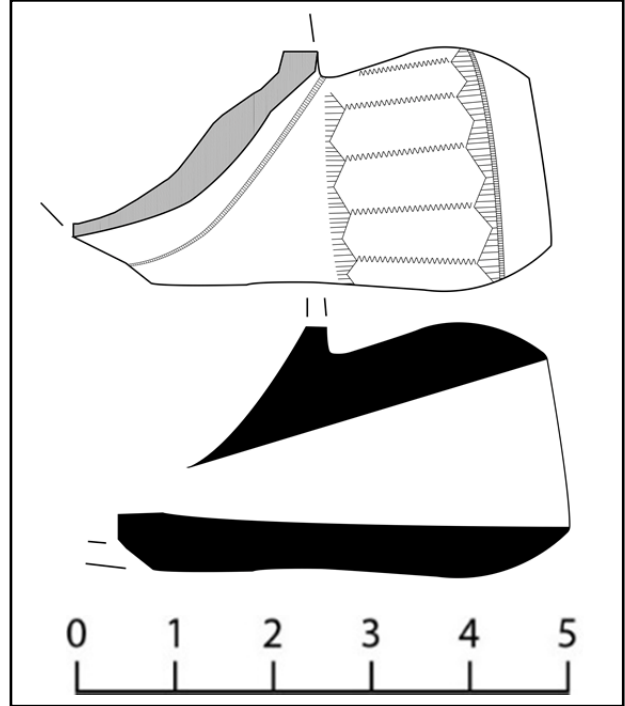
Ek 1.6. Çokgen Biçimli Çanaklı Lüleler

KATALOG NO.:	84	
KAZI ENV. NO.:	L-76	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 04.09.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.4 cm	Yükseklik: 3.1 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Beyaz (10YR 8/1 – white) Gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Beyaz (10YR 8/1 – white)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, çokgen biçimli çanaklı tiptedir. Lüle sadece çanak kısmından oluşmakta olup duman yolu bulunmamaktadır. Çubuk gövdede bulunan deliğe doğrudan sokularak kullanılmaktadır. Lüle, yapısı nedeniyle bir kalıptan ziyade elle şekillendirilerek üretilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Çanak üzerinde çeşitli kazıma çizgiler bulunmaktadır. Kaidede bir daire etrafında yayılan ışın demetleri kazınmıştır. Lülenin form olarak benzerine incelenen diğer lüle tipleri arasında rastlanamamıştır. Bu nedenden ötürü ve tasarımındaki özensizlik yerel üretim olabileceğini düşündürmektedir.		

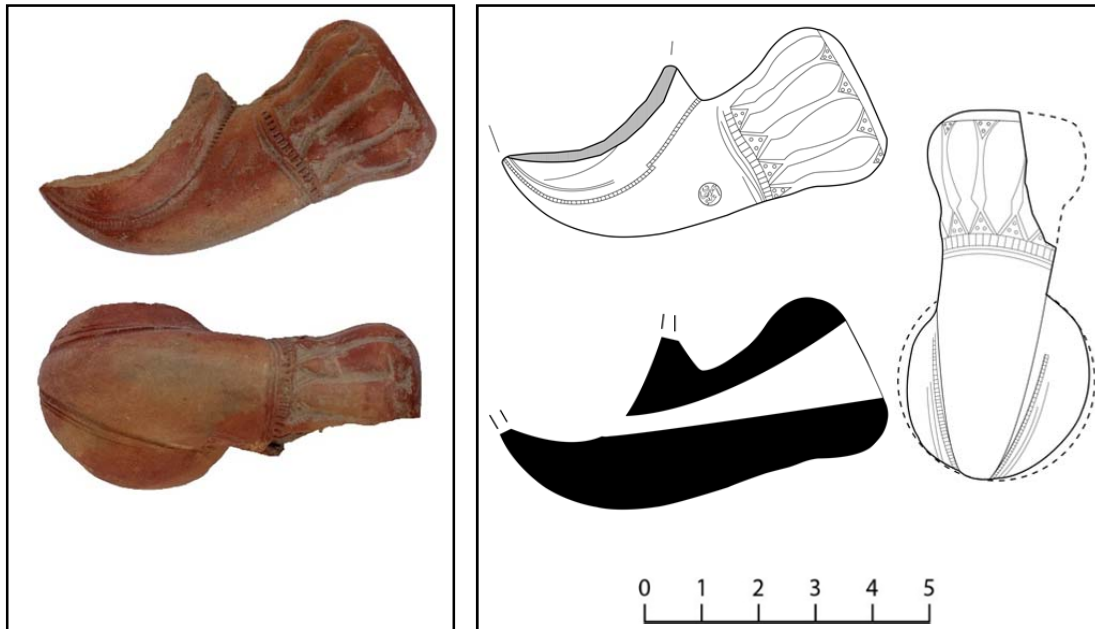

Ek 1.7. Konik Biçimli Çanaklı Lüleler

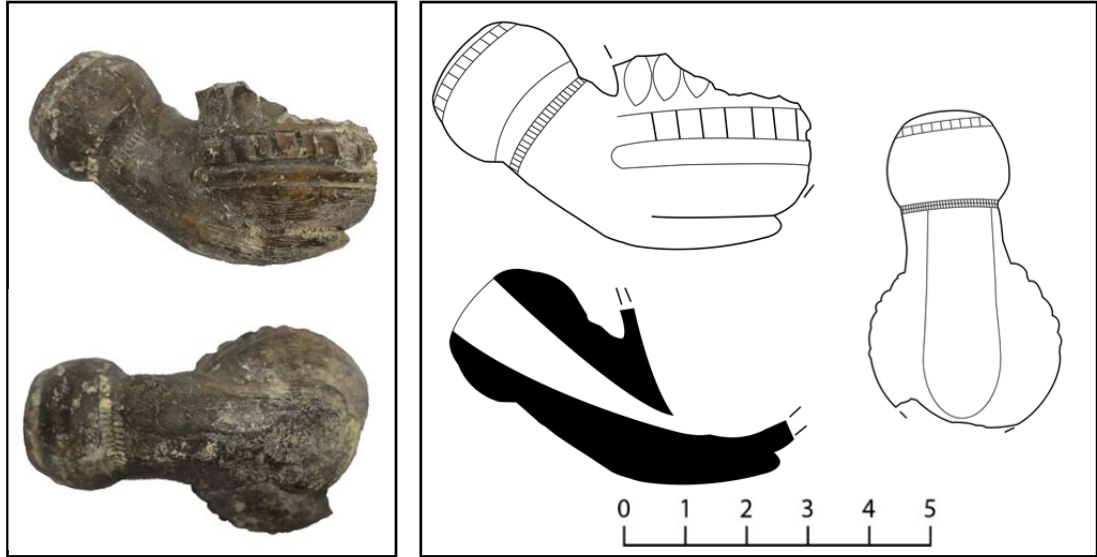
KATALOG NO.:	85
KAZI ENV. NO.:	-
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 25.07.2017
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.6 cm
	Yükseklik: 2.4 cm
	Çanak Ağız Çapı: -
	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.5 cm
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 4/6 - red) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda mika katkılı
ASTAR	Açık kırmızı (2.5YR 6/6 - light red)
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik
MÜHÜR-DAMGA	Yazı
TARİH	19. yüzyıl
<p>TANIMI: Çanağın tamamı kırık olan ve duman yolunun ağız kenarlarında kırıklar bulunan lüle, konik biçimli çanaklı tiptedir. Duman yolu çokgen bir forma sahip olmakla birlikte ağız kısmına doğru genişledikten sonra ağız kısmında daralarak sonlanmıştır. Duman yolu kısa tutulmuştur. Gövde dilimlere ayrılmıştır. Dilimlerin arası çubuk dizilerinden oluşan bordürlerle doldurulmuştur. Duman yolunun yan tarafında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür bulunmaktadır. Mühür okunamamıştır.</p>	

KATALOG NO.:	86	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Anonim Yapı	BULUNTU TARİHİ: 22.08.2011	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.6 cm	Yükseklik: 2.7 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.5 cm
HAMUR	Açık kırmızı (2.5YR 6/6 – light red) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (2.5YR 5/8 – red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	19. yüzyıl	
TANIMI: Çanağın büyük bir bölümü ile duman yolunun bir kısmı kırık olan lüle benzer biçimdeki örnekler sebebiyle konik biçimli çanaklı lüleye ait olmalıdır. Duman yolu silindirik bir forma sahip olmakla birlikte ağız kısmına doğru genişledikten sonra ağız kısmında daralarak sonlanmıştır. Duman yolu kısa tutulmuştur. Gövde dilimlere ayrılmıştır. Dilimlerin başlangıcında kazıma tekniğiyle yapılmış iki sıra çizgi bezeme ile çubuk dizilerinde oluşan bir sıra bordür bulunmaktadır. Dilimlerin arası geometrik şekillerle doldurulmuştur. Duman yolunun yan tarafında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür bulunmaktadır. Mühür “ هاجي ” <i>Hacı</i> olarak okunmuştur.		

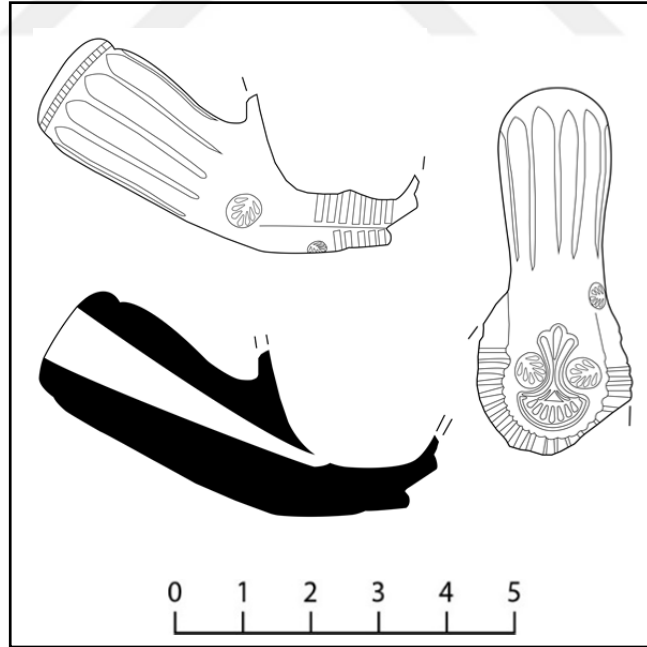

KATALOG NO.:	87	
KAZI ENV. NO.:	L-76	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 14.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.5 cm	Yükseklik: 3.1 cm
	Çanak Ağız Çapı: 2.7 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.3 cm
HAMUR	Gri (10YR 5/1 – gray) Gözenekli, çok miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Koyu kahverengi (7.5YR 3/2 – dark brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	19. yüzyıl	
<p>TANIMI: Çanak kısmının büyük bir bölümü kırık olan lüle, konik biçimli çanaklı tiptedir. Çanak üzerinde geometrik şekillerden oluşan bezemeler bulunmaktadır. Çanak "U" biçimli dışa taşkın omurgayla duman yoluna bağlanmaktadır. Silindirik duman yolu ağız kısmına doğru geniş bir bombe yapmaktadır. Duman yolu ve bombe bitişinde çubuk dizilerinden oluşan bordürler gövdeyi dolanmaktadır.</p>		

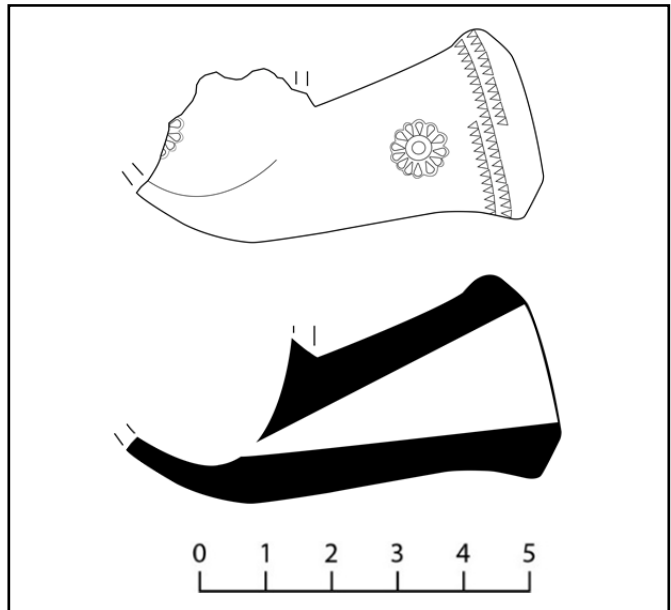
KATALOG NO.:	88	
KAZI ENV. NO.:	L-92	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİH: 20.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 6.4 cm	Yükseklik: 2.8 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.6 cm
HAMUR	Koyu kırmızımsı gri (2.5YR 4/1 – dark reddish gray) Gözenekli, az miktarda mika ve taşçık katkı	
ASTAR	Kırmızımsı kahverengi (2.5YR 4/4 – reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	19. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının büyük bölümü kırık olan lüle, benzer örnekleri nedeniyle konik biçimli çanaklı tiptedir. Çanak "U" biçimli dışa taşkın omurgayla duman yoluna bağlanmaktadır. Silindirik duman yolu dilimli olarak düzenlenmiştir. Dilimlerin arasında stilize bitkisel motifler bulunmaktadır. Kaide de ise ortada irice yanlarda ise daha küçük ölçekli stilize bitkisel motifler yer almaktadır. Ayrıca kaideden çanağa uzanan çubuk dizileri de bulunmaktadır.

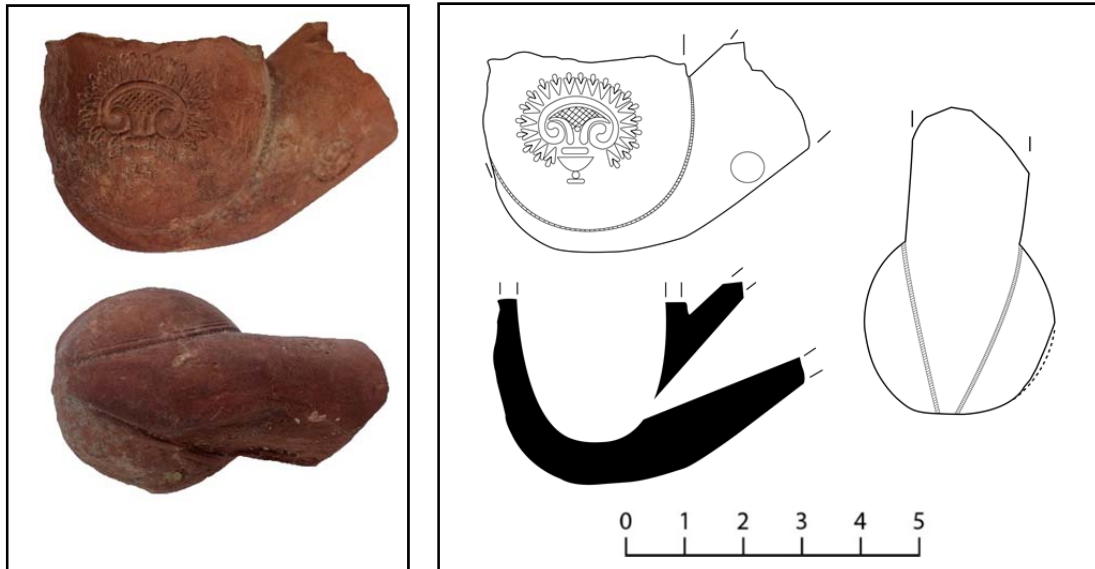

Ek 1.8. Lale Biçimli Çanaklı Lüleler

KATALOG NO.:	89	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 08.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.5 cm	Yükseklik: 2.9 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.6 cm
HAMUR	Kırmızı (red – 2.5YR 5/6) Sık az gözenekli az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (red – 2.5YR 5/6)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA		
TARİH	19. yüzyıl	
<p>TANIMI: Çanak kısmının büyük bölümü kırık olan lüle, benzer örnekler nedeniyle lale biçimli çanaklı lüleye ait olmalıdır. Lüle, silindirik duman yoluna sahiptir. Duman yolu şişkince bir omurgayla çanağa bağlanmaktadır. Duman yolu ağız kısmına doru genişleyerek sonlanmaktadır. Duman yolu ağız kenarında silindir baskıyla yapılmış ve ters üçgenlerin yan yana getirilmesiyle oluşturulan iki sıra bordür yer almaktadır. Duman yolunun bir yanında bir çiçek motifi bulunmaktadır. Büyük kısmı kırık olan çanağın iki yanına da aynı çiçek motifinin uygulandığı anlaşılmaktadır.</p>		

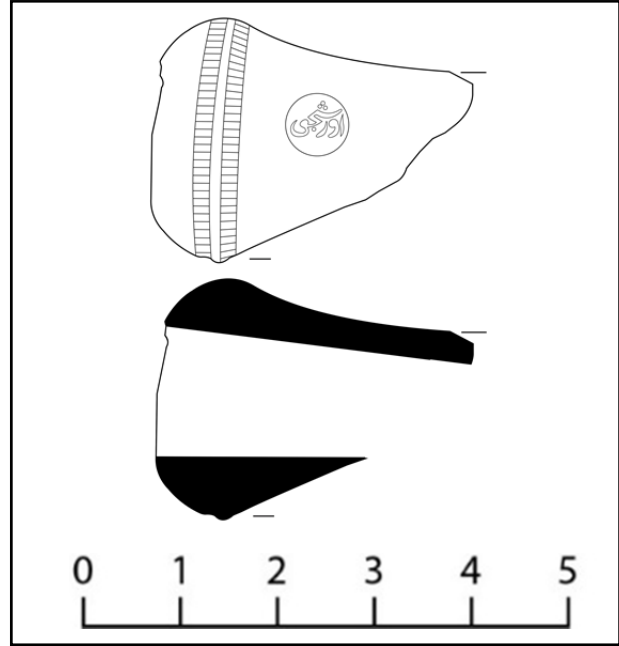

KATALOG NO.:	90	
KAZI ENV. NO.:	L-51	
BULUNTU YERİ:	Yol Çalışması	BULUNTU TARİHİ: 08.08.2015
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.2 cm	Yükseklik: 3.4 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Kırmızı (red – 2.5YR 4/6) Az gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (red – 2.5YR 5/6)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	19. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmı ve duman yolunun bir kısmı kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak üzerinde baskı tekniğiyle yapılmış ve stilize edilmiş saksı ya da vazo benzeri bir nesne yer alır. Stilize olarak betimlenmiş bu nesnenin hemen üzerinde S ve C kıvrımlarıyla hareketlendirilen volüt formunda bir bezeme yer alır. Bunun da hemen üzerinde volütü çevreleyen çiçek yapraklarını andıran geometrik bezemeler bulunmaktadır. Kompozisyon genel itibariyle ampir üslupta stilize edilmiş vazo içinde çıkan çiçek ya da bitki olarak yorumlanabilir. Duman yolu omurga yaparak çanakla birleşir. Bu birleşme kısımları çubuk dizisinden oluşan bir bordür ile bezenmiştir. Duman yolunun bir yanında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür yer alır. Mühür "روهي" <i>Ruhi</i> olarak okunmuştur.		

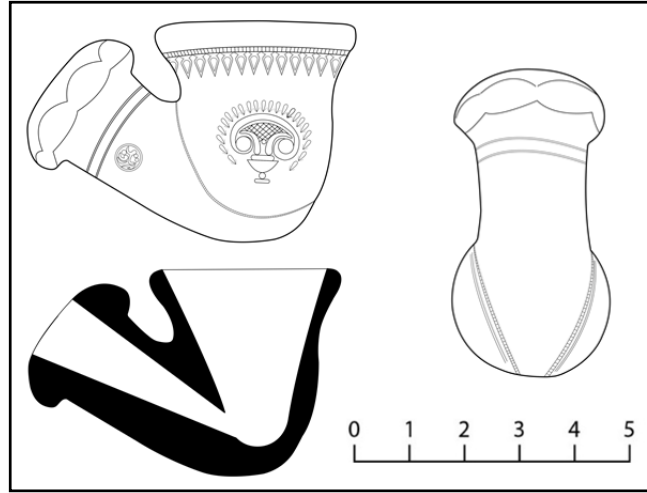

KATALOG NO.:	91
KAZI ENV. NO.:	-
BULUNTU YERİ: Bayrak Direği	BULUNTU TARİHİ: 16.08.2010
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 2.7 cm
	Çanak Çapı: -
HAMUR	Kırmızı (red – 2.5YR 4/6) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda mika katkılı
ASTAR	Kırmızı (red – 10R 4/6)
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik
MÜHÜR-DAMGA	Yazı
TARİH	19. yüzyıl

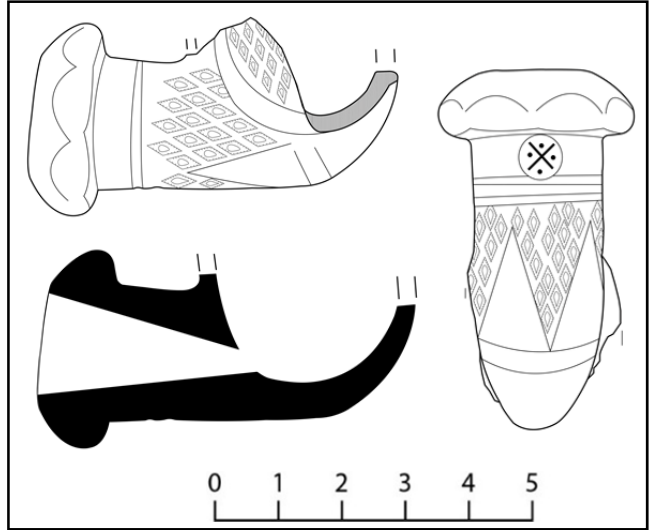
TANIMI: Çanak kısmının tamamı ve duman yolunun büyük kısmı kırık olan lüle, sadece duman yolu ağzı kısmından oluşmaktadır. Herhangi bir form vermeyen parça lale biçimli çanaklı lülelere benzerliği sebebiyle lale biçimli çanaklı lüle tipinde olmalıdır. Duman yolu ağzı kısmında doğru bombe yaparak sonlanmaktadır. Bu bombe ise çubuk dizilerinden oluşan iki sıra bordür ile bezenmiştir. Duman yolu parçasının yan tarafında Arap harfleriyle basılmış bir mühür bulunmaktadır. Mühür "روسچوق" Rusçuk şeklinde okunmuştur.

KATALOG NO.:	
KAZI ENV. NO.:	-
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 19.08.2011
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5 cm
	Yükseklik: 3.9 cm
	Çanak Ağız Çapı: 3.1 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.6 cm
HAMUR	Kırmızı (red – 2.5YR 4/6) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda mika katkılı
ASTAR	Kırmızı (red – 10R 4/6)
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, baskı, kazıma
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel
MÜHÜR-DAMGA	Yazı
TARİH	19. yüzyıl
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Çanağın ağız kenarını çubuk dizisinden oluşan bordür ile damla motiflerinden oluşan bir bordür kuşatmaktadır. Çanağın iki yanında baskı tekniğiyle yapılmış ve stilize edilmiş saksı ya da vazo benzeri bir nesne yer alır. Stilize olarak betimlenmiş bu nesnenin hemen üzerinde S ve C kıvrımlarıyla hareketlendirilen volüt formunda bir bezeme yer alır. Volütü çevreleyen bir yaprak dizisi bulunmaktadır. Bu stilize yaprakların tütün yaprağı olması muhtemeldir. Kompozisyon ampir üslupta stilize edilmiş vazo içinde çıkan çiçek ya da bitki olarak yorumlanabilir. Omurga çanağın ön yüzündeki çiçek motifinin altında üçgen uç yaparak sonlanmaktadır. Duman yolunda ise birbirine paralel olarak kazınmış ve silindirik gövdeyi dolanan iki sıra çizgi bezeme bulunmaktadır. Duman yolu ağız kısmında sekizgen kesite sahip bir bombe yaparak sonlanmaktadır. Bombe üzerinde sekiz kenar üzerine yarım yaylar işlenmiştir. Duman yolunun bir yanında “روهي” <i>Ruhi</i> olarak okunan mühür bulunmaktadır.	

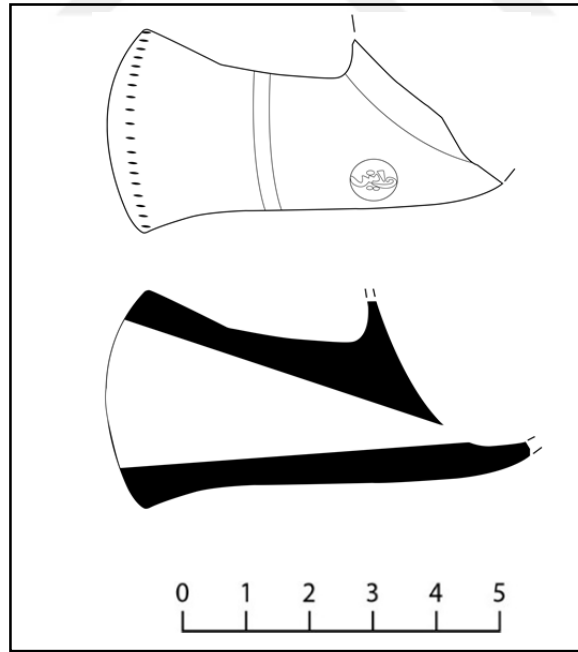

KATALOG NO.:	93	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 13.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5 cm	Yükseklik: 3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.5 cm
HAMUR	Kırmızı (red – 2.5YR 5/8) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (red – 10R 4/6)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Geometrik	
TARİH	19. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının büyük bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna kaide boyunca devam eden omurga ile bağlanmaktadır. Çanağın kalan kısımları üzerinde kazıma tekniğiyle yapılmış çizgiler ve baskı tekniğiyle yapılmış eşkenar dörtgen içine yerleştirilmiş damla motifleri yer almaktadır. Silindirik bir forma sahip olan duman yolu üçgen kasetlere ayrılmış ve kasetlerin içi de eşkenar dörtgen içine yerleştirilmiş damla motifleriyle doldurulmuştur. Duman yolunda birbirine paralel olarak kazınmış ve silindirik gövdeyi dolanan iki sıra çizgi bezeme bulunmaktadır. Duman yolu ağız kısmında sekizgen kesite sahip bir bombe yaparak sonlanmaktadır. Bombe üzerinde sekiz kenar üzerine yarım yaylar işlenmiştir. Duman yolunun altında geometrik bir damga bulunmaktadır.		

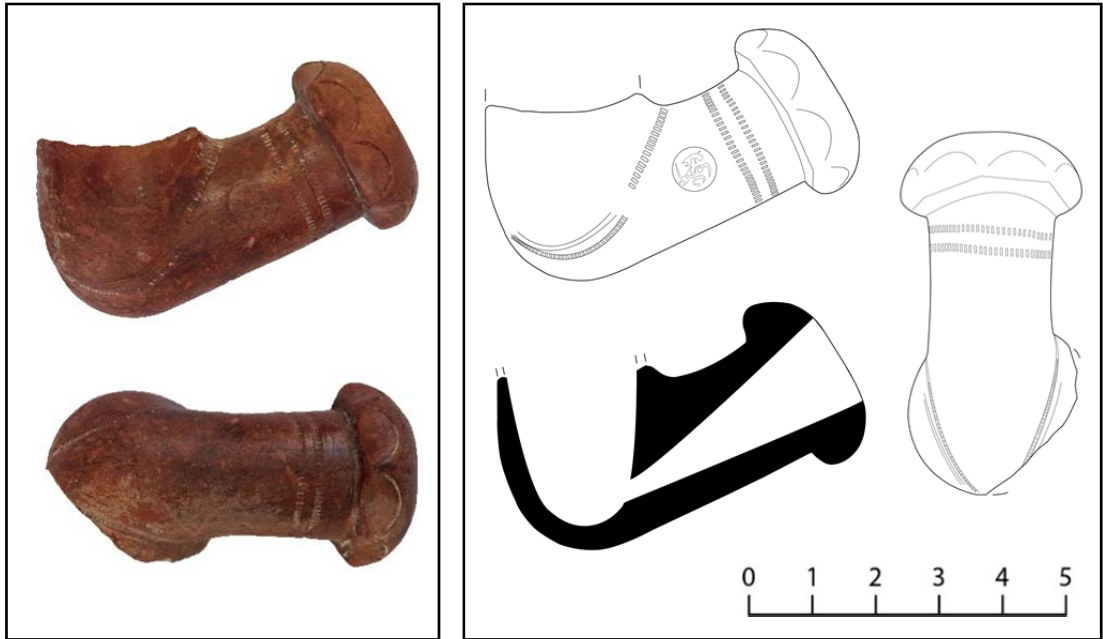

KATALOG NO.:	94	
KAZI ENV. NO.:	L-62	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 10.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.4 cm	Yükseklik: 2.7 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Koyu kırmızımsı gri (2.5YR 4/1 - dark reddish gray) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda kireç katkılı	
ASTAR	Kırmızımsı kahverengi (2.5YR 3/4 - reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	19. yüzyıl	

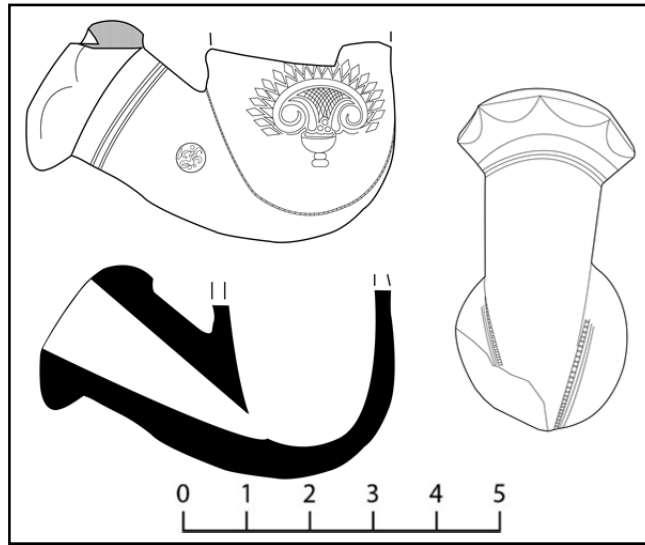
TANIMI: Çanak kısmının tamamı ve duman yolunun bir kısmı kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna kaide boyunca devam eden omurga ile bağlanmaktadır. Silindirik bir forma sahip olan duman yolu ağız kısmına doğru dış bükey bir profil yaparak sonlanmaktadır. Duman yolunda birbirine paralel olarak kazınmış ve silindirik gövdeyi dolanan iki sıra çizgi bezeme bulunmaktadır. Duman yolu ağız kenarlarında baskı tekniğiyle yapılmış geometrik bezemeler mevcuttur. Duman yolunun yan tarafında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür bulunmaktadır. Mühür okunamamıştır.

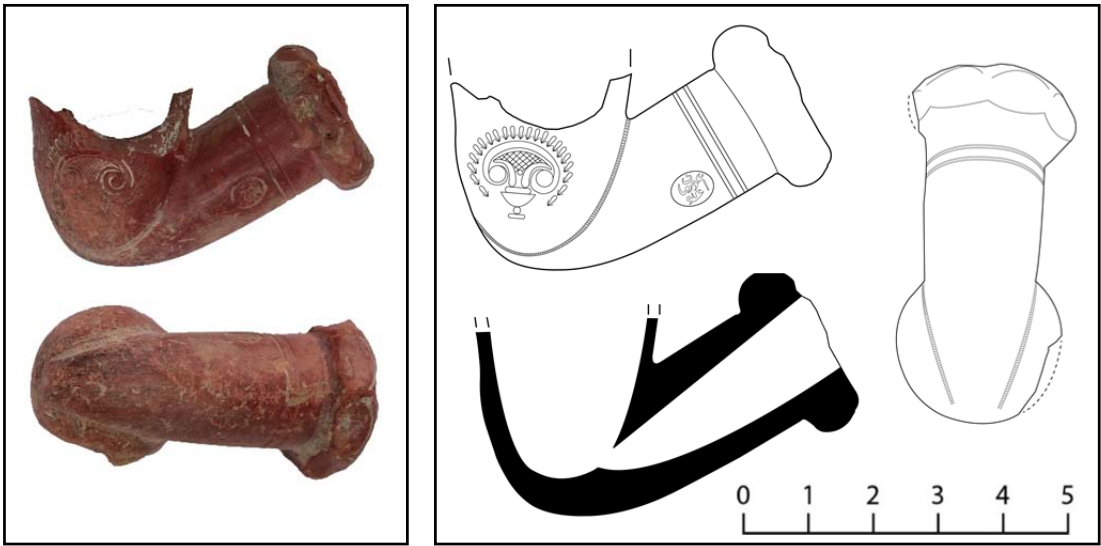
KATALOG NO.:	95
KAZI ENV. NO.:	-
BULUNTU YERİ: Sur Dışı / Restorasyon	BULUNTU TARİHİ: 20.03.2017
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.8 cm
	Yükseklik: 3.3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -
	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.6 cm
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 4/6 – Red) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda mika katkılı
ASTAR	Kırmızı (2.5YR 5/6 Red)
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, kazıma
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik
MÜHÜR-DAMGA	Yazı
TARİH	19. yüzyıl
<p>TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna bir omurga ile bağlanmaktadır. Çanakta bir süsleme unsuru yer almamaktadır. Silindirik bir forma sahip olan duman yolu ağız kısmında sekizgen formda bombe yaparak sonlanmaktadır. Omurgayı iki yandan çubuk dizilerinin bir araya gelmesiyle oluşan ve silindir baskıyla yapılan bir sıra bordür sınırlandırmaktadır. Duman yolunu birbirine paralel iki sıra çubuk dizilerinden oluşan iki sıra bordür kuşatmaktadır. Ağız kısmında sekizgen formdaki bombenin kenarları yarım yaylarla bezenmiştir. Duman yolunun yan tarafında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür bulunmaktadır. Mühür "غورمان" <i>ğurman</i> olarak okunmuştur.</p>	

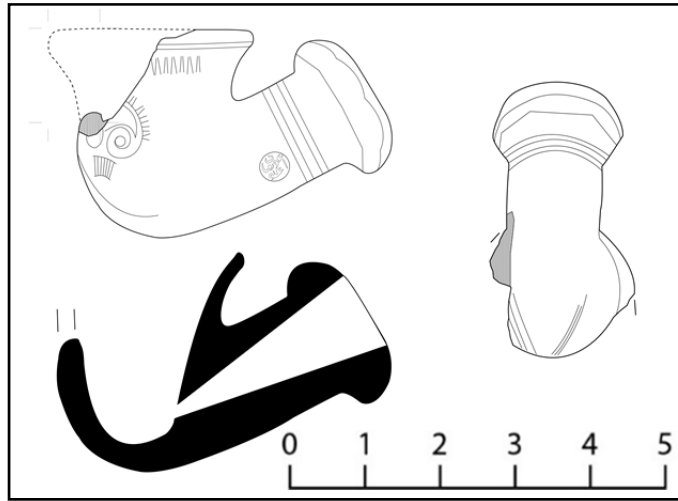
KATALOG NO.:	96	
KAZI ENV. NO.:	L-80	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 15.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.7 cm	Yükseklik: 3.6 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.6 cm
HAMUR	Açık kırmızı (2.5YR 7/6 – Light red) Sık dokulu, az gözenekli, çok miktarda mika katkılı	
ASTAR	Sarımsı kırmızı (5YR 5/6 Yellowish red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	19. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının ve duman yolunun bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna bir omurga ile bağlanmaktadır. Çanağın bir yanında baskı tekniğiyle yapılmış ve stilize edilmiş saksı ya da vazo benzeri bir nesne yer alır. Stilize olarak betimlenmiş bu nesnenin hemen üzerinde S ve C kıvrımlarıyla hareketlendirilen volüt formunda bir bezeme yer alır. Volütü çevreleyen stilize çiçek dizisi bulunmaktadır. Kompozisyon genel itibariyle ampir üslupta stilize edilmiş vazo içinde çıkan çiçek ya da bitki olarak yorumlanabilir. Omurga çanağın ön yüzündeki çiçek motifinin altında üçgen uç yaparak sonlanmaktadır. Duman yolunda ise birbirine paralel olarak kazınmış ve silindirik gövdeyi dolanan iki sıra çizgi bezeme bulunmaktadır. Duman yolu ağız kısmında sekizgen kesite sahip bir bombe yaparak sonlanmaktadır. Bombe üzerinde sekiz kenar üzerine yarım yaylar işlenmiştir. Duman yolunun bir yanında "اواريز" <i>avarız?</i> şeklinde okunan bir mühür bulunmaktadır.		

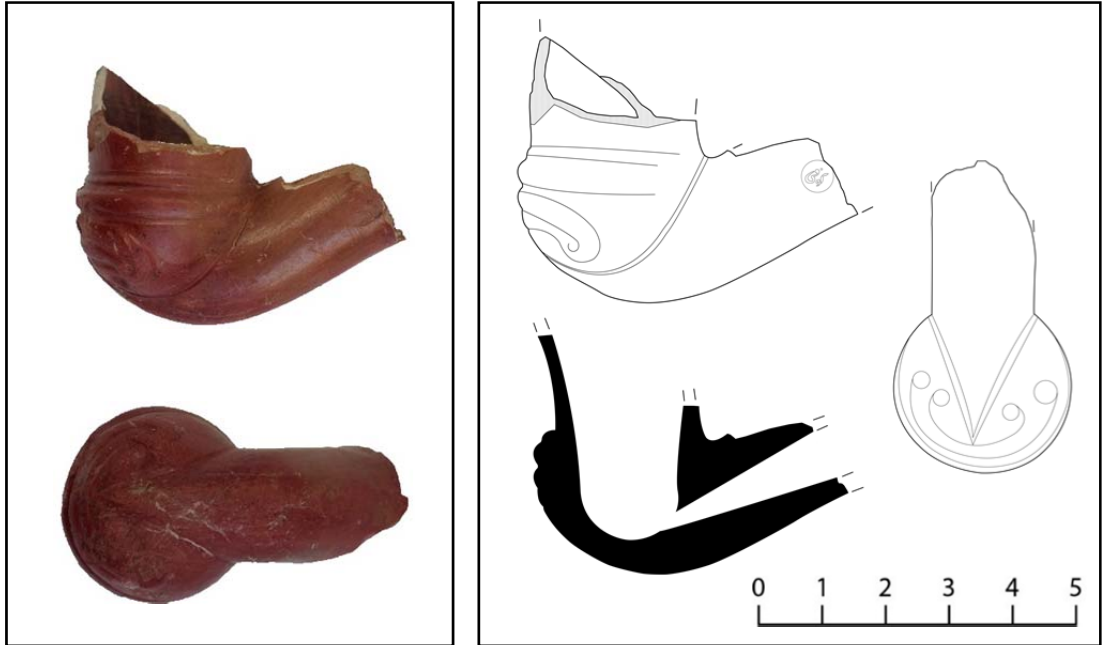
KATALOG NO.:	97
KAZI ENV. NO.:	-
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 23.08.2012
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 6.1 cm
	Çanak Ağız Çapı: -
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 4/8 – red) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda mika katkılı
ASTAR	Kırmızı (10R 4/6 red)
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel
MÜHÜR-DAMGA	Yazı
TARİH	19. yüzyıl
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ve duman yolunun ağız kenarı kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurga ile bağlanmaktadır. Çanağın iki yanında baskı tekniğiyle yapılmış ve stilize edilmiş saksı ya da vazo benzeri bir nesne yer alır. Stilize olarak betimlenmiş bu nesnenin hemen üzerinde S ve C kıvrımlarıyla hareketlendirilen volüt formunda bir bezeme yer alır. Volütü çevreleyen stilize çiçek dizisi bulunmaktadır. Kompozisyon genel itibariyle ampir üslupta stilize edilmiş vazo içinden çıkan çiçek ya da bitki olarak yorumlanabilir. Omurga çanağın ön yüzündeki çiçek motifinin altında üçgen uç yaparak sonlanmaktadır. Duman yolunda ise birbirine paralel olarak kazınmış ve silindirik gövdeyi dolanan iki sıra çizgi bezeme bulunmaktadır. Duman yolu ağız kısmında sekizgen kesite sahip bir bombe yaparak sonlanmaktadır. Bombe üzerinde sekiz kenar üzerine yarım yaylar işlenmiştir. Duman yolunun bir yanında "اوغلو غورمان" <i>ğurman oğlu</i> olarak okunan bir mühür bulunmaktadır.	

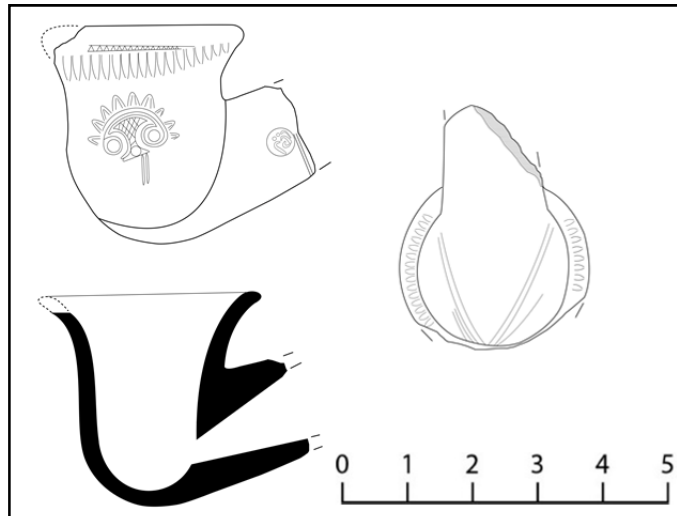
KATALOG NO.:	98	
KAZI ENV. NO.:	L-20	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 20.08.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.5 cm	Yükseklik: 3.3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.3 cm
HAMUR	Sarımsı kırmızı (5YR 5/6 – Yellowish red) Az gözenekli, az miktarda kireç ve mika katkılı	
ASTAR	Sarımsı kırmızı (5YR 6/6 – Yellowish red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	19. yüzyıl	
<p>TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurga ile bağlanmaktadır. Çanağın bir yanında baskı tekniğiyle yapılmış ve stilize edilmiş saksı ya da vazo benzeri bir nesne yer alır. Stilize olarak betimlenmiş bu nesnenin hemen üzerinde S ve C kıvrımlarıyla hareketlendirilen volüt formunda bir bezeme yer alır. Bu volütü ise çubuklardan oluşan geometrik bezemeler çevrelemektedir. Kompozisyon genel itibariyle ampir üslupta stilize edilmiş vazo içinden çıkan çiçek ya da bitki olarak yorumlanabilir. Çanağın ağız kenarı çubuk dizilerinden oluşan bir bordür ile süslenmiştir. Omurga çanağın ön yüzünde üçgen uç yaparak sonlanmaktadır. Duman yolunda ise birbirine paralel olarak kazınmış ve silindirik gövdeyi dolanan iki sıra kazıyarak yapılmış bant bulunmaktadır. Duman yolu ağız kısmında sekizgen kesite sahip bir bombe yaparak sonlanmaktadır. Bombe üzerinde sekiz kenar üzerine yarım yaylar işlenmiştir. Duman yolunun bir yanında "او غلو غورمان" <i>ğurman oğlu</i> olarak ounan bir mühür bulunmaktadır..</p>		

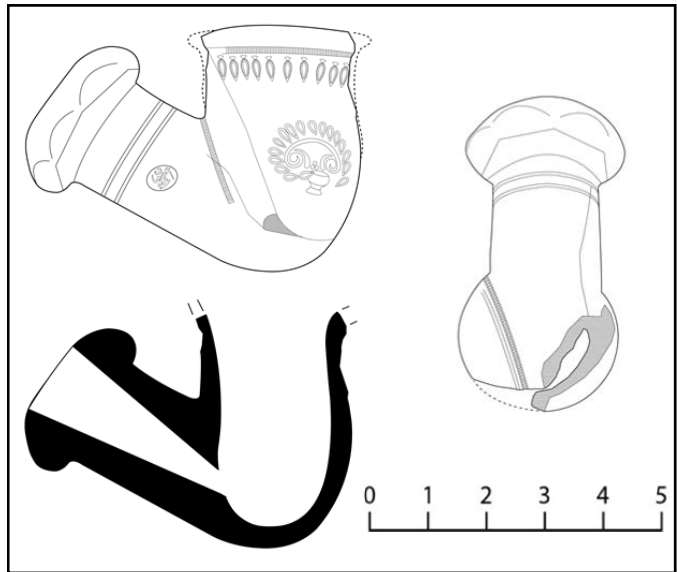
KATALOG NO.:	99	
KAZI ENV. NO.:	L-20	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 30.07.2011	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.5 cm	Yükseklik: 4.5 cm
	Çanak Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Sarımsı kırmızı (2.5YR 4/6 – red) Sık dokulu, az gözenekli, çok miktarda mika katkılı	
ASTAR	Sarımsı kırmızı (5YR 6/6 – Yellowish red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	19. yüzyıl	
TANIMI: Çanak ve duman yolunun bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Yuvarlak formdaki kaide üzerinde çanak gövdesi dış bükey bir profille yükselmektedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurga ile bağlanmaktadır. Çanağı kalın bir bilezik kuşatmaktadır. Bileziğin üstünde iki sıra kazınarak yapılmış çizgi bezeme bulunmaktadır. Duman yolunun çanağa bağlandığı omurga kısmı iki yanda kazıma tekniğiyle yapılmış bir sıra bant ile sınırlandırılmıştır. Omurga çanağın ön yüzünde üçgen uç yaparak sonlanmaktadır. Omurga ucunda kademeleri olarak iki sıra volüt yer almaktadır. Duman yolu ise silindirik bir forma sahiptir. Duman yolunun bir yanında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür yer alır. Mühür okunamamıştır.		

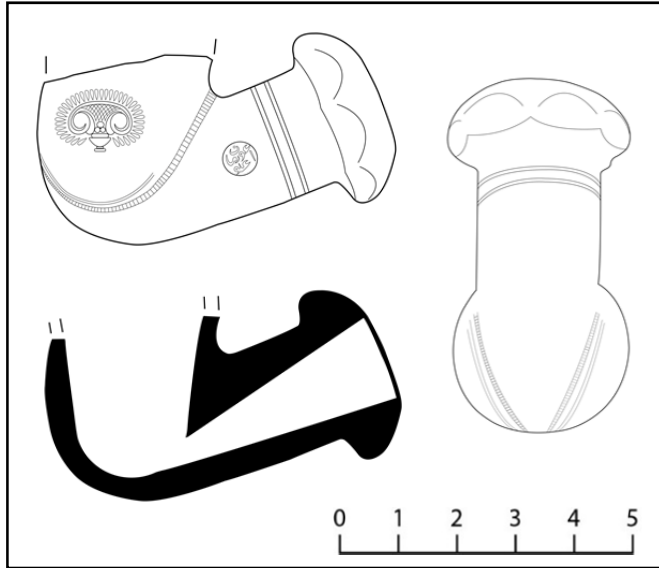
KATALOG NO.:	100
KAZI ENV. NO.:	-
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 15.09.2012
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4 cm
	Yükseklik: 3.6 cm
	Çanak Ağız Çapı: 3.1 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 4/6 – red) Sık dokulu, gözenekli, az miktarda mika katkılı
ASTAR	Kırmızı (10R 4/6 – red)
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel
MÜHÜR-DAMGA	Yazı
TARİH	19. yüzyıl
TANIMI: Duman yolunun büyük bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna bir omurga ile bağlanmaktadır. Çanağın iki yanında baskı tekniğiyle yapılmış ve stilize edilmiş saksı ya da vazoya benzeri bir nesne yer alır. Stilize olarak betimlenmiş bu nesnenin hemen üzerinde S ve C kıvrımlarıyla hareketlendirilen volüt formunda bir bezeme yer alır. Bu volütü ise verev çubuklardan oluşan geometrik bezeme çevrelemektedir. Kompozisyon genel itibarıyla ampir üslupta stilize edilmiş vazoya içinden çıkan çiçek ya da bitki olarak yorumlanabilir. Çanağın ağız kenarı geometrik çizgilerin yer bir bordür ve bu bordürün üstünde testere dişi şeklindeki bir bordür ile süslenmiştir. Omurga çanağın ön yüzündeki çiçek motifinin altında üçgen uç yaparak sonlanmaktadır. Duman yolunda ise silindirik gövdeyi dolanan kazıyarak yapılmış bant bulunmaktadır. Duman yolu ağız kısmında sekizgen kesite sahip bir bombe yaparak sonlanmaktadır. Duman yolunun bir yanında okunamayan bir mühür bulunmaktadır.	

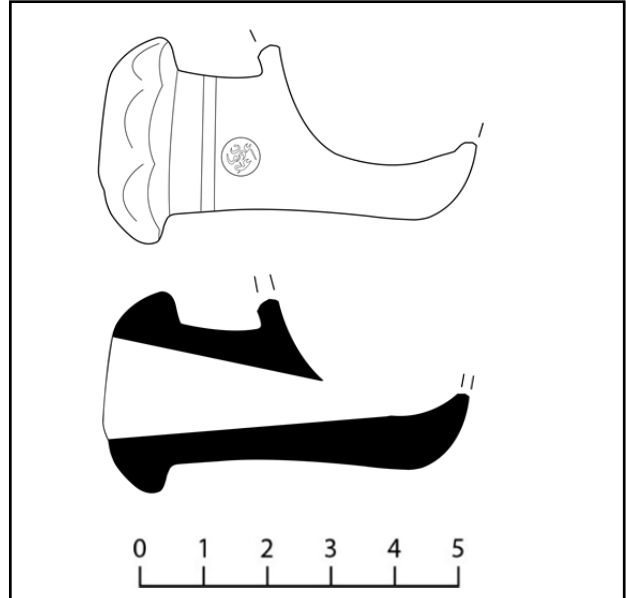
KATALOG NO.:	101
KAZI ENV. NO.:	DK'14/120
BULUNTU YERİ: Yol Çalışması	BULUNTU TARİHİ: 15.08.2014
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.5 cm
	Yükseklik: 4.5 cm
	Çanak Ağız Çapı: -
	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.6 cm
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 4/6 – kırmızı) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda mika katkılı
ASTAR	Kırmızı (10R 4/6 – red)
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, baskı
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel
MÜHÜR-DAMGA	Yazı
TARİH	19. yüzyıl
<p>TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna bir omurga ile bağlanmaktadır. Çanağın iki yanında baskı tekniğiyle yapılmış ve stilize edilmiş saksı ya da vazo benzeri bir nesne yer alır. Stilize olarak betimlenmiş bu nesnenin hemen üzerinde S ve C kıvrımlarıyla hareketlendirilen volüt formunda bir bezeme yer alır. Bu volütü ise stilize çiçek bezemeler çevrelemektedir. Kompozisyon genel itibariyle ampir üslupta stilize edilmiş vazo içinden çıkan çiçek ya da bitki olarak yorumlanabilir. Çanağın ağız kenarı çubuk dizilerinden oluşan bir bordür ve hemen altında geometrik formdan oluşan bir bordür ile süslenmiştir. Duman yolunda ise birbirine paralel olarak kazınmış ve silindirik gövdeyi dolanan iki sıra kazıyarak yapılmış bant bulunmaktadır. Duman yolu ağız kısmında sekizgen kesite sahip bir bombe yaparak sonlanmaktadır. Bombe üzerinde sekiz kenar üzerine yarım yaylar işlenmiştir. Duman yolunun yanında "اوغلو غورمان" <i>ğurman oğlu</i> olarak okunan bir mühür bulunmaktadır.</p>	

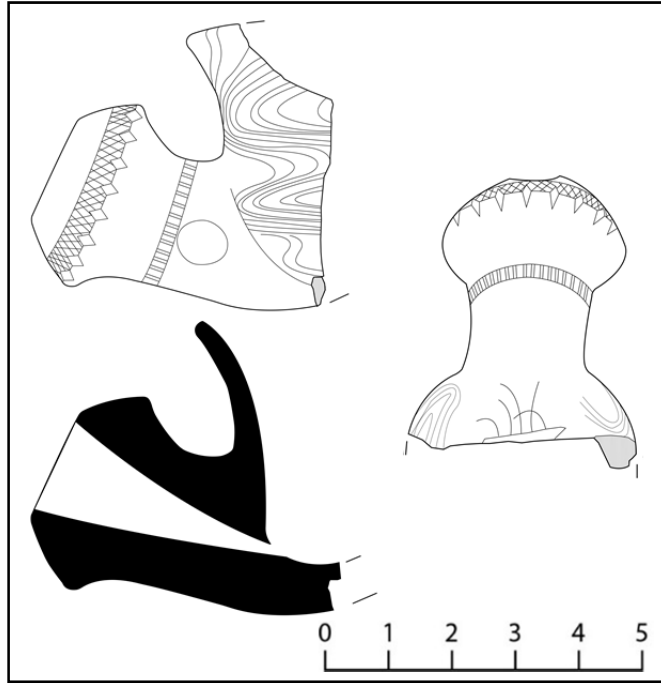
KATALOG NO.:	102	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 26.08.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.4 cm	Yükseklik: 3 cm
	Çanak Ağız Çapı:	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.6 cm
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 4/6 – kırmızı) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (10R 4/6 – red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	19. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna bir omurga ile bağlanmaktadır. Çanağın iki yanında baskı tekniğiyle yapılmış ve stilize edilmiş saksı ya da vazolar benzeri bir nesne yer alır. Stilize olarak betimlenmiş bu nesnenin hemen üzerinde S ve C kıvrımlarıyla hareketlendirilen volüt formunda bir bezeme yer alır. Bu volütü ise stilize çiçek bezemeler çevrelemektedir. Kompozisyon genel itibariyle ampir üslupta stilize edilmiş vazolar içinden çıkan çiçek ya da bitki olarak yorumlanabilir. Duman yolunda birbirine paralel olarak kazınmış ve silindirik gövdeyi dolanan iki sıra kazıyarak yapılmış çizgi bezeme bulunmaktadır. Duman yolu ağız kısmında sekizgen kesite sahip bir bombe yaparak sonlanmaktadır. Bombe üzerinde sekiz kenar üzerine yarım yaylar işlenmiştir. Duman yolunun bir yanında "اوغلو غورمان" <i>ğurman oğlu</i> olarak okunan mühür bulunmaktadır.		

KATALOG NO.:	103	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 19.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.6 cm	Yükseklik: 2.9 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı:
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (10YR 4/6 – red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	19. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmı kırık olan lüle, sadece duman yolunda oluşmaktadır. Lüle parçasının benzer örnekler nedeniyle lale biçimli çanaklı lüle tipinde olduğu anlaşılmaktadır. Çanak duman yoluna şişkince bir omurga ile bağlanmıştır. Duman yolunun çanağa bağlandığı omurga kısmı iki yanda kazıma tekniğiyle yapılmış iki sıra çizgi ve tek sıra silindir baskıyla yapılmış çubuk dizisinden oluşan bir bordür ile sınırlandırılmıştır. Duman yolunda birbirine paralel olarak silindirik gövdeyi dolanan iki sıra kazıyarak yapılmış çizgi bezeme bulunmaktadır. Duman yolu ağız kısmında sekizgen kesite sahip bir bombe yaparak sonlanmaktadır. Bombe üzerinde sekiz kenar üzerine yarım yaylar işlenmiştir. Duman yolunun bir yanında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür yer alır. Mühür "اوغلو غورمان" <i>ğurman oğlu</i> olarak okunmuştur.		

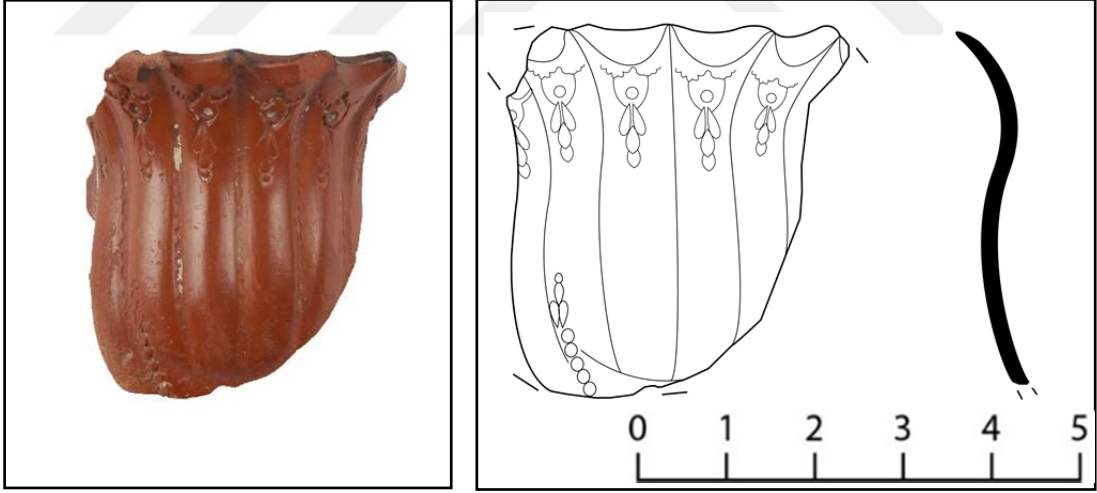

KATALOG NO.:	104	
KAZI ENV. NO.:	DK'10/48	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 30.07.2010	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.1 cm	Yükseklik: 4 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.3 cm
HAMUR	Koyu gri (5YR 4/1 – dark gray) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (10YR 4/6 – red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, slip	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	19. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna düzleştirilmiş bir omurga ile bağlanmıştır. Çanak slip tekniğinde iki renkli astar kullanılarak bezenmiş ve sanki bir mermer dokusu oluşturulmuştur. Kaidede bitkisel bir motifin izleri görülmektedir. Duman yolunun çanağa bağlandığı omurga kısmında bitkisel bezeme izleri görülmektedir. Duman yolu silindirik bir forma sahip olup ağız kısmına doğru bombeli bir bilezik yaparak sonlanmaktadır. Duman yolunda gövdeyi dolanan çubuk dizisinden oluşan bir bordür yer almaktadır. Bombeli bilezik ise eşkenar dörtgen ve birbirini takip eden yarım yaylarla bezenmiştir. Duman yolunun bir yanında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür yer alır. Mühür okunamayacak durumdadır.		

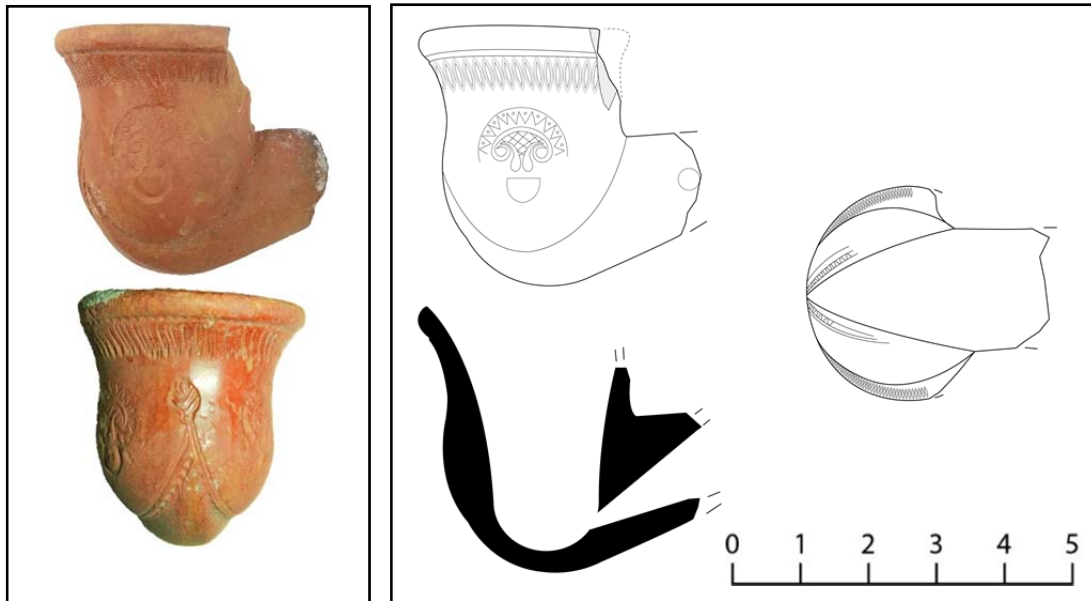

KATALOG NO.:	105	
KAZI ENV. NO.:	L-129	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 04.09.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.8 cm	Yükseklik: 3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Kırmızı (10YR 4/6 – red) Sık dokulu, gözeneksiz, çok miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (2.5YR 4/6 – red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	19. – 20. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının büyük bir bölümü ve duman yolunun tamamı kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak gövdesi dilimlere ayrılmıştır. Dilimlerin ağız kenarlarında stilize bitkisel bezemeler bulunmaktadır.

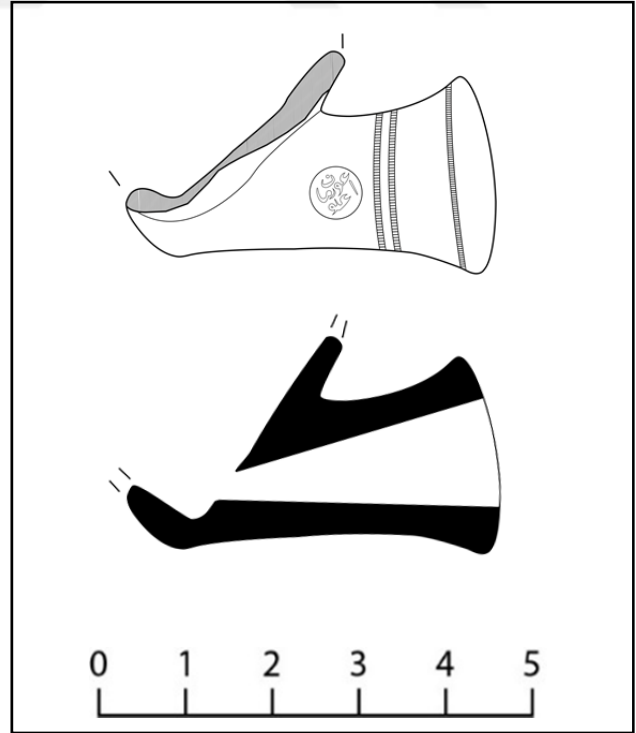

KATALOG NO.:	106	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 04.09.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.6 cm	Yükseklik: 3.8 cm
	Çanak Çapı: 3 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Sarımsı kırmızı (5YR 5/6 – yellowish red) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (2.5YR 4/6 – red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	19. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ve duman yolunun büyük kısmı kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak şişkince bir omurga ile duman yoluna bağlanmaktadır. Omurga çanağın ön tarafında buluna çiçek motifinin altında üçgen uçla sonlanmaktadır. Çanağın iki yanında baskı tekniğiyle yapılmış ve stilize edilmiş saksı ya da vazo benzeri bir nesne yer alır. Stilize olarak betimlenmiş bu nesnenin hemen üzerinde S ve C kıvrımlarıyla hareketlendirilen volüt formunda bir bezeme yer alır. Bu volütü ise çubuk ve noktalardan oluşan bezemeler çevrelemektedir. Kompozisyon genel itibariyle ampir üslupta stilize edilmiş vazo içinden çıkan çiçek ya da bitki olarak yorumlanabilir. Çanağın ağız kenarı çubuk dizilerinden oluşan bir bordür ve hemen altında stilize yaprak motiflerinden oluşan bir bordür ile süslenmiştir. Bu yaprakların tütün yaprağı olması muhtemeldir. Duman yolu silindirik bir forma sahiptir. Duman yolunun bir yanında okunamayan bir mühür bulunmaktadır.		

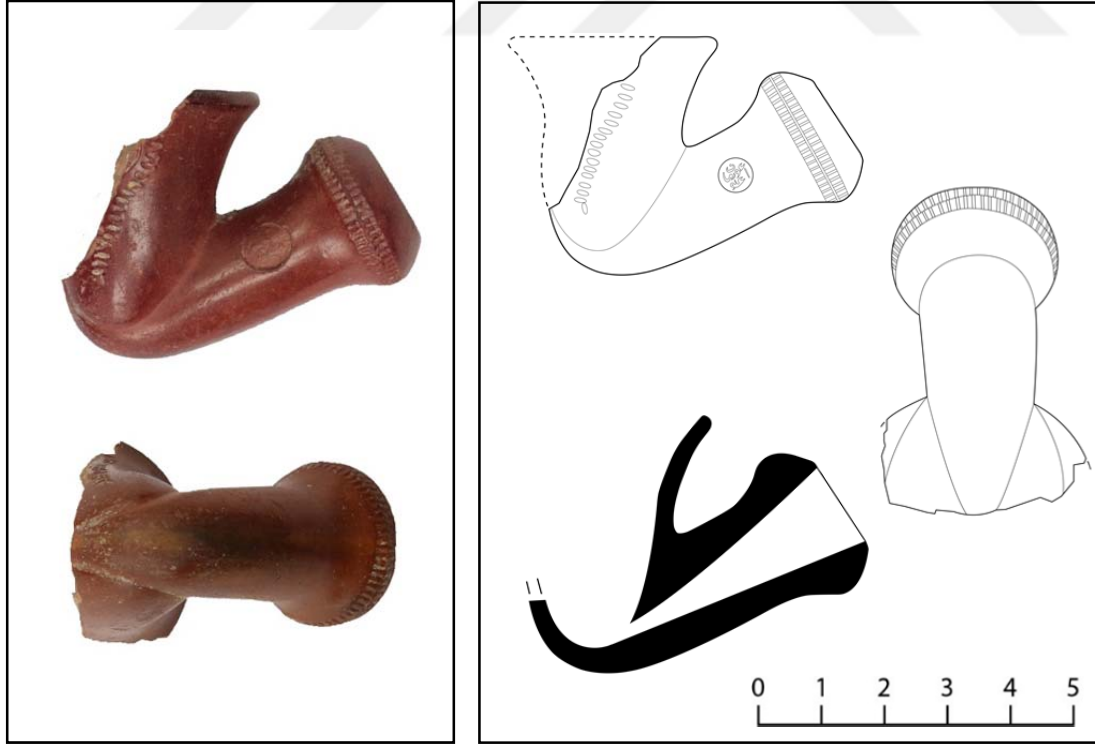

KATALOG NO.:	107	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Yukarı Kilise	BULUNTU TARİHİ: 16.08.2009	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.4 cm	Yükseklik: 2.1 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.6 cm
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (10YR 4/6 – red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	19. yüzyıl	

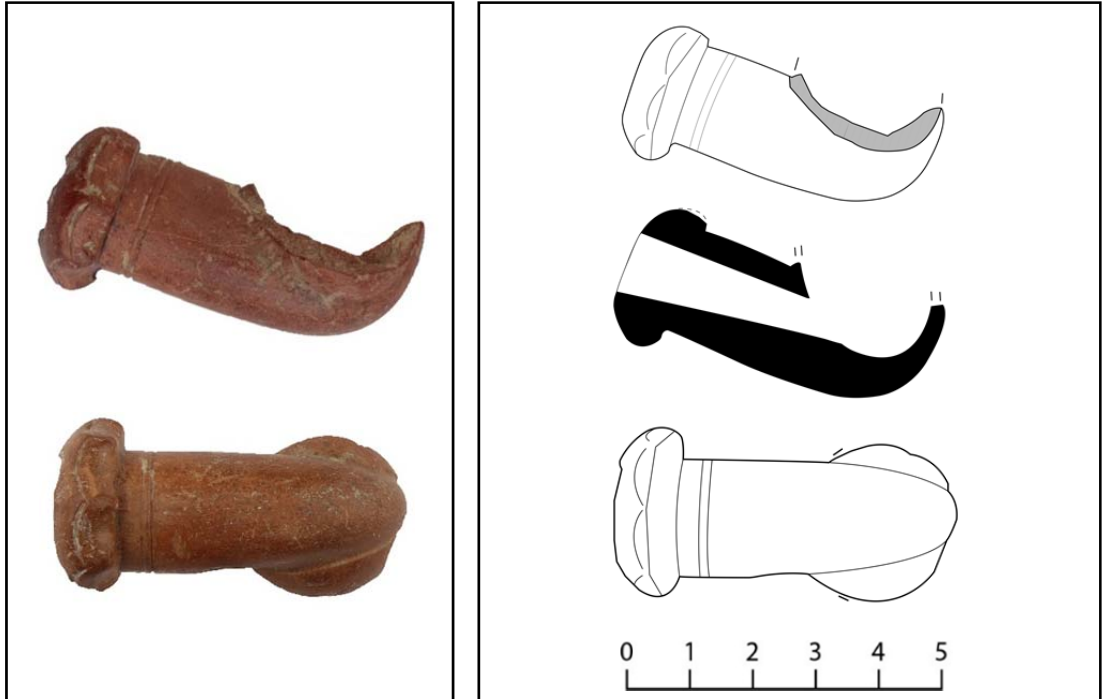
TANIMI: Çanak kısmının hemen hemen tamamı kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Silindirik bir forma sahip olan duman yolu çanağa hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda çizgi bezemeler sınırlandırmaktadır. Duman yolu ağız kısmına doğru dışbükey bir profil izleyerek sonlanmaktadır. Duman yolu üzerinde birbirine paralel silindir baskıyla yapılmış ve çubuk dizilerinden oluşan iki sıra bordür yer almaktadır. Ağız kenarında ise tek sıra aynı bordür bulunmaktadır. Duman yolunun bir yanında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür yer alır. Mühür "اوغلو غورمان" *ğurman oğlu* olarak okunmuştur.

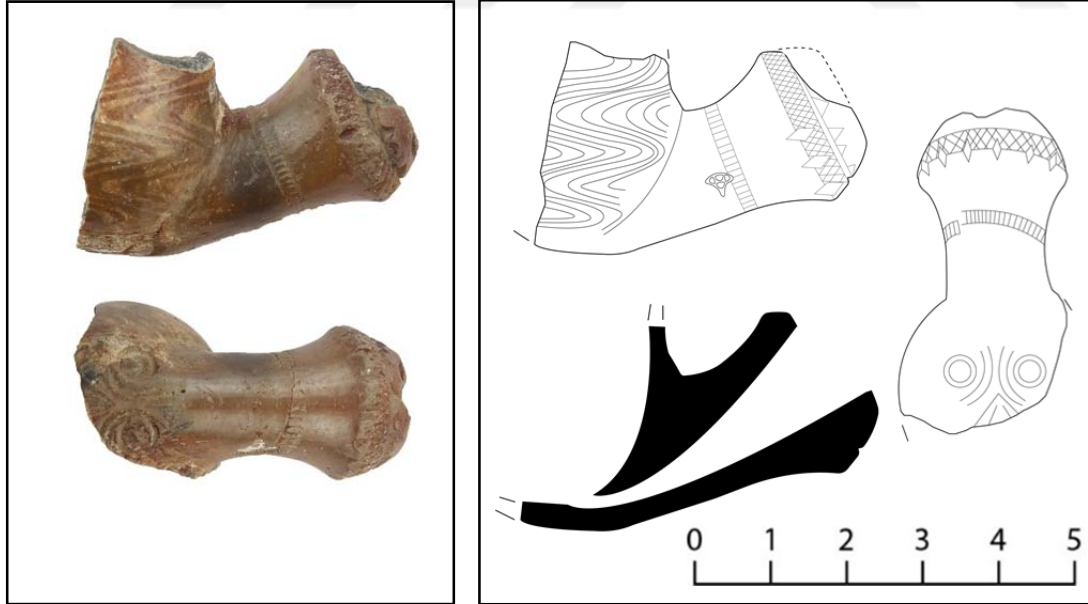
KATALOG NO.:	108	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: -	BULUNTĞU TARİHİ: 17.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.2 cm	Yükseklik: 4.3 cm
	Çanak Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.5
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızımsı kahverengi (2.5YR 4/4 – reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	19. yüzyıl	
<p>TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Silindirik bir forma sahip olan duman yolu çanağa hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Çanağın biz yüzünde çentik dizisinden oluşan bir bezeme yer almaktadır. Omurgayı iki yanda çizgi bezemeler sınırlandırmaktadır. Duman yolu ağız kısmında bir bombe ile sonlanmaktadır. Bombe üzerinde birbirine paralel silindir baskıyla yapılmış ve çubuk dizilerinden oluşan iki sıra bordür yer almaktadır. Duman yolunun bir yanında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür yer alır. Mühür "اوغلو غورمان" <i>ğurman oğlu</i> olarak okunmuştur.</p>		

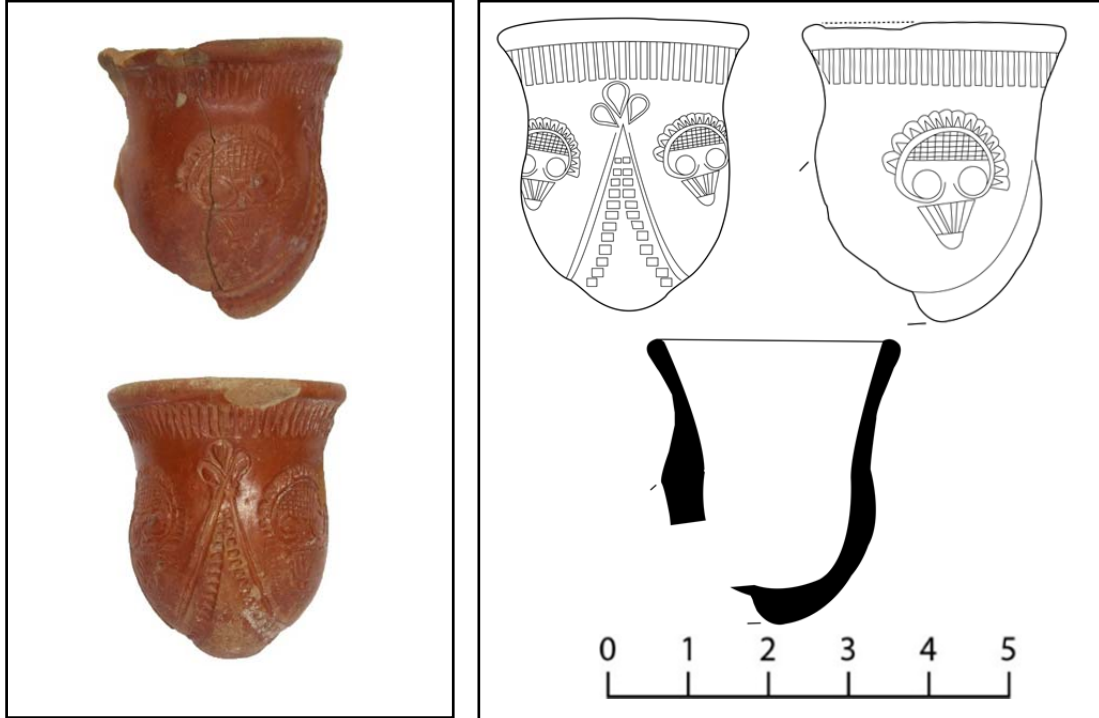
KATALOG NO.:	109	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Anonim Yapı	BULUNTU TARİHİ: 16.08.2011	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.7 cm	Yükseklik: 4.9 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.6 cm
HAMUR	Sarımsı kırmızı (5YR 5/6 – yellowish red) Sık dokulu, orta gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Sarımsı kırmızı (5YR 4/6 – yellowish red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	19. yüzyıl	
<p>TANIMI: Çanak kısmının tamamı ile duman yolunun bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Silindirik bir forma sahip olan duman yolu çanağa şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda çizgi bezemeler sınırlandırmaktadır. Duman yolunda birbirine paralel olarak silindirik gövdeyi dolanan iki sıra kazıyarak yapılmış çizgi bezeme bulunmaktadır. Duman yolu ağız kısmında sekizgen kesite sahip bombe yaparak sonlanmaktadır. Bombe üzerinde kenarlar üzerine yarım yaylar işlenmiştir. Duman yolunun bir yanında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür yer alır. Mühür okunamamıştır.</p>		

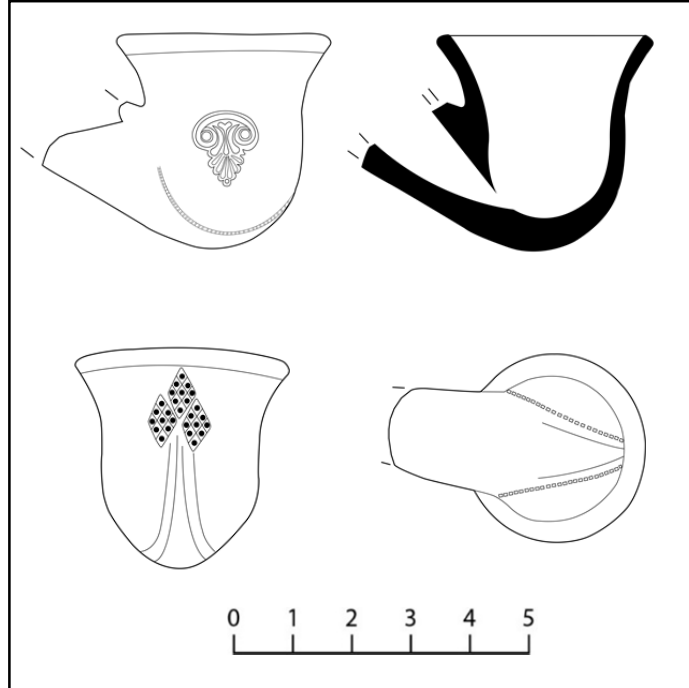
KATALOG NO.:	110	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 16.08.2011	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.6 cm	Yükseklik: 2.8 cm
	Çanak Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.3 cm
HAMUR	Koyu gri (5YR 4/1 – dark gray) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kahverengi (7.5YR 4/6 – Brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, baskı, slip	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	Geometrik	
TARİH	19. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna düzleştirilmiş bir omurga ile bağlanmıştır. Çanak slip tekniğinde iki renkli astar kullanılarak bezenmiş ve sanki bir mermer dokusu oluşturulmuştur. Duman yolunun çanağa bağlandığı omurga kısmında bitkisel bezeme izleri görülmektedir. Duman yolu silindirik bir forma sahip olup ağız kısmına doğru bombeli bir bilezik yaparak sonlanmaktadır. Duman yolunda gövdeyi dolanan çubuk dizisinden oluşan bir bordür yer almaktadır. Bombeli bilezik ise eşkenar dörtgen ve geometrik şekillerle bezenmiştir. Duman yolunun bir yanında geometrik bir mühür yer alır.		

KATALOG NO.:	111	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 16.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3 cm	Yükseklik: 3.5 cm
	Çanak Ağız Çapı: 2.5 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Açık kırmızı (2.5YR 6/6 – light red) Az gözenekli, çok miktarda mika, az miktarda taşçık katkı	
ASTAR	Kırmızı (10R 4/6 –red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	19. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ve duman yolunun tamamı kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak şişkince bir omurga ile duman yoluna bağlanmaktadır. Çanağın iki yanında baskı tekniğiyle yapılmış ve stilize edilmiş saksı ya da vazoya benzeri bir nesne yer alır. Stilize olarak betimlenmiş bu nesnenin hemen üzerinde S ve C kıvrımlarıyla hareketlendirilen volüt formunda bir bezeme yer alır. Bu volütü ise verev çubuklarından oluşan bezemeler çevrelemektedir. Kompozisyon genel itibariyle ampir üslupta stilize edilmiş vazoya içinden çıkan çiçek ya da bitki olarak yorumlanabilir. Çanağın ağız kenarı çubuk dizilerinden oluşan bir bordür ile süslenmiştir. Omurga çanağın ön tarafında bulunan çiçek motifinin altında üçgen uçla sonlanmaktadır.		

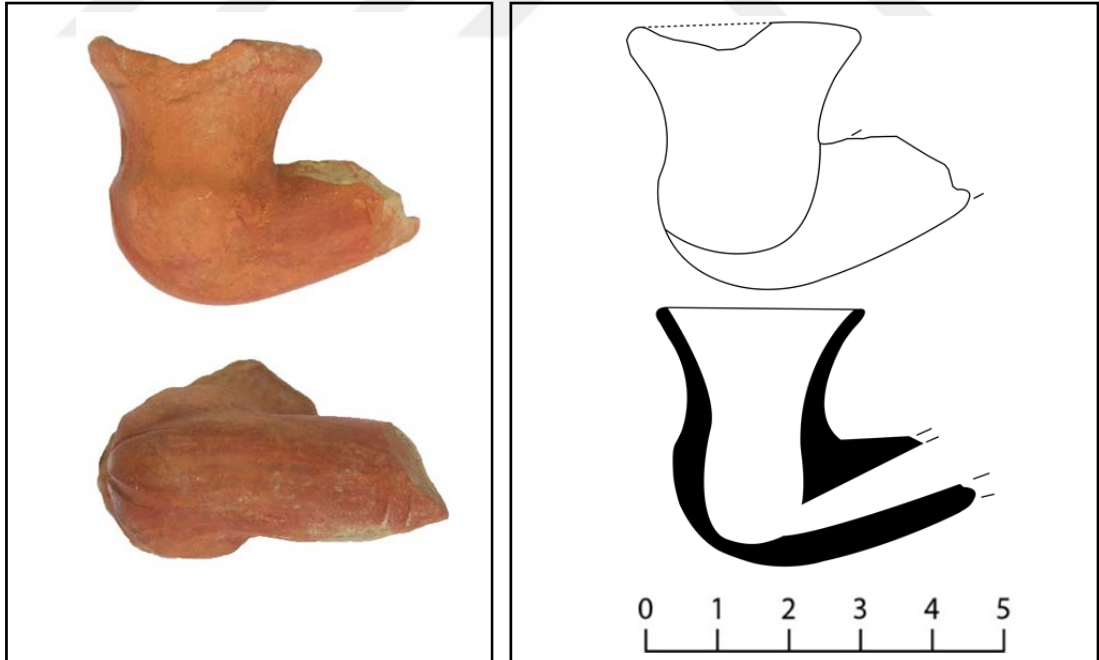

KATALOG NO.:	112
KAZI ENV. NO.:	L-5
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 25.07.2015
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.8 cm
	Yükseklik: 4.8 cm
	Çanak Ağız Çapı: 3.5 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Açık kırmızı (2.5YR 5/6 – light red) Az gözenekli, çok miktarda mika, az miktarda taşçık katkı
ASTAR	Kırmızı (2.5YR 5/8 –red)
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel
MÜHÜR-DAMGA	-
TARİH	19. yüzyıl
TANIMI: Duman yolunun büyük bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak şişkince bir omurga ile duman yoluna bağlanmaktadır. Çanağın iki yanında baskı tekniğiyle yapılmış ve stilize edilmiş bitkisel bir bezeme ile bunun üzerinde yer alan volüt bulunmaktadır. Çanağın ağız kenarı kazımayla yapılmış bir çizgi bezemeyle kuşatılmıştır. Omurga iki yandan çubuk dizilerinden oluşan bir bordür ve kazımayla yapılmış çizgi bezemeyle sınırlandırılmıştır. Omurgayı sınırlayan bu bezemeler çanağın ön tarafına kadar devam etmektedir. Çanağın ön tarafında üç diyagonal dörtgen bulunmaktadır. Dörtgenlerin içi çizgi ve noktalarla doldurulmuştur. Duman yolunun silindirik bir forma sahip olduğu anlaşılmaktadır.	

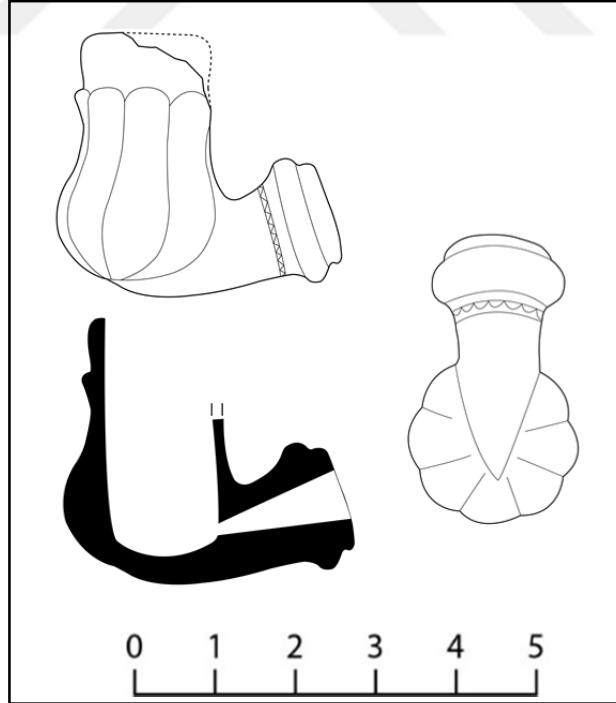
KATALOG NO.:	113	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 16.06.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4. cm	Yükseklik: 3.8 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red) Sık dokulu, az gözenekli, katkısız	
ASTAR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	19. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının ağız kenarları ile duman yolunun bir bölümü kırık olan lüle lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda kazıma çizgiler sınırlandırmaktadır. Lüle lale biçimli çanaklı lüle örneklerinin aksine bezenmemiştir. Duman yolu silindirik bir forma sahiptir. Lüle form ve hamur özellikleri nedeniyle lale biçimli çanaklı lülelerin erken örneklerinden olabilir.

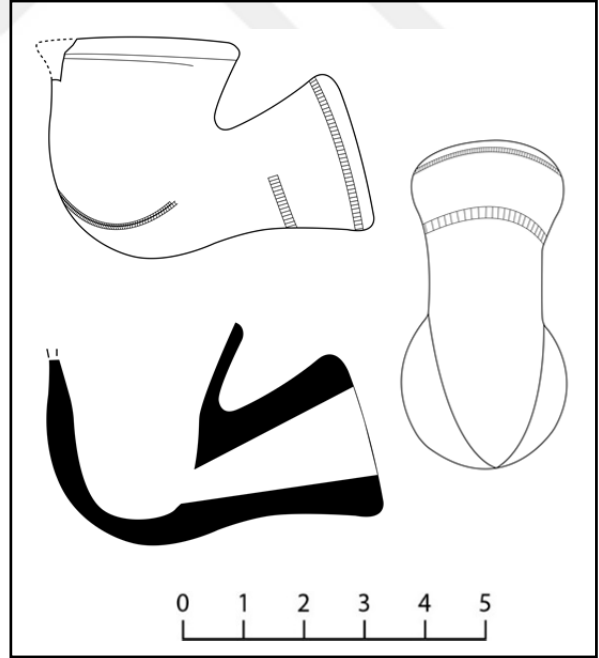
KATALOG NO.:	114	
KAZI ENV. NO.:	L-17	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 30.07.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.1 cm	Yükseklik: 4.1 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8
HAMUR	Gri (5YR 5/1 – gray) Az gözenekli, az miktarda taş ve kireç katkılı	
ASTAR	Gri (5YR 5/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	19. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Düşey yönde yivlerle çiçek formunda düzenlemiştir. Yivler kaidede birleşmektedir. Çanak duman yoluna şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurga iki yandan kazıma çizgi bezemelerle sınırlandırılmıştır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru bombeli bilezikle sonlanmaktadır. Duman yolunda testere dişi bezeme olan bir bordür gövdeyi dolanmaktadır. Lüle, lale biçimli çanaklı tipin muhtemelen erken örneklerindedir.

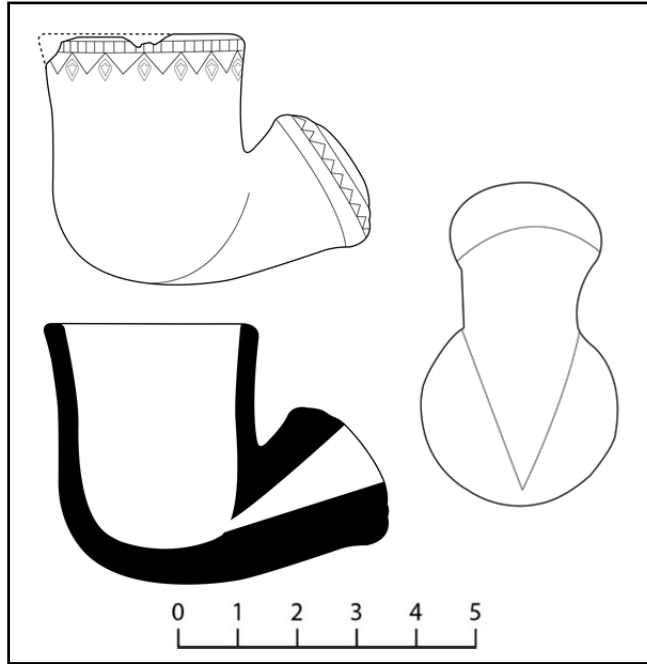

KATALOG NO.:	115	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Yol Çalışması	BULUNTU TARİHİ: 13.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.5 cm	Yükseklik: 4.5 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.6
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red) Az gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (2.5YR 4/6 – red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	19. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Çanağın ağız kenarında kazımayla yapılmış çizgi bezeme ağız kenarını dolanmaktadır. Çanak bezeme açısından sadedir. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru dış bükey profille genişleyerek düz biçimde sonlanmaktadır. Duman yolunda çubuk dizilerinden oluşan iki sıra bordür bulunmaktadır

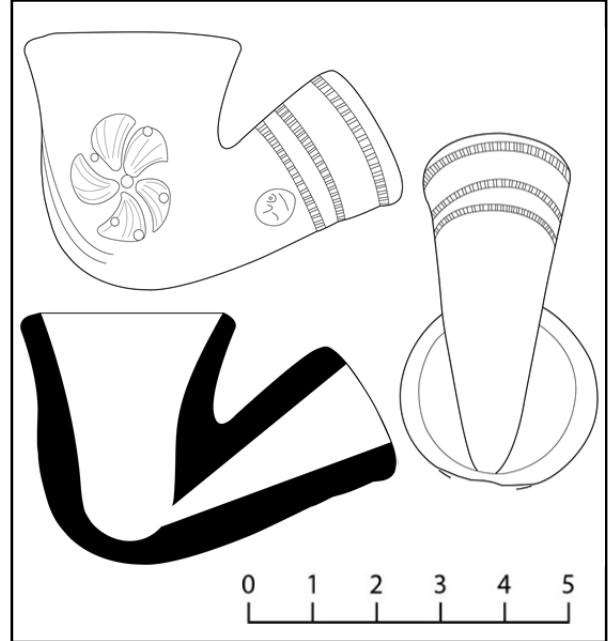

KATALOG NO.:	116
KAZI ENV.NO.:	L-6
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 25.07.2015
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.2 cm
	Yükseklik: 4.2 cm
	Çanak Ağız Çapı: 2.7 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı: 1 cm
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 4/6 – red) Gözeneksiz, az miktarda mika katkılı
ASTAR	Koyu kırmızımsı kahverengi (2.5YR 3/4 – dark reddish brown)
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel
MÜHÜR-DAMGA	-
TARİH	19. yüzyıl
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Ancak bu lülede lale biçimi belirgin olarak değil eğrisel çizgilerin verdiği hatlarla tanımlanmaktadır. Tam anlamıyla lale formu lüleye verilememiştir. Bu nedenle bir geçiş ya da deneme ürünü olarak tanımlamak gerekmektedir. Çanağın ağız kenarında dörtgenlerden oluşan bir bordür ve hemen altında çerçeve içine stilize bitkisel motifler yerleştirilmiştir. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmış ve omurga iki yanda kazıma çizgilerle sınırlandırılmıştır. Duman yolu silindirik formlu olup ağız kısmına doğru bombe yapmaktadır. Bombenin üzeri geometrik ve bitkisel motiflerle bezenmiştir.	

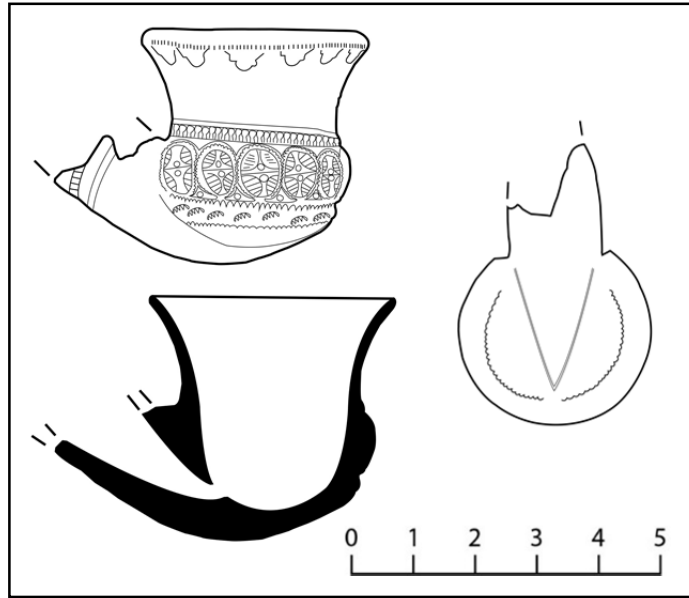

KATALOG NO.:	117		
MÜZE ENV.NO.:	2014/33		
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 15.09.2014		
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.3 cm	Yükseklik: 4.2 cm	
	Çanak Ağız Çapı: 2.7 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.1 cm	
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6- red) Gözenekli, az miktarda mika katkılı		
ASTAR	Kırmızı (25.YR 4/6 - red)		
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, baskı		
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel		
MÜHÜR-DAMGA	Yazı		
TARİH	19. yüzyıl		

TANIMI: Tam olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Çanak üzerinden kazıma yöntemiyle yapılmış irice bir çiçek motifi bulunmaktadır. Çiçek yapraklarında daire motifleri yer almaktadır. Çanak duman yoluna şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda kazıma çizgiler sınırlandırmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru genişleyerek sonlanmaktadır. Duman yolu üzerinde çubuk dizilerinden oluşan üç sıra bordür gövdeyi dolanmaktadır. Çanağın yanında Arap harfleriyle yazılı bir mühür bulunmaktadır. Mühür okunamamıştır.

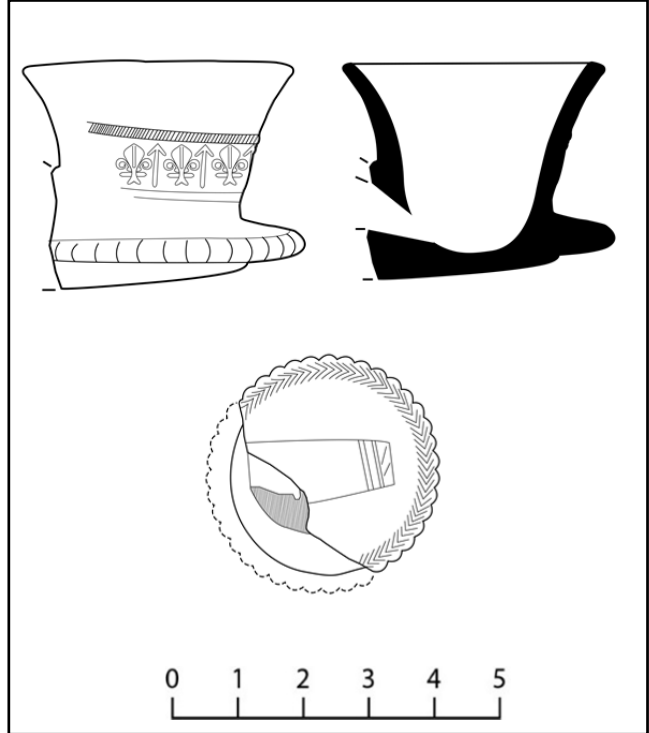

KATALOG NO.:	118		
KAZI ENV. NO.	-		
BULUNTU YERİ: -			BULUNTU TARİHİ: 18.09.2012
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.3 cm	Yükseklik: 4.3 cm	
	Çanak Ağız Çapı: 3.6	Duman Yolu Ağız Çapı: -	
HAMUR	Sarımsı kırmızı (5YR 5/6 – yellowish red) Sık dokulu, az gözenekli, çok miktarda mika katkılı		
ASTAR	Kırmızımsı sarı (5YR 6/6 – reddish brown)		
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı		
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik		
MÜHÜR-DAMGA	Yazı		
TARİH	19. yüzyıl		
TANIMI: Çanağın bir kısmı ile duman yolunun büyük bölümü kırık olan lüle, lale biçimli çanaklı tiptedir. Basık yuvarlak çanak üzerinde dış bükey bir profille gövde yükselmektedir. Çanak rozet şeklindeki geometrik motiflerin yer aldığı bir bordürle kuşatılmıştır. Rozetlerinde içinde yay, nokta ve çubuklardan oluşan bir süsleme yer almaktadır. Bu bordür altta ve üstte çubuk dizileriyle oluşturulan daha dar bordürlerle sınırlandırılmıştır. Ağız kenarında ise yine geometrik şekillerin yer aldığı bordürler bulunmaktadır. Silindirik bir forma sahip duman yolu hafifçe şişkin bir omurgayla çanağa bağlanmaktadır. Omurgayı iki yandan çizgi ve çubuk dizilerinin yer aldığı bordürler sınırlandırmaktadır. Duman yolunun yan tarafında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür bulunmaktadır. Mühür okunamamıştır.			

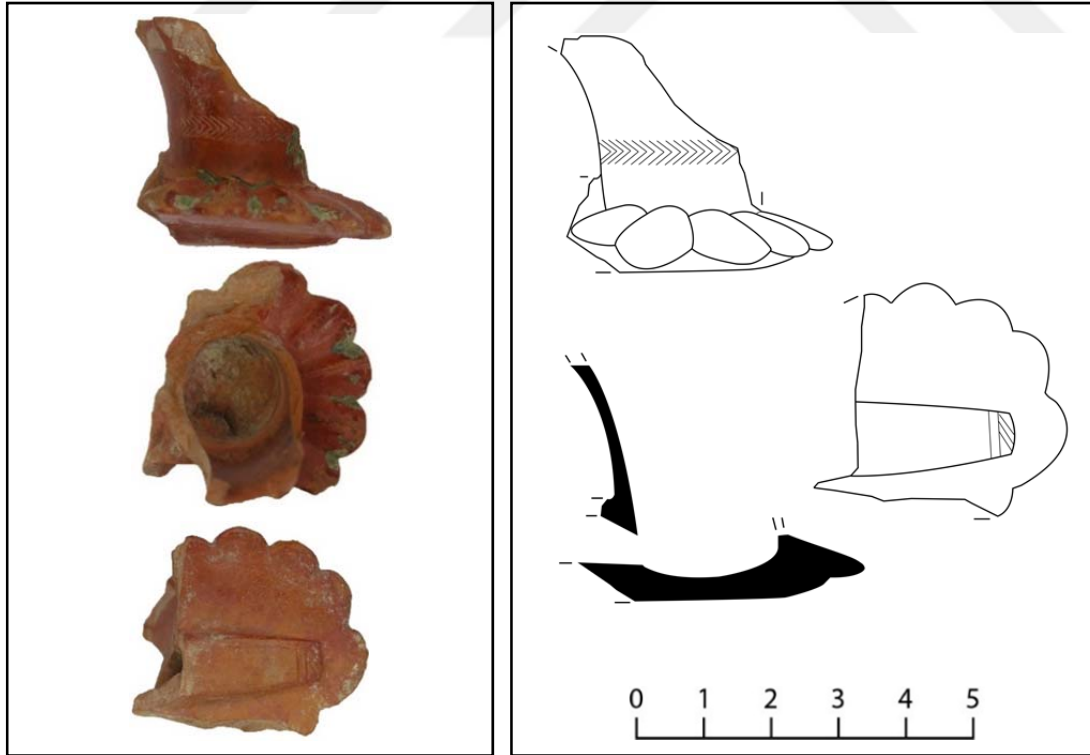
Ek 1.9. Disk Biçimli Kaideli Lüleler

KATALOG NO.:	119		
KAZI ENV. NO.:	-		
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 17.09.2012		
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4 cm	Yükseklik: 3 cm	
	Çanak Ağız Çapı: 3.2 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -	
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – kırmızı) Gözeneksiz, az miktarda mika katkılı		
ASTAR	Kırmızı (10R 4/6 – red)		
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı		
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel		
MÜHÜR-DAMGA	-		
TARİH	19. yüzyıl		
<p>TANIMI: Duman yolunun tamamı ve disk kaidenin bir kısmı kırık olan lüle, disk biçimli kaideli tiptedir. Disk formundaki kaidenin üzerinde dış bükey profil izleyen bir gövde yükselmektedir. Çanak duman yoluna şişkince ve dörtgen uçla sonlanan bir omurga ile bağlanmaktadır. Çanak üzerinde silindir baskı tekniğiyle yapılmış ve çanağı kuşatan stilize bitkisel bezemelerin bulunduğu geniş bir bordür yer almaktadır. Disk formundaki kaidenin kenarları dilimlidir. Verev çizgilerden oluşan bir bordür kaide kenarını dolanmaktadır.</p>			

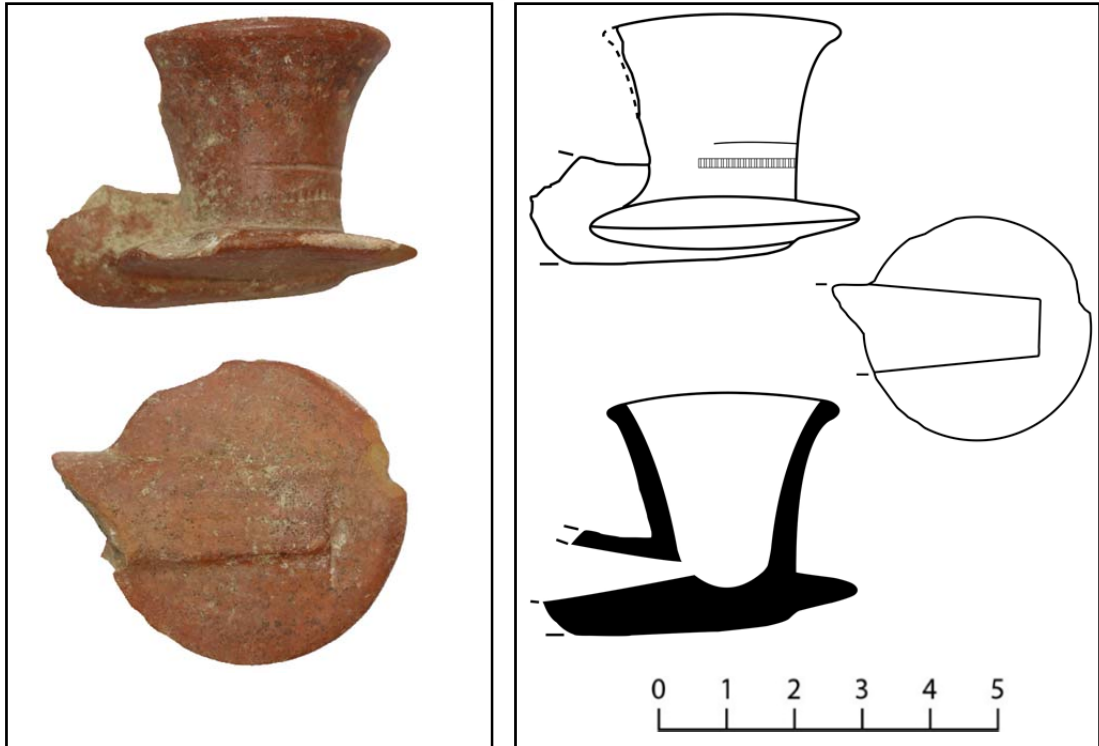
KATALOG NO.:	120	
KAZI ENV. NO.:	DK'14/73	
BULUNTU YERİ:	Yol Çalışması	BULUNTU TARİHİ: 13.07.2014
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.3 cm	Yükseklik: 3.5 cm
	Çanak Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Gri (10YR 5/1 – gray) Çok gözenekli, az miktarda mika taşı katkılı	
ASTAR	Esmer kırmızı (10R 3/4 – dusky red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	19. – 20. yüzyıl başı	

TANIMI: Çanak kısmının büyük bölümü ve duman yolu tamamen kırık olan lüle, disk biçimli kaideli tiptedir. Disk kaide çiçek biçimindedir. Çanak üzerinde gövdeyi çevreleyen ve verev çizgilerden oluşan bir bordür bulunmaktadır. Çanak duman yoluna dörtgen uçlu bir omurgayla bağlanmaktadır.

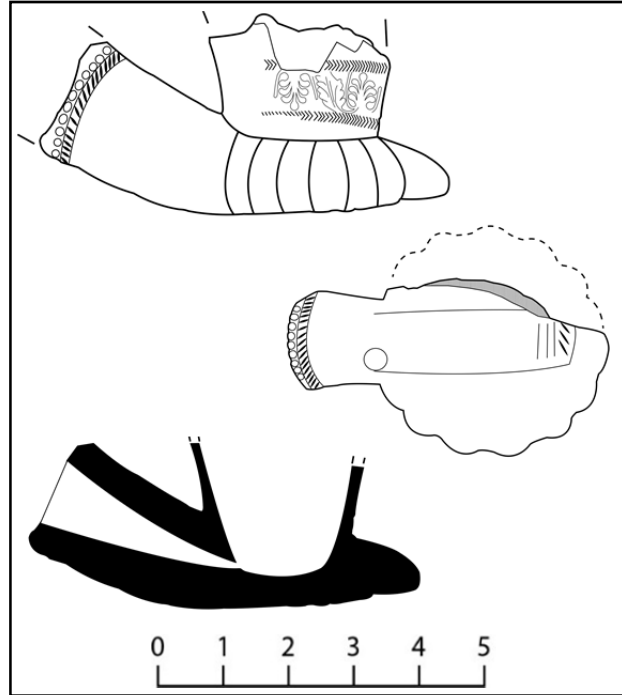

KATALOG NO.:	121		
KAZI ENV. NO.:	-		
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 09.09.2012		
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.9 cm	Yükseklik: 3.5 cm	
	Çanak Ağız Çapı: 3.2 cm	Duman Yolu Ağız Çapı: -	
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 - red) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda mika ve taşçık katkılı		
ASTAR	Kırmızı (2.5YR 4/6 - red)		
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, kazıma		
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik		
MÜHÜR-DAMGA	-		
TARİH	19. yüzyıl		

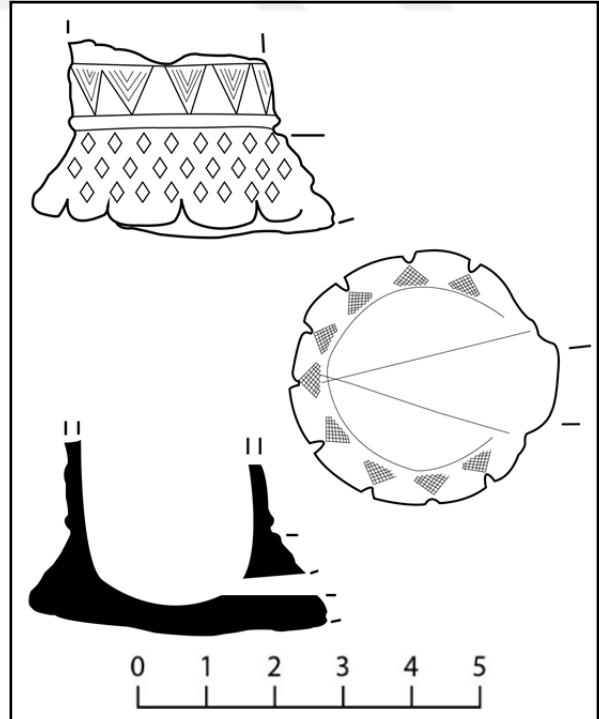
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ile duman yolunun tamamına yakını kırık olan lüle, disk biçimli kaideli tiptedir. Disk biçimindeki kaide üzerinde dış bükey profilli konik bir gövde yükselmektedir. Çanak gövdesinde kazımayla yapılmış ve gövdeyi çevreleyen bir çizgi ile hemen altında çubuk dizilerinden oluşan bir bordür bulunmaktadır. Çanak duman yoluna dörtgen uçlu bir omurgayla bağlanmaktadır.

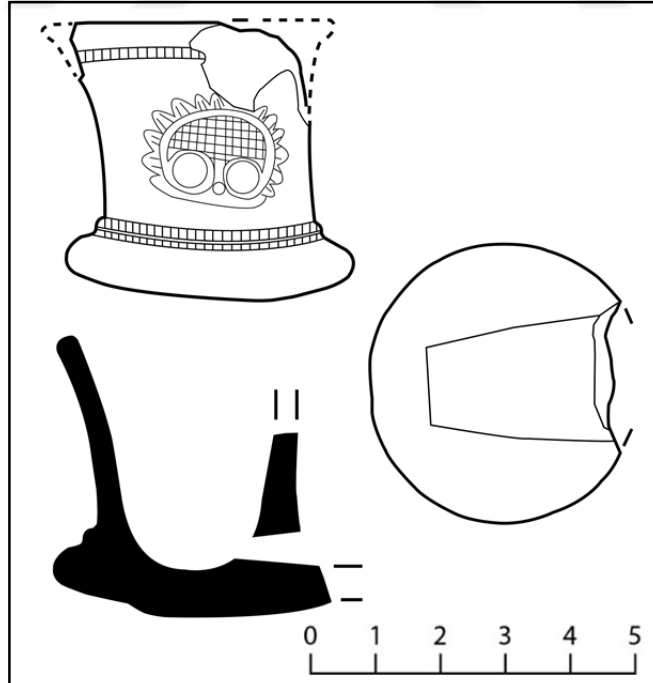
KATALOG NO.:	122	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 16.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 6.1 cm	Yükseklik: 3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Açık kırmızı (2.5YR 6/6 – light red) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (2.5YR 4/8 red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	19. yüzyıl	
<p>TANIMI: Çanak kısmının ve duman yolunun bir bölümü kırık olan lüle, disk biçimli kaideli tiptedir. Konik bir forma sahip olduğu anlaşılan çanak disk formunda dilimli bir kaide üzerinde yükselir. Çanağı boydan boya kuşatan geniş bir bordür içinde silindir baskıyla yapılmış sarmaşık motiflerinin bulunduğu bitkisel bezeme yer alır. Bordür alttan ve üstten verev dizilerinin oluşturduğu bordürler ile sınırlandırılmıştır. Silindirik bir forma sahip olan duman yolu dikdörtgen bir uçla çanağa bağlanmaktadır. Duman yolu üzerinde diyagonal şekilde yerleştirilmiş çubuk dizisi ve inci dizisinden oluşan iki sıra bordür yer almaktadır. Duman yolunun alt tarafında bulunan mühür okunamamıştır.</p>		

KATALOG NO.:	123	
KAZI ENV. NO.:	L-89	
BULUNTU YERİ: Bedesten	BULUNTU TARİHİ: 18.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.4 cm	Yükseklik: 2.3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Kahverengi (7.5YR 5/4 - brown) Sık dokulu, az gözenekli, taşçık katkılı	
ASTAR	Kırmızımsı kahverengi (2.5YR 5/4 – reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	18. – 19. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ile duman yolunun tamamı kırık olan lüle, disk biçimli kaideli tiptedir. Disk biçimindeki kaide üzerinde düz bir çanak yükselmektedir. Disk biçimli kaide çanağa verev bir profil izleyerek bağlanır. Bu bağlantı düzeni disk biçimli kaideli diğer lülelerde görülmemektedir. Gövde başlangıcında bir bilezik bulunmaktadır. Gövdeye baskı tekniğiyle işlenen üçgenlerin içine verev çubuklar yerleştirilmiştir. Kaide üzerinde ise dörtgenlerden oluşan bir bezeme görülmektedir. Çanak duman yoluna hafifçe şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgayı iki yanda kazıma çizgiler sınırlandırmaktadır.		

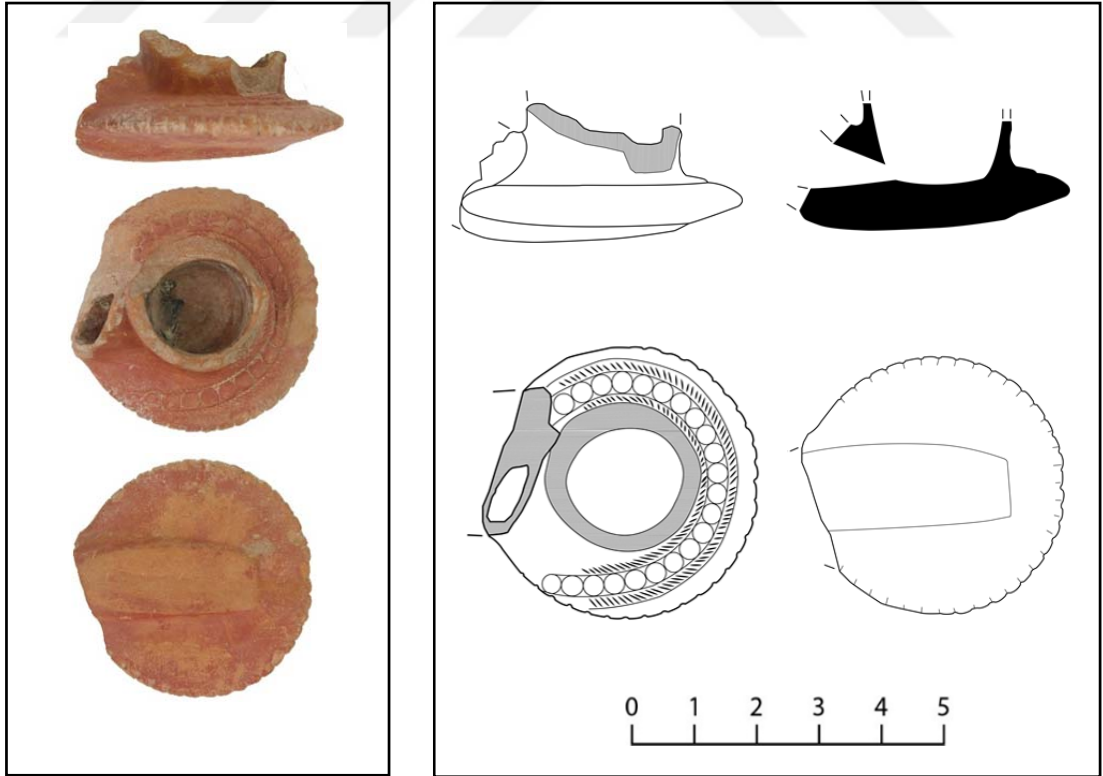

KATALOG NO.:	124	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 16.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.2 cm	Yükseklik: 3.3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Açık kırmızı (2.5YR 6/6 – light red) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (10R 4/ red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	19. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü ve duman yolu kırık olan lüle, disk biçimli kaideli tiptedir. Disk biçimli kaide üzerinde konik formlu çanak yükselmektedir. Çanak başlangıcında çubuk dizilerinden oluşan iki sıra kademeli bordür bulunmaktadır. Çanağın ön yüzünde lale biçimli çanaklı lülelerde görülen ampir üsluplu bezeme yer almaktadır. Baskı tekniğiyle yapılmış ve stilize edilmiş vazodan çıkan çiçek ya da bitki olarak yorumlanan bezemede saksı ya da vazobenzeri nesne bu lülede bulunmamaktadır. Ağız kenarında ise çubuk dizilerinden oluşan bir bordür gövdeyi kuşatmaktadır. Çizgi bezeme gövdeyi dolanmaktadır.		

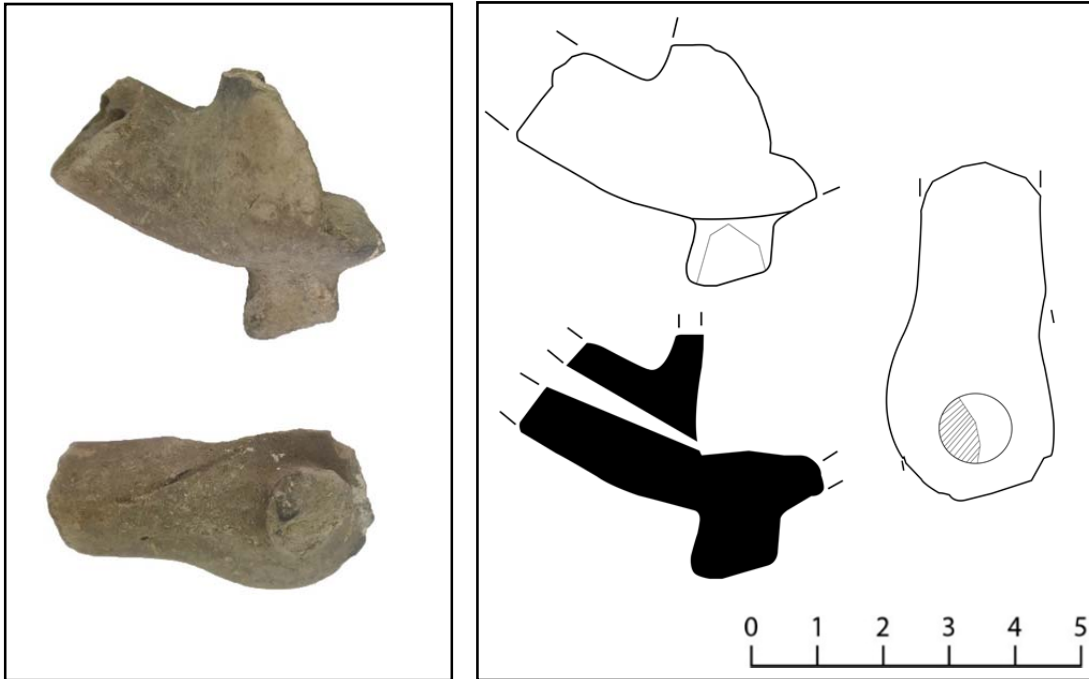
KATALOG NO.:	125	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 09.08.2017	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.3 cm	Yükseklik: 2.2 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red) Az gözenekli, az miktarda mika ve taşçık katkılı	
ASTAR	Kırmızı (10R 5/6 red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	19. yüzyıl	

TANIMI: Çanak ve duman yolunun hemen hemen tamamı kırık olan lüle, disk biçimli kaideli tiptedir. Disk biçimindeki kaide üzerinde muhtemelen konik biçimli bir çanak yükselmekteydi. Çanak duman yoluna dörtgen biçimli hafifçe şişkin omurgayla bağlanmaktadır. Kaide üzerinde kaideyi çevreleyen diyagonal çubukların yer aldığı iki sıra bordür bulunmaktadır. Bu bordürlerin arasında ise inci dizilerinden oluşan bir başka bordür yer almaktadır. Kaidenin kenarları ince dilmeler şeklindedir.

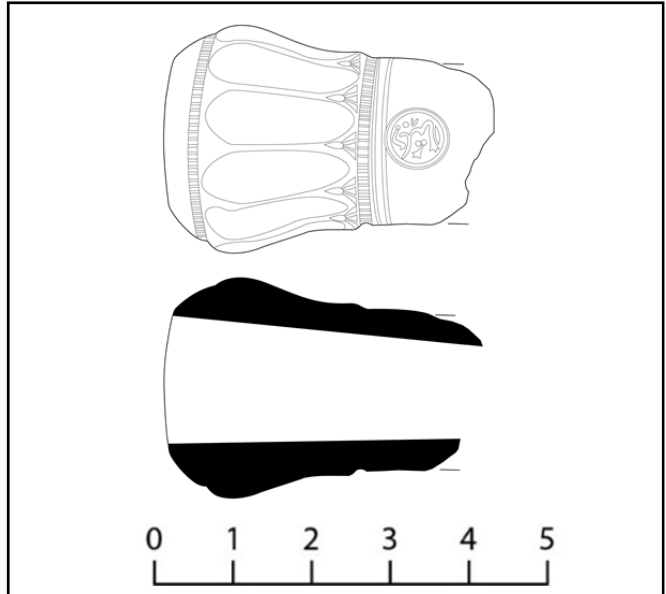
Ek 1.10. Ayaklı Lüleler

KATALOG NO.:	126	
KAZI ENV. NO.:	L-108	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 24.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.1 cm	Yükseklik: 4.2 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Gri (7.5YR 6/1 – gray) Çok gözenekli, çok miktarda taş ve kireç katkılı	
ASTAR	Gri (7.5YR 6/1 – gri)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	-	
SÜSLEME TÜRÜ	-	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	
<p>TANIMI: Çanak ve duman yolunun bir bölümü kırık olan lüle, ayaklı lüle grubundadır. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Lüle, silindirik biçiminde bir kaideye sahiptir ve kaide yüksek tutulmuştur. Lülede bezeme yoktur. Bu tip lülenin örneklerine yayınlanan lüleler arasında sadece Hasankeyf'te rastlanılmıştır.</p>		

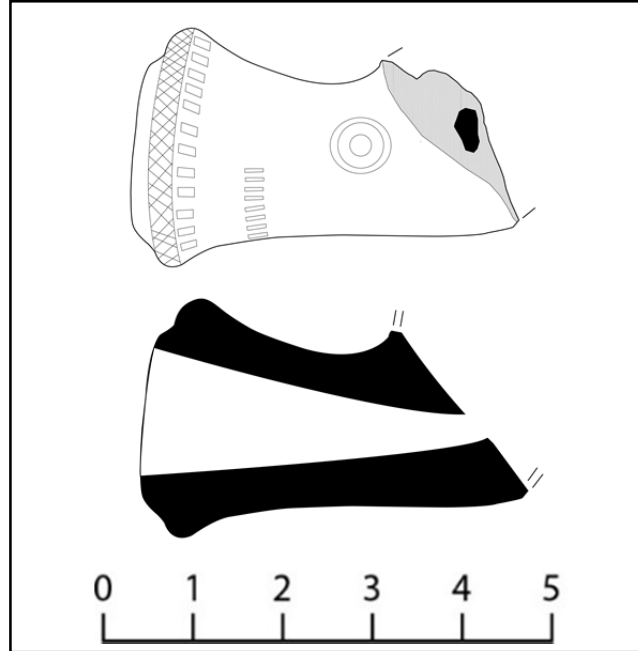
Ek 1.11. Tipi Tespit Edilemeyen Lüleler

KATALOG NO.:	127	
KAZI ENV. NO.:	DK'14/130	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı / Sur Dışı	BULUNTU TARİHİ: 20.08.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.6 cm	Yükseklik: 2.5 cm
	Çanak Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 - red) Sık dokulu az gözenekli az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Sarımsı kırmızı (5YR 5/8 - yellowish red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	19. yüzyıl	
<p>TANIMI: Çanak kısmının tamamı ve duman yolunun büyük bir kısmı kırık olan lüle parçasının tipi tespit edilememiştir. Ancak parça disk biçimli kaideli, lale biçimli çanaklı ya da konik biçimli çanaklı lüleye ait olabileceği düşünülmektedir. Duman yolunun silindirik bir forma sahip olduğu anlaşılınca birlikte duman yolu gövdesi dilimli olarak bezenmiş, dilimlerin altı ve üstü çubuk dizilerinden oluşan bordürlerle sınırlandırılmıştır. Ağız kısmına doğru bombe yapan duman yolu gövdesinde kazıma tekniğiyle yapılmış iki sıra çizik bezeme bulunmaktadır. Duman yolunun bir yanında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür yer alır. Mühür okunamamıştır.</p>		

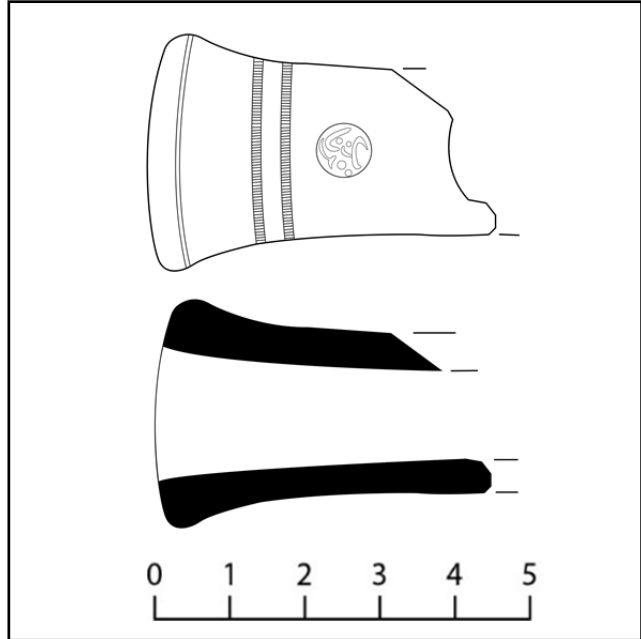

KATALOG NO.:	128	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 18.07.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.1 cm	Yükseklik: 2.5 cm
	Çanak Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.6 cm
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızımsı kahverengi (2.5YR 4/4 reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, baskı,	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Geometrik	
TARİH	18. - 19. yüzyıl	

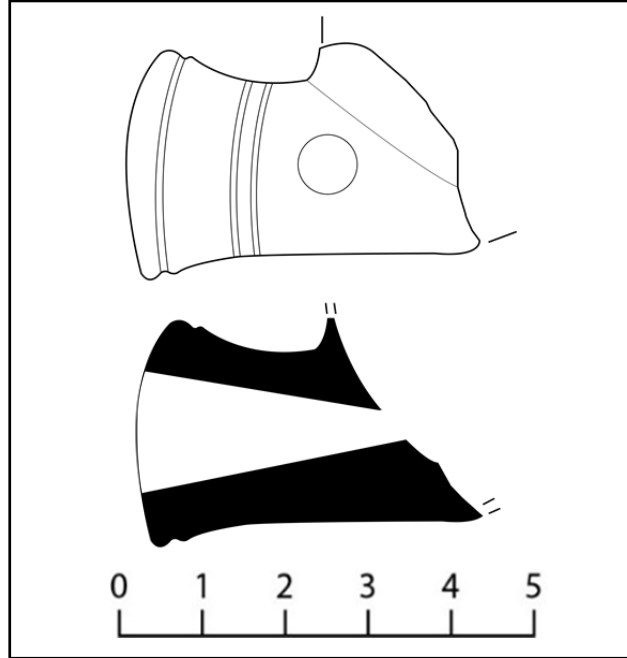
TANIMI: Çanak kısmı kırık olan lüle parçasının tipi tespit edilememiştir. Silindirik bir forma sahip olan duman yolu ağız kısmında doğru dış bükey bir profille genişleyerek sonlanmaktadır. Duman yolunda çubuk dizilerinden oluşan bir sıra bordür bulunmaktadır. Ağız kenarlarının genişleyen kısmında geometrik bezemeler yer almaktadır. Duman yolunun bir yanında iç içe geçmiş dairelerden oluşan bir damga bulunmaktadır.

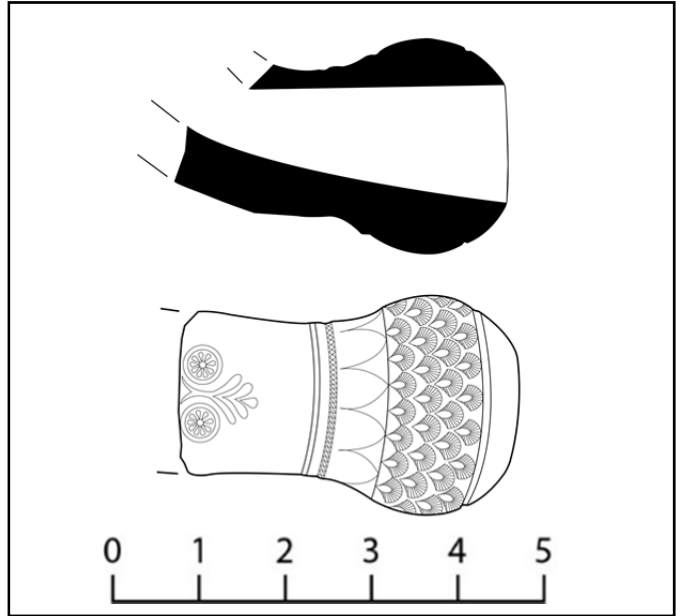
KATALOG NO.:	129
KAZI ENV. NO.:	-
BULUNTU YERİ: Anonim Yapı	BULUNTU TARİHİ: 16.08.2011
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.4 cm
	Çanak Ağız Çapı: -
	Yükseklik: 3.1 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.7
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 4/6 – red) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda mika katkılı
ASTAR	Kırmızı (10R 4/6 red)
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, kazıma
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik
MÜHÜR-DAMGA	Yazı
TARİH	19. yüzyıl
TANIMI: Çanak kısmının tamamı ve duman yolunun bir kısmı kırık olan lüle parçasının tipi tespit edilememiştir. Lale biçimli çanaklı ya da disk biçimli kaideli bir lüleye ait olduğu düşünülmektedir. Uzun olduğu anlaşılan duman yolu silindirik bir forma sahip olmakla birlikte ağız kısmına doğru genişleyerek sonlanmaktadır. Duman yolu üzerinde çubuk dizilerinden oluşan iki sıra bordür ile ağız kenarında kazımayla yapılmış bir sıra çizgi bezeme yer almaktadır. Çanağın bir yanında bir mühür bulunmaktadır. Mühür okunamamıştır. Lüle, formu nedeniyle lale biçimli çanaklı ya da disk biçimli kaideli bir lüleye ait olmalıdır.	

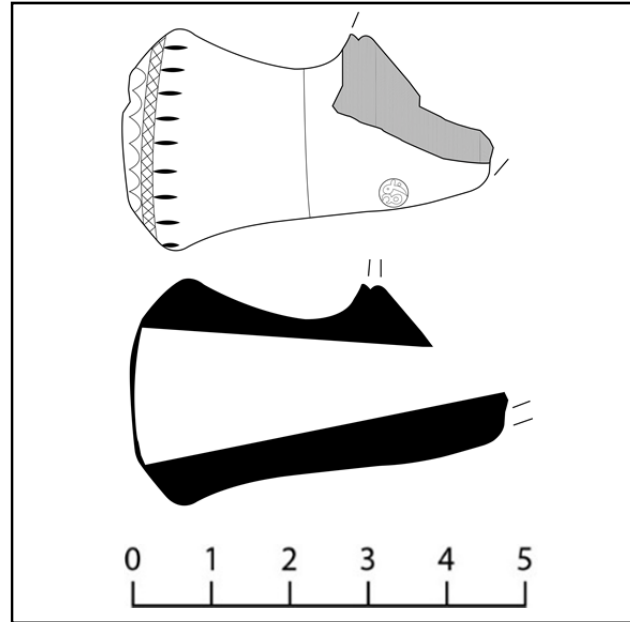
KATALOG NO.:	130
KAZI ENV. NO.:	-
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 17.08.2012
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.1 cm
	Yükseklik: 2.8 cm
	Çanak Ağız Çapı: -
	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.7 cm
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 4/8 – red) Sık dokulu, az gözenekli, az miktarda mika katkılı
ASTAR	Kırmızı (10R 4/6 red)
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik
MÜHÜR-DAMGA	Yazı
TARİH	19. yüzyıl
<p>TANIMI: Çanak kısmının tamamı kırık olan lüle parçasının tipi tespit edilememiştir. Kısa tutulan duman yolu silindirik bir forma sahip olmakla birlikte ağız kısmına doğru genişleyerek sonlanmaktadır. Duman yolu üzerinde kazımayla yapılmış iki sıra çizgi bezeme yer almaktadır. Çanağın bir yanında okunamayan bir mühür bulunmaktadır. Lüle, formu ve hamur özellikleri nedeniyle lale biçimli çanaklı bir lüleeye ait olmalıdır.</p>	

KATALOG NO.:	131
KAZI ENV. NO.:	-
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 16.08.2016
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.4 cm
	Çanak Ağız Çapı: -
	Yükseklik: 2.2 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.3 cm
HAMUR	Kırmızımsı kahverengi (5YR 6/4– reddish brown) Sık dokulu, gözeneksiz, az miktarda mika katkılı
ASTAR	Kırmızımsı sarı (7.5YR 6/6 – reddish yellow)
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı, silindir baskı
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel
MÜHÜR-DAMGA	Yazı
TARİH	18. – 19. yüzyıl
TANIMI: Çanağın tamamı ve duman yolunun büyük kısmı kırık olan lülenin tipi tespit edilememiştir. Duman yolunun çanağa bağlandığı omurga kısmı düzleştirilmiş ve baskı tekniğiyle bitkisel bir motif işlenmiştir. Silindirik forma sahip duman yolu ağız kısmına doğru büyükçe bir bombe yaparak sonlanmaktadır. Bombe başlangıcında bir sıra kazıma bant, bir sıra kısa çubuklardan oluşan bordür yer almaktadır. Bu bordürlerin üzerinde duman yolu dilimlere ayrılmış ve bombe üzerinde de geniş bir bordürde istiridye kabuğunu andıran motiflerle bezenmiştir. Duman yolunun bir yanında Arap harfleriyle okunamayan bir mühür yer almaktadır.	

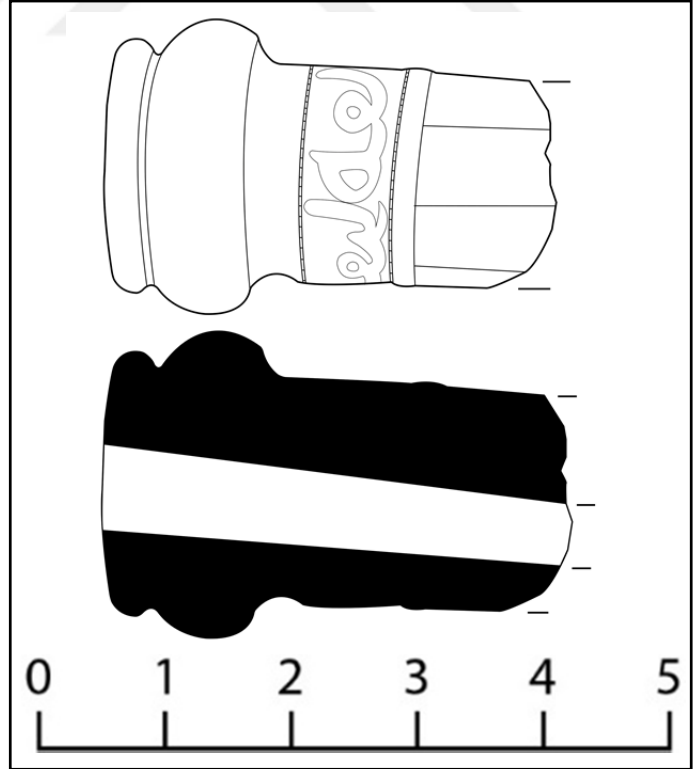

KATALOG NO.:	132	
KAZI ENV. NO.:	DK'14/146	
BULUNTU YERİ: III. Teras	BULUNTU TARİHİ: 29.08.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.1 cm	Yükseklik: 2.4 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 1.3 cm
HAMUR	Açık gri (5YR 7/1 – light gray) Gözenekli, az miktarda mika, kireç ve taşçık katkılı	
ASTAR	Koyu kırmızımsı kahverengi (2.5YR 3/3 – dark reddish brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazı	
TARİH	19. yüzyıl	
<p>TANIMI: Çanak kısmı kırık olan lüle parçası sadece duman yolundan oluşmaktadır. Lülenin tipi tespit edilememiştir. Duman yolu silindirik bir forma sahip olmakla birlikte ağız kısmına doğru genişledikten sonra ağız kısmında daralarak sonlanmıştır. Duman yolu kısa tutulmuştur. Duman yolunda kazıma tekniğiyle yapılmış bir sıra çizik bezeme bulunmaktadır. Ağız kenarında silindir baskıyla geometrik bezemeler yapılmıştır. Duman yolunun yan tarafında Arap harfleriyle yazılmış bir mühür bulunmaktadır. Mühür okunamamıştır.</p>		

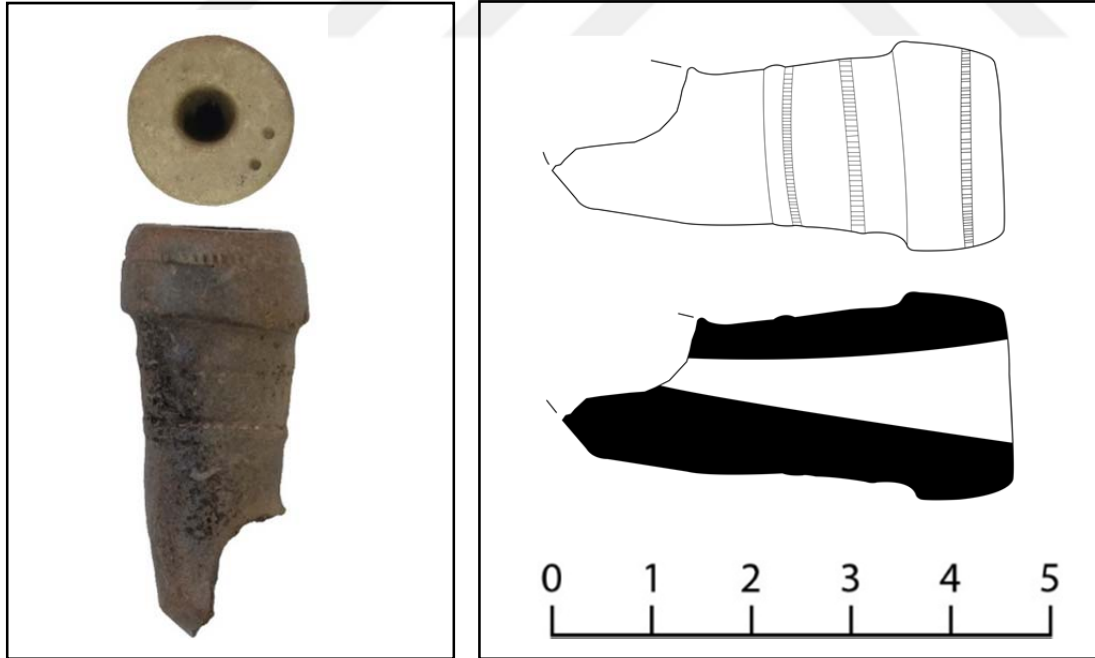
KATALOG NO:	133	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNYU TARİHİ: 12.08.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.2 cm	Yükseklik: 2.1 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.7 cm
HAMUR	Gri (Gray) (5YR 5/1) Orta sıklıkta kireç ve mika katkılı	
ASTAR	Gri (Gray) (5YR 6/1)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazıt	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının tamamı ve duman yolunun büyük kısmı kırık olan lüle parçasının tipi tespit edilememiştir. Ancak benzer örnekler nedeniyle karina biçimli çanaklı ya da basık yuvarlak biçimli çanaklı bir lüle olduğu düşünülmektedir. Sekizgen bir kesite sahip olan duman yolu ağız kısmında bir bombe ile sonlanmaktadır. Geniş bir bant içinde yazıt yer almaktadır. Yazıt okunamamıştır. Yazıt bordürünün iki ucunda çentik dizileri yer alır. Yazıt okunamamıştır.

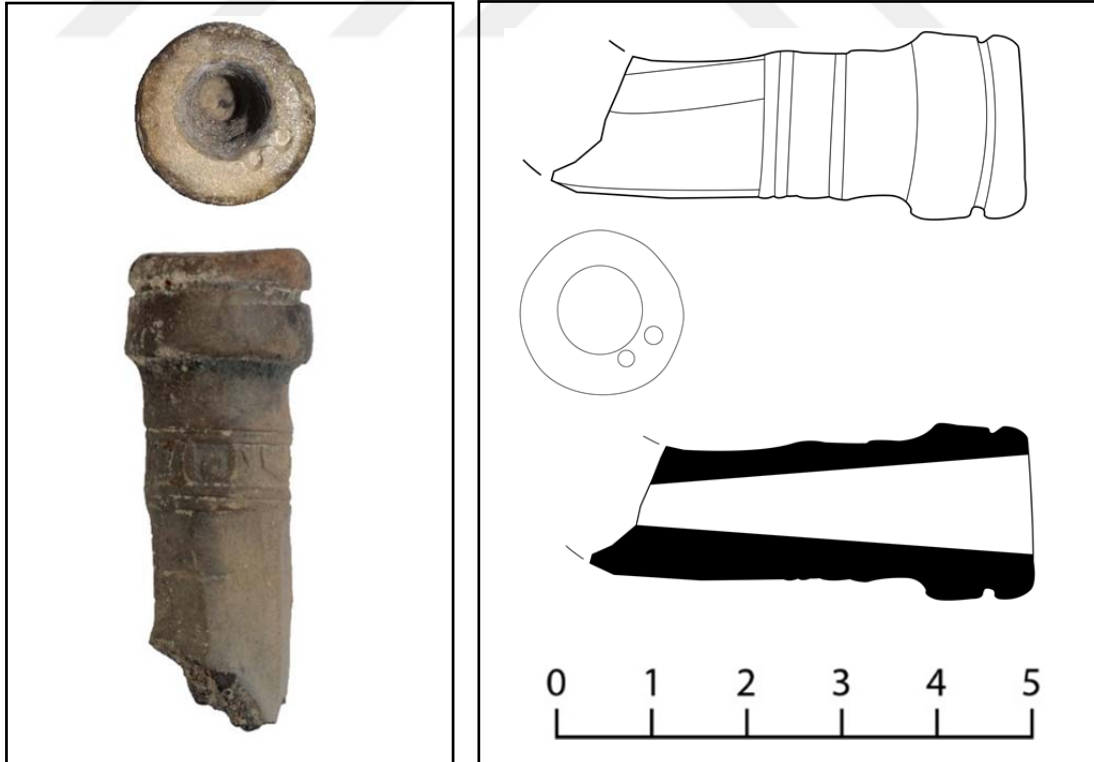
KATALOG NO:	134	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 12.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.2 cm	Yükseklik: 1.9 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Gri (Gray) 7.5YR 5/1 Sık ve gözeneksiz, az miktarda mika katkılı	
ASTAR	Gri (Gray) 7.5YR 5/1	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazıt	
TARİH	17. - 18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının tamamı kırık olan lüle parçası sadece duman yolundan oluşmaktadır. Lüle parçasının tipi tespit edilememiştir. Silindirik bir forma sahip olan duman yolu ağız kısmında bir bombe ile sonlanmaktadır. Geniş bir bant içinde bir yazıt yer alır. Yazıt harflerin çok silik olması sebebiyle okunamayacak durumdadır. Yazıt bordürünün altında ve üstünde küçük dikdörtgenlerin yan yana gelmesiyle oluşturulan bordürler bulunmaktadır. Duman yolu ağız kenarında iki küçük oyuk bulunmaktadır.

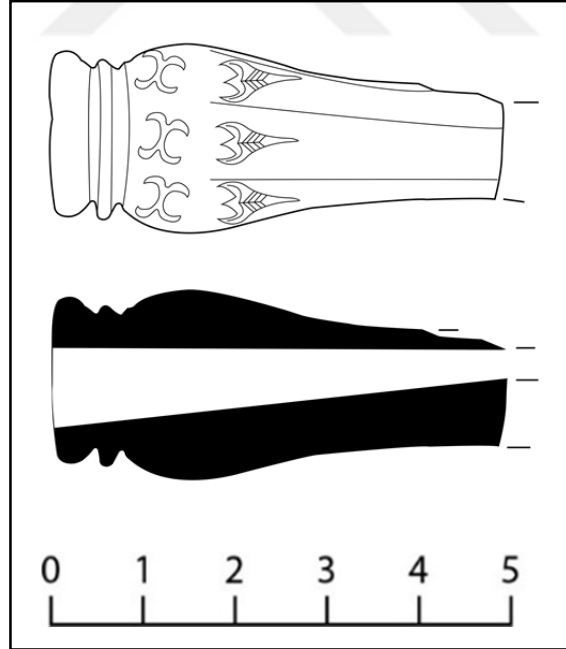
KATALOG NO.:	135	
KAZI ENV. NO.:	L-2	
BULUNTU YERİ: Yol Çalışması	BULUNTU TARİHİ: 23.07.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.7 cm	Yükseklik: 2 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.9 cm
HAMUR	Çok koyu gri (very dark gray - 5YR 5/1) Orta sıklıkta az gözenekli kireç katkı	
ASTAR	Gri (Gray) 7.5YR 5/1	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	Yazıt	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmının tamamı ve duman yolunun bir kısmı kırık olan lüle parçasının tipi tespit edilememiştir. Ancak benzer örnekler nedeniyle karına biçimli çanaklı tipte olabileceği düşünülmektedir. Altıgen bir kesite sahip olan duman yolu ağız kısmında bir bombe ile sonlanmaktadır. Geniş bir bant içinde bir yazıt yer almaktadır. Yazıt okunamamıştır. Yazıt bordürünün iki ucunda çentik dizileri yer alır. Duman yolu ağız kenarında iki küçük oyuk bulunmaktadır.

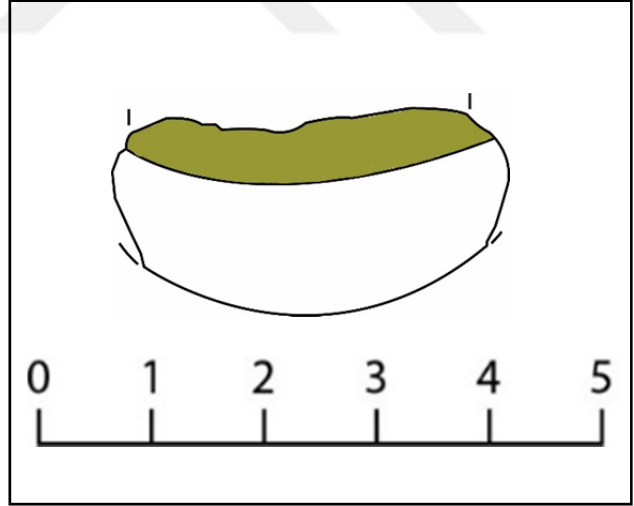
KATALOG NO.:	136	
KAZI ENV. NO.:	DK'14/142	
BULUNTU YERİ:	Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 28.08.2014
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.6 cm	Yükseklik: 2 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Açık gri (2.5Y 7/1 – light gray) Az gözenekli, az miktarda taş ve mika katkılı	
ASTAR	Gri (10YR 6/1 – gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik, bitkisel	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak bölümü tamamen kırık olan lülenin tipi tespit edilememiştir. Çokgen kesite sahip duman yolu ağız kısmına doğru geniş bir bombe yapmaktadır. Bombenin bitişinde bir bilezik bulunmaktadır. Çokgen kenarları bombe başlangıcında baskıyla yapılmış lotus motifleriyle bezenmiştir. Bombe üzerinde ise yarım yayların birbirine ters düz şekilde birleştirilmesiyle oluşturulan geometrik bir bezeme dizisi yer almaktadır.

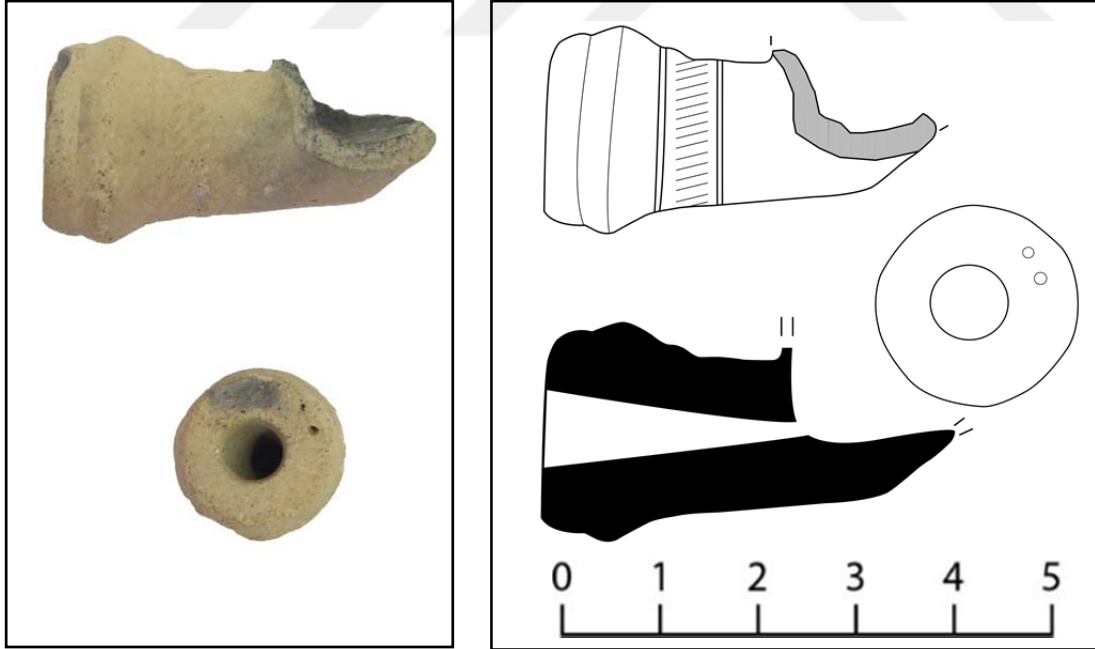
KATALOG NO.:	137	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 2010	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3 cm	Yükseklik: 1.5 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: -
HAMUR	Kırmızı (2.5YR 5/6 – red) Az gözenekli, çok miktarda mika katkılı	
ASTAR	Kırmızı (10R 5/6 – red)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, altın yaldız	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	19. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmından küçük bir parça olarak ele geçirilen parçanın tipi tespit edilememiştir. Bir çanağa ait olduğu düşünülen parçanın üzerinde altın yaldızlı bezeme izleri bulunmaktadır. Çoğunlukla Tophane işi üretimlerde görülen altın yaldız lülenin 1. sınıf üretim olduğuna işaret etmektedir.

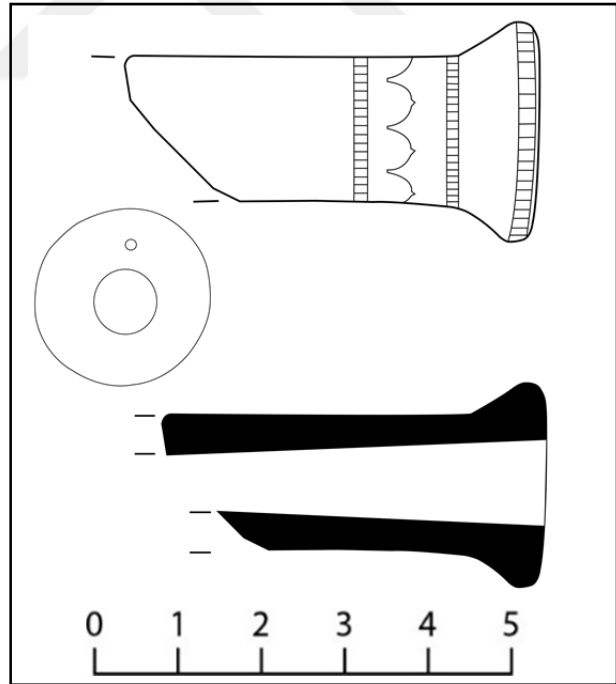

KATALOG NO.:	138	
KAZI ENV. NO.:	DK'14/135	
BULUNTU YERİ: III. Burç	BULUNTU TARİHİ: 23.08.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.2 cm	Yükseklik: 2.3 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Gri (7.5YR 5/1 – gray) Gözenekli, az miktarda taş ve mika katkılı	
ASTAR	Pembemsi gri (7.5YR 7/2 pinkish gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. - 18. yüzyıl	

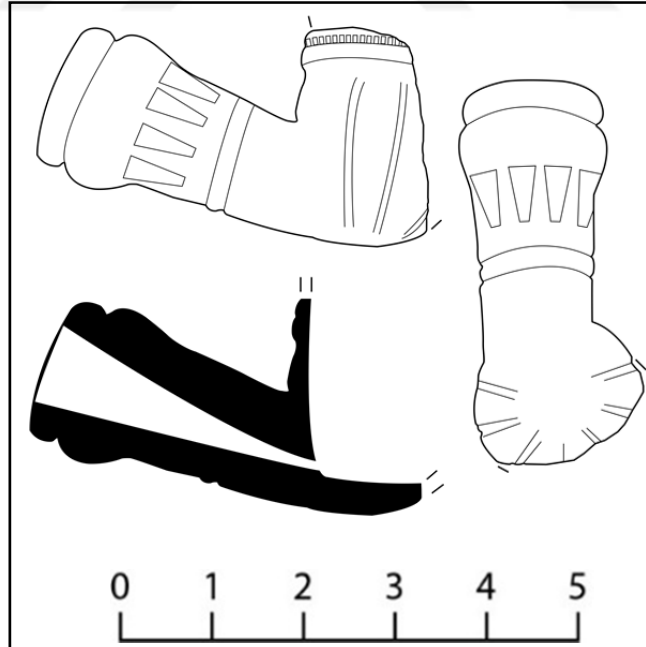
TANIMI: Sadece duman yolundan ibaret olan lülenin tipi tespit edilememiştir. Ancak omurgadaki kırılma karına biçimli çanaklı lüle olabileceğini düşündürmektedir. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru bombe yaparak sonlanmaktadır. Duman yolunda diyagonal çubuklardan oluşan bir bordür gövdeyi çevrelemektedir. Bordürün başlangıcında ve bitişinde iki sıra kazıma çizgi bulunmaktadır. Ağız kenarında çok derin olmayan toplu iğne başı büyüklüğünde iki oyuk bulunmaktadır.

KATALOG NO.: 139	FOTO NO.:	ÇİZİM NO.:
KAZI ENV. NO.	L-127	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 01.09.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4 cm	Yükseklik: 2.2 cm
	Çanak Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Koyu kırmızımsı gri (2.5YR 3/1 – dark reddish gray) Çok gözenekli, az miktarda mika ve taşçık katkı	
ASTAR	Kahverengi (5YR 5/3 – brown)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
<p>TANIMI: Çanak kısmının tamamı kırık olan lülenin tipi tespit edilememiştir. Silindirik formdaki duman yolu ağız kenarında bombeli bir bilezik yaptıktan sonra düz ağızla sonlanmaktadır. Duman yolu üzerinde iki sıra çubuk dizisinden oluşan bordür yer almaktadır. Bu bordürlerin arasında ise birbirini takip eden yarım yaylar şeklindeki geometrik bezeme gövdeyi dolanmaktadır. Ayrıca bilezik üzerindeki çubuk dizilerinden oluşan bordür de ağız çevresini kuşatmaktadır. Ağız kenarında ise çok derin olmayan toplu iğne başı büyüklüğünde bir oyuk bulunmaktadır. Lüle form ve hamur özellikleri nedeniyle 17. yüzyıla tarihlendirilebilir.</p>		

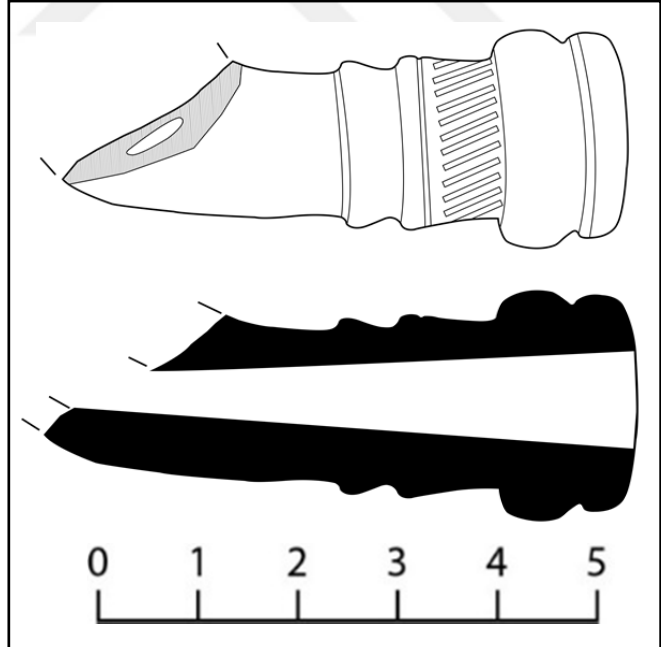

KATALOG NO.:	140	
KAZI ENV. NO.:	-	
BULUNTU YERİ: Sultan Kapısı	BULUNTU TARİHİ: 09.09.2012	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 4.6 cm	Yükseklik: 2.4 cm
	Çanak Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	Pembemsi gri (7.5YR 7/2 – pinkish gray) Az gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Açık gri (7.5YR 7/1 – light gray)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	
TANIMI: Çanak kısmının bir bölümü kırık olan lülenin tipi tespit edilememiştir. Ancak duman yolu ve çanağın kalan kısımlarına bakıldığında karina biçimli çanaklı ya da basık yuvarlak biçimli çanaklı lüle tipinde olması muhtemeldir. Çanakta düşey yönde kaideye kadar inerek kaidede birleşen kazıma yivler bulunmaktadır. Gövde başlangıcında bir bilezik ve çubuk dizilerinden oluşan bordür yer almaktadır. Çanak duman yoluna doğrudan bağlanmaktadır. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru bombe yapmaktadır. Düzgün olmayan uzun dörtgen şeklindeki geometrik bezemeler duman yolunu dolanmaktadır.		

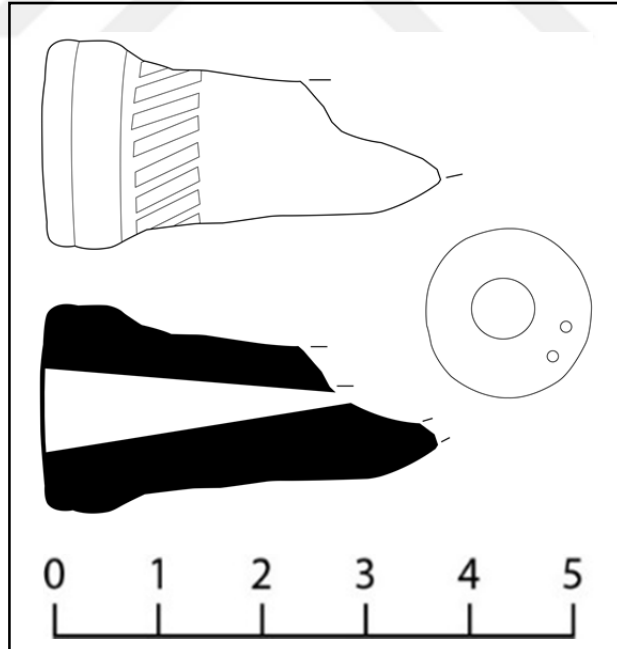
KATALOG NO.:	141	
KAZI ENV. NO.:	L-115	
BULUNTU YERİ: Mağara	BULUNTU TARİHİ: 27.08.2015	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 5.5 cm	Yükseklik: 2.2 cm
	Çanak Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.8 cm
HAMUR	White (7.5YR 8/1 – white) Gözenekli, az miktarda taşçık katkılı	
ASTAR	Pembe (7.5YR 8/3 – pink)	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Silindir baskı, kazıma	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmı kırık olan lülenin tipi tespit edilememiştir. Ancak omurga izlerine bakıldığında olasılıkla karina biçimli çanaklı lüleye aittir. Silindirik formdaki duman yolunun ağız kısmında bombeli bir bilezik bulunmaktadır. Duman yolunda ağız kısmına doğru kademeli bir düzenleme yapılmıştır. Bombe başlangıcında diyagonal çubuklardan oluşan bir bordür gövdeyi dolanmaktadır.

KATALOG NO.: 142	142	
KAZI ENV. NO.	DK'14/67	
BULUNTU YERİ: Ana Kapı	BULUNTU TARİHİ: 11.07.2014	
ÖLÇÜLERİ	Uzunluk: 3.7 cm	Yükseklik: 2 cm
	Çanak Ağız Çapı: -	Duman Yolu Ağız Çapı: 0.7 cm
HAMUR	Pembemsi gri (7.5YR 7/2 – pinkish gray) Az gözenekli, katkısız	
ASTAR	Gri (7.5YR 5/1 – gray	
SÜSLEME TEKNİĞİ	Kazıma, baskı	
SÜSLEME TÜRÜ	Geometrik	
MÜHÜR-DAMGA	-	
TARİH	17. – 18. yüzyıl	

TANIMI: Çanak kısmı kırık olan lülenin tipi tespit edilememiştir. Ancak omurga izleri karına biçimli çanaklı lüle olabileceği kanısı vermektedir. Silindirik formdaki duman yolu ağız kısmına doğru bombe yaptıktan sonra düz ağızla sonlanmaktadır. Bombe başlangıcında diyagonal çubuklardan oluşan bir bordür yer almaktadır. Ağız kenarında ise toplu iğne başı büyüklüğünde çok derin olmayan iki oyuk bulunmaktadır.

Ek 2. Tablolar

Tablo 1. Hamur Renkleri Tablosu

Hamur Renkleri	Katalog Numarası	Toplam
Beyaz	7, 8, 10, 13, 84, 141	6
Gri	1, 2, 3, 4, 9, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 46, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 61, 62, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 82, 87, 87, 94, 104, 110, 114, 120, 126, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 140, 142	75
Kahverengi	5, 123, 131	3
Kırmızı	11, 22, 28, 30, 33, 44, 45, 47, 49, 60, 63, 66, 81, 83, 85, 86, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 121, 122, 124, 125, 127, 128, 129, 130, 137	52
Pembe	39, 77	2
Sarı	6, 12, 31, 56	4

Tablo 2. Astar / Dış Yüzey Renkleri Tablosu

Astar - Dış Yüzey Renkleri	Katalog Numarası	Toplam
Beyaz	7, 8, 10, 13, 84	5
Gri	9, 15, 16, 17, 18, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 34, 36, 37, 40, 41, 42, 43, 46, 48, 50, 53, 54, 57, 58, 59, 61, 62, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 126, 134, 135, 136, 138, 142	45
Kahverengi	1, 3, 19, 32, 35, 51, 52, 60, 64, 66, 69, 87, 88, 108, 110, 114, 116, 123, 128, 132, 133, 139, 140	23
Kırmızı	4, 5, 11, 20, 22, 28, 30, 33, 38, 39, 45, 47, 49, 55, 63, 65, 70, 80, 81, 83, 85, 86, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 111, 112, 113, 115, 117, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 127, 129, 130, 137	57
Pembe	77, 141	2
Sarı	6, 12, 31, 44, 56, 118, 131	7
Siyah	2, 14, 82,	3

Tablo 3. Süsleme Türleri Tablosu

Süsleme Türleri	Katalog Numarası	Toplam
Bitkisel	7, 9, 12, 14, 16, 18, 24, 26, 27, 35, 44, 45, 49, 53, 55, 59, 63, 82, 88, 89, 90, 92, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 110, 111, 112, 116, 117, 119, 122, 124, 131, 136	41
Geometrik	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142	140
Ebru-Mermer Desenli	104, 110	2

Tablo 4. Süsleme Teknikleri Tablosu

Süsleme Teknikleri	Katalog Numarası	Toplam
Altın Yıldız	137	1
Baskı	1, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 14, 16, 18, 19, 24, 26, 32, 35, 36, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 51, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 63, 69, 70, 71, 76, 82, 85, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 105, 106, 108, 110, 111, 112, 116, 117, 118, 123, 124, 127, 128, 131, 136, 140, 142	67
Kakma	13	1
Kazıma	1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 140, 141, 142	134
Silindir Baskı	2, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 117, 118, 119, 121, 122, 124, 125, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 138, 139, 141	105
Slip-Astar Boyama	104, 110	2

Tablo 5. Duman Yolu Ağız Çapı Tablosu

Çap	Katalog Numarası	Toplam
0.7 cm	133	1
0.8 cm	8, 9, 14, 15, 16, 19, 24, 30, 51, 52, 53, 57, 59, 66, 71, 72, 79, 114, 134, 136, 138, 139, 140, 141	24
0.9 cm	10, 27, 34, 39, 42, 46, 50, 55, 62, 67, 74, 82, 135	13
1 cm	6, 33, 37, 64, 70, 78, 116	7
1.1 cm	4, 13, 28, 43, 117	5
1.2 cm	81	1
1.3 cm	40, 41, 47, 87, 98, 104, 110, 131, 132	9
1.4 cm	31, 83,	2
1.5 cm	44, 49, 56, 58, 85, 86, 93, 108	8
1.6 cm	88, 89, 92, 95, 96, 101, 102, 107, 109, 115, 128	11
1.7 cm	129, 130	2

Tablo 6. Çanak Ağız Çapı Tablosu

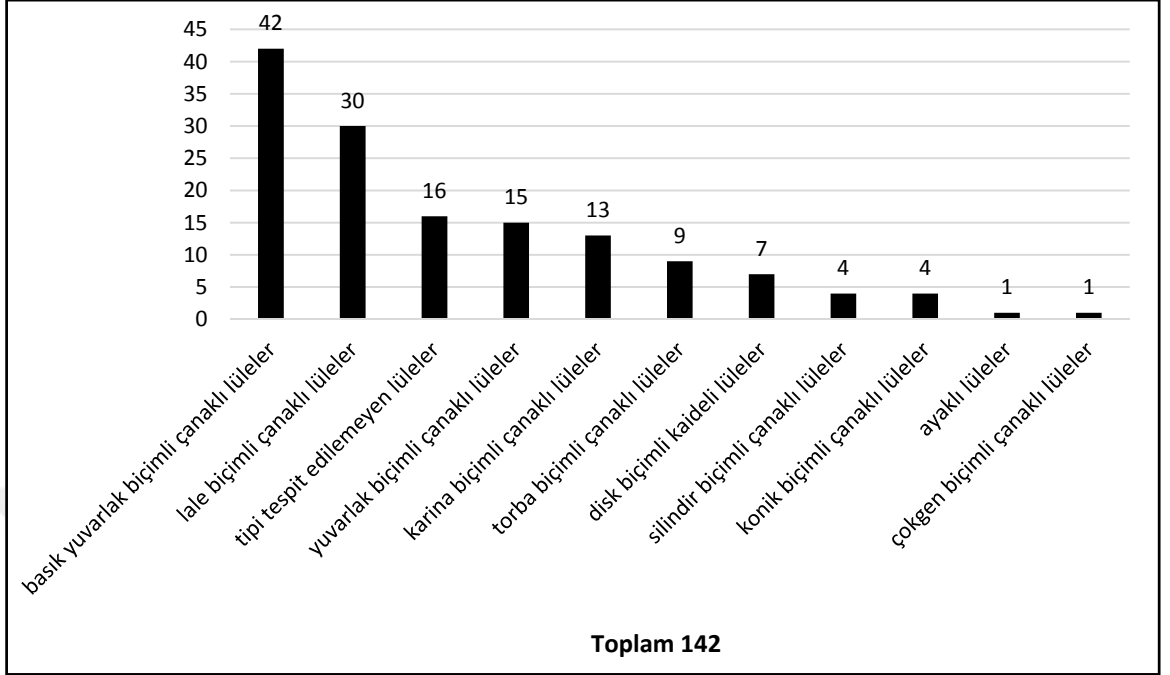
Çap	Katalog Numarası	Toplam
1.3 cm	1, 23, 26	3
1.4 cm	61	1
1.5 cm	17, 20, 79	3
1.6 cm	21, 73	2
1.7 cm	2, 14, 54, 76, 82	5
1.8 cm	42, 77	2
2 cm	67	1
2.1 cm	80	2
2.2 cm	78	1
2.5 cm	65, 111	2
2.7 cm	11, 36, 60, 87, 116, 117	6
3 cm	106	1
3.1 cm	68, 92, 100	3
3.2 cm	119, 121	2
3.5 cm	112	1
3.6 cm	118	1

Tablo 7. Lüle Tipleri Tablosu

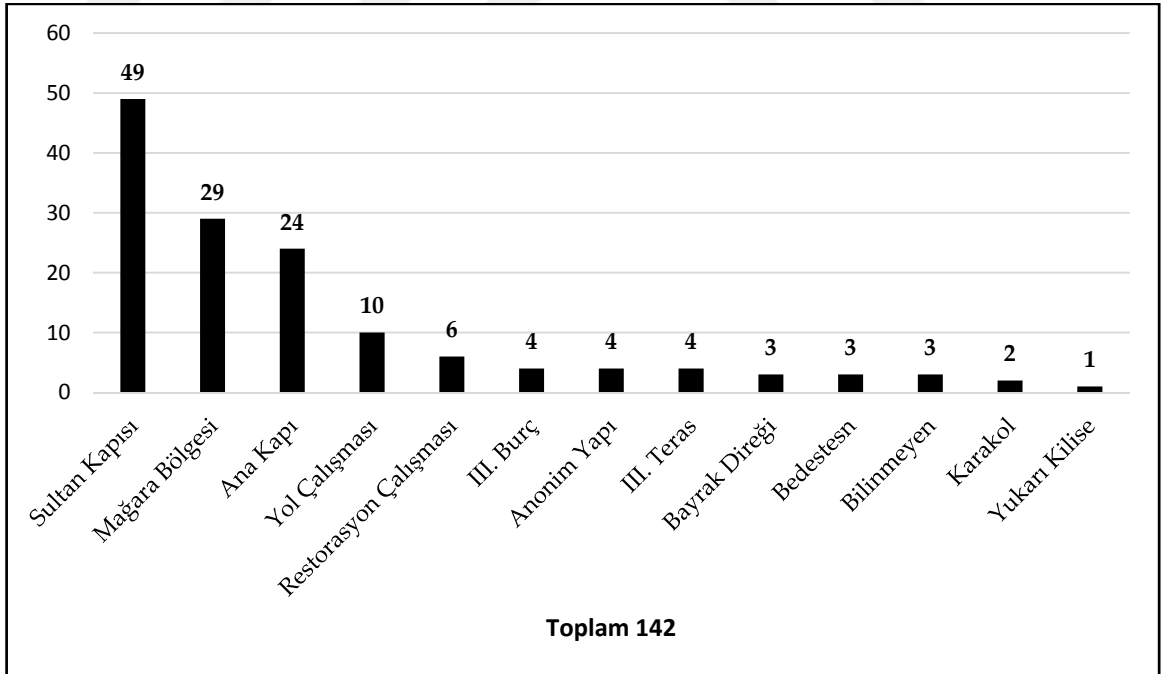
Lüle Tipi	Katalog Numarası	Toplam
Silindir Biçimli Çanaklı Lüleler	1, 2, 3, 4	4
Torba Biçimli Çanaklı Lüleler	5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13	9
Karina Biçimli Çanaklı Lüleler	14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26	13
Yuvarlak Biçimli Çanaklı Lüleler	27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41	15
Basık Yuvarlak Biçimli Çanaklı Lüleler	42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83	42
Çokgen Biçimli Çanaklı Lüleler	84	1
Konik Biçimli Çanaklı Lüleler	85, 86, 87, 88	4
Lale Biçimli Çanaklı Lüleler	89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 117, 118,	30
Disk Biçimli Kaideli Lüleler	119, 120, 121, 122, 123, 124, 125	7
Ayaklı Lüleler	126	1
Tipi Tespit Edilemeyen Lüleler	127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142	16

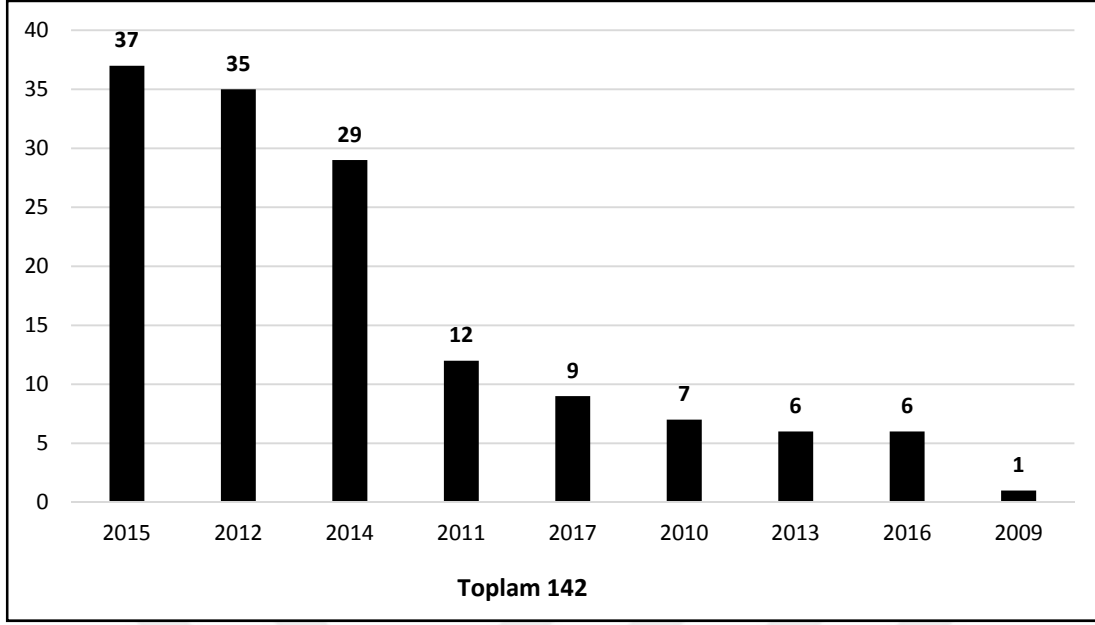
Ek 3. Grafikler

Grafik 1. Lüle Tiplerinin Sayısal Dağılımı

Grafik 2. Lüle Buluntularının Bölgelere Göre Dağılımı

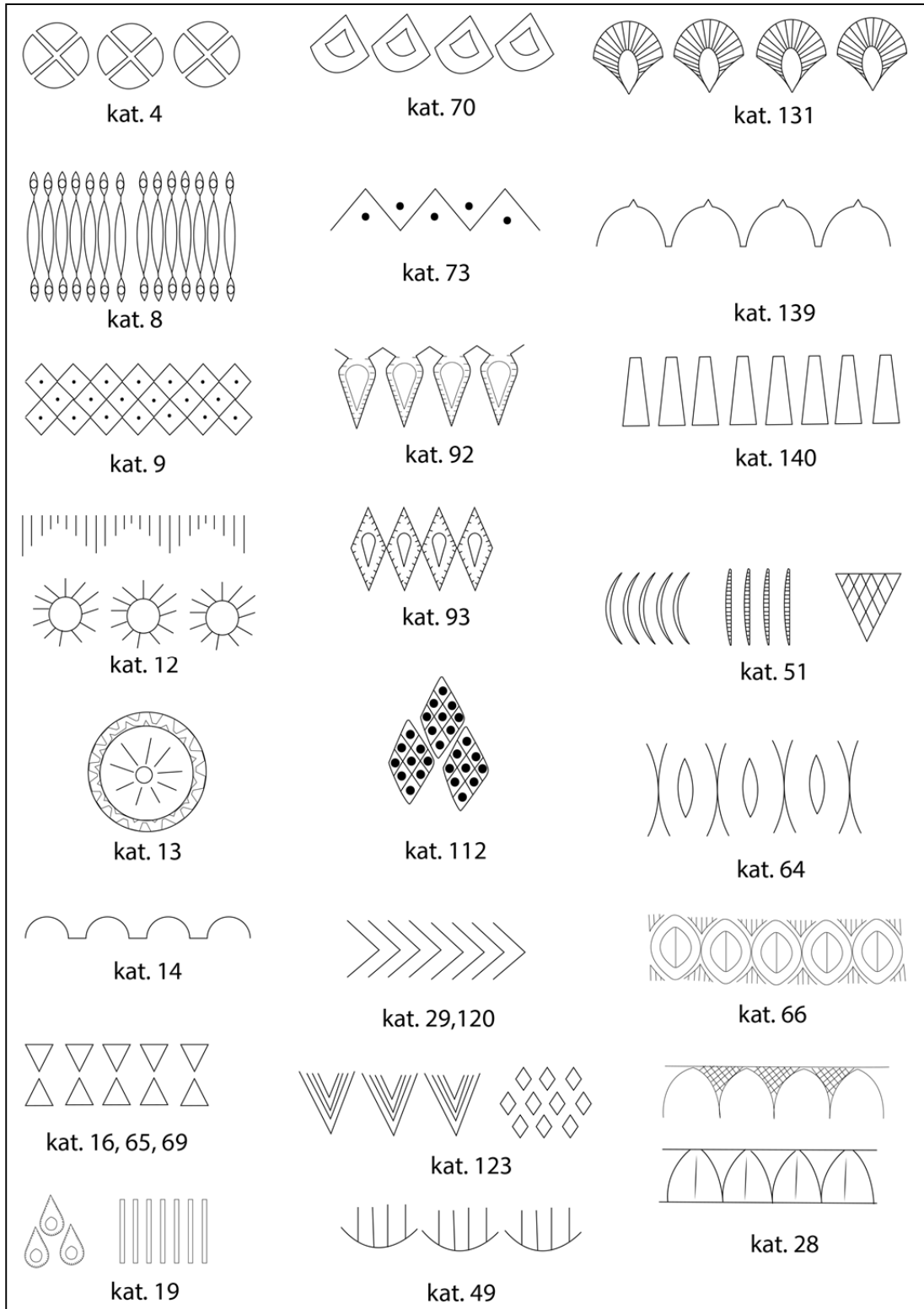

Grafik 3. Lüle Buluntularının Yıllara Göre Dağılımı

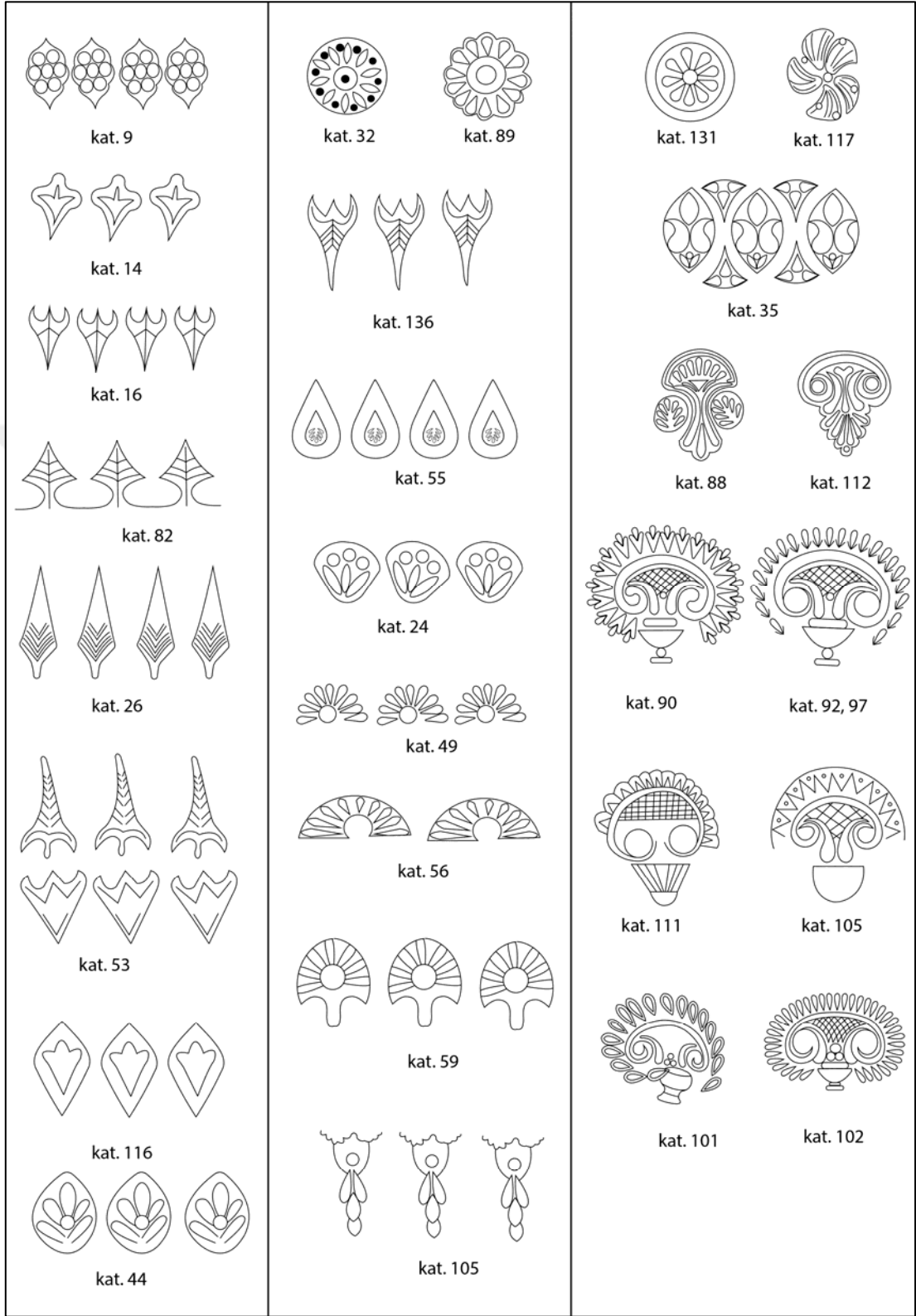
Ek 4. Çizimler

<p>Silindir Biçimli Çanaklı Lüleler</p> <p>Kat. No. 2</p>	<p>Torba Biçimli Çanaklı Lüleler</p> <p>Kat. No. 13</p>
<p>Karina Biçimli Çanaklı Lüleler</p> <p>Kat. No. 14</p>	<p>Yuvarlak Biçimli Çanaklı Lüleler</p> <p>Kat. No. 36</p>
<p>Basık Yuvarlak Biçimli Çanaklı Lüleler</p> <p>Kat. No. 73</p>	<p>Çokgen Biçimli Çanaklı Lüleler</p> <p>Kat. No. 84</p>
<p>Konik Biçimli Çanaklı Lüleler</p> <p>Kat. No. 88</p>	<p>Lale Biçimli Çanaklı Lüleler</p> <p>Kat. No. 112</p>
<p>Disk Biçimli Kaideli Lüleler</p> <p>Kat. No. 119</p>	<p>Ayaklı Lüleler</p> <p>Kat. No. 126</p>

Çizim 4. Divriği Kalesi Kazısı lüle tipleri

Çizim 5. Divriği Kalesi Kazısı lülelerinde görülen geometrik bezeme örnekleri

Çizim 6. Divriği Kalesi Kazısı lülelerinde görülen bitkisel bezeme örnekleri

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : YUNUS BUDAKTAŞ
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 16.06.1989 / Kangal
E-posta : y.budaktas@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü	2016

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2019	Sivas Kale Evleri Projesi Kurtarma Kazısı	Sanat Tarihçisi
2018	Divriği Kalesi Kazısı	Sanat Tarihçisi
2017	Divriği Kalesi Kazısı	Sanat Tarihçisi
2016	Divriği Kalesi Kazısı	Sanat Tarihçisi

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı : YÖKDİL (38)